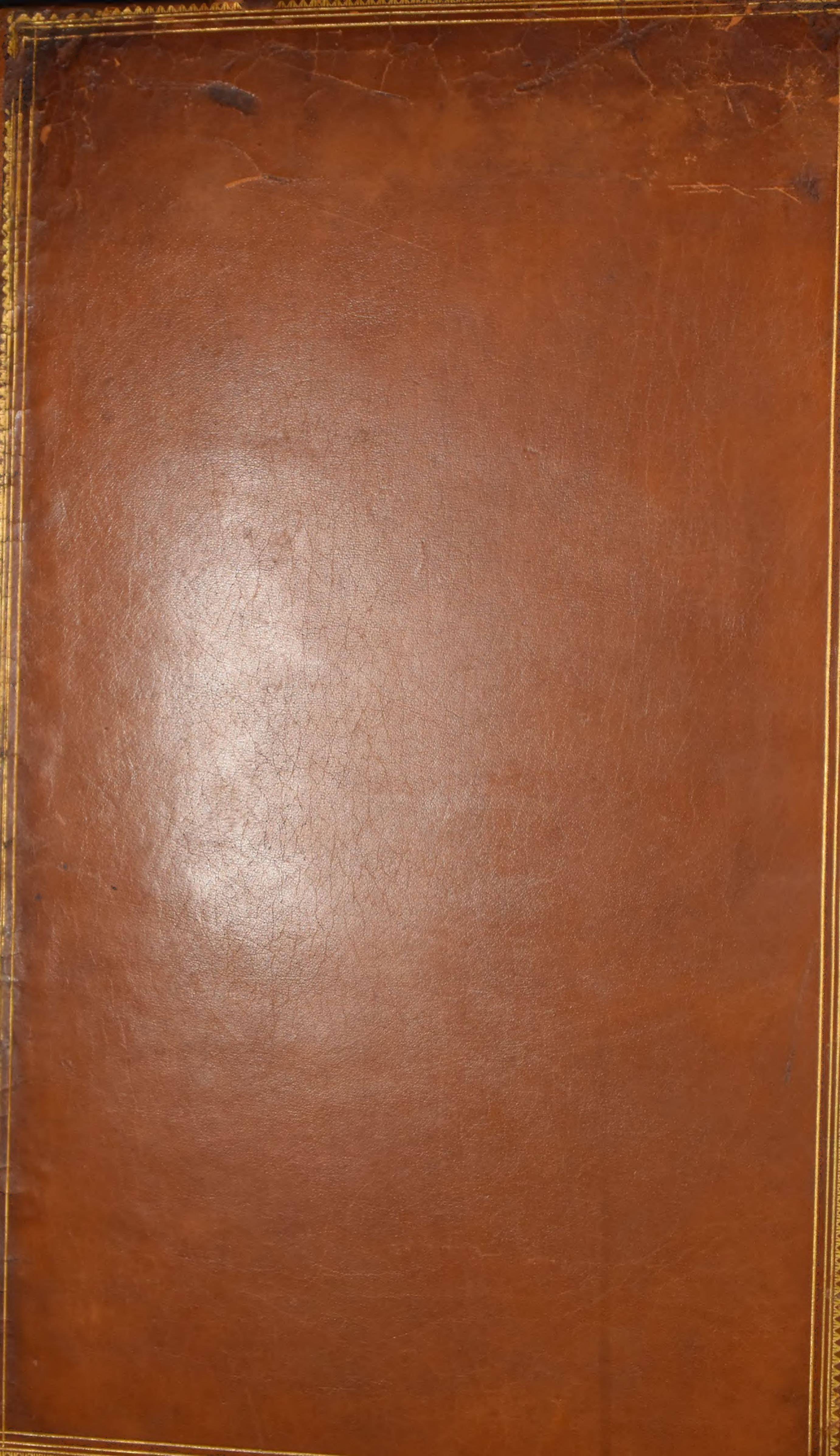






DE FEVDIS LIBRI V.

Quorum primus est GERARDI NIGRI, Secundus & Tertius OBERTI DE ORTO, Iurisconsultorum Mediolanensium, Quartus ex variis & incertis auctoribus antiquis, Quintus Imperatorum constitutiones quæ ad feuda pertinent complectitur:

Aucti, emendati atq; etiam explicati studio & diligentia

IAC. CVIACII I. C.

Cum duplici Indice, vno titulorum, altero verborum ac rerum locupletissimo.

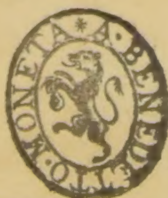


LVGDVNI,

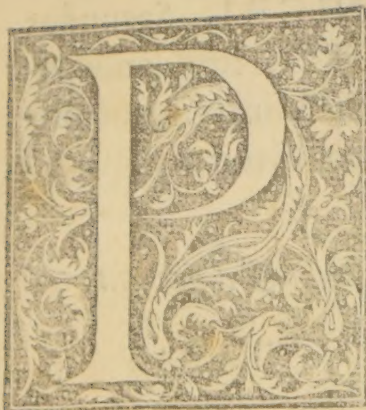
Ad Salamandræ apud Claudium Sennetonium.

M. D. LXVI.

Cum Regis Priuilegio.



Extrait du Priuilege.

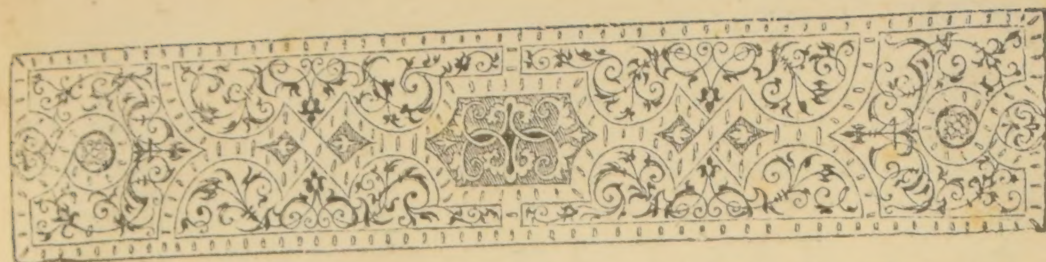


AR grace & priuilege du Roy, est permis à Claude Senneton, marchant Libraire de Lyon, d'imprimer ou faire imprimer les cinq liures des Fiefs, augmentez, reueus, & aussi expliquez par M. Iaques Cuias docteur regent en son vniuersité de Bourges. Et est defendu à tous Libraires, Imprimeurs & autres quelsconques, de n'imprimer, vendre ou distribuer en ses pays, terres & Seigneuries, lesdits liures: & ce iusques au temps & terme de dix ans prochainement venans, sur les peines contenues és lettres patentes dudit Seigneur, donnees à Saint Maur le dernier iour de May mil cinq cents soixante six. Signé

Par le Roy à vostre relation.

Camus.

Lord Lyttleton in his 2d. book of the history of the life of K. Henry the second of England, see 4to. Edition, London, 1767, page 263, vol: 2d. says that, the two first of these five books of feudal law were collected by Gerard Niger, and Obert de Orto two senators and Consuls of Milan, and published there in the year eleven hundred and seventy.



IAC. CVIACIVS

NOBILIS. ET OMNI VIRTVTE INSTRVCTISSIMO VIRO D. THOMAE REDIGERO S.



VLLA est pars Iuris peiori conditione, quàm illa, quæ de Feudis est, & iure militum, militari, nec tamen illepido sermone conscripta. Nam vel qui ceteras se tenere profitentur, hanc reiiciũt, quasi barbaram: vel, qui in hanc potissimum operam ponunt suam, facile damnum patiuntur ceterarum: hos abhorret, illos adpetit ipsa quidem vehementer, verum hi contrà depereunt illam soli, illi despiciunt solam: ac proinde ab vtrisque misera errat sæpenumero ad villicos rerũ, sine doctrina Iuris, prudentiores non nunquam æstimatores, quàm sint illi, quos dixi, Iuris vtriusque cõsiliatores semidocti. Quod mihi eousque visum est indignũ, vt hoc anno habitationem ei, tanquã matronæ elegantiori, mundiorem parauerim, epulásque quibus exciperetur, conquisitiores, te præsertim, quibus vsus erat, librorum (eæ sunt illi epulæ) rariorum & vetustiorum promo, cuius beneficii memoria nulla est in me, nisi quidquid struxi inde, id omne tibi tuendum commisero: Ac ne quid secus faciam, etiam obseruat Nobilis Daniel Schram cõmunis amicus noster, homo omnibus bonis artibus perpolitus, totáque vita innocentissimus. Ecce iam igitur tibi veluti ab vtroque quos amicitia reddidit vnanimes, feudorum Ius purius mundiúsque acceptum, nisi nos fallimus, quàm fuit ante, quod in fidem tuam & clientelam veluti quodam feudi Iure conferimus lubentes animis. Bene vale. Biturigis XV. Kal. Iunii. M. D. LXVI.

Errata ſic corrigito. prior numerus paginam, poſterior verſum indicat.

Pag.10. 15 Dingrauii.11.4 Baioariorum & 32.Mediolanenſes 14 Hac pagina quod eſt in margine, debuit commentario inſeri. idémque erratum eſt pagina 55.15 32.initio 16.1 potuerint probare 20.25.cõcilio 22.32.frigidæ 23.9. candenti & 15.iudicium & 19.iudicio 25.22 Hermannus Contractus 26 22 S.Galli Helu.27 26.ſiue & 27.quod & 34. & alius cep 28.2.adfinem 29 17 obtinet & 29,dele &.30,17.è Græco 34.6 dominio & 34.ſi 35.20 & iure 37.30. ſocia, 39 in margine, Mediolanenſes 41.7 auitum,43.34.indicabit 45 verſu vlt. Siue 59. 7. ab his qui tres 61. 3. fidelis 63. 9. agat 15.67.38.ſuprà,69 2.paciſci 77 27.Tu paſcuti 80.19.conſuetudinem 84 6.Ego 90.18.volebat 100,25 diuidundo, 102 10 quiuis refutatū 105,15.*mouet* 109,15 17.hæc ijſdē characteribus debuerāt formari atque ſuperiora 111,32 hic 113,17.ſeruiat,116,29.& illo 125.18.tantum 131,19.pro alienatione eſt 133,5 contractum eſt, ne 134,37 ſiue 136 2.FEVDVM A 141,23.creditoris,& 34.conſtat 142,16.ſed 147,17.more Mediol.149,1. dominus & 25. γόμενος 151, 15. controuerſia 162,16.adſinis 165,31 terminandæ reſponſum 177.33.ſecundum 18?,17.domino 195, 25. conuicta 203, 12. indicta 205 verſ. vltimo, parangariarúmque 210.36 furatus fuerit 211.2 propinquo 213. 6 fuit & 38. & ſtrictim tondeantur 214. 2. μάστιξι 215. 2.auctoritate 218.16.minores val.219,9 retractandis 232,5.cum his. Vbique etiam eſt corruptè expreſſum Radenicus pro Radeuicus.

INDEX TITVLORVM QVI HIS QVINQVE FEVDORVM LIBRIS CONTINENTVR.

Tituli primi libri.

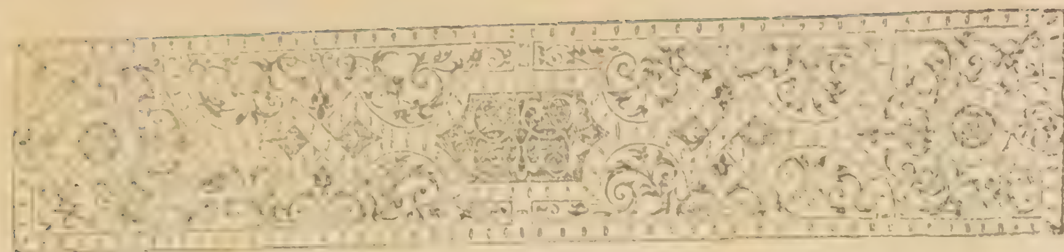
Tituli libri secundi.

Tituli libri tertij.

Tituli libri quarti.

An vasallus

Libri Quinti Constitutiones.



RERVM OMNIVM, QVAE

IN HIS QVINQVE FEVDORVM libris notatu dignæ reperiuntur, Index locupletissimus.

A

Agnati

B

Barnes – 239. 4. 15

C



Consortes

εἰσδεκ

F

Genearchi

Inuest

L



M

N

Nesciens

Probatio

Q

R

Restitu

Vasallus

FINIS.

GERARDI NIGRI
DE FEVDIS
LIBER I.



HVIVS libri auctorem eſſe Gerardum Nigrum, argumento eſt tit.29. quo improbatur feudum datum lege commiſſoria, & tit.2. §. pen. & 4. §. vlti. quo ſi in dando feudo conuenerit, vt liberi maſculi & fœminæ id obtinere poſſint, & vaſallus moriatur relicto filio & filia, filius præfertur. vtraque enim ſententia Gerardo tribuitur, libr. 4. titu. 63. & 66. Oberto de Orto diſplicuit. Non eſt igitur hic liber Oberti, ſed Gerardi. vterque fuit Conſul Mediolanenſis. Otho Friſingenſis 2. de rebus geſtis Friderici c.12. Aderant, inquit, Cumanorum ſeu Laudenſium Conſules de Mediolanenſium ſuperbia facientes querimoniam, præſentibus duobus Coſſ. eiuſdem ciuitatis, Oberto de Orto, & Gerardo Nigro. Libri tamen II. & III. auctorem Obertum eſſe negare non poſſumus. Liber IIII. eſt ex variis & incertis auctoribus. Continentur his libris mores quibus in feudorum cauſſis Ligures ſiue Langobardi vtebantur, qui plerunque fuere diuerſi. vt ecce, Cremonæ, Ticini, Mediolani vaſallus feudum poterat alienare ſine voluntate domini, Mantuæ, Veronæ & aliis quibuſdam locis exigebatur conſenſus domini. Rurſus Placentiæ qui militem inueſtierat de feudo hac lege ne in ſucceſſorem tranſiret, non poterat eo viuo ſine eius voluntate alium de eodem feudo inueſtire, Mediolani & Cremonæ ſecus. Et hos quidem Italiæ mores & ius quod his libris digeſtum eſt, aliæ gentes ſi qua in re propriis moribus deficiantur, libenter obſeruant, vt idem planè de his libris ſtatuere poſſis quod de lege Rhodia Imper. Antoninus, eam in rebus nauticis Romanos ſequi, niſi ſi qua in re aduerſetur iuri publico P. Romani: & nos quoque ius feudorum, quo Italia vtitur, ſequimur non inuiti, niſi ſi qua in re pugnet cum legibus aut moribus noſtris. Conſtitutiones autem Imperatorum de feudis,

quas his libris Hugolinus inseruerat, Odofredo teste, quibúsque nos alias adiecimus, proprio libro, id est quinto, conclusimus. Intellecta igitur librorum partitione, materia, auctoribus, pretium curę est de Feudi nomine & definitione vt statuamus aliquid. Feudũ quidã dixere fœdum, vt Guilielmus Imperator in constitutione quadam in Chronicis Flandriæ relata, per quam terris Imperialibus priuatur Margarita Comes Flandriæ ob fidem non præstitam. Vt, inquit, eadem Comitissa in fœdum tenuit. Vocem sanè Feudi Isidorus à fœdere deduxit. Obertus autem à fidelitate vel fide. quod rectius puto, vel eo maximè quòd hi qui rem à domino iure feudi acceperunt dicantur eius esse Leudes siue Leodes, quod est Francorum lingua, *Ses leaux, ou loyaux*. Annonius 3. c. 81. Guntrannus fuit leudis suis beneuolus. Et lib. 4. legum Gottharum. tit. 5. Si inter leudes in expeditionibus constitutus de labore suo aliquid adquisierit, & in exemplo pactionis habitæ inter Guntrannum & Childebertum reges apud Gregorium Turonensem, lib. 9. Leudes illi qui Domino Guntranno sacramenta præbuerunt. & inferius: Cõuenit vt nullus alterius leudes nec sollicitet nec venientes excipiat. & eiusdẽ lib. 8. Credo alicuius ex leodibus nostris esse filium. & 3. A leodibus suis defensatus est. vnde puto Germanos feudum appellare Leudum siue *Leben*. Nam & pari ratione iidem illi leudes, feudales dicũtur, quod est Frãcorum lingua, *Feaux*, & feudum ius siue res, cuius acceptione fidei dominis exhibendæ vinculo constringuntur. Fideles his libris sæpe. quo nomine olim serui nuncupabãtur. & verò milites etiam qui quid in feudum acceperunt, seruos imitantur. nam tametsi serui nõ sint, seruiunt tamen, & seruitia debent. quæ duo sunt diuersa l. vxori. in fi. D. de vsufrut. leg. Seruum scilicet esse, & seruire, seruitus & seruitium. Potestas domini seruitutem, patientia seruientis seruitium facit. Vasalli igitur non sunt serui, sed ἀντίδουλοι, vt Aeschylus loquitur: & licet sæpe Homines nostri dicantur, quia tamen ea appellatione propriè serui significantur, rectè dixeris non tam eos qui quid à nobis iure feudi possident, homines esse nostros, quàm nobis Hominium debere, quæ vox Hominii cõcinnior est quàm Homagii, qua vtuntur Robertus in supplemento Chronicorum Sigeberti, Helmodius in historia Slauorum, Otho & Radenicus, & Abbas Vrspergẽsis sæpe, & Fridericus Imper. ad Othonem Frisingensem. Hominio, inquit, ac fidelitate nobis facta coronã regni de manu nostra Petrus rex Danorũ suscepit. Sed & Vuassi, vel Vasalli nomen, quod eisdem competit, seruitium significat siue comitatum, cùm deducatur non ex eo quòd sint quasi in vasario nobiliũ, & vasa eorum instrumentaq; censeantur, sed à Germanica & veteri Gallica voce *Gessel*, qua significatur comes, qui nobis seruit mercede certa, vnde & Gessatas populos Gallica lingua nuncupatos Polybius 11. & Plutarchus in Marco Marcello scribunt. Licet autem mercenarii aut vasalli serui non sunt, tamẽ vt serui appellatione mercenarii contineri

tinentur, ita & vasalli. Mercenarios, quos etiam vocarũt ambactos, ser-
vorum loco esse probat, l.4. D. de vsu & habit. adhibita interpretatione
Theophili in §.1 eo. & ita Græci accipiũt l.1.§. familiæ. D de vi, & de vi.
ar. & confirmatur d.l.1.§. si nihil st. & ea ratione furti non tenentur, l. si li-
bertus. D. de fur. l. respiciendum. §. furta. D. de pœnis. Placet ergo nobis
Stoicorum sententia, quam Diogenes Laertius refert, tria esse seruitutis
genera, vnam quoties non est potestas viuendi vt velis, vt si liber homo
carcere contineatur, quam definiunt, στέρησιν αὐτοπραγίας: alteram ἐν
κτήσει, vt ea qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur: tertiam
ἐν ὑποτάξει, vt ea quã seruiũt mercenarii, obærati, addicti, vasalli, cliẽtes.
Separo vasallos à clientibus, licet vasalli his libris nonnũquam clien-
tes appellentur, & conueniant in multis. & separationis ratio euidens.
Clientibus onus militiæ adnexum non est. Vasallorum conditio hæc
est, vt cùm delectus edicitur, in militiam eant, vel vicarium mittant, vel
certum censum domini ærario inferant, quod Heribannum siue Ha-
ribannum dicitur à Germanorum antiqua voce Here, qua significatur
exercitus, quo sensu & Herisliz dixerũt l.15. Lang. de exercit. l.17. de eo
qui aliũ anteit desertionem exercitus. Theodulphus in Chronicis D.
Pipinum regem in exercitu derelinquens, & id quod Thedisca lingua
Harislit dicitur. Idem Hermannus Comes, libr. de origine Francorum.
Heribanni quantitatem definiuit Carolus legum Langobardarum
lib. 3. Fridericus pro ea portionem certam reditus feudi insti à lib.5. Ban-
num est generale nomen, quo significatur edictum siue citatio. Heri-
bannum speciale, est itio nempe ad delectum. Vtroque nomine signi-
ficatur etiam pœna edicto non obtemperantis. Igitur heribannum non
tantum edictio delectus est, sed etiam pœna non respondentis ad de-
lectum, quam & Herischuldam Germani vocant, Auentino teste. Sed,
vt alias etiam differentias inter clientes & vasallos exequamur, clien-
tes prædia sua pleno iure possident, vasalli prædia feudalia vsusfru-
ctus tantum iure perpetui vel temporarii, proprietas est dominorum
à quibus prædia acceperunt beneficii iure, vsumfructum dicimus cum
Oldrado lib. 2. quod interpretes vtile dominium vocãt, propterea quod
vasallus rei in feudum datæ vtilem non directam vindicationem ha-
beat, vt in lib. 2. tit. 8. § 1. quæ tamen ratio vtile dominium non inducit, &
verior est Conradi sententia, lib. 4. tit. de alie. pat. feudi, nullum esse vti-
le dominium. Clientes dabant se in fidem patronorum & ab eis ferebãt
sportulas vel cœnam rectam. Vasalli vel vltro fidem suam nobis offe-
runt cessa proprietate bonorum suorum, vel nos collatis in eos prædiis
nostris, inde eorum eligimus & sequimur, sportulas vel cœnas à nobis
non ferunt, nisi qui feudum quod dicitur de camera vel caneua, quod
vere nõ est feudum, obtinent. his sportulas damus, quæ Soldatæ dicun
tur li. 2. tit 10. à Gallorum & Germanorũ antiqua voce Sold. nam & Cæ-
sar ipse scribit Gallis esse deuotos, quos illi Soldurios appellãt, quorũ,

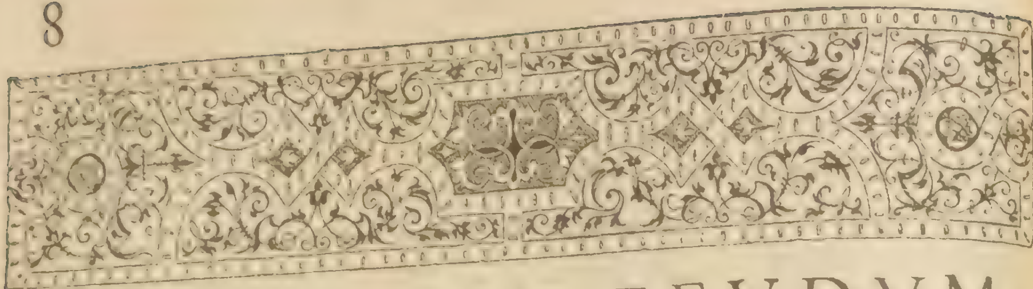
inquit, hæc est conditio, vt omnibus in vita cōmodis vnà cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderint. si quid iis per vim accidat, aut eundem casum vnà ferāt, aut sibi mortē cōsciscāt. Robertus in Supplemēto Sigeberti: Súpsit Henricus rex pecunias de feudo vniuscuiusq; loricæ. Capitales barones secū duxit. Solidarios verò milites innumeros. Otho 1.c.31. Hospites, quos nunc solidarios dicimus. Radenicus 3.c.20. Vt largitione pecuniæ milites qui solidarii vocātur colligeret. Clienti respondet patronus, vt in XII.tab. Patronus si clienti fraudē fecerit, sacer esto. & inde sumpta translatione, qui causam agit actoris vel rei, patronus, reus cliens dicitur, vel susceptus. nam & clientes posterior ætas vocauit Susceptos & summissos. l.1. C. de prin. ag. in reb. Vasallo autem respondet dominus, qui & senior dicitur, licet prouectæ ætatis nō sit, eadē forma qua Senatorē & Presbyterū dicimus, morū potius quàm ætatis habita ratione. Nomen igitur ætatis mite dominus feudi habet, quáuis adolescens sit aut iuuenis. Interea tamē, cùm ius feudorū antiquissimū esse Gerardus scribat, q ipse fuit Lāgobardus, ineptè id repetieris ex Lāgobardis ipsis siue Gotthis, quorū leges nihil de feudis habent palàm, nec antiquissimū esse nobis vnquā persuaseris, nisi id liquidò deduxeris ex moribus P. Romani. quod fiet ita cōmodissimè. Fit sæpe in libris nostris hominum mētio, qua appellatione frequētius serui significātur. Sed & liberi, puta actores, procuratores, custodes prædiorū, insularii, cōductores, emphyteuticarii, chartularii, precarii possessores. His possessio conceditur ad tēpus. Quæ actori, feudū est gastaldiæ. Quæ custodi, feudū guardiæ. Iisdē postea cœpit cōcedi in perpetuum. quod est verū & proprium feudū, atque ita, vt me Obseruationū .8. tradidisse recordor, paulatim qui erāt actores, custodésque prędiorū nostrorū tēporarii, perpetui esse cœperunt, Latinúmque Hominum nomē retinuerūt, nouum & exterū Vasallorum siue Leodum & Feudatariorū acceperūt à principibus & nobilioribus, qui eis sua prædia in perpetuū cōcedere maluerūt, si militiæ oneribus se obligarēt, inuecta in Italiā nomina, à principibus Germanis, quibus fuere semper multi comites (sic Cor. Tacitus vasallos vocat, Glossæ συστρατιώτας interpretantur) & principū æmulatio magna, cui plurimi & acerrimi. His, vt ait, præcipuum sacramentū erat defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ principis sui adsignare. quod vulgò sacramentū fidelitatis appellamus. Et eadē ferè hominum cōditione vsam Græciam Nouella Cōstantini Porphyrogennetæ περὶ στρατιωτῶν probat, cuius sententia hæc est. Quædā esse prædia militaria quibus cohæreat onus militiæ, ita vt possessorē necesse sit se ad militiā cōparare domino edicente delectum: vel si nolit aut nō possit se ad delectum exhibere, certam eo nomine pecuniā fisco dependere. quæ feudorū omniū lex est siue à nobili, siue à plebeio possideantur, siue, quod penè idē est, à milite, siue à pagano. Distinxit omnis ætas nobiles à plebeis. sed procedente tempore qui nobilium erant milites, vasalli, ministe

nisteriales, feudatarii, vt rectè Albertus Krantzius scribit in metropo-
li, etiam nobilitatem sibi vindicarunt. qua de re dicturi sumus 2. tit. 10.
At quoties tam vile est feudum, vt non possit possessor se aliúmve in ex
peditione ex eius reditu tueri, hoc iure vtimur hodie in Francia ex ca-
pitulis Caroli additis ad legem Lágobardorum, vt ei adiungatur alius
quoad pro modo redituum æquabiliter simul eis miles vnus indici pos
sit. Vt verò ex Constitutione Lotharii vasallus alienare feudum nō po-
test, ita Constantinus Porphyrogenneta vult, vt prædia militaria, quæ
nunc dicimus feuda, à militibus non alienentur. Sed militum duo sunt
genera. Quidam ἐκ τῆς καινότητος, nouitii, caligati, gregarii, manipulares,
soldurii. Horum prædia quæ nondum sunt relata in codices militares
ex ea Nouella iure militari non censentur. Alii sunt originarii & iusti
milites, qui nobilibus adnumerantur. quam differentiam militum Fri-
dericus sequitur in tit. De pace tenen. §. si miles. Et iustorum quidem
militum meliora prædia ex Nouella Constantini militiæ sunt tacitè o-
bligata, si equites sint, vsque ad quantitatem 4. librarum auri: si clas-
siarii, qui ab eodem Constantino πλώϊμοι & πλωτῆρες dicūtur, vsque ad
quátitatem duarum librarum. Supra eam quantitatem prædiorum suo-
rum alienationem habent, intra eam non item. Quòd si prædia eo-
rum quæ eam quantitatem excedunt, nominatim omnia sint relata in
codices militares, & hæc omnia heredibus conseruari debent siue mi-
litibus siue paganis, non distrahi. Sin verò non sint omnia adscripta
militiæ, sed habeat miles iure optimo possessionem aliquam militiæ,
functione liberam, quæ alode siue alodium dicitur his libris quasi fidei
vinculo soluta, Constantinus vocat κτῆμα ἰδιοπεριόριστον καὶ τῇ στρατείᾳ
ἀν[illegible], quæ scilicet possidetur proprio iure, non feudi, non be-
neficii iure, hanc distrahere potest. Illam neque possessor, neque fi-
scus vendere potest: vel si vendiderit, eidem possessori repetitio compe-
tit, indénitate emptori præstita. quo cessante, agnati eius possessionem
reuocare possunt, neque aduersus eos emptori est repetitio, vel reputa-
tio pretii aut meliorationum, auferre tantum potest ea quæ imposuit
prædio si recipiant separationem, deficientibus agnatis, succedunt συν-
δ[illegible] συναιχμα, id est, consortes, quibus simul militiæ nomine prædia
adsignata sunt. Consortibus succedunt milites indigentiores, & his rur
sus pagani, πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τὸν ἐκ τοῦ κήνσου φόρον, id est ne cēsus fisco de
pereat. ex quo intelligimus huius generis militaria prædia obnoxia esse
oneribus militiæ, vel si refugiat possessor militiá, censui certo, id est, bá
no & heribanno: & possideri ea posse tam à paganis quam à militibus.
Eius Nouellæ pars quædam est apud Harmenopulum Epitomarum 1.
tit. 16. Sed valde corrupta. Legendum, συντηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν ἱπ-
π[illegible]ν τεσσάρων λιτρῶν ἀκίνητον κτῆσιν, οἷς ἀριθμεῖσθαι κελεύομεν, καὶ ἐπὶ τὸν στόλον
τεταγμένους πλωΐμους τοῦ τε Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς Σάμου. λείπων δὲ πλωΐμων λιτρῶν
δύο. Quod subiicitur, est ex eadē No. si quis militem ἐν παροίκου λόγῳ,

 id est

id est, quasi colonario iure sibi subiectum retinuerit, atque ita prædia eius militaria inuaserit, vt damnetur in aureos VI. ex quibus pars dimidia militi detur, pars altera media in fiscum redigatur. Quòd si non inuaserit ea prædia, sed emerit, milite suæ conditioni reddito, vt pretii repetitionem non habeat, & hoc amplius vt fisco pœnæ nomine inferat aureos II. Deest in Harmenopulo quantitas aureorum. Sin verò cùm alius quidam milites sedibus suis & possessionibus expulisset, vel illi ipsi bonis suis cessissent, malè Interpres, ex statione sua discessissent, corruptè etiam in Harmenopulo, ἢ αὐτῶν ἢ ἐκείνων, cùm sit legẽdum ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκστασίῳ χρησαμένων, illo, inquam, casu si quis miseratione ductus milites susceperit quasi colonos vel mercenarios, eum non teneri. At si quis militem castris abductum, quæ vocat fossata, in priuato obsequio detinuerit, eum fisco teneri in annos singulos, quibus illum detinuerit, in aureos VI. eámque summam exigi ab excussore siue discussore publico, qui vocatur illo loco ὁ ἐξκουσσάτωρ, vulgò corruptè ὁ ἐξκουσσατωρ. Ex his, quæ diximus hactenus, cùm feudi naturan ostendant satis apertè, facilè eruetur definitio feudi. Quid est feudum? Ius prædio alieno in perpetuum vtendi fruendi, quod pro beneficio dominus dat ea lege, vt qui accipit sibi fidem & militiæ munus aliúdve seruitium exhibeat. Ius est, non prædium ipsum, vt exponam initio libri .3. & ius vsusfructus. Solet vsusfructus constitui in personam tantùm. Sed tamen conueniri potest, vt & in heredem fructuarii transeat. Verùm enim hæc pactio à Iustiniano coarctatur ad primum heredem, ne in vniuersum inutilis sit proprietas semper abscedente vsufructu, l. antiquitas. C. de. vsufr. Quinimo receptum est conueniri posse vt ad successorem transeat in infinitum, si modò addatur lex fidei, hominii, seruitii, vt diximus, quæ efficit ne sit inutilis proprietas. Quin & quorundam locorum hi sunt mores, vt eius anni quo heres vasalli se in fidem & clientelam domini commendauit, reditum integrum dominus ferat, vel vt certa ei summa numeretur ἀντὶ τῆς ἀναλήμψεως, siue pro redemptione, vt loquuntur, & restauratione feudi, & vt si mutetur vasallus venditionis genere domino prę̃stetur pretii quinta pars à vẽditore vel ab emptore, si id actum sit, & quintæ quinta, vt si vænierit fundus C. X X I I I I. si mille. C C X L. quæ prę̃stationum genera à Leone in Nouellis εἰσδεκτικὰ appellantur, quòd quasi præstentur noui possessoris admittendi & suscipiẽdi caussa. Sic fit vt non sit inutilis proprietas, licet vsusfructus in perpetuum constituatur, & pleniori quidem iure quàm soleat vsusfructus esse. nam & vasallus fundi ac seruitutum vindicationem habet, & fructus suos facit quoquo modo terra separatos. quæ non solent fructuario dari. Liberi tamen vasalli plerumque moribus nostris nihil debent, præter manus porrectionem & deosculationem. quæ sunt hominii symbola. Annonius 4. c. 64. Tassilo dux Baioariorum more Francico in manus regis Pipini in vassaticum manibus suis semetipsum cõmendauit, fidelita

fidelitatémque iureiurando promisit. quod ita Ado Viénensis: Tassilo
se illi in vasallum commisit. & Richardus: se in manibus Caroli com-
mendauit. Ne dixeris etiam feudũ esse contractum. Ius est potius quod
per contractum constituitur, dum scilicet dominus id per inuestitu-
ram cedit, quæ cessio datio est, ea lege vt qui accipit fidem, & seruitiũ
danti semper exhibeat. Et contractum huiusmodi sequitur traditio,
vt infrà 2.tit.7.§.vlt.& 4.tit.15. & est ex eo contractu actio de euictio-
ne in dominum, vt 2.tit.8. & aduersus vasallum condictio caussa dati si
fidem fallat, vt infrà tit.20. vel etiam præscriptis verbis, si nolit domi-
nus feudum reuocare. Constituitur autem hoc ius in rebus soli non in
mobilibus. Omnium quidem rerũ vsusfructus constitui potest ex S. C.
non tamen iure feudi. Quædam sunt res quæ immobilibus adnume-
rantur, vt annonæ, sportulæ, pensiones, l. Iubemus.2. C. de sac. Eccl. No.
7.& in his feudum illud consistit quod dicitur de camera, id est, cùm
ex ærario siue arca domini vasallo adsignatur stipendium certum, vel
quod dicitur de canaua, id est, cùm ex cellario domini vasallo præben
tur annonæ. Huius generis feudum est in curte domini, vt infrà tit.2.§.
Item siquis. nec est proprium feudum, sed iure feudi cẽsetur: quæ duo
sunt diuersa, sicut Gallis aliud est, *Tenir fiefz*, aliud, *Tenir en fiefz*. Pro-
prium feudum est extra curtem & consistit in prædiis. Illi simile est feu
dum guardiæ, cùm curti siue domui suæ quasi iure feudi dominus cu-
stodem apponit: vel gastaldiæ, cùm actorem præficit: quæ tempore
vel morte dantis aut accipientis finiuntur, & definitione non compre-
henduntur. quia sunt impropria feuda. Porrò adieci in definitione feu
dum pro beneficio dari. hæc res efficit, vt feudum beneficium appelle-
tur sæpe, & vasallus beneficiarius, beneficiatus, χαριστικάριος. nam origi
nem ex officio & amicitia trahit, vt infrà, tit.30. & simili sensu in Con-
stitutionibus beneficiarii dicũtur quibus beneficii loco cura commit-
titur mansionum cursus publici, vel quod aliud officium munúsve pu-
blicum. Postremò quod est adiectum de fide, pernecessarium est, nec
conuentione mutari potest. nam etsi valeat conuentio, ne iusiurãdum
fidelitatis præstetur, ne seruitium præstetur: nulla tamen vis est huius
conuentionis, ne fides præstetur. Est enim contra naturam substan-
tiámve feudi. & ideo non est rata habenda, l. cùm precariò. D. de pre-
cario. Idem est natura & substantia, & falsa vulgaris interpretum dif-
ferentia, §. De illa. Instit. de societ.



DE IIS QVI FEVDVM DARE POSSVNT, ET *qualiter adquiratur & retineatur.*

TIT. I.



VIA de feudis tractaturi sumus, videamus primùm qui feudum dare possunt. Feudum autem dare possunt, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa, Præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit feudum dare. Dux, Marchio & Comes similiter feudum dare possunt, qui propriè regni vel Regis capitanei dicuntur. Sunt & alii qui ab istis feuda accipiunt, qui propriè Regis vel regni valuasores dicuntur, sed hodie capitanei appellantur, qui & ipsi feuda dare possunt. Ipsi verò qui ab eis accipiunt feudum, minores valuasores dicuntur.

COMMENTARIVS.

FEVDVM dare possunt, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa. Itemque Præpositus. Dignitas ecclesiastica hæc est, cui canones deferunt ab Episcopo primum locum & rerum Ecclesiasticarum dispensationẽ in Aquisgranẽsis concilii c.139. Quod autem dicitur de Archiepiscopo & ceteris, ei obstat tit.2.§. Item si Episcopus. quo negatur Præpositum vel aliam Ecclesiasticam personam iure feudum dare, longam tamen consuetudinem in ea re obseruandam esse, quod consentit cum hoc loco, quo Ecclesiasticis personis datur ius concedẽdi feudi, ita demum si hic mos antiquus eius Ecclesiæ fuerit, si antiquitus, vt ait hoc loco, consuetudo eorũ fuerit, quæ eadem verba repetuntur infrà 4.tit.91. Negantur, inquam, iure feudum dare de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur, & hoc esse ex decreto Vrbani Pontificis facto in sancta Synodo,

do, quod tamen in futurum tantum valet, non in præteritum. nec enim ius in præterita constitutum intelligitur, nisi id nominatim exprimatur. Is est Vrbanus II. qui Synodum Placentiæ habuit, in qua Ecclesiasticorum mores licentiámque correxit, & hoc etiam inter cetera canit, ne vlla fieret ordinatio sine titulo, id est rebus quibusdam, vnde se alat, ordinato non adscriptis. c. statuimus. 70. dist. quod Carolus Magnus ita expressit in suis Constitutionibus. Vt nullus absolutè ordinetur sine pronuntiatione & stabilitate loci ad quem ordinatur. Et huius tituli res vetuit Vrbanus Episcopos & ceteras personas Ecclesiasticas in feudum dare: & meritò, quia proprio patrimonii iure ad Ecclesias pertinent, & decimas ac primitias concilium Lateranense, vt Vincentius scribit, non bona profana, non quæ iam olim dederant in feudum, si ad eos redirent ob fidem non præstitam vel quam aliam vasalli culpam, excepto Archiepiscopo Mediolanensi, vt infrà 4 titul. 40. De veteri feudo non est dubium eos inuestituram facere posse. De Abbatis nomine illud non omittam, nonnunquam in historiis Abbates accipi pro nobilibus, quod nomen etiam hodie retinent in montibus Pyrenæis nobiles quidam: & hoc sensu, quantum opinor, Annonius 5. c. 1. Carolus, inquit, ordinauit per totam Aquitaniam Comites Abbatésque, necnon alios plurimos quos Vassos vulgò vocant. & c. 34. Quibusdam Abbatiolas sicut erant integras dedit, quibusdam de Abbatia Martiniana beneficiola donauit. & c. 36. Ludouicus quos potuit conciliauit sibi, dans eis Abbatias & Comitatus ac villas. Suidegerus in Chronicis Franciæ Gallicis, Abbates, inquit, in antiquis historiis non sunt monachi vel religiosi, sed Barones Magnatésque sęculares, quibus Abbatias vel monasteria princeps dat ad tempus, vel quoad vixerint. Similia eiusmodi multa olim principes Christiani sibi adrogarunt, maximè vrgente rerum necessitate, quæ in exemplum trahere non debemus. alioquin sequeretur confusio ordinum omnium. nam & legimus Clotharium edixisse vt cunctæ Ecclesiæ Galliarum fisco tertiam partem fructuum persoluerent. Annonii 1. c. 26. & Carolum Marcellum decimas & Ecclesias militibus & laicis cogente bellica necessitate, cùm non haberet quod eis largiretur, vt eum sequerentur possidendas concessisse in Richardi Chronicis, quæ, inquit, vsque in hodiernum diem ab eorum quibus dedit possidentur heredibus. & apud Iacobum Meyerum, in Flandria olim Comites, quod tamen postea sustulit Vrbanus pontifex, clericorum bona sibi vindicasse, siue testati, siue intestati decessissent. erant enim intestabiles. Illud non est incognitum, quod & Sigebertus, & Turpinus, & Gotefridus, & plerique alii Chronographi scripserunt sæpe Romanos pontifices Imperatoribus & Regibus concessisse, vt Episcoporum facerent inuestituram per anulum & virgam, & ne antè Episcopus consecraretur, quàm esset à Rege laudatus & inuestitus. & inde illud Helmodii. Episcopos

inue-

inuestire solius Imperatoriæ maiestatis est. qua de re dicemus 3. titul. 1. Nunc de reliquis videamus qui feudum dare possunt. Et ait Ducem, quæ vox desiderabatur antehac, Marchionem, Comitem feudum dare posse. Hi temporarii olim fuerunt, hodie perpetui. quales multos ordinasse Carolum Magnum historiæ narrant, non rei tantùm militaris caussa, sed vt ab eis etiam populus iura peteret, vt in legibus Ripuariorum, cap. 55. & 90. Si quis iudicem fiscalem, quem Comitem vocant, interfecerit. idem Grauio vel Graphio appellatur, vel Paulo Diacono teste Historiæ Langobardorum quinto, quo nomine iudex significatur. & inde Landgrauii, id est, prouinciæ Comites siue Iudices, & Marchgrauii limitis Comites, Pfaltzgrauii, palatii Comites, qui & maiores domus & præfecti rectorésque palatii dicuntur, vt Eginhartus, Iornandes, Annonius scribunt, Burgrauii, arcis præsidiive comites, & Centgrauii, qui in antiquis Germanorum legibus Centenarii dicuntur, & Gograuii, & Diuggrauii, iudices pedanei & ita Comes pro iudice accipitur, infrà titul. 28. & in Consti. Friderici de pace tenen. Cœpit & præfectus quilibet Comes appellari, vt nauarchus, vel Eustathio teste in illum Homeri locum,

Dingravii.

Εἷς δέ τις ἀρχὸς ἀνὴρ βουληφόρος ἔστω,

& præfectus equorum regiorum, Comes stabuli primùm, deinde corruptè Conestablus tam in Orientis quàm in Occidentis imperio, cuius appellationis veriuerbium aliud, quod Thomas retulit, libro de regimine principum, miror vt non omnibus moueat risum, quem, vt conciliaret lectoribus, mihi videtur non in eo tantùm, sed in aliis omnibus toto libro delirasse: aut verius sanè non putem summo philosopho & penè ab Aristotele secundo σύνταγμα tam ineptum excidisse. Marchionem autem Obertus 2. titul. 10. intelligebat esse eum qui limiti certo regni præesset, sed ineptè vocabulum à mari deducebat, quòd plerique limites sint maritimi. nota est Francorum vel Germanorum vox *March*, siue *Marche* pro Limite. Annonius 5. cap. 11. Reliquit Marchiones, qui fines regni tuerentur, & hostium arcerent incursus. Scio etiam antiqua Gallorum lingua & Baioariorum & Alamannorum equum militarem *March* appellari, cùm ita Gallos equestrem pugnam instituisse, Pausanias scribit libro decimo, vt singulos equites selectos, equis sequerentur alii duo, qui domini equo occiso suum submitterent, quíque domino & sibi inuicem auxilio vel supplemento essent, quomodo aut simili etiam hodie lanceas componimus, & hanc quidem equestris pugnæ institutionem eos vernacula lingua vocasse *Trimarchisiam*, quod singuli equites constarent ex tribus. equum enim eos marcham appellasse. & ita hodiéque vocitant Britones, quos priscam linguam Gallicam retinuisse simul & Britanos siue Anglos montanos, quos Vualos appellant, Rhenanus comprobauit. nec enim fuit eadem prorsus cum Germanica, cùm Ariouistum

Germanum Cæsar scribat longinqua in Galliis consuetudine Gallicã linguam didicisse. & Tacitus, Gothinos non esse Germanos Gallicam linguam coarguere. Commune tamen fuit illud March pro equo: vt in lege Baioanorum, Si equus est, quem March dicimus. & alio capite. Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod March falli vocant. & in lege Alamannorum: Si talem equum inuolauerit, quem Alamanni March dicunt. Sed non ideo adsentior Alciato marchionem interpretanti præfectum equitum. Nicephorus Gregoras 7. ὅπερ ἐν τοῖς ῥωμαίων στρατεύμασιν ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημαίαν τοῦτο παρὰ λατινοις μαρχέσιος. Significat marchionem Imperatori vexillum prætulisse. Sed ad reliqua transeamus. Duces, Marchiones, Comites, propriè in Liguriæ siue Langobardiæ regno, Regis vel regni Capitanei vocantur. Qui autem ab illis feuda accipiunt, Regis Valuasores, vassi dominici ab Annonio sæpe, & in Synodo Ticinensi corruptè vassi domestici, pro dominici. Et rursus qui à Regis Valuasoribus, minores Valuasores. Otho Frisingensis 2. de rebus gestis Friderici c. 12. Tres sunt ordines in Lãgobardia, Capitaneorum, Valuasorum, plebis. Feudum autem dare possunt Capitanei Regis & Valuasores, qui & maiores Valuasores & hodie Capitanei dicuntur impropriè, vt infrà tit. 3. & 14. Minor Valuasor in minimum ius feudi proprium non transfert. nam eo mortuo siue liberis feudum quod dederat minimo Valuasori ad Capitaneum redit. quod tamen Mediolani non obseruari traditur lib. 2. tit. 10. Maximè si iam ab antiquo in minimi Valuasoris familia feudum resederit, non si de eo nuperrimè inuestitus fuerit, hic enim plebeiis adnumeratur, sicut soldurius, cuius commoda morte finiuntur. Quinetiam minor Valuasor feudum quod in alium transtulit, etiam si nulla subsit culpa valuasini, quãdocunque libuerit auocare potest, reddito pretio, si id fortè vẽdiderit, nisi valuasinus cum eo Romam, cum qua Langobardis res fuit semper, in expeditione perrexerit: quo casu temerè ei feudum auferre non potest. Sed Mediolani generaliter idem ius est minori valuasori, quod maiori. & hæc omnia demonstrantur infrà §. notandum, & tit. 3. & 2. tit. 10. & 4. titul. 38. Vnde forsitan in titul. 3. pro Moderni legendum est Mediolani.

ET QVIA vidimus de personis, videamus qualia prius habuerunt initia. Antiquissimo enim tempore sic erat in dominorum potestate connexum, vt quando vellent, possent auferre rem in feudum à se datam. postea verò eò ventum est vt per annum tantum firmitatem haberent, deinde statutum est vt vsque ad vitam fidelis produceretur. sed cùm hoc iure successionis ad filios non pertineret, sic progressum est, vt ad filios deueniret, in quẽ scilicet dominus hoc vellet beneficium confir-

Baioatiorum

AB. "Nam inter imperatorias Herculis artes hac quoque una est atque non minus quam cætera res gesta admiratione digna, quod viros ab artibus servictis abstractos secum tunc duceret ad militiam, et post fideicem operam in bellis conficiendis alacriter sibi navatam, in agro, armis parto, eos collocaret, et alienas opes ipsis suppeditaret ac largiretur. Propterea igitur Herculis nomen et gloriam in Italia maximam quisque ferunt; non autem propter ejus transitum, in quo nihil veneratione dignum inerat."

confirmare, quod hodie ita stabilitum est vt ad omnes æqualiter veniat. Cùm verò Conradus Romam proficisceretur, petitum est à fidelibus qui in eius erant seruitio, vt lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur, & vt frater fratri sine legitimo herede defuncto, in beneficio quod eorum patris fuit succedat. Sin autem vnus ex fratribus a domino feudum acceperit, eo defuncto sine legitimo herede, frater eius in feudum non succedit. quod & si communiter acceperint, vnus alteri non succedit, nisi hoc nominatim dictum sit, scilicet vt vno defuncto sine legitimo herede, alter succedat: herede verò relicto, alter frater remouebitur.

Hoc autem notandum est, quòd licet filiæ vt masculi patribus succedãt legibus, tamen à successione feudi remouentur, similiter & earum filii, nisi specialiter dictum fuerit vt ad eas pertineat. Hoc quoque sciendum est, quòd beneficium ad venientes ex latere vltra fratres patrueles nõ progreditur successione secundum vsum ab antiquis sapientibus cõstitutum, licet moderno tempore vsque ad septimum geniculum sit vsurpatum, quod in masculis descendentibus nouo iure vsque in infinitum extenditur.

COMMENTARIVS.

NVNC incipit Gerardus tractare de origine, processu & successione feudorum, quorum ius fuisse antiquissimum ait. non igitur nuper à Langobardis in Italiam inuectum. Et quidem initio qui quid iure feudi possidebant, erant tantum temporarii possessores, veluti actores, procuratores, precarii possessores, qui & homines nostri dicuntur sæpe in Pandectis & Codice, & à Græcis [illegible]. mutata enim voluntate licebat domino quandocunque feudum reuocare, exemplo precarii, quod precibus vtendũ conceditur tamdiu quamdiu is qui concedit patitur. Post cœpit feudũ in annum tantùm concedi, & singulis annis renouari vel re ipsa vel patientia, sicut & precarium constitutum ad tempus & locatio conductio patientia renouatur, l. in rebus. §. vlt. D. de prec. l. qui ad certum. D. loca. & huius generis etiam hodie est feudum guardiæ vel gastaldiæ, id est quod fidelis noster tenet quasi custos vel quasi actor prædiorum. finitur enim anno, nisi datum sit in longius tempus, vt infrà. §. item illud. & tit. 6. § vlt. At deinde feudum concedi cœpit quo ad vasallus viueret, sicut plerunque vsusfr. constituitur in vitæ tempus, quamquam & ad aliud tempus certum, & precariò, vt cùm libuerit danti reuocetur constitui possit. Potest etiam ea lege, vt ad proximũ heredem

fructuarii

fructuarii transeat, sicut & paulatim obtinuit, ne feudum finiretur morte vasalli, sed ad vnum ex filiis vasalli quem dominus optaret, & tandem vt etiam ad omnes filios vasalli perueniret. quod postea Cõradus Imp. lege lata produxit ad nepotes ex filio, quos vocat auiaticos, idémque Conradus filiis & nepotibus, ex filiis deficientibus, fratres consanguineos inuitauit ad successionem feudi à communi parente adquisiti. Quam aliam originem feudorum quęrimus? His veluti incrementis paulatim feuda constituta sunt, quæ & post Conradum vsus recepit, vt transirent ad liberos mares in infinitum, & ad ceteros qui ex latere coniuncti essent defuncto vsque ad fratres patrueles, id est vsque ad quartum gradum, & nouissimè vsque ad VII. vel etiam in infinitum. Quin & ad extremum cœperunt moribus nostris feuda etiam ad filias transire, & iure patrimonii censeri, saluo censu debito senioribus. Legem autem illam, quæ proponetur libr. v. ×Conradum promulgasse Gerardus ait petentibus vasallis, cùm Romam proficisceretur, coronæ scilicet Imperii accipiendæ caussa, quam dedit Ioannes XXI. Is est Conradus, Salicus nuncupatus, quòd dux esset Francorum Orientalium, qui Salii dicti sunt. Ammianus Marcellinus XVII. Petit primùm omnium Francos, eos videlicet quos cõsuetudo Salios appellauit. Sigebertus. Franci, inquit, vti cœperunt legibus, & legem Salicam dictauerunt. Separatis libris habetur lex Salica, & lex Frácica. hæc est Occidentaliũ, illa Orientalium. Notandum quod ait Conradus, in beneficio quod patris eorum fuerit. nam si beneficium illud siue feudũ sibi frater adquisierit, non à patre acceperit, quod nouum dicitur, in eo fratri successionem non dedit, neque si duo fratres communiter à domino feudũ adquisissent. Igitur ex sentẽtia Conradi fratres in feudo genearchico inuicem sibi succedunt, non in feudo nouo, nisi id nominatim cautum sit in constituendo feudo (feudum enim ex conuentione legem accipit) vel nisi communi nomine communiq; pecunia domino sciente emptum aut bello partum aut communi munere, id est, communibus armis & equis, quæ plerumque vasalli offerebant, vt est in lege Conradi, à domino impetratum sit, vt infrà 19. & 2. tit. 12. Notandũ agnatos vocari ad successionem feudi, nõ cognatos, vt puta fratres consanguineos, non vterinos, fratres patrueles, non cõsobrinos. nam dominus qui dat feudum, eligit sanguinem, familiam, stirpem generosam & fortem aliquã, nihilq; minus vult, quàm vt ad feudum inuitentur qui seorsum ab ea familia nascuntur. Eadem mens & cogitatio domini facit, vt agnati vocentur, non agnatæ, filii non filiæ, quia mares certiorem generositatis fidem habent, &, vt in optimo libro additur hoc loco, quia fœminæ neque faidã leuare, neque pugnã facere possunt, id est, quia bello gerendo faciendove idoneæ non sunt, & bellorum necessitas peperit feuda, quæ ratio sumpta est ex l. 18. Lang. de hom. lib. ho. Faida est bellum aut inimicitia, l. 15. Lang. de plag. & compos. l. 10. de success. à Germanico

× This Conrad 2. the Salic died at Utrecht in 1039 A.D. and in the 15th year of his reign.

* In lib. 4. tit. 41. infra quia feudũ seruire non possunt.

Feed aut l'bd. * Fœminæ igitur in feudũ omnino non succedunt. quod ita procedit nisi aliud conuenerit nominatim in constituendo feudo, vel nisi feudum fuerit muliebre, id est, de quo fuerit à primo mulier inuestita, vt infrà tit. 4. & lib. 4. titu. 59. & hoc iure fretus Rodolphus Imp. ab Othocaro Bohemiæ rege repetebat Austriã, vt Aeneas Syluius scribit, quasi ad se reuersam morte Friderici ducis Austriæ defuncti sine masculis heredibus. Othocarus eam retinebat per vxorem Margaritã sororem ducis defuncti. Contrà Rodolphus Austriã negabat feudum esse muliebre. Eodẽ iure defuncto Guilielmo Aquitaniæ duce absque herede masculo relictis filiis duabus, Ludouicus rex totam Aquitaniã quasi feudo aperto sibi vindicauit. quia non erat feudũ muliebre. Constat enim vasallo defuncto sine legitimo successore, feudum ad dominum reuerti. Et hæc quidem in feudo. nam in alode Langobardorum moribus etiam filiæ sororésve succedũt, vt infrà 2. tit. 17. Eadem fuit lex olim in Francia Occidentali. In terra Salica secus, vt est scriptum legis Salicæ tit. de alode, atque etiam in Anglia & Thuringia, quemadmodum scriptum est legis Anglorum eodem titulo, ne à lancea in fusum hereditas pertransiret. Sed ad feuda & ius Italiæ redeamus. Cognationis tres sunt limites, Superior, Inferior rectalinea & Obliquus. Superior cognatio, quæ est parentum, non vocatur ad successionem feudi, vt 4. tit. 45. & in constitutionibus Neapolitanis, tit. de bon. foriud. in feudis, quæ liberis ex liberalitate principis vel alio iusto titulo obuenerunt, ascendentes non succedere. quia qui feudum accipit sibi tãtùm & posteris suis accipit. Parentes nõ sunt posteri, cognati ex transuerso nõ sunt posteri. Ergo neque parentes, neque cognati ex transuerso mihi succedere in eo feudo possunt, quod ipse primùm adquisiui. Liberi mei, quæ est inferior cognatio, succedent in infinitum. Sed & si duobus filiis relictis decessero, Primo & Secũdo, & Primo feudum quod adquisieram diuisione obuenerit, in eo Primi liberi in infinitum succedent: & cùm defecerint, Secundus eiúsque posteri in infinitum. ita fit, vt licet mihi cognati ex transuerso in feudũ non succedant, succedãt tamẽ filiis meis qui eis sunt à latere cõiuncti. quoniam mihi sunt liberorum loco. vt ecce, Mihi frater aut patruus meus non succedit, filius succedit, & huic filio meo frater, id est alter filius meus, vel nepos mihi succedit post filium, & huic nepoti patruus, id est, alter filius meus, vel frater patruelis, id est, alter nepos meus. denique in feudum succedunt semper eius, à quo feudum originem cœpit, posteri soli. his deficientibus, feudum ad dominum recurrit, atque ita dominus fratri aut patruo meo aut patri præfertur. quod variis locis inferius demonstrabitur, maximè infra titu. 8. & 2. titu. 11. & 4. tit. 59. *Sine legitimo herede.* Id est, sine liberis masculis, vt infrà 8. & 4. titu. 38. *Legibus.* XII. tab. *Hoc quoque sciendum est quòd beneficium.* Quidam hoc loco accipit beneficium pro lege Conradi, qua primus ex latere vocauit secundum gradum in feudum

dum paternum. Ego pro feudo, nec his libris alio sensu beneficium accipi sinam. Cõtrouersia eadem est, quæ inter Fridericum fuit Imperatorem, & Adrianum pontificem Romanum. Hic cùm satis superbè per literas Friderico exprobrasset obliuionem beneficii de manu sua accepti, collata imperii corona, respondit Fridericus, se imperium soli Deo acceptum referre, Adriani se beneficiarium non esse. Adrianus autem pœnitẽtia actus, vt gliscentem perniciem à se depelleret, ita se excusabat subdolè, beneficium se pro bono facto accepisse, non pro feudo. Re tamen vera ita Adrianum sensisse demonstrabat inscriptio quædam Lateranensis palatii, & senserunt etiam alii plerique, quasi feudi iure regna & imperia à se penderent. Pendet quidem regnum Siciliæ. Cetera pendent ex imperio, Polonia, Bohemia, Anglia etiam aliàs Imperatorem salutauit quasi feudataria. Francia nunquam. Albertus Argentinensis in Chronicis. Francia à nullo haberi dicitur in feudum. *Vsque ad* VII. *geniculum.* Reposui, geniculum, ex Vet. & ita l.1. Lang. de succes. Omnis parentela vsque in VII. geniculum numeretur. & in lege Salica, c.46. *In masculis descendentibus.* id est, in liberis, vt infrà tit.10. & 11. Liberos ergo dicit in infinitum admitti. Agnatos à latere, vsque ad VII. gradum, vt infrà ti.4. Sed & hos in infinitum admitti defendi potest ex lib.4. tit.34. cùm & in alode agnati in infinitum iure ciuili succedant. §. vlt. Inst. de suc. cog. Hunc tantùm locum malè vulgò accipi, de iis qui veniunt à latere aio. & hoc de liberis adscribi par erat, quos Conradus non vocarat vltra secundum gradum.

Notandum est autem, quòd illud beneficium quod à Regis Capitaneis, atque Regis valuasoribus aliis impenditur, propriè iuri feudi censetur. Illud verò quod à minoribus in alios transfertur, non iure feudi iudicatur, licet aliter in curia Mediolanensi obseruetur, sed quando voluerint, rectè auferre queunt, nisi Romam cum illis in exercitu perrexerint, quo casu in ius feudi transit, vel nisi aliquid propter feudum acceperint. tunc enim nisi restituto pretio auferre non possunt.

Quæ ad hunc §. pertinent, exposui inito huius tituli.

Item illud quod datur nomine gastaldiæ vel guardiæ, & pro mercede alicuius rei, transacto anno potest iure auferri etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi ad certum tempus datum fuerit.

Si verò gastaldi aliquid nomine proprii feudi possederint, non valebunt propterea possessionem sibi defendere, nisi per

pares curtis vel breue testatū potuerint, probare se antequam gastaldi essent, vel postquam desierunt esse inuestituram accepisse.

COMMENTARIVS.


VLGO hic adscriptus est titulus De feudo guardiæ & gastaldiæ. Sed ab optimo libro, tam hic quam duo sequentes absunt. & tit. Quib. modis feud. amit. est huius libri. tit. 2. rectè. nam à tit. De iis qui feudum dare possunt, & qual. adq. & ret. vsque ad titulum, Quib. mod. feud. amit. id agit Gerardus, primùm vt doceat qui feudū dare possunt, deinde quibus modis adquiratur & retineatur. Adquiri successione vel inuestitura. Retineri proprium feudum iure perpetuo, non id quod dederint minores valuasores. reuocari enim dantium arbitrio. §. prox. suprà, non id quod dicitur guardiæ vel gastaldiæ. anno enim finiri. & his omnibus explicitis, quibus modis feudum amittatur declarare incipit tit. 2. ab his verbis, Quia suprà dictum est, quibus modis feudum adquiratur & retineatur, &c. quæ superioribus primum titulum sufficere perspicuè & euidenter ostendunt. Hoc autem loco ait feudum quod datur guardiæ vel gastaldiæ nomine, & pro mercede alicuius rei, finiri anno, nisi detur ad certum tempus, puta biennium aut decennium, vt infrà tit. 6. §. vlt. Pro mercede alicuius rei, vt quod datur aduocatiæ defensionísque nomine, de quo dicemus in Const. Friderici de pace ten. vel pro mercede oneris alicuius. Hæc in fragmentis Ardizonis, id est lib. 4. ti. 81. appellantur feuda pro vice dominicaria vel villicaria, vel decania, vel aliis angariis, quod perinde valet, ac si diceres, feuda quæ nomine guardiæ vel gastaldiæ, vel aduocatiæ, vel pro mercede oneris alicuius dantur, nisi decaniam non pro dicania, sed propriè mauis accipere, vt Langobardorum & Gotthorum legibus decanus est, non tantum qui in militia decuriæ imperat, sed & qui domi iudicandi munere fungitur, vt aduocatus, vt centenarius, millearius, quingentenarius. & hæc feuda dicuntur impropria, d. lib. 4. ti. 81. rectè, cùm his aduersa vera feuda dicantur propria. Et plerumque, vt dixi, maximè quæ actus aut custodiæ nomine dantur, quotannis renouantur. namque vt annuis vicibus redit annona, ita hæc quæ per caussam quasi seruandæ vel procurandæ annonæ mandantur functiones quotannis resumuntur: & quidem tacitè si modò post annum dominus patiatur eum qui tale feudum acceperit, possidere, exemplo precarii. Quòd si fortè pro eo feudo dominus aliquid acceperit, non ideo minus, vt ait hoc loco, reuocabit feudum post annum etiam non reddito pretio. quia ea pecunia eius tantum anni reditus emptus videtur: & nihil vetat ius etiam proprii feudi modico pretio à domino promereri. non vtique prædii ipsius

verò

vero & iusto pretio, vt §.proxi.suprà, & infrà titu.3.& 13.19.25.& libro 2. titu. 12. & 15. & sic etiam hodie qui veniunt à latere in omnibus ferè Galliæ prouinciis, si velint cognati defuncti feudum obtinere, id redimere debent à domino, vel reditu vnius anni, vel pecunia certa. nec obstat quod dicitur infrà titu. 29. feudum non sub prætextu pecuniæ dari, &c. nam & similiter mandatum dicitur esse gratuitum, & originem ex amicitia trahere, l.1. D. mand. recipit tamen honorem, salarium, remunerationem, l.si remunerandi, l.salarium. eodem titu. Pretium quod domino dat vasallus, honor siue munus est potius quàm pretium. alioquin beneficium non esset beneficium. Vincentius Speculi doctrinalis 7. cap.145. Feudum, inquit, appellatur beneficium, licet non sit gratuitum, sicut & dos appellatur donatio propter matrimonium, licet gratuita non sit. & sic inter aduocatum & clientem, licet interueniat pecunia, non tamen dicitur esse locatio & conductio, sed magis opera beneficii loco præberi, & id quod datur ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. quæ postrema Vincentii verba sunt ex l.1.D.si men.fal.mod.dix. à mensore ab eo ad aduocatum non malè translata. Et ita etiam in deposito quod nonnunquam interuenit pretium custodiæ, l.2.§. & generaliter. D.vi. bon.rap. ἀντίδωρον est potius quàm pretium. quo genere commodatum pariter & precarium, licet origine gratuiti sint contractus, nihil vetat pretium siue ἀντίδωρον recipere, & dotem ἀντίφερνα. Feudum autem nomine guardiæ datur ei qui quasi custos prædio apponitur, siue casario, id est, casæ custodi, vt Festus interpretatur, vt l.7.C. de bon. prof. Solet custos separari à fructuario, inquilino, institore, l.1.§. quod autem. D. de vi, & de vi.ar.l.11.§. Item si cum plures. D. de inst.l.90. De leg.3.l.à filio.§. testator. D.de adim.leg.l.1. C.de rep.her.l. vlt.C.de delat. Feudum gastaldiæ caussa datur ei, qui quasi actor siue procurator prædiis nostris imponitur. Gastaldus enim siue gastaldio, non multum distat ab actore, l.20. Lang. de fur. l.1.& 2.de adq. act.reg. Gastaldis, inquit, nostris curtes nostras prouidentibus vel gubernantibus. & hoc nomine habuere etiam olim Ecclesiæ quædam actorem siue administratorem rerum, capi. saluator. 1. q. 3. Est tamen aliqua differentia inter gastaldum & actorem, l.1.Lang.si actor.reg.res reg.alie.& infrà titu.6. eadem quæ inter villicum & dispensatorem, l.166. D.de ver. sig.l pen.in pr.D.de adim.leg. & Columellæ inter villicum & actorem siue procuratorem, 1.c.6.7.8. Vt autem custos, ita gastaldus propriè feudatarius non est. quia quodammodo in præsens tantum constituitur, non vt perpetuò eo munere fungatur. itaque Paulus Diaconus, libro 5. Hist. Langob.c.11. cum scribit iussu Grimoaldi Langobardorum regis in Italia certas possessiones datas Alzeconi duci Bulgarorum, ita tamē vt non Dux, sed Gastaldus vocaretur, hoc significat iure Gastaldiæ datas, nō perpetuo proprio'ue feudi iure. Etymum ex Germanica lingua

deduxit Amerbacchius in adnotationibus ad Constitutiones Caroli
Magni. Quòd si gastaldus prædium possideat iure feudi proprii, domi-
nus contrà se iure tantum gastaldiæ id dedisse contendat, quæritur cui
incumbat onus probandi: & videtur hac in re pugnare hic §. cum §. Itẽ
si aliquis. infrà. Finge dominũ repetere feudum quasi gastaldiá. potest
enim reuocari post annum, &, vt scriptũ est lib. 4. titu. 94. quod nomine
Gastaldiæ vel Guardiæ in feudũ datur, ablata gastaldia vel guardia iure
auferri potest. Constat autem domino reuocanti mandatũ siue gastal-
diam probationem incumbere ex d. §. Itẽ si aliquis, qua impleta non po
terit sibi possessor possessionem defendere: id est restituere domino feu
dum cogetur, nisi contrà probauerit se de prædio iure proprii feudi in-
uestitum fuisse priusquam gastaldus fieret, vel etiã post susceptam ga-
staldiá, dominum gastaldiá in proprium feudum cõmutasse. Probatio
elidet probationem, vt in plerisque aliis caussis fieri solet. At à domino
primũ qui feudum repetit quasi gastaldiam, probatio exigitur: qui si in
ea defecerit, tuebimur possessorem, etiam si pro sua parte nullas proba-
tiones attulerit, modò iurauerit, vt dicemus infrà §. si autẽ controuersia.
Hoc igitur loco, *Non valebant*, sic interpretabimur, vt non possint sibi
possessionem defendere domino probante intentionem suam, nisi præ
stita probatione contraria, quæ quidem (nam & hic adiicitur modus)
sumatur ex breui testato, id est breuiculo siue instrumento publico, vt
infrà 2. tit. 3. & 4. tit. 1. vel ex duobus testibus idoneis, puta paribus cur-
tis. Hæc probatio satis cõpetens est, ne inopes vasalli grauioribus one-
rentur impẽsis, vt infrà 4. ti. 88. Sunt autẽ pares curtis, qui & pares curiæ
dicũtur nonnunquá, & pares domus, cõuasalli, qui ab eodẽ domino ea-
démve domo feuda tenẽt, vt infrà tit. 6. §. pen. & 28. & 2. ti. 16. 20. & 4. tit.
35. 36. 55. 60. nõ quasi patricii, vt volunt ignari feudorũ. Curtẽ dixere pro
domo, castro, palatio, prætorio. Ideo autẽ ad probationem inuestituræ
non alii testes, quàm pares admittuntur, quia coram eis solẽniter fieri
debet inuestitura, vt infrà 2. tit. 3. Huius generis feudis quæ tempore fi-
niũtur adiungunt quidam θυρεοφόρων, siue scutiferorum feuda, sed re-
felluntur eo quòd ex fragmentis Ardizonis scriptum est libr. 4. feuda
scutiferorum, vt ad libitum dominorũ possint adimi, rationis non esse,
dum tamen seruiant laudationem curiæ. hæc putem esse feuda valuasi-
norum, quæ etiam curia Mediolanensis temerè auferri non patitur. Ci-
tat & in hanc rem Ardizo l. 1. Lang. qual. cum fara sua alicui mig. per.
sit. Sed nihil ibi profectò ea de re. malè etiam ibidem vulgò faram pro
substantia accipiunt, cùm sit soboles & progenies, auctore Paulo Dia-
cono, 2. Hist. Langob. cap. 7. Ceterùm eiusdem generis sunt feuda de
camera vel de caneua siue soldatæ, quæ in annonis nummísque consi-
stunt militi concessa sub onere fidei atque seruitii. finiuntur enim mor
tè dantis vel accipientis, vt infrà 2. titu. 10. nihilque distat feudum sol-
datę à feudis ærariis cellararijsve, id est, de çamera vel de caneua. Feuda
quoque

quoque habitationum, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur, vt infrà 4. titu. 105. rectè. nam & in iure ciuili habitatio ius personale est. Dubitatum olim fuit esset vnius anni, an quamdiu viueret is cui concessa habitatio esset. Sed placuit quamdiu viueret, competere, l. si habitatio. §. vtrum. D. de vsu & habit. Habitatio igitur nõ est annua. At guardia & gastaldia prædiorum vnius anni esse intelligitur, sicut annuis vicibus prædiorum reditus disterminantur. Sed de his hactenus.

Si verò Archiepiscopus, Episcopus, vel Abbas, vel Abbatissa inuestituram eius feudi quod alius detinebat, eo tenore alicui dederit vt post decessum eius qui possidet, habeat, & antè decesserit quàm ille qui feudum possidet, successores eorum non coguntur eam inuestituram facere vel confirmare, etiam si pares eius curtis adsint testes, vel breue testatum inde sit, nisi ille qui inuestituram acceperit, nomine eius feudi in possessionem missus sit eo consentiente qui detinet. Sed si ille qui feudum possidet, prius decesserit quàm ille qui inuestituram fecit, iure cogitur eam ratam habere. Laici verò iisdem modis quibus suprà diximus, si aliis inuestituram dederint, heredes eorum si rationibus claruerint, omnimodo eam adimplere compelluntur.

COMMENTARIVS.

PROXIME recensui feuda impropria, quæ tempore vel morte finiũtur. Inde quæritur an viuo possessore feudi improprii, cui finem mors allatura sit, possit dominus id in alium conferre per inuestituram, & an successor domini ex causa posterioris inuestituræ ad tradendum obligetur. Aliud est inuestitura, aliud traditio. Inuestitura est cessio feudi solemnis siue contractus, qui sine traditione possessionis per se subsistit. Inuestituram sequitur traditio possessionis vacuæ, vt infrà §. prox. & lib. 4 tit. 15. & plus est possessionem dare quàm inuestituram concedere c vilis. 16. q 2. At qui inuestituram fecit, præcisè obligatur ad tradendum, nec liberatur præstando id quod interest, d. tit. 15. & idem probat 2. titu. 7. §. vlt. namque ait dominum omni modo compelli ad tradendum, & hoc amplius propter moram obligari in id quod interest & ita ex venditionis cõtractu verius est secundũ Martini sententiã, venditorem præcisè obligari ad tradendũ. § 1. Inst. de donat. Paulus 1. Sent. Si id quod emptũ est, neq; tradatur, neque mãcipetur, venditor cogi potest, vt tradat aut mãcipet.

Et nihilominus omne id quod interest emptoris ob venditoris moram in æstimationem venit, l. si sterilis. §. cùm per vēditorem. D. de act. emp. Idemque in herede receptum est, vt abscisse cogatur rem legatam tradere, l. si domus. §. qui confitetur. & §. seq. D. de leg 1. quem etiam cōstat ex mora teneri in id quod interest. Ergo, vt ad rem redeā, si qui me de feudo inuestiuit, prædiumque tradidit, deinde me viuo te de eodem feudo inuestierit in tempus mortis meæ, quæritur an successorē eius posterior inuestitura obliget ad tradedā tibi possessionem vacuā. Et hac in re Gerardus & Obertus separādos esse censent laicos à clericis, quæ vetus est distinctio Christianorum: licet si generaliter rem tractes, omnes Christiani sint clerici, omnes sacerdotes. Posterior inuestitura quā laicus fecit, successorē eius obligat sine vlla distinctione. In clerico distinguitur. Aut enim clericus, qui ex rebus Ecclesiæ duos de eodē feudo separatim inuestiuit, ante priorē feudatarium vita decessit, aut post. Si ante priorē, successor eius non tenetur implere inuestituram. quia obligatio quæ nō cœpit à defuncto, non potest incipere à successore secundum regulam iuris antiqui. nō potuit autē incipere à defuncto, quādiu vixit prior feudatarius. quia inuestitura posterior in se conditionem habuit, si prior feudatarius moreretur, cuius morte feudū ad dominū redibat. Sin autē post priorē feudatariū clericus decesserit, quia hoc casu obligatio cœpit à defuncto, & in successorē eius continuatur. quā differentiā confirmat lib. 4. tit. 4. & id quidem præcipuè de clericis in precariis cōstituit Lotharius Imp. quod nos trahimus ad feuda, vt infrà ti. 5. l. 2. Lāg. quan. lic. rect. eccl. acta antecess. suor. resc. quæ Cōstitutio concilio Carthaginiēsi falsò tribuitur in c. de precariis. 10. q. 3. & videtur indistinctè loqui, vt significabitur infrà ti. 27. In clericis, regula iuris antiqui seruatur, vt à successoribus obligationes non incipiāt, fauore Ecclesiarum: In laicis, regula iuris noui à Iustiniano proditi, vt incipiant. nā & successorum qualitas est diuersa. Laicorum successores sunt vniuersi iuris defunctorum successores. Clericorum successores, ecclesiastici iuris nō defunctorū successores sunt. Receptū autem est ferè tota Italia, 4. & infrà 30. & meritò. nihil enim ei præiudicat posterior inuestitura, quamdiu aduiuit. nam hæc non de feudo perpetuario dicuntur, sed de feudo quod accipientis morte finitur, vt infrà tit 5. & 31. Proficit tamen consensus prioris posteriori, si eo volente mittatur in possessionem, vt ait hoc loco. Rursus hæc disputatio de duplici inuestitura, ita procedit si in posteriori insit conditio. nā si omnino posteriorē inuestieris purè, quasi mox prædiū traditurus, inanis est inuestitura. & qui eam accepit, aut sciens accepit, aut ignorās: Si ignorans, actionē habet in id quod interest: Si sciens, nullā habet, nisi de euictione conuenerit nominatim, vt infrà 2. ti. 8. & 4. ti. 20. 80. 87. 96. *Si verò Archiepiscopus*, &c. quoniā hi solent res ecclesiasticas in feudum dare. *Iisdē modis* in tempus mortis

prioris

prioris feudatarii, coram paribus aut instrumento publico. *Si rationi-*
bus claruerint. id est, si probetur inuestitura per pares cortis aut instru-
mento publico, vt infrà §. si verò feudum. Si rationes inuestituræ here-
dibus constiterint.

Si autem controuersia inter dominum & fidelem de feudi inuestitura fuerit: quid iuris sit, videamus. Et si inuestitura facta fuerit coram paribus curtis, aut in breui testato: rectè cum qui inuestitus est, cogitur dominus mittere in feudi possessionem. Si verò fuerit in possessione, & mota fuerit ei controuersia à domino: ei defensio detur propter possessionem. Si autem non fuerit in possessione, nec suprà dictis modis poterit probare: tunc illius erit defensio, qui inuestituram dicitur fecisse. Si verò feudum aliquis habuerit, de quo nulla cõtrouersia est, & dixerit se inuestituram alterius feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit: nec prædictis rationibus probare poterit, licet domini esset defensio ex ordine, tamen quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex æquitate defensio.

Cùm autem quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere, asserendo illud esse paternum: si fuerit in possessione medietatis vel alicuius partis, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel aliis iustis rationibus illud esse paternum probare potuerit: iure obtinebit. Si verò probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio cum xii. sacramentalibus.

Item si aliquis possederit castrum, quod dixerit se pro feudo tenere, & econtra dominus per guardiam dixerit se ei dedisse: domini est probatio. & si poterit probare: tunc ille qui tenet, domino debet restituere, vel probare per pares curtis, vel per breue testatum, postquam in guardiam suscepisset, se à domino pro feudo inuestituram accepisse. domino verò in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet.

Similiter si aliquis possederit castrum vel aliam rem, & dominus dixerit se pro pignore ei dedisse, econtrario ille dixerit se accepisse pro feudo: si potuerit dominus probare quod ei pro pignore dedisset, tunc ille qui tenet, domino restituet, vel probet supradicto modo se postquam à domino pro pignore acce

re accepit, feudi nomine accepisse: & si dominus nō poterit probare se nomine pignoris dedisse, erit defēsio illius qui possidet.

COMMENTARIVS.


VAESTIO est de probatione inuestituræ, & successionis, qui duo sunt modi adquirendi feudi, difficilis & plena scopulis, ad quos dum feruntur incautè, impingunt multi, & pertinent ad eam plures tituli, qui omnes nisi quis diligenter animum aduertat, velitari quodammodo inter se & confligere videntur, & omnium maximè obscurus est tit. 7. infrà, qui hoc loco explicabitur. Feudū aut inuestitura adquiritur aut successione. Qui inuestituram allegat, aut actor est aut reus. Actori incumbit probatio, reo defensio. Probatio est testium idoneorum, vel instrumētorum publicorū productio. Defensio est purgatio, quæ fit dato iureiurando cum iuratoribus XII. Tria erant olim purgationis genera. Vnum, iurisiurandi religio, cùm coniuratoribus siue sacramentalibus XII. cognatis vel adfinibus, vel clientibus, vel extraneis, qui scilicet idem quod reus iurarent. Sunt qui de probitate & religione nostra ita confidant, sintve ita rerum nostrarū instructi peritia, vt non dubitent se vnà nobiscum deuouere. iurabant autem tactis sacrosanctis Euāgeliis, vel armis sacratis, l. 5. 7. 10. Lang. qual. quis se def. deb. Annonius 4. c. 26. Pactū inter Frācos & Saxones sacramento super arma, vt eis mos erat iurātibus, firmatum est. Alterū est lex duellionum probata etiā Cōstitutione Friderici Imp. certis casibus: impia lex, quā rex Lāgobardorū Lintprandus profitetur se propter suæ gentis consuetudinem vetare non potuisse, l. 2). Lang. de hom. li. ho. & hoc genere purgationis diu vsi sunt Christiani, tā in ciuilibus quàm criminalibus caussis, re omni duello cōmissa, quod singulare certamen dixeris rectè, cùm & qui in eam pugnam descēdit, Latinè singularis appelletur. Glossæ enim veteres singularem interpretantur esse μονόμαχον, αποχωριστον: quod nomen Latini etiam tribuunt apro, vt Græci, qui μονιὸν appellāt. delectatur enim solitudine. proinde à Gallis *Sanglier* dicitur, quasi singularis. Tertiū genus purgationis est periculum aquæ feruētis, vel aquæ frigidiæ, vel laminæ candentis. quo etiā diu vsi sunt Christiani, ducto more, argumēto nescio an bono à potione illa quam stupri insimulatis mulieribus dari iussit Moses. quod vsque eò processit, vt & leges scriptæ iuberent adhiberi ignitos vomeres, vel aquam frigidam aut calidā litium dirimendarum caussa, vt Langobardæ sæpe & militares Friderici imperatoris apud Radenicū, & in pactione pacis inter Alsatiæ principes & ciuitates apud Rhenanum, liber vel personatus seruiens furti reus cum aliquot suæ cōparitatis testibus, plebeius & rusticus aquæ frigidæ iudicio se expurgare iubetur, quod tamen primùm omnium exoleuit in Langobardia, l. 32. Lango. qual. se quis def. deb. Id hac ratione sumebatur, quam & vigere adhuc in Saxonia

xonia Occidentali narrant, vt in flumen demissum, & emersum, pro sonte, submersum pro insonte haberent: vt indicat l.1. Consti. Neapol. De legibus paribilibus sublatis. Quid verò est paribilibus? E tribus purgationis generibus vnum legem duellionum, vt apud Vrspergensem, alia leges paribiles dixerunt, quæ in Gallicis Neustriæ consuetudinibus *Loyx apparissantz*. In legibus Philippi Comitis Flandriæ, quas Neoportuensibus dedit vulneris noctu illati reus, si ita Scabinis videatur. (nomen est Iudicum, quod retinuimus, ex Hebraica lingua deflexum) ferro caudenti se excusare iubetur. Res hæc omnis gerebatur interuentu sacerdotis, qui priusquam periculum fieret Deum, certis conceptisque verbis obtestabatur & adorabat, vt innocentes seruaret, nocentes malè perderet. Helmodius in hist. Slauorum. Offerebant criminibus pulsatos sacerdoti ferro, vel vomeribus examinandos. Et precum formulas prodidit Io. Auentinus Annalium Boiorum IIII. Plerique exibant illæsi. testis oculatus Georgius Pachymerius in Græcorũ historia, & alii innumeri. Mitto iudicium per crucem, de quo l.26. & 33. Lang. qual. se quis def. deb. & in testamento Caroli Magni, apud H. Mutium. Si propter terminos, inquit, aut confinia regnorum orta fuerit controuersia, volumus vt ad declarationem rei dubiæ iudicio crucis Dei voluntas & rerum veritas perquiratur. Mitto iudicium per corpus & sanguinem Domini, de quo Sigebertus, Ludouicus rex, inquit, ab Adriano comprobandæ suæ innocentiæ caussa ad examinationem corporis & sanguinis Domini inuitatus est, &c. Solemnia erant illa tantùm tria defensionum genera. & horum primum intelligi his libris debet, quoties fit defensionis mentio, non defensio nuda, quæ fit, vt Aristoteles loquitur, ad hominem hoc modo, Vici iam satis, quia quod intendisti probare nequiuisti quia etiam si actor vel accusator deficiatur probationibus, defendere se reus debet, vel iureiurando cum aliis XII. vel duello vel periculo aquæ feruentis aut laminæ candentis. Nec ambigitur de primo genere defensionis hunc locũ accipiendum esse, cùm se quis iureiurando defendit cum coniuratoribus XII. Vnde si is qui inuestituram allegat, actor sit, id est, si intendat sibi vacuã possessionem à domino tradi oportere, sic statuamus, eum probare debere inuestiturã per pares curtis, id est conuasallos, aut per instrumenta publica: eo non probante domini esse defensionẽ, puta vt iuret cũ aliis XII. se inuestituram non fecisse, atque ita absoluatur. hoc enim iure feudorũ actore nõ probante, nõ continuò reus absoluitur. namque sicut iure ciuili actore defecto probationibus nõ ideo iudex statim reum absoluit, sed in dubiis caussis, vt omnẽ animo suo eximat scrupulũ, quãdoque iusiurandũ deferri actori vel reo, l.3. C. de reb. cred. l. admonẽdi. D. de iureiur. No.124. ita hoc casu à domino vnde petitur rẽ tradi ex caussa inuestituræ. etiã si actor deficiatur probationibus, exigitur vt iuret cũ XII. sacramẽtalibus, vel referat iusiurãdũ, vt infra ti.28. & in aliis caussis duello res dirimitur.

Itaque

Itaque non poteſt hæc ſentẽtia abſolutè vſurpari ſemper, Actore non probante reus abſoluitur. Multum tamen hac in re poteſt auctoritas prudentiáque iudicis. quo fit vt dominus nonnunquam iniuratus abſoluatur in totum remiſſo iureiurando, vt infrà 4. tit. 36. §. ſacramẽtum. & §. vlt. nonnunquam coniuratores tantum remittantur. Sanè vno caſu neceſſario ſatis habebit, ſi iuret dominus ſolus non adhibitis coniuratoribus, puta ſi actor vaſallus ſiue gaſtaldus ſit eius ex cauſa alterius feudi, de quo non ſit controuerſia. Honor enim hic ſeniori, id eſt domino debetur, ne quærendis & adhibendis ſacramẽtalibus fatigetur. & hoc eſt quod ait §. ſi verò feudum, licet domini eſſet defenſio ex ordine, id eſt, licet iure exigi à domino iuſiurandum poſſet cum aliis XII. ante abſolutionem: tamen quia actor vaſallus eſt, ex æquitate remitti domino defenſionem, eam ſcilicet quæ fit per ſacramentales, nõ ipſius domini iuſiurandum, vt infrà tit. 6. Opponit ordinem æquitati. Ordo eſt merum ius. & ita lib. 4. tit. 71. Domini, inquit, eſt defenſio ex ordine. Hoc igitur caſu religioni ſolius domini ſtatur: atque ita quod adquiſierit gaſtaldus, id domino cedet, ſi non probet domini inueſtituram, l. 1. Lang. de adq. act. reg. quaſi præſumatur id omne paraſſe ex re domini, ſicut Epiſcopus & curator omnis rerũ Eccleſiaſticarum omnia videtur paraſſe ex rebus Eccleſiæ, quæ non paret ei obueniſſe iure cognationis. No. 123. Vxor ex rebus viri. l. Quintus. D. de don. inter vir. & vx. l. 6. C. eod. Plautus Caſina,

Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro, & quod habet partum, ei haud commodi eſt,
Quin viro aut ſubtrahat aut ſtupro inuenerit.
Hoc viri cenſeo eſſe omne, quidquid tuum eſt.

Quòd ſi is qui inueſtituram allegat ſit reus, id eſt, ſi ſit in poſſeſſione feudi, domino rem ſuam vindicanti incumbit onus probandi non iure feudi proprii eam ſe conceſſiſſe, ſed iure gaſtaldię vel iure pignoris, vel quo alio iure. Domino non probante, defenſio eſt rei, hoc eſt iurare reus debet cum ſacramentalibus XII. ſe de eo feudo inueſtitum fuiſſe, vt poſſeſſionem retineat. ſi non ita iurauerit, domino iuranti poſſeſſio reſtituetur, vt infrà tit. 6. & 24. & 4. tit. 57. Vno caſu reus iurabit ſolus ſine ſacramentalibus, ſi ſuperiore anno ſciente & tacente domino feudum poſſederit, atq; ita, vt ſit in cauſſa interdicti Vti poſſidetis, poſſeſſionem retinebit, vt infrà tit. 28. §. vlt. & 4. tit. 36. §. 1. Domino autem probante ſe iure gaſtaldiæ aut iure pignoris prædium conceſſiſſe, non iure feudi, nulli defertur conditio iuriſiurandi, ſed potior eſt in lite dominus, niſi contrà poſſeſſor probet per conuaſallos aut inſtrumenta publica pignore vel gaſtaldia poſteriorẽ eſſe inueſtituram, vt ſuprà §. Item illud. & infrà tit. 6. §. pen. & hoc loco §. Item ſi aliquis. & §. Similiter. Nunc de eo dicamus, qui ſucceſſionem allegat, in quo videndum illud etiam eſt in primis, reus an actor ſit, id eſt, poſſideat an non

poſſideat.

poſſideat. Finge, Ego & frater meus diuiſimus feudum paternũ. mortuus eſt frater meus ſine liberis. ego in partẽ fratris mei me ſucceſſiſſe dico, quod fuerit paternum feudũ. dominus negat. quid fiet? Aut ego poſſideo portionẽ fratris mei aut non. Si poſſideo, domino incumbit probatio, mihi defenſio: domino probante, vincor, domino non probante vincam dato iureiurando. Si non poſſideo, mihi incumbit probatio, domino poſſidenti defenſio: ſi probauero, obtinebo: ſi non probauero, vix obtinebo. & hoc eſt quod ait tit 7. infrà. Si tamen vaſallus poterit probare paternum fuiſſe, ſiue poſſideat, ſiue non (quæ tamen verba, Siue non, delenda ſunt) obtinebit. alioquin niſi probauerit, vel niſi poſſideat, dominus obtinebit. At rurſus in hac ſpecie ita diſtinguendum eſt. Aut ego qui non poſſideo portionem fratris feudi paterni, partem meam habui ex diuiſione, aut non. Si non habui, & agam de parte fratris, ac probauero eſſe paternũ feudum, neutri dabitur iuſiurandum: ſi non probauero, domino dabitur, propter ſupradictam rationem, vt ait tit. 7. id eſt, propter inopiam probationum, quam dixerat tit. 6. Integra verò mihi erit ſemper petitio partis meæ, quam nondum habui. Quòd ſi habui partem meam ex diuiſione feudi paterni, licet eam nunc non habeam, vt quia eam partem commutaui cum domino, vel cum fratre, vel quo alio accepta proprietate ſiue alode alterius prædii, quod cambium vocat §. Cùm autem, ab antiquo verbo cambire, Hermannus. Contractus concambium, hæc res mouebit Iudicem ad deferendum mihi iuſiurandum cum x i i. vt fieri ſolet. coniuratoribus, vt infrà 7. nec enim ſemper iuſiurandum datur reo, ſed quandoque reo, quandoque actori, prout Iudici videtur, vt infra 4 titul 36. §. ſacramentum. Et hoc eſt quod ſequitur in §. Cùm autem. Si vero probare non potuerit prædicto modo, id eſt, ſi actor teſtibus vel inſtrumentis probare non potuerit feudum eſſe paternum. dabitur ei defenſio cum x i i. ſacramentalibus, videlicet ſi partem ſuam habeat vel habuerit ex diuiſione. In pleriſque Codicibus hæc clauſula deeſt: ſed eo modo accepta, omni vitio caret.

Si quis de manſo vno feudi nomine inueſtituram acceperit, & dixerit quod omne incrementum pertineat ad eum per inueſtituram, ſi dominus reſeruauerit ſibi aliquid in ipſa curte, tunc oportebit fidelem incrementi inueſtituram per pares curtis, vel per breue teſtatum probare. Sed ſi dominus in ipſa curte nil ſibi retinuit, tunc omne incrementum iure feudi fidelis obtinebit. Si vero fidelis in poſſeſſione incremẽti fuerit, non oportebit eum inueſtituram probare, ſed iurare.

Rursus si aliquis acceperit inuestituram feudi cum omni incremento quod ei obueniret, & aliquid accreuerit viuente eo, à quo acceperit: ipsius erit. & si ille qui inuestituram fecit, sine herede decesserit, & feudum reuersum fuerit ad eum à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quicquid post mortẽ eius qui dedit accreuerit, ad eum pertinebit, ad quẽ regressum fuerit.

COMMENTARIVS.



MANSVM Amerbacchius putat esse iugerum, & quasi à mensura mansum dici. alii agrum definiunt esse XII. iugerum. Iugerum est mensura agrestis, quæ est in longitudinem pedum CCXL. in latitudinem pedum CXX. Eandem mensuram glossæ aruipendium vocant, & πλέθρον esse interpretantur, vel finem geometricum quo finiuntur agri, cùm tamen alii, quod illi simile est nomen, arapennem exponant semiiugerum siue actum maiorem vndique versum finitum pedibus CXX. Mansus autem, vt ego definio, est fundus, vnde quis se & familiam suam tueri satis commodè potest, ac præterea vectigal siue censum domino referre, & quod veteres dixere heredium. nam hereditates Carolus Magnus interpretatur mansa, in suis Constitutionibus, à manendo scilicet. Childebertus in quodã Pragmatico apud Annoniũ. Cum mansis, & cũ manentibus meis. Helmodius Hist. Slauorum. Vir iste primo VII. mansis totidémque manẽtibus ex hereditate patrũ contentus fuit. Et in antiquis monumẽtis S. Galli Heluetiorum monasterii relatis ab Aegidio Tschudio in antiqua Rhetia. Testificati sũt se vidisse de legitimis curtilibus vsus omnes istos, & nobis ad monasteriũ nostrísque mansis in nostris territoriis cõmanentibus cum illius ciuibus esse cõmunes. Definitionem mansi confirmat, quod curtẽ hic §. significat esse partem mansi, sicut villa pars est fundi, l. fundi. D. quib. mo. vsusfr. amit. & quod Annonius scribit Carolum Caluum in Francia & Burgundia tributum exegisse ad hunc modum, E mansis dominicatis, id est, qui ad fiscum pertinerent, solidum vnum, e manso ingenuo denarios IIII. de censu dominico, de facultate mansuarii totidem, è manso seruili denarios duos de censu dominico, de facultate mansuarii totidem: quæ distinctio mansorũ inuenitur etiam XII. Epist. Gregorii ad finem. Et idem Annonius Carolum Magnum ne inopia coacti ministri diuini cultus in eo segnius elaborarent edixisse, vt singulis Ecclesiis mansus tribueretur vnus. quod & in Constitutionibus Caroli ab Ansegiso Abbate collectis legitur, eo addito vt pro manso illo Ecclesiæ nullum seruitiũ nullúmve censum senioribus debeant

debeant.eo plus si quid possederint,vt pro eo Ecclesiæ non sint immunes.quod cõcilio Vormatiensi tribuitur,c.1.de cœlib. Et inde Coloniẽsis synodi,c.4.Ne ex dote Ecclesię,id est,ex vno mãso,& IIII.mãcipiis census exigatur. Mansuarios dixit, quos alii manentes siue commanentes,id est,villicos,alii παραμονάριους, vt Synodi Chalcedonensis,c.2. & villam [illegible], alii massarios.nam & mansum dixere massam Cassiodorus,& Gregorius,& alii, pro quo glossæ Græcæ reddunt συγκτῆσιν. Eosdem Amerbacchius putat mansionaticos appellari in Constitutionibus Caroli Magni. sed fallitur. Mansionatici sunt mansiones, siue diuersoria,quæ Græci dixere ἀλλαγάς.Annonius 5.c.31.Generale placitum Duziaco habuit,& inde per Attiniacum & consuetos mansionaticos Compendium adiit. & Carolus in Constitutionibus. Ceteri per singula territoria habitantes & discurrentes mãsionaticos. & alio loco.Illis verò locis vbi modò via & mansionatici ordinati sunt.Quęstio autem huius §.hæc est.Si quid manso in feudum dato accreuerit, puta alluuione vel insula iuxta mansum in flumine nata, vtrum ad vasallum an ad dominum pertineat.idem olim fuit quæsitum in fructuario. Et Paulus accessionem alluuionis negabat ad fructuarium pertinere,quia feudi fructus non est,lib.3.Recept. Sent. Sed placuit pertinere,l.9 §.huic vicinus. D. de vsufruct. Latenti incremento augeri vsumfructu,non euidenti.In vasallo mediam viam Gerardus sequitur, & latentis euidentisque incrementi omissa differentia distinguit tantum,in curte,id est,in villa ipsa, sibi receperit dominus aliquid, puta membrum habitandi caussa,& ortum fortè aut viridarium, an nihil receperit.Si nihil sibi receperit, vasallum sequitur accessio. Si aliquid sibi receperit,dominum, nisi de incremento sine accessione illa mox vasallus a domino inuestitus fuerit:quòd si agat probare debet, vt dictum est supra, per conuasallos vel per instrumentum publicum,si excipiat,id est,si quod accreuit possideat, domino nõ probante intẽtionem suam,satis est,si se iureiurando defendat,id est,si cum XII.coniuratoribus iuret se de incremẽto inuestitum fuisse.Sic posteriores Iurisconsulti & Imperatores diligentius quædam tractarunt,quàm priores mediis sententiis & nouis distinctionibus quibusdam introductis, vt & in hac quæstione,Si alius in venatione ferã bestiam vulnerauerit,& ceperit, cuius esse intelligatur,eius qui vulnus inflixerit,an eius qui occupauerit. Trebatius eius eã esse putat qui vulnerauerit.Sed placuit magis eam esse occupantis. Hoc diligentius tractans Fridericus Imp. ita distinguit apud Radenicum, Si quis cum canibus venaticis siue molossis feram inuenerit, & persecutus fuerit, vt ei potius quàm occupanti cedat. Si cum canibus leporariis siue laconicis, vt occupanti cedat.Si lancea vel gladio vulnerauerit aut occiderit,nondũ ceperit,vt eius sit, non occupãtis. Si telo,balista, aut arcu misso occiderit,vt æquè eius sit non occupantis, eousque scilicet,donec eam persequatur.quod & l.6.

Lang. de venat. probat. Verùm, vt ad rem redeam, si nō naturaliter aliquid feudo accesserit, sed opera & diligentia vasalli, vt si ad finē fundū emerit, id proculdubio feudo non accrescit, cùm separatū sit à feudo. Contrà, si id quod vasallus adquisiuit, separationē nō recipiat, vt si ser uitutē prędio feudali adquisierit, vel si ædificiū posuerit in solo feudali, feudo accrescit, feudo tamē domino aperto, pretii repetitionē vasallo cōpetere quidam putant, vt infrà 2. tit. 9. §. ecōtrario. & 4. tit. 29. His cognitis, fingamus speciē ad §. vlt. quam simul ac rationem eius vulgò explicant malè. Capitaneus dedit feudum valuasori, valuasor minori valuasori, minor valuasor mihi. Feudum quod habet capitaneus, vel quod habet valuasor maior aut minor, est verum & proprium feudum. Id quod ego habeo, qui valuasinus sum (sic enim me nuncupant) iure feudi proprii non censetur. & ideo mortuo minori valuasore qui mihi feudum dedit sine herede masculo, feudum redit ad maiorem valuasorem, vel capitaneum, vt diximus initio huius tituli. Finge, mihi minorem valuasorem dedisse feudum cum omni incremento quodcunque quandocunque feudo accederet, an si quid accesserit, dices id etiam mortuo minori valuasore ad capitaneum redire, & me non tantum feudo principali, sed etiam accessione excludi? Sic sanè, si accesserit post mortem valuasoris, id est, post aperturam feudi, non si accesserit viuo valuasore. Hæc mihi accessio inuidenda non est. Mediolanēses ne feudum quidem mihi totum inuident. neque enim id ad capitaneum recurrere volunt.



QVIBVS MODIS FEVDVM AMITTATVR.

TIT. II.



QVIA suprà dictum est, quibus modis feudum acquiritur, & retinetur, nunc videamus qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campestre habuerit, & vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit non mortuum, nec ad mortem vulneratum, feudum amittere debet.

Item si fidelis cucurbitauerit dominum, id est, cum vxore eius concubuerit, vel concumbere se exercuerit, aut cum ea turpiter luserit: vel si cum filia, aut * nepte ex filio, aut cũ nupta filio, aut cum sorore domini concubuerit, (hoc ita obtinent, si in domo domini maneat,) iure feudum amittere censetur.

al. nuru, id est, cum nupta filio.

Similiter si dominum assalierit, vel castrum domini, sciens, dominum vel dominam intus esse. Item si fratrem suum occiderit, vel nepotem, id est, filium fratris:

Aut si libellario nomine, amplius medietate feudi dederit, aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt * transactum permittat, vel dolo hoc egerit, amissione feudi multabitur. His omnibus casibus feudum ad dominum reuertitur.

al. distractionem.

Rursus, si fidelis minus medietate, libellario nomine dederit, & sine herede decesserit, & feudum ad dominum redierit: vel postquam ad libellariam dederit, vel pignori obligauerit, & domino refutauerit: tunc ille qui ab eo acceperit, nullo iure aduersus dominum se tueri poterit.

Præterea si ille, ad quem feudum per successionem iure ob-
uenire debet, consenserit eos inuestire, ad quos secūdum mo-
rem & ordinem rectum non pertinet: nullo modo ad eum re-
petendum regressum habet. Item si fuerint duo fratres, & v-
nus inuestituram feudi acceperit: si postea feudum cum fratre
diuiserit, & ille, qui feudi partem accepit, postea plus medieta
te vendiderit, & sine herede legitimo decesserit: feudum ad
dominum reuertitur. Item si quis feudum habuerit in curte
domini sui: non poterit ipsum feudum in aliqua parte libella-
rio nomine alicui sine consensu domini sui dare, vel pignori
obligare. Similiter si extra curtem detinuerit, & dominus di-
strictum habuerit, vel alium honorem: si alienauerit sine domi
ni voluntate iure ad dominum reuertitur.

COMMENTARIVS.



AMITTENDI feudi caussa vna est, Perfidia, ingratitudo, improbitas vasalli, quæ his libris felonia dicitur sæpe verbo militari, quod tractum videtur e Græco φήλωσις siue φ'λαυξ, nec enim felonia est rebellio tantùm siue ἀνταρσία, cùm & dominus ipse in feloniam incidat, sed fraus, culpa, improbitas. Eadem caussa est adimendæ hereditatis legitimis heredibus: quæ ademptio vt exheredatio dicitur, ita plerique ademptionem feudi exheredationem vocant. Turpinus in Chronicis. Ioannes rex Angliæ Arturum Comitem Britanniæ peremit, super quo à Baronibus apud regem Franciæ, cuius vasallus erat, accusatus, cùm comparere nollet, post multas citationes per iudicium parium exheredatus est. Sigebertus. Guilielmus rex Sicilię exheredauit Comitem de Basculla, quòd ab ipso desciuerat. Vna est vtriusque exheredationis caussa, si generaliter rem vniuersam spectes, Felonia & perfidia. Sed hæc rursus in varias & multiplices scinditur species. Eas quidem Iustinianus redegit ad certum numerum, propter quas liberos, parentes aut fratres exheredare licet, nondum tamen eripiendi feudi causas certa definitione conclusit quisquam, vt infrà 3. tit. 1. An igitur vasallus feloniam fecerit, quæstio est magis facti quàm iuris, & vt ante Iustinianū exheredationis caussę positæ erant in arbitrio Centumvirorum: ita hodie remouendi & abdicandi vasalli causæ disceptandæ relinquuntur iudicio parium, id est, conuasallorum. proinde arbitrariæ sunt, non certæ, non legitimæ. Cognitionem paribus mandat Constitutio Conradi, & Henrici Conradi filii, & Lotharii, & Friderici. Certæ quidem sunt causæ quæ iureiurando fidelitatis specialiter exprimuntur. Certæ etiam illæ propter quas iure hereditas adimitur, donatio reuocatur, matrimonium dirimitur, quas

& in

& in reuocando feudo obseruare debemus, vt 3. tit. 1. Certæ sunt quæ his libris exprimuntur. Sed præter omnes istas incidere possunt innumeræ, propter quas æquum sit vasallis feudum adimi: quas probare dominum paribus curiæ necesse est productis testibus quinque ex Constitutione Henrici. Domino non probante, vasallus se purgare debet duello, vt infrà 4. tit. 47. quod non ita accipiendum est vt dominus ipse in pugnam descendere debeat, cùm in honorem dominii soleat ei defensionis necessitas remitti, vt suprà tit. prox. §. Si verò feudum. sed vt si quis sit compar qui cum eo vasallo cuius perfidia arguitur, decertare velit, duello se purgare debeat, vt habetur in Constitutione Henrici. quod si desit singularis cum quo ineat pugnam, iureiurando se purgare debet cum tribus paribus, vel si pares habere non potuerit, cum propinquioribus cognatis XII. vel etiam solus, vt est proditum intrà lib. 5. ad Constitutionem Henrici. Nunc eas feloniæ caussas exponamus, quę hoc titulo recesentur. Prima hæc est, Si vasallus cum domino in militiā profectus cum in ipso conflictu & vitæ discrimine dimiserit, & cum eo non laborauerit, vt ait infra tit. 21. id est, si periclitanti opem non tulerit, quod est astalium facere, id est, frustrari & decipere, in l. 6. Lang. de mal. l. 1. & pub. cr. & idem astalium ab astu quod Felonia. & similiter in eisdem legibus asto animo est doloso & callido, l. 4. de fur. l. 15. qual. quis se def. deb. l. 1. de hom. lib. ho. l. 1. de dam. iniur. quo modo Plautus loquitur in Pœnulo:

Mea soror ita stupida est sine animo asto.

Et eius generis in eis pleraque sunt alia quæ barbara multis esse videntur, cum tamen originem suam repetant à Græca vel Latina lingua, vt argi siue argæ contumelia, l. 1. De conuitiis, quam interpretes aliouersum trahunt, sed ignauum ea & inertem significari certo certius est à Græco ἀργός. Paulus Diaconus VI. cap. VIII. Memineris vt me inertem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga vocaueris. Didymus de Demosthene, [illegible] ἐλέγετο ἀργός. Et Strigæ l. vlt. De hom. lib. l. 3. qual. mund. alien. per. l. 2. de iniur. mul. quæ Festo est malefica, quæ hominis intestina corpore paulatim defluente peredere fingitur. Plautus Pseudolo:

Strigibus viuis conuiuis intestina quæ exedunt.

Glossis striga, [illegible], qui etiam humanis corporibus vesci credebatur, [illegible], Langobardis *Masca*, hodie *Masz*. Et tollenonis vsus a Festo, Vegetio, Isidoro declaratus, qui explicatur aperte l. 23. de hom. lib. ho. Et de equo aut pecore rabioso. l. 2. De pauperie: quod & Absyrtus & Hierocles mulomedici, & Porphyrius confirmant contra Galeni sententiam. Secunda caussa amittendi feudi hæc est, Si vxorem domini corruperit, vel si tentarit corrūpere. initium facti pro facto habetur, vel potius attentatio ipsa pudicitiæ perfectum facinus est, si manus tulerit ad papillas, si sub vestimenta. Item si nurum corruperit, quæ

quæ nondum exierat domo filiæ loco est, si sororem domini vitiauerit, si sororem domini quæ in capillo fuerit, vt infrà 3.tit.1.§.rursus. Co fratris, id est, virginem quæ in capillo fuerit. Nam virgines obtegebant caput, & præmis enim tantùm non velamine vllo virgines obtegebant caput, quod tamē est ceptum Pauli ad solas virgines pertinere existimabatur, quod tamē est contra sententiam Tertulliani. & ita l.1.Lang.de eo quod pat. filiis nec. hab.rel.l.21.22.23.25.27.de succes.& in Constit. Neapolitanis, tit.de suc. nob.in feudis, in capillo esse dicitur, quæ nondum nupsit viro. Soli autem sorori hic modus iniicitur, Si habitarit cum domino vasalli fratre suo, non etiam filiæ aut nurui. Est autem hic huius tituli locus valde deprauatus. adiicit enim his neptem ex filio. cur non etiam neptem ex filia? Et breuiter sic locus restituendus est, Vel si cum filia aut nuru, id est, cum nupta filio aut cum sorore domini concubuerit (hoc ita obtiner, si in domo domini maneat) iure feudum amittere censetur. Sequuntur aliæ caussæ, Si dominum ex insidiis appetierit, si obsederit dolo malo. Sola cogitatio solusve conatus vasalli non punitur, insidiæ puniuntur, vt infrà 4.tit.62. Item si vasallus fratrem suum occiderit aut filium fratris, quem posteriores nepotem dixere, & fratruelem & fraternum. Cum tamen si fratrem domini sui occiderit, feudum nō amittit, vt infrà 4.tit.42. Quia in dominum suum directò non delinquit. Est quidem in offensa, cuius nomine iudicium parium & coercitionem subire debet, sed non priuari feudo. Henricus libro quinto. De his, inquit, culpis vnde beneficium non amittitur, parium laudatione defendat se vel emēdet. At dices, Ille qui fratrem suum interficit, multominus delinquit in dominum. Sed parricidium homicidio grauius est, ac proinde æquum, ne tam infamis persona quæ parricidio se polluit, in curia domini amplius versetur, non quidem feudum domino aperiri, sicut si directo in dominum deliquisset, sed in parricidæ proximos agnatos transferri: idémque est, si aliud quodcunque parricidii genus commiserit, vt infra 3.tit.2. idem si non spe hereditatis fratrem occiderit. quia quaqua ratione occiderit, parricidium est. idem si non occiderit, sed occidendum prodiderit, d.tit.42. Et ita si sororem suam vitiauerit, feudo priuabitur, si sororem domini non item, nisi vno casu de quo diximus suprà. Grauius enim est incestum stupro. & in incesto idem merito Iacobus Ardizo, & Vldricus Zasius admittūt. cuius rei exemplum est in Austria Cuspiniani, de duobus Austriæ Marchionibus, Leopoldo, & Alberto.

Aut si libellario nomine amplius medietate feudi dederit. Sic legendum. Nam in feudum dare non prohibetur, vt infrà 2.tit.4.& 9.& in Constitutione Friderici de feudis non alienandis. Antehac corruptè legebatur, In feudum dederit. Libellarius autem contractus est venditio, quæ fit scriptura interueniente certo pretio, & hoc amplius certa pensione constituta in annos singulos, & hac plerunque lege, vt stato condictoque tempore contractus renouetur rursus numerato pretio certo vel arbitrario. Dixi, scriptura interueniente. Breui scilicet scriptura: & inde

de nomen: & in Constitutione Lotharii illo loco, Libellum vel aliud instrumentum, quod ait libellum, ad hoc genus contractus propriè respicit. Regulariter venditio perficitur nudo consensu, nisi conueniat vt scriptura fiat, l. contractus. C. de fide instr. Dixi, Certa pensione. quod probat infra 2. tit. 9. §. donare. & 4. tit. 53. & Gregorius 2. Epist. c. 1. Libellario nomine ad summam tremissis vnius habere cōcede. Vocetur lex libellaria, vt lex commissoria. Vtraque venditionis lex est. Venditio dicitur d. tit. 8. & in edicto alio Constantini Porphyrogennetæ de prædiis militaribus his verbis, [illegible], &c. quibus rescissa vēditione vult reddi pretium. Alii locationem esse dicunt. & est eadem quæstio quæ de emphyteusi, sitne venditio an locatio. qua de caussa vsus fecit proprium contractum, exemplo emphyteuseωs, quod ius [illegible] Iustinianus vocat No. v i i. Quin & libellariam idem esse quod emphyteusim plerique censuerunt, pro quibus est Leonis No. x i i i. Sed in hoc est differentia, quod non soleat emphyteusis renouari non mutato possessore, Libellaria renouatur statis certisque temporibus etiam nō mutato possessore data certa pecunia, vel quam bonus vir arbitratus fuerit secundum qualitatem rei in libellum datæ, quod quidem renouationis pretium Leo [illegible] vocat. Et emphyteusis contrahitur sub lege meliorandæ rei, puta ædificii in area ponēdi, vel reficiendi, vel agri excolendi & recreandi, libellaria hanc legem non habet. Et libellaria in perpetuum fit semper, vt infra tit. 8. Emphyteusis nonnunquam ad tempus. Etsi credamus antiquis feudorum conditoribus, in libellaria est commisso locus post biennium, sicut in locatione, cùm in emphyteusi triénii cessatio exigatur: & is qui per libellum à domino possidet, vendere potest sine consensu domini, emphyteuticarius non item. Fit libelli huius siue libellariæ mentio sæpe his libris, vt infrà 8. & 2. tit. 9. & 4. tit. 3. 53. 57. & in Constitutione De pace Constátiæ, & in Langobardis, & in aliis etiam auctoribus. Cassiodorus v. Var. Comperimus patrimonii nostri prædia te Thomati libellario titulo commisisse. Gregorius 8. Epist. c. 61. Voluerat possessiones sub specie libellorum tenere. Vasallus autem feudum totum eiusve partem vendere, vt id emptor haberet quasi proprium, non potuit sine consensu domini. Per libellum mediam partem vendere potuit sine consensu domini plerisque Italiæ locis, aliis etiam totum. Vendere, inquam, per libellum potuit dimidiam partem priuato non Ecclesiæ. Priuato plus permittitur quàm Ecclesiæ, id est, non tanta in priuato quàm in clerico probitas exigitur. quæ ratio est scripta infra tit. 8. Tertullianus de Monogamia: Cùm ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas & impares sumus. Ecclesiam decet ne partem quidem feudi à vasallo emere, sine cōsensu domini, maximè cùm sit immortalis, priuatus mortalis, quo moriente sine heredibus masculis feudi etiam pars ea quam per libellum

alii

alii concessit ad dominum recurrit. Ex Constitutione autem Lotharii & Friderici, nec vendere vllo modo partem vllam feudi priuato vasallus potest sine domini voluntate, vt infrà 2.tit.9.& 3.tit.2.& 4.tit.44. 53. ne domino debitum seruitium pereat ad inopiam redacto vasallo. quod etiam olim obtinebat in feudo de camera vel de caneua, & in feudo proprio cuius domino iuncta erat districtio iuris, quæ duo non semper concurrunt in eandem personam, sed cuius in personam concurrunt, eius auctoritas potestásque maior est, vt meritò in alienatione eius sit exploranda voluntas. æquum etiam est in eo feudo abalienando, quod quasi è sinu & penuario domini depromitur, id est ex camera vel caneua, domini voluntatem exquiri. Quod diximus de alienatione, idem obtinuit in pigneratione, creditori distractione permissa, quod genus pignoris consultum dicitur infrà 2.tit.9. quia eo maximè creditori consulitur. & hoc est quod ait hoc loco, *Ita vt distractionem permittat*: cuius emendationis coniecturam fecit vetustissimus liber, in quo erat, transactionem, non transactum. Idem si dolo hoc egisset, vt feudum in alium transiret, puta si inuestituram pro venditione adsimulasset, vt infrà. 2. tit.4. & in Constitutione Friderici de feudis non alienandis. Et hac iuris forma neglecta, feudum ad dominum redibat, præterquam si feudi paterni alienatio facta esset agnato, qui omnino successionis iure feudum habiturus erat, quia renuntiatio est potius quàm alienatio, vt infrà tit.8.§.vlt.& 4.tit.45. vel errante vasallo circa qualitatem rei, puta feudum accipiente pro alode, vt infrà 4. tit.20. At, vt dixi, vasallus feudum potuit semper potéstque alii sine fraude in feudum dare sine voluntate domini: ita vt sit vasallus vasalli, nec mortuo priori vasallo sine liberis masculis, ad dominum res ipsa recurret, vt infrà 2.tit.10. Ius feudi recurret, vel etiã res ipsa, si nolit posterior ab eo ius feudi recognoscere, vt infrà 2.tit.9.§. Sine autem. An etiam ius feudi alii poterat vasallus vendere inuito domino quasi feudum, non quasi libellum, ita vt non suus, sed domini vasallus esset: sicut vsumfructũ vẽdere fructuarius potest etiam inuito domino. quod Græci interpretes cùm ita scriptum reliquissent, ὁ ἔχων χρῆσιν καρπῶν δύναται πωλεῖν αὐτὴν καὶ ἄκοντος τοῦ δεσπότου ἢ καὶ τοῦ κληρονόμου αὐτοῦ, quidam eis hanc opinionem quasi singularem adscribit, nesciens id eos sumpsisse ex l. cui vsufructus. D. de vsufr. Rursus vt morte mea si ius vtendi fruendi quod meum est vendidero, finitur vsusfructus in persona emptoris, an & ius feudi ita venditum, vt dixi, Si decessero sine liberis masculis? Et videtur ius feudi in alium per eam rationem multominus potuisse aut posse transferri, ne inuito domino nouus & extraneus vasallus accedat, vt infrà 2. tit.12. cùm alienatione facta per libellum vel pigneratione pro parte dimidia, vel vt Cremonæ, Ticini, Mediolani obtinuit, in assem, vel secunda datione in feudum non mutetur vasallus, illo genere mutatur. Et tamen illud quoque fuisse permissum ante Cõ-

stitu

stitutionem Lotharii, vt existimẽ, facit. §. item si duo fratres, vt hodie moribus Galliæ receptũ est posse omnino ius feudi sine voluntate domini à vasallo cedi & vendi alteri. qua ratione vulgò dicitur feuda patrimonii iure censeri. Ceditur cum sua caussa. nam emptor fidem & hominium debet, quod nisi profiteatur intra constituta tempora, dominus fructus suos facit, vel quibusdam locis feudũ domino aperitur, cuius generis feudũ dicitur *Fiefz de danger*, quod eius amittendi vasallo periculũ immineat, nisi maturè fidem & hominiũ exhibuerit. Emptor etiã debet λαυδήμια & εἰσδεκτικά, & militiæ oneribus ac seruitiis feudo cohærentibus obligatur. Igitur mors emptoris spectatur, non venditoris. Vsusfructus tamen plenum merúmque ius omnino vendi alteri non potest, & spectatur mors venditoris, non emptoris. Sed & Ecclesiæ moribus nostris rectè vasallus feudum vendit cum sua caussa. quo tamen casu ne quid domino depereat, vel quòd Ecclesia sit immortalis, vel quod sit inhabilis militiæ, cogitur Ecclesia dare hominẽ, à quo officia debita exhibeantur, quóque mortuo fidelitas redintegretur. Iisdem moribus eo qui feudum vendidit absque consensu domini defuncto sine heredibus, feudum emptori non aufertur, cùm tamen iure Italico si inuito domino vasallus partẽ mediã iure vendiderit per libellum aut pignori obligauerit, iure προτιμήσεως dominus anno vel renunciatione exclusus fuerit, mortuo vasallo sine heredibus masculis, vel etiam cedente feudo in manus domini, à quibus acceperat, feudum emptori auferatur, vt §. rursus. & infrà. tit. 8. & 16. & 4. tit. 85. Domino consentienti non est ius προτιμήσεως, non recidit etiã feudum in eũ qui consensit alienationi moriente venditore sine legitimis heredibus, aut refutante dominũ hominio, vt dicitur, ei remisso: sed qua conditione quove iure id consentiente domino acceperit emptor, puta quasi propriũ, vel quasi libellũ eodem retinebit semper, præterquam in specie tit. 55. 57. lib. 4. Consensu etiã agnati amittunt ius προτιμήσεως, & ius successionis: & ita demũ ius prælationis habent, vel eo iure omisso ius successionis, cùm est feudum genearchicum, mortuo venditore, illud reddito pretio, istud nõ reddito pretio emptori, si venditioni nõ consenserint, vt hoc tit. §. præterea. & tit. 4. §. 1. & libro 4. tit. 14. & tit. 45. Quod in contextu isto ait, *His omnibus casibus*, sic est interpretandum, si libelli nomine dederit supra dimidiã partem, si pignori obligauerit permissa distractione. si dolo hoc egerit, non si fratrem suum occiderit. Quod autem ait, *Item si fuerint duo fratres, & unus, &c.* est valde obscurũ. Duo sunt fratres consortes Primus & Secundus. Primus feudũ adquisiuit, idq; in cõmune cõtulit. quæ collatio domino nihil præiudicat, qui Primũ solum sibi vasallũ adoptauit, vt infrà 2. tit. 12. Soluta consortione & diuiso feudo, Secundus feudi partem accepit. iure igitur. quia partẽ dimidiã tantùm. totum nequiuisset. quo enim colore nisi refutationi. Sed hoc non potuisset, quia in feudo fraterno, id

est

est, feudo nouo successurus non erat. Igitur quia partem accepit rectè, quamdiu vixerit Primus, nō redibit ad dominum portio Secundi, nisi Secundus plus medietate suæ portionis vendiderit & sine liberis masculis decesserit. Vtrumque exigimus. Neque hoc neque illud sufficit, quia viuit Primus, à quo eius portionis alienatio in Secundum collata sustinetur. Vtrumque si concurrat, dominum admittemus, quia Secundus eam portionem tenuit quasi feudum ab eodem domino ex diuisione, & deficiente eius sobole mascula, æquum est id domino accedere potius quàm extero emptori, qui plus medietate emit. Ante Lotharium alienatione maioris partis quàm dimidiæ feudum domino aperiebatur. Post Lotharium pars tātùm alienata domino aperitur, vt infrà 4. tit. 44. Est enim eius indignitas maior, qui indulgentia sibi data abutitur, quàm eius cui nihil lex indulsit. Quod sequitur, *Item si quis feudum*, eius rationem exposui suprá.

Item si Episcopus, vel Abbas, vel Abbatissa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur: nullum habet vigorem, secūdum hoc, quod constitutum est à Papa Vrbano in sancta synodo: hoc est illud, quod post eius decretum fuerit datum: quod autem antè datum fuerit, firmiter permanere debet. Idem iuris est, si Præpositus, vel alia ecclesiastica persona, quæ antiquitus non sit solita in feudum dare: scilicet vt quod dederit, iure non valeat.

COMMENTARIVS.



HVIVS paragraphi sententiam exposui tit. 1. Illud tantummodo non exposui quem hic Gerardus vocet dominum plebis. Et is videtur esse qui Vicedominus dicitur in c. volumus. & c. dominum. 89. dist. Administratio est episcopatus & onus suscipiendæ plebis negotiorum ecclesiasticorum caussa, vel inopia incessente aduentantis & hospitantis in Ecclesia. Sigebertus in Chronicis: Theophilus Vicedominus secundas partes ecclesiasticę dispensationis sub Episcopo agebat. Carolus l. 4. Lang. de reuer. Eccl. deb. Mandet Comes Episcopo vel Abbati, vel Vicedomino, vulgo corruptè, Vicecomiti. Hoc autem loco titulum nouum perperam apponi finis indicat, in quo ita est, Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur. Casibus enim his qui sequuntur feudum, vel quia non iure datum est, vel quia deficiunt heredes masculi, vel quia vasallus linguæ vsum amisit, ad dominum reuertitur.

Quin-

Quinetiam si quis eo tenore feudum acceperit, vt eius descendentes masculi & fœminæ illud habere possint: relicto masculo, vlterius fœminæ non admittuntur.

COMMENTARIVS.

DICTVM est suprà, feudum ad dominum redire vasallo sine herede defuncto. Heres his libris siue heres legitimus masculũ significat, vt infrà tit.8 & lib.4.tit.38 propterea quod fœminæ in feudum nõ succedunt, nisi feudum sit muliebre, vel nisi ita conuenerit nominatim in dando feudo. Inde quæritur, si in dando feudo conuenerit, vt liberi masculi & fœminæ id obtinere possint, & vasallus moriatur relicto filio & filia, an vterque succedat? Obertus vtrumque succedere existimat, vt infra 4.tit.63. Gerardo aliud iudicium est hoc loco, & infra tit.4 §. vlt. Putat enim masculum præferri, quasi scilicet hæc fuerit mens contrahentium, vt ita demum fœminæ admitterentur si masculi deficerent, quod & si palam verbis expressum esset, Obertus probaret, vt infrà 2. tit. 17. Sed id quod agitur pro expresso haberi debet, l. cum quid. D. de reb. cred. Et Gerardi sententiam fuisse communiter receptam fragmenta Ardizonis indicant, infrà 4. tit.104. Ex eisdem reliquiis didicimus non idẽ esse dicendum si ita conuenerit, vt in feudo succederent fœminæ sicut masculi. Huius enim conuentionis potestate mares & fœminæ simul succedunt, tã ex mente quam ex verbis contrahentiũ. Proponitur & in eisdem alia quæ ad hanc quæstionẽ pertinet perelegans species. Maritus & vxor simul de eodẽ feudo inuestiti sunt ea lege, vt & descendentes siue liberi sui id haberent. feudũ hoc non est muliebre, non masculum, sed mistum ex vtroque. Coniuges defuncti sunt filio & filia superstitibus. Filius totum feudum sibi vindicat. filia in partem venire vult. quid fiet? Aut vterque ex eis nuptiis natus est aut nõ. priore casu mas præfertur. posteriore, vt si filium maritus susceperit ex prima vxore, filiam ex secũda, feudi quo de agitur socia filia veniet in partẽ vnà cum fratre consanguineo: quia cum sit filius ex aliis nuptiis, non debet filiam excludere, quæ ex his nuptiis progenita est, in quibus feudum adquisierent, sed potius quia feudum est ex parte masculũ, ex parte muliebre, quisque a suo parente suam partem vindicare debet. & eadem ratione si filia tantum superstit, nullus filius, filia partem tantũ feudi habebit, altera pars domino cõmittetur. Ponitur & in eisdem fragmentis singularis casus quo fœminæ in feudum succedunt, vt si feudum datũ sit ad seruitium certum, quod fœminam exequi nõ dedeceat, puta vt iter vxoris domini officiose comitetur, infra 2.tit.3 §. vlt. vel vt domi focique dominæ ministret. & rem eius familiarem accuret, qualis est Vasallus casatus, qui dicitur legis Francicæ 3.c.63. & 4.c.75. Cõstat vero feudum ad cer-

tum seruitium dari rectè, vt infrà 4.tit.67. Datur & ita plerumque vt nullum pro eo seruitium certum exhibeatur, cuius etiam mulier capax est. Et ii omnes casus sunt excipiendi quibus Galliæ locis fœminæ in feudum non succedunt. Aliis plerisque locis liberi vtriusque sexus in feudum succedunt. Cognatæ ex transuerso non succedunt extantibus masculis. Et circa eam consuetudinem simul, & circa conuentionem hoc loco propositam hæc incidit quæstio. Mos hic siue conuentio est vt masculis non extantibus fœminç succedant, extantibus masculis vt non succedant. Quæritur, an quæ lex dicta est fœminis, dicta etiam videatur posteritati masculæ fœminarum, vt ecce, vasallus mortuus est relicto filio fratris, & filio sororis, vtrum censes filium fratris esse potiorem, quòd alter descendat ex fœmina, an vtrumque admittis, quòd vterque sit mas, vterque pari gradu. Sunt qui vtrumque admittant. quod non probo. nam id ea conuentione agitur, vt ex ea familia cui primum feudum adquiritur, mares & fœminæ succedant. filius sororis non est ex ea familia. Solus quidem admitteretur ex benignitate quadam, vt suprà tit.12. Sed non concurrente eo qui est ex illa familia. Et si fortè cùm feudum pater adquisiisset, deinde obierit relicta filia & filiis duobus Primo & Secundo, quot sunt personæ, tot sunt lineæ, & linearum ordo accuratè obseruandus, vt infrà 4.tit.59. Vnde si Primo diuisione obuenerit feudum, posteri eius in infinitum ceteris præferentur, linea Primi absumpta, adsumetur Secundi, & hac demum extincta linea filiæ. Proinde si moriens Primus habuerit filium fratris, & filium sororis, filius fratris præferetur filio sororis, id est linea Secundi lineæ filiæ.

Mutus feudum retinere non potest, scilicet qui nullo modo loquitur. sed si feudum fuerit * magnum, quo ei ablato se exhibere non valeat, tum ei relinqui debet, vnde se sustinere possit. Ex his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur.

al. paternum.

COMMENTARIVS.

MVTVM Gerardus definit eũ qui eloqui nihil potest, vt §.item surdus. Inst.quib.non est per.fac.test. & ait mutum retinere feudum non posse, quia scilicet debito seruitio parũ idoneus videtur. Contrà Gerardus refertur muto retentionem dedisse feudi paterni, infrà 4.tit.41. Feudi, inquam, paterni tãtùm. Quod & hic subiecerat. Sed his libris nulli sunt fœdiores mendis. Ait, *Sed si feudum fuerit magnum*. Dixisset conuenientius, ***paruum***, quia sequitur, *quo ei ablato se exhibere non valeat*. Scriptũ erat corruptè, maternum, vnde fecere, magnum, propterea quod non agnoscunt hi libri feudum mater-

maternum, vt infrà tit. 12. Sed debuissent potius emendare paternum pro maternum. Hic igitur est sensus, si feudum fuerit relictum à patre, quo ablato esuriturus sit, tum ei relinqui debere vnde tueri se & educere possit. quam sententiam pietatis ratio extorsit. iure enim qui seruitio non sufficit, nec feudum retinet.

DE NATVRA FEVDI.

TIT. III.

NATVRA feudi hæc est, vt si princeps inuestierit Capitaneos suos de aliquo feudo, nō possit eos deuestire sine culpa, id est, Marchiones & Comites, & ipsos qui* propriè hodie appellantur Capitanei. Idem est si inuestitura sit facta à Capitaneis & maioribus valuasoribus, qui * propriè hodie Capitanei appellantur. Si verò facta fuerit à minoribus, vel minimis valuasoribus, aliud est. Tunc enim possunt deuestiri non habita ratione culpæ, nisi fecerint hostem Romæ. tunc enim idem est in minimis quod in maioribus valuasoribus: vel nisi emerint feudum, tunc enim pretium restituendum est secundum antiquum & rationabilem vsum. * Moderni autem non ita subtiliter cernentes dicunt idem obseruandum in minimis quod dictum est in maioribus valuasoribus.

γρ'. impropriè.

γρ'. impropriè.

ἴσως, Mediolani.

COMMENTARIVS.

PROPRIA feudi natura hæc est, vt sit perpetuum, nec temere vasallo eripi possit sine caussa. Princeps non eripit temere quod dedit Duci aut maiori valuasori. Dux quoque non eripit id quod dedit maiori valuasori, nec maior valuasor, quod minori. Minor tamen quod dederit valuasino, quia iure feudi non censetur, vel maior dominus eripere valuasino cùm libuerit potest, exceptis certis casibus, quos exposui tit. 1. suprà. Est autem hic duobus locis reponendum, impropriè, vbi est scriptum, propriè, ex supradicto tit. 1. in prin. & infrà 14.

DE SVCCESSIONE FEVDI.

TIT. IIII.


Equitur de successione feudi videre. Si quis igitur decesserit filiis & filiabus superstitibus, succedunt tantum filii æqualiter, vel nepotes ex filio, loco sui patris, nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente.

Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi, vel fecerit inuestiri filiam suam, si moriatur sine herede masculo, nihilominus reuertitur ad me. & olim obseruabatur vsque ad quartum gradum tantùm secundum quosdam, hoc ideo quia postea non vocatur feudum paternum. Alii autem dicunt vsque ad septimum gradum.

Filia verò non succedit in feudo, nisi inuestitura fuerit facta in patre vt filii & filiæ succedant in feudum (tunc enim succedit filia filiis non extantibus) vel nisi inuestitæ fuerint. Hæc de feudo paterno. In alio verò feudo quod habuit initiũ tantùm à fratribus, non succedit vnus alteri, siue vna inuestitura, siue duabus, nisi hoc fuerit dictum expressim vt alter alteri succedat.

COMMENTARIVS.


OCO sui patris. In limite transuerso non est, vt loquuntur, repræsentationi locus, nisi fratrum iam mortuorum filiis, qui succedũt cum fratribus defuncti, patruis suis, vt infrà 2. tit. 11. In limite directo liberorum est repræsentationi locus in infinitum, vt si sit filius & ex alio filio iam antè mortuo nepos, simul vterque succedit in feudum & in alodem, & sic deinceps ceteri pro stirpibus non pro capitibus. Tempore Othonis 1. Imperatoris, cùm esset ea de re ingens quæstio, an auo succederet nepos vnà cum patruo, placuit rem committi gladiatorio certamini, & cessit victoria his qui nepotes computabant inter filios. quod Sigebertus refert in Chronicis & Vuitichindus 11. rerum ab Henrico & Othone gestarum. *Nulla ordinatione.* Non potest ergo pater vni ex filiis feudum prælegare. qua de re dicemus infrà 4. tit. 54. *Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi.* Consentiente scilicet domino. alioquin feudum domino aperiretur, non mihi. *Vel fecerit inuestiri filiam suam.* vt infrà 4. tit. 45. *Reuertitur ad me.* Si & ipse aliena-

lienationi non consensero, vt suprà 2.§.præterea. *Vsque ad quartum gradum.* vsque ad fratres patrueles vt suprà 1. §. hoc quoque. *Quia postea non vocatur feudum paternum.* Qui hac ratione vtebantur, feudum id tantum dici paternum existimabant, quod esset à patre aut auo profectum, quasi scilicet patris appellatione vltra patrem solus auus intelligeretur, l. iusta. D. de ver. sig. & ita fratres patrueles defuncti succedere in feudum auitum propius sobrino, id est, patruelis filium non succedere in feudum proauitum. Sed magis placuit paternũ dici, quodcunque à parentibus descendit, vt in l. patri. D. ad leg. Iul. de adult. patres pro parentibus accipiuntur, & hac ratione in feudum à parentibus profectum agnato defuncto agnatos succedere vsque ad septimum gradum. quia parentes vsque ad eum gradum nominantur: vlteriores maiores appellantur, non parentes. Paulatim increscunt sentẽtiæ Iuris, l. fideicommissa. §. si rem suam. D. de leg. 3. Obtinuit ad extremum succedere eos in infinitum, vt dixi suprà 1. §. 1. nam & in edicto de in ius vocando, & delegatis præstandis parentes etiam dicuntur vltra tritauum. *Nisi inuestitæ fuerint.* domini beneficio, vt infrà 25. Cetera quæ ad hunc §. pertinent, exposuimus suprà tit. 1. §. 1. & tit. 2. §. penult.

QVALITER HERES INVESTITORIS TENEATVR.

TIT. V.

SI quis inuestitus fuerit de alieno feudo post mortẽ eius, vel si quis fuerit inuestitus sub conditione aliqua, vel tempore, de quo nullus erat inuestitus, siue præmoriatur tenens feudum, siue inuestitor, siue inuestitus: inuestitor & inuestitoris heredes tenentur inuestito, vel heredi eius veniente tempore vel conditione: licet alii dicant, si moriatur inuestitus antequam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quòd heredes eius non debeãt inuestiri. nam si quis fuerit inuestitus purè de alieno feudo, nõ valet habita inuestitura. hoc ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona. tunc enim si præmoriatur inuestitor antequam feudum tenens, vel conditio, vel tempus existat: nõ obligatur successor illius. & hoc probatur per legem Lotharii de precariis. & hoc intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem non habent.

COMMENTARIVS.



Ic titulus est de feudo quod successionem non habet, id est quod morte accipientis finitur. Et ait eius generis feudo, exempli gratia, Primo concesso, purè Secundo factam à domino inuestituram non valere, sub conditione vel in diem factam valere. Primus enim mori interim potest. Et multomagis valere eam quæ confertur in tempus mortis Primi. At quæritur an ius inuestituræ in heredem Secundi transmittatur, vt prædium sibi tradi oportere intendere possit. Alii dicunt indistinctè transmitti. Hi comparare videntur inuestituram stipulationi. quia stipulatio omnis in heredem transmittitur. Alii ita distinguunt, Aut prior mortuus est Primus aut Secundus. Si præmortuus est Primus, ius suum Secundus transmittit in heredem. Si præmortuus est Secundus, nihil transmittit. Hi legatorum exemplum sequi videntur. Legatum enim relictum in conditionem vel in diem incertum veluti, cùm mortuus erit Primus, mortuo legatario ante diem vel conditionem in heredem nō transfertur, l.1.§ si quis sub conditione.D vt leg.no.cau.l.si dies.D.quan. dies leg. ced. Priorum opinio verior est. quia inuestitura actus viuentium est, non morientium. est enim cessio. Cessio autem actus viuentium, l.vlt. D com.præd. Comparanda igitur stipulationibus potius quàm legatis. At contrà quæritur, an heres domini Secundo teneatur. Et placet eum quoque indistinctè teneri siue post Primum, siue ante Primum, & siue ante conditionem, siue post conditionē dominus decesserit. quod & in stipulationibus, & in legatis ita procedit. nam & si heres à quo legatum relictum est sub conditione, decesserit ante conditionem, heres heredis legatario obligatur, licet ab herede se ipso obligatio non inceperit, l.sub diuersis §.vlt. D.de cond.& dem. In clerico tamen distinguitur, & regula iuris antiqui strictius obseruatur. nam si clericus moriatur ante Primum, vel ante cōditionem, vel ante diem incertum, successor eius non tenetur, si post Primum, vel post conditionem, vel post diem incertum, successor tenetur, vt diximus suprà tit. 1.§. si verò Archiepiscopus. Voluntas itaque eius non obseruatur, nisi eundem ipsum obligatio tenuerit. Et quod in feudis, idem Lotharium ait constituisse in precariis. Quid vocet precarias videamus. Genus est contractus quo initio primùm cum Ecclesiis contrahebatur, vt emphyteuseos genere primum cum ciuitatibus tantùm, deinde etiam cum aliis. vnde & cum priuatis precarias contrahi nihil vetat. Non sunt autē precariæ, siue precaria non est id genus contractus de quo agitur in titulo Digestorū de precario, licet idē vtriusque beneficii sit nomen, eadémque nominis ratio, quòd precibus petenti concedatur. quo genere frequens erat liberos ab Ecclesia impetrare bona quæ parentes donauerant. Precaria est cessio vsusfructus rei immobilis. idem possis dicere feudū esse, idem emphyteusim, idē libellariā. nam proprietatē retinet qui

qui dat aut igitur nihil, aut vsũfructũ dat & cedit. Vtile dominiũ nullum est, vt rectè sensit vulgaris interpres quisquis est, siue Pileus siue Conradus (nam hi duo sunt vetustiores horum librorũ interpretes) ad tit. de alienatione feudi paterni, lib. 4. Cõtractuũ leges siue pactiones, ex quibus dicuntur contractus capere formã, ita sunt dispares nonnũquam, vt nouas appellationes excogitare sit necesse. exẽplo sit pignus, aliud est pignus, aliud hypotheca, aliud fiducia, aliud ἀντίχρησις. & omnia tamen pignora. Sic aliud feudũ, aliud emphyteusis, aliud libellaria, aliud precaria, aliud vsusfructus. & omnia tamen vsusfructus. quoniam qui dat, retinet proprietatẽ. Adiiciamus ergo legẽ precariæ propriam. Precaria est cessio vsusfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dũ vixerit ea lege, vt Ecclesiæ ministeriũ exhibeat, vt Toletani concilii c. v. vel quæ fit, quod erat proprius & frequẽtius, ei qui Ecclesiæ rem suã donauit aut liberis eius vel in ea re sola, vel in aliis rebus Ecclesiæ vel tam in ea quàm in aliis rebus Ecclesiæ ad tempus certũ vel in tempus vitæ donatoris tantùm aut etiã filiorum eius, c. precariæ. 10. q. 2. & Rhemẽsis synodi, c. 36. & 37. & Turonensis, c. 51. quod genus negotii Ecclesiis permittitur remunerandę donationis caussa, l. iubemus. §. sanè ne omnis. C. de sac. Eccl. No. 7. & 120. & id nonnunquam agitur, vt is cui ceditur vsusfructus, certã pensionem siue censum quotannis præstet, vt legum Alamannorum tit. 2. & vt renouetur singulis lustris, c. 1. de precariis. Inde Carolus Magnus legis Francicæ I I I I. Si quis, inquit, in censibus reddẽdis, & precariis renouãdis negligens fuerit. Vbi autem fit renouatio, quæ ἀνάκαμψις dicitur aptissimo vocabulo, & pręstantur εἰσδεκτικά, vt Leonis No. 13. cuius titulus cõpendiosior est περὶ ἀνακάμψεως. De precaria accipienda videtur, l. 2. Lang. de benef. quæ cõgruit omnino cum eo quod scriptũ est inter decreta Pontificum, Quicunque fideliũ propria deuotione de facultatibus suis aliquid Ecclesiæ contulerunt, si fortè ipsi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Ecclesia suffragium vitæ temporis vsu percipiant, & Turonicæ synodi c. 51. Quid distet precaria à feudo & libellaria si quis quęrat, consulat definitiones. nam & feudi & libellariæ definitionem tradidi supra. Quid ab emphyteusi, collata etiam emphyteuseos definitio cum definitione precariæ, statim iudicabit. Emphyteusis est contractus quo dominus prædii sui vsumfructũ in aliũ transfert ea lege, vt is melius & cultius reddat cõstituta pensione certa. Feudo additur lex fidei & seruitii, Emphyteusi lex meliorationis. In aliis nulla est lex talis. In feudo nulla est pẽsio annua, in ceteris est pensio annua. In feudo & emphyteusi, nulla ἀνάκαμψις, in ceteris est ἀνάκαμψις. In his omnibus interuenit & pręstatur domino εἰσδεκτικόν. sed variè. In feudo ex morte vasalli reditus vnius anni vel pecunia certa aut arbitraria, ex alienatione pretii portio. In emphyteusi ex alienatione pretii portio, ex morte nihil. In libellaria & precaria dum quasi redeũt & renascuntur,

d 4 certum

certum pretium etiam non mutato possessore. In omnibus est commisso locus. sed variis ex caussis. in feudo ob culpam, in ceteris ob tardius solutam pensionem.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM ET FIDELEM.

TIT. VI.



I contẽtio fuerit inter dominum & fidelem de inuestitura feudi, per pares curiæ dirimatur. Alii enim testes, & si idonei sint, admittẽdi nõ sunt. inopia tamen probationũ dirimatur per religionẽ clientuli possessoris feudi, vel cũ duodecim sacramentalibus secundũ quosdam. Ceterùm si dominus possideat, etiã per suũ iusiurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur. hoc ita, nisi clientulus sit gastaldus vel actor domini. tunc enim tantum suæ, id est domini religioni statur, nisi habeat testes pares idoneósque. nam aliquando multa bona auferuntur domino hoc modo. & hoc colligitur per legem quæ est in titulo de acquisitione actorum Regis. Idem dicendum est de guardia.

Similiter si quis voluerit dicere de pignore sibi dato se inuestitum esse, non credatur suo iuramẽto, sed testibus idoneis paribus domus.

Insuper sciendum est feudum Guardiæ & Gastaldiæ quacunque hora vult auferri posse à domino, scilicet post annum.

COMMENTARIVS.



VAE ad hunc titulum pertinent, exposui suprà 1. §. Si autem controuersia. *De inuestitura feudi.* Fideli allegante inuestituram, domino negante. *Clientuli possessoris.* Ergo rei. *Secundum quosdam.* Horum sentẽtia iure verior. Vsu hodierno solus iurat, vt infrà lib. 5. *Ceterùm si dominus possideat.* Ergo si fidelis agat. *Tantum suæ.* Sine sacramẽtalibus. *Nisi habeat.* Vasallus scilicet. *Hoc modo.* Sensus hic est, Si non exigantur à vasallo testes pares & idonei, si domini iuriiurando non stetur, euenit vt res adquisitas domino multas, gastaldi vel actores sibi retineant commento inuestituræ. Aut

igitur

igitur probent, inuestituram testibus paribus & idoneis, aut domini iuriurando fidem habeant. *Idem dicendum de guardia.* Vt solius domini iureiurando sine sacramẽtalibus, dirimatur res quæ ei est cum custode prædiorum de certi prædii inuestitura. *De pignore.* Quod probat dominus, vt Conradus interpretatur rectè ex §. similiter. tit. 1. suprà. *Non credatur.* non detur possessori defensio. *Insuper.* hoc exposuimus suprà 1. §. Item illud.

DE CONTENTIONE FEVDI FRATRIS DEFVNCTI.

TIT. X.

SI contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti, dicendo paternum esse, & sic me debere succedere, ille verò minimè: tanquam habuerim partem meam, siue possideo, siue alienaui, dabitur mihi iusiurandum, scilicet patrem meum iure inuestitũ fuisse, licet non possideam portionem fratris mei. Si verò nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec domino dabitur iusiurandũ, nisi propter supradictam rationem domino, non vt ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, siue possideat, siue non, obtinebit. alioqui nisi probet paternum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

COMMENTARIVS.

SIVE *alienaui.* Partem scilicet quam habui, vt si eam cum alia re permutaui, vt suprà 1. §. Cùm autem. *Licet non possideam.* Quandoque actori dat Iudex iusiurandum, vt infra 4. tit. 36. §. sacramentum: & hoc casu maximè, quòd pars, quá habui: arguat intentionem meam esse veram, id est, feudum à patre initium habuisse. *Nec mihi nec domino.* Si probauero feudum esse paternum. *Propter supradictam.* Propter inopiam probationum, titulo præcedenti. *Domino.* qui reus est. *Aliud meum.* partem meã quam non habui. *Si tamẽ vasallus.* Duo sunt casus, Si probauerit, Si possideat. primo obtinebit omnimodo. secũdo obtinebit domino nõ probante. Delẽda sunt illa, *Siue non*, vt dixi §. Cùm autẽ. Si nõ probauerit vasal-

vasallus vel si non possideat, dominus obtinebit, vterque scilicet dato iureiurando.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. VIII.

SI Clientulus voluerit partem suam feudi alienare, id est, medium, sine domini voluntate, poterit hoc facere: vlterius progredi non potest, secundum iustum & verũ vsum. Alioqui & feudum amittit, & non valebit quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello. Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharii. Mediolanenses verò irrationabiliter considerantes, dicunt clientulum etiam totum alienare posse sine domini voluntate. Inde potest præsumi, si clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui Ecclesiæ, non valere: ideo scilicet, quia nunquam reuersurum sit ad dominum, cùm Ecclesiæ non desinat esse heres. Quod obseruandum est in priuato, ex natura perpetui libelli. Sed diuersum obseruatur in Ecclesia, quàm in priuato: Ecclesia enim cultrix & auctrix iustitiæ, non patitur contra iustitiam aliquid fieri in se, vel in alterum: Priuatus verò sæpe obuiat iustitiæ. & si Clientulus fecerit libellum, vel aliud de medietate feudi, sine domini voluntate, eo mortuo sine legitimo herede masculo (quod verbum ita intelligẽdum est in feudo, id est, sine filio masculo) reuertitur feudum ad dominum.

Si verò cum domini voluntate totum vel medium alienauerit, stabilis permaneat alienatio. fratri verò, vel nepoti per libellum facta alienatio, etiam sine voluntate domini.

COMMENTARIVS.

QVAE ad hunc titulum pertinent, exposui suprà tit. 2. *Huic consuetudini.* Adnotatio est interpretis cuiusdam. *Fecerit libellum.* pro parte dimidia. *Quod obseruandum est in priuato.* In priuato datio libelli perpetui pro parte dimidia valet, non in Ecclesia. quod exposuimus supradicto titulo. eadẽ est in hac re natura feudi & libelli. vtrumque ius perpetuarium est. *Sed diuersum.* Quia in Ecclesia non valet, in priuato valet. *Vel aliud.* Vt si pignori obligauerit. *Stabilis.* Ita scilicet vt mortuo vasallo sine heredibus masculis feudum ad dominum non recurrat.

Fratri

Fratri vel nepoti. Qui omnino in feudum succeßurus erat, & ita vt post mortem vasalli rem quasi feudum, non quasi libellariam tenere incipiat.

DE INVESTITVRA MARCHIÆ, DVCATVS, VEL COMItatus, & eius succeßione & retentione.

TIT. IX.

De Marchia, vel Ducatu, vel Comitatu, vel aliqua regali dignitate, si quis inuestitus fuerit per beneficiū ab Imperatore, ille tantum debet habere. Heres enim nō succedit vllo modo, nisi ab Imperatore per inuestituram acquisierit.

In feudo Comitatus vel Marchiæ, vel aliarum dignitatum non est successio secundum rationabilem vsum, sed hodie hoc est vsurpatum.

COMMENTARIVS.

Vre in feudo tantum valuasorum est successio, quod non recta emanat à principe, non in feudo Ducum, Comitum, Marchionum, vel maiorum valuasorum, quod proximè descendit à principe, & regale dicitur infrà 4. tit. de lege Conradi, in Constitutionibus Neapolitanis feudum quaternatum, quod in quaternionibus doanæ, vt earum sermone vtar, inscriptum est, à Gallis, *Fief cheuel, fiefz à pur sans moyen:* Illud, *Fiefz par moyen, ou, Arriere-fiefz.* Videtur & regale Gallis dici, *Fiefz de haubert:* vel etiam quod & si pendeat à Duce, exempli gratia, tamen mortuo vasallo sine heredibus Regi vacat, non Duci, sic dictum ab armorum genere, quo Regi possessor eius seruire debet. Mortuo autem vasallo, in feudo regali opus fuit quasi noui beneficii noua inuestitura. non ergo id Capitaneorum liberi agnatiue successione adquirebant, sed inuestitura. Ceterùm deinde vsurpatum etiam hoc est, feudum regale iure successionis adquiri. Et hoc est quod sequitur, *In feudo Comitatus,* &c. Quæ adnotatio cuiusdam Interpretis est. Et quod ait, *Vsurpatum est,* consuetudinem inueteratam significat, quæ iam nunc sit pro lege obseruanda, vt leg. 13. §. vltim. D. de iniur. leg. 1. §. ludi. D. de ext. cog. maxime cum eam approbet Fridericus in Constitutione de Feudis non alienandis, qui tamen aliam differentiam admittit, vt feudum regale non diuidatur, sed maiori natu cedat, si plures sint

eiusdem

Justinus, liber 2. cap. 10.

eiusdem gradus. quod est iuris gentium. Liuius 40. Cupit regnū scelerate, qui transcendere festinat ordinē ætatis, &c. Iustinus 2. Arthemenes maximus natu ætatis priuilegio regnū sibi vindicabat, quod ius & ordo nascendi & natura ipsa gentibus dedit. & 34. Quòd regnū maiori natu cesserit. Quod illi de regno, idem ratio exigit in regali feudo, quod scilicet à Rege directò proficiscitur, quódque qui obtinent sunt veluti Reguli quidam. Alia feuda diuiduntur inter eos qui sunt eiusdē gradus. Plerisque locis, & ea maiori natu cedunt ex asse, aut certè in eis præcipuum aliquid habet. Otho Frisingēsis 2. de gestis Friderici, c. 29. Mos in Burgundia, inquit, qui penè in omnibus Galliæ prouinciis seruatur, remansit, vt semper seniori natu eiúsque liberis seu maribus seu feminis paternæ hereditatis cedat auctoritas, ceteris ad illū tanquam ad dominum respicientibus. De hereditate loquitur. Hereditas autem est alode. Sed idem obtinuit etiam in feudo.

DE SVCCESSIONE FEVDI CAPITANEORVM VEL VALVASORVM.

TIT. X.

SI CAPITANEI vel Valuasores maiores, vel minores inuestiti fuerint de beneficio, filii vel nepotes ex parte filiorum succedunt. Si verò vnus ex iis filiis vel nepotibus sine descēdentibus masculini sexus heredibus mortuus fuerit: prædicti fratres vel nepotes per inuestituram patris & aui in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis.

COMMENTARIVS.

AIT, *Si Capitanei, &c.* Nam & in horum feudo successionem esse vsurpatum est. Vel accipiantur speciali significatione, vt dicā infra 2. ti. 10. Si igitur vasallus moriatur, relictis filiis duobus Primo & Secundo, & ex Tertio & Quarto iam antè mortuis nepotibus duobus, hi omnes in feudū quod non est regale, æqualiter succedent. Regale filio maiori natu deferetur. Sed & non regale feudum uni ex liberis in solidū obuenire potest ex diuisione, cùm plura feuda defunctus habuit. Et quod ita tulerit fortè Primus in assem vel in partem, eo moriente sine liberis, perueniet ad Secundū & nepotes ex Tertio & Quarto. Cōcurrunt nepotes cū Secundo in successione Primi. Non concurret tamen cum Secundo nepos ex Quarto in successione nepotis ex Tertio. quia patruus patrueli proximior est. Porrò mortuis Primo & Secundo, si moriatur nepos ex Tertio sine liberis masculis,

sculis, in feudum quod habuit succedet alter nepos ex Quarto. & hoc est quod ait, similiter intelligendum esse in cōsobrinis, id est, in patruelibus. Est inter fratres cōsanguineos successio in feudo paterno. Est inter fratres patrueles in feudo auito.

DE SVCCESSIONE DOMINI IN FEVDO EIVS QVI *Fratrem vel filiam habet.*

TIT. XI.

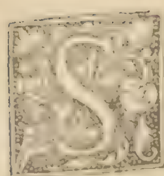
SI duo fratres simul inuestiti fuerint de beneficio nouo, & non de paterno, & vnus eorum sine descendentibus masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit, nō frater, nisi hoc pactum conciliet. Quòd si fuerit pacto tali facta inuestitura, vt frater fratri succedat, per pactum frater succedet, non dominus. Quod diximus de fratribus, vt vnus alii succedat, idē intelligendum est de filiabus. In his omnibus videndū est quid actū sit inter contrahentes. Inuestitura enim quæ fit ante duos vel tres liberos homines seruari debet, nisi iuri vel naturæ contraria sit. Si ergo domino & fideli placuit, vt paciscantur de filiabus quatenus ipsæ succedant, hoc quoque seruandum est. & sic per pactum filiæ succedunt.

COMMENTARIVS.

PLERAQVE edi curauimus aliter quàm in hunc diem edi solerent, nō aliter quàm veterū librorum moneret auctoritas. quod ne singulis locis testificer, hic adscripsisse satis erit: & maximè de titulorū sectione & restitutione noua, vel potius, vt dixi, vetere recocta. Sed inter ceteros ex libris antiquis hūc præcipuè titulum suæ formæ reddidimus. quod & Conradus Interpres tentauerat, lib. 3. tit. 1 infrà. Sententia autem huius tituli non est obscura. Ex pacto fratrem fratri in feudo nouo, filiam patri succedere. Pacta formare inuestituram. Superior titulus est de feudo paterno: hic de nouo. Superior de successione filiorum: hic de exclusione filiarum, nisi eis quoque lex inuestituræ successionem conciliarit.

DE SVCCESSIONE FEVDI MATERNI NON CONIVGALIS.

TIT. XII.


I fœmina habens beneficium moriatur, nullo modo succedit in beneficium maritus, nisi specialiter inuestitus fuerit. Et si ipsa fœmina filios dimiserit, dicunt quidam, filios non debere succedere in beneficiũ matris, nisi specialiter sit dictum, vel inuestiti fuerint: quia secundum vsum regni propriè beneficium vocatur paternum, non maternum. Sed secundum æquitatem dicamus, filios debere succedere. Hæc dicimus de capitaneis & de maioribus & minoribus valuasoribus. De minimis autem, id est qui beneficium tenent à minoribus valuasoribus, sic seruatur vt in sequenti dicetur.

COMMENTARIVS.


EFICIENTIBVS cognatis, vir vxori succedit ex edicto prætoris, in alodem scilicet, non in feudum, in quo maritum dominus excludit, vt infrà 2. titu. 13. & 4. titu. 85. Sed & si fœminæ sint cognati, coniuncti scilicet per fœminas, hi in feudum nõ succedunt. Imò nec filii aut filiæ matri in feudum succedunt, quia cognati sunt non agnati, licet S.C. Tertylliano in alodem succedant quasi agnati, & præferantur agnatis. In feudo, agnati filiis vasallæ præferuntur, & deficientibus agnatis dominus. Verùm ex æquitate, id est, humanitate & beneuolentia quadámque sexus prærogatiua placet filios præferri domino, non etiam filias. & hæc dicuntur de feudo quod à mare originem cepit, & in fœminam pacto vel more regionis vel gratia domini aliquandiu constitit. Sublata enim fœmina, feudum statim repetit suam originem. quia nec nomen nec naturam suam immutauit ob fœminam quæ extitit in medio. est enim dicitúrque propriè (sic emendaui ex Vet.) beneficium paternum non maternum. Dixi, filium præferri domino. agnatis enim certè non præfertur, secundum ea quæ diximus 2. §. pen. suprà. Multum interest feudum mulier habuerit an feudum muliebre fuerit. nec enim omne quod mulier habuit, muliebre est. Et in muliebre succedunt filii & filiæ æqualiter. Muliebre est id de quo mulier primùm inuestita est. Illud quod à mare ad mulierem peruenit pacto vel priuilegio, vel gratia domini, vel more regionis, non est muliebre. Gerardus tamen & Obertus, qui posita pactione, vt mares & fœminæ succedant, & à vasallo relictis filio & filia, in iure successionis dissentiunt, itémque si relictis filiis aut filiabus duabus, vnus ex eis filium,

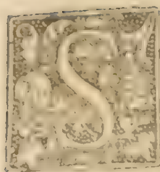
filium, alter filiam reliquerit, vtrunque inuitante Oberto, fœminam repellente Gerardo, consentiunt tamē in hoc, vt si à vasallo in filiam quæ sola ei supererat vi eiusdem pactionis transierit feudum, muliebre censeatur effectum: ita tamen vt ab ea in fœminas non transeat, nisi deficientibus masculis, vt infrà 4. titu. 33. At refelluntur ab his qui acutius cernunt huiusmodi feudum non esse muliebre. nec enim illi duo soli ea ætate iure fuere antistites, sed & plerique alii cùm honore tum nomine clariores, vt Bulgarus, Martinus, Iacobus, Hugolinus, quos in cōsilio habuit Fridericus 1. maximus Imperator, vt Radenicus scribit, nec sibi bene cautus Gerardus, cuius ædes ob rem cum Friderico non bene gestam Mediolanenses solo æquauerint. Guntherus 2. Ligurini. Hoc stupefacta malo plebes, cladisque futuræ territa primitiis, iam nūc præsentia damnans, & ventura timens, Gerardi Consulis ædes, quippe hic præcipuus famosi criminis auctor, & suasor fuerat, rapido fremebunda tumultu diruit. Refelluntur autem illi duo Iurisconsulti hoc argumento scientissimè. Si feudum quod mulier habet trāsit ad filiam quasi muliebre deficiente filio, transibit & ad filiam existente filio. hoc autem est falsum. ergo & illud. Sic igitur statuunt in eo feudo quod mulier habuit ex pacto non ex primaria inuestitura, ipso iure (aliud enim in filio suaserit benignitas) neque filium, neque filiam eius succedere, sed dominum. Idémque est si id habuerit mulier ex priuilegio. nam & priuilegia principum restrictè accipienda sunt. Feuda data generi posterísque tam maribus quàm fœminis, non videntur data his qui ex fœminis nati sunt, sicut nec immunitates, l. 1. D. de iu. immun. l. vacatio. D. de mun. & honor. Datum filiæ ius succedendi in feudo patris, non videtur etiam datum sorori vasalli. qua ratione rectè ab Othacaro Rodulphus Imperator Austriam repetebat. Priuilegio enim Friderici 11. quod ex archiis Austriæ protulit Cuspinianus, duci Austriæ hoc tātùm datur, vt si Dux sine herede filio vita decesserit, Ducatus ad seniorem filiam perueniat. Et quod dicitur, beneficia principum plenissimè interpretanda, hoc de liberalitatibus & largitionibus dicitur, non de priuilegiis, vt cùm pupillis largiuntur alimenta vsque ad pubertatē, hanc munificentiam sic interpretamur, vsque ad plenam pubertatē, l. Mela. D. de alim. le. vel cùm loca quædā coloniis beneficio concedunt, aut adsignant, quæ libro Beneficiorū Cæsaris adscribūtur, auctore Hygeno, quæ diuersa longè erant à feudis. nec enim mutabatur loci cōditio. At hunc, quē dixi, esse verum sensum, titu. 33. argumento est, quòd in eo sequitur, Ex hoc illud descendit, &c. Sic enim ratiocinatur: Si feudum quo fœmina excidit, morte, non recidit in fœminam ex ea descendentem, quod etiam in eandem ipsam non recideret si reuiuisceret, feudum etiam quo mas excidit sumpto clerici vel monachi habitu, non recidet in eundem habitu deposito. *Hæc dicimus.* Locus hic erat vulgò mirum in modum deprauatus. *Vt in sequenti dicetur.* Et mox sequitur titulus de feudis

 datis

datis minimis valuasoribus. Significat autem hac clausula ea quæ dixit de successione feudi, tit.10.11.12. esse de feudo capitaneorum, vel maiorum & minorum valuasorum. Minimorum valuasorum feudum successione non adquiri. nec enim perpetuo iure censeri, & eripi cùm libuerit posse, vt suprà tit.1.§.notandum, & tit.3.

DE FEVDIS MINIMIS VALVASORIBVS DATIS.

TIT. XIII.



SI minores valuasores beneficium tollere voluerint minoribus, licet eis facere: excepto, si beneficium vendiderint eis. Si verò precium de beneficio acceperint, tunc aut precium reddãt, aut beneficium dimittant.

COMMENTARIVS.



SI BENEFICIVM. Vet. habent, Si beneficium nõ vendiderint eis. Vendi quidem nõ potest beneficium quasi proprium aut quasi libellaria, sed quasi feudum alii rursus dari potest precio aliquo accepto, quod pro honore siue munere accipitur potius quàm pro pretio, vt diximus suprà 1.§.item illud. *Dimittant.* ne auferant, vt suprà tit.3.

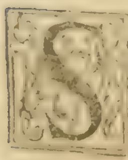
QVALITER CAPITANEI VEL VALVASORES FEVDO PRIVENTVR.

TIT. XIIII.



SI Capitanei, vel maiores valuasores, qui hodie vocãtur Capitanei, licet impropriè, vel minores, seniores in bello dimiserint: vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestauerint, si valuasores seniorum vxores adulterauerint, si scienter seniores assalierint, vel similes culpas commiserint, beneficio carere debent.

COMMENTARIVS.



SI *Capitanei.* Emẽdaui, Si Capitanei vel maiores valuasores, qui hodie vocãtur Capitanei, licet impropriè, vel minores, seniores in bello dimiserint. *Vel si credentiam.* Hac de re caueri solebat nominatim iureiurando fidelitatis, vt infrà 2.titu. 5.& Const. Neap.3.ti.18. Est enim pars fidei summa. De caussis amittendi feudi dictũ est suprà tit.2. satis, & dicetur lib.3.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER CAPITANEOS VEL VALVASORES.

TIT. XV.

SI contentio fuerit de beneficio inter capitaneos, coram Imperatore definiri debet. Si verò fuerit contentio inter minores valuasores & maiores de beneficio, in iudicio parium definiatur, vel per Iudicem curtis.

COMMENTARIVS.

HOc est ex Constitutione Conradi, vt inter capitaneos, velut de Ducatu, iudicet Princeps: qui tamen in consilium adhibebit pares curtis. & ita cùm de Ducatu Saxoniæ, cui adiuncta est Archimarescalli dignitas, inter se contenderent Henricus dux Lauuēburgensis & Fridericus, quem Imp. inuestierat de Ducatu Saxoniæ, & à consilio Basiliensi rem vellet Henricus definiri. Fridericus ab Imperatore, scripsit Sigismundus Imperator ad concilium Basiliense hoc modo, Feudalis contentio per dominum feudi ac pares curiæ terminanda est. quæ epistola extat 3. tomo Conciliorum. Si sit lis inter valuasores maiores vel minores de feudo, non à principe, sed à domino, id est ab eo qui feudum dedit. simili ratione adhibitis paribus curtis dirimenda est, vel à iudice curtis. Capitaneorum feudum proximè descendit à Rege: Valuasorum, non item, qui tamen non ideo minus sunt vasalli Regis. Vasallus enim vasalli regii est vasallus regius, vt in Constitutione Friderici de feudis non alien. §. illud quoque: quæ & id confirmat §. pen. quòd diximus litem dirimendam esse à domino & paribus, atque etiam Constitutio de pace Constantiæ, & c. ex transmissa de fo. comp. Quod adiicit hoc loco, vel per iudicem curtis, indicat habere dominos feudi nonnunquam proprium iudicem, qui iudicet inter conuasallos de feudalibus controuersiis, & sic infrà 2. titulo [illegible] curtæ iudicem, Vet. habent, & forsitan ita legendum etiam 4. tit. 55. Si inter vasallum & dominum de feudo controuersia sit, de ea pares curtis iurati cognoscunt ex Constitutione Conradi & Friderici, quod & olim obtinuit in Gallia, ii scilicet pares in quos dominus & vasallus consenserint. Si dissentiant in eis eligendis, an hi cognoscent quos dominus ediderit? Minimè. hoc enim exemplo pessimum

est,l.obseruandū .D.de iudic. sed quot ediderit dominus, tot edet va-
sallus, & hi simul de re tota cognoscent, vt infrà 2.tit.16.& 20.His quæ
diximus obstat infrà 2.tit.15.& 20.& 4.titu.38.§.1.& 55.qui cognitionem
dantia his ordinario siue Comiti vel arbitro, si inter duos vasallos, vel
si inter dominum & vasallum controuersia sit. quod ita explicandum
est. Si inter duos vasallos sit controuersia de feudo vtroque cōtenden-
te feudum ad se pertinere, domino eos vocante iudicabunt pares. alter
alterum ad pares trahere inuitum non potest, quia inuicem negant se
esse vasallos, sed ad iudicem ordinarium .d.ti.15.& 38.55.& Constitutio.
ne Friderici de pace ten.§.si duo. Si de alia re litigent inter se, vt si alter
alterum accuset infidelitatis, parium iurisdictio est, vt infrà 20. Si inter
dominum & vasallum sit controuersia de causa commissi, pares iudica
bunt. Si de feudo ipso, domino negante inuestituram, pares non iudi-
cabunt, quia nondum constat an ei sint pares, nisi secundum modum
propositum, d.tit.20.& lib.4.tit.46.

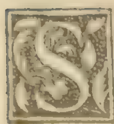
QVANDO PER ALIENATIONEM CAPITANEI VEL *valuasores feudo priuentur.*

TIT. XVI.



SI aliquis de capitaneis, vel de maioribus valuasoribus, vel de minoribus suum beneficium, siue totum, siue partē alienauerit: & ipse vel heres eius sine herede decesserit, quia senioribus beneficium aperitur, totum quod fecit, reuocari debet.

COMMENTARIVS.



SIVE *totum*. Mediolanensium more. *Siue partem*. Communi & probatiori more, vt suprà 8.& hoc ita, si alienationi dominus non consenserit, vt diximus tit.2.

DE SVCCESSIONE ET CVLPIS MILITIS FIDELIS.

TIT. XVII.



SI quis ex militum ordine decesserit, qui de feudo inuestitus fuerit, vt constitutum habemus, obseruetur de beneficio & successione & culpis. Si vnus inculpatus fuerit vnà de his nominatis culpis, vt habemus insertum, ob-

seruetur per constitutionem domini Lotharii Imperatoris, quā cōstituit tempore Eugenii Papæ, ante ianuam beati Petri Apostoli in ciuitate Romana, per laudamentum sapientum Mediolani atque Papiæ, seu Cremonæ, atque Mātuæ, & Veronæ, quæ vulgo Berne vocatur, & Taruisii, & Paduæ, atque Vicētiæ, Parmæ, Lucæ, Pisæ, & Syponti, & Marchionum atque Ducum vel capitaneorum atque valuasorum maiorum.

COMMENTARIVS.

HOc titulo vnam Gerardus proponit Constitutionem Lotharii primi Imperatoris, de successione & caussis amittēdi feudi. Proponetur alia libro quinto de feudis non alienandis, & alia de inuestitura non petita intra annum & diem, ambæ Lotharii III. non I. Tres fuere huius nominis Imperatores. Primus Lotharius Ludouici Pii F. Secūdus Lotharius Hugonis F. Tertius Lotharius Gebheardi F. qui Lutherus siue Ludderus propriè dictus est. Vnde cùm Gūtherus Lutherium scribat vetuisse alienationem feudorum, apparet Lothario III. eam Constitutionem esse tribuendam, vt & proditū est infrà 2.tit.9.§ Est autem. Et quòd præterea Fridericus I. eam Constitutionē velit trahi ad præteritas alienationes nulla obstante præscriptione temporis, quod de præscriptione longi temporis intelligitur, vt dicemus 4.tit.49. Igitur non potest id referri ad Constitutionem Lotharii I. à quo vsque ad Fridericum I. intercedunt plus quam CCC. anni, & subscriptio Constitutionis Lotharii de feudis non alienandis necnon & Constitutionis de inuestitura non petita intra annum & diem omnino ad Lotharii III. tempora pertinet, & verè notatur in secunda. anno MCXXVII. indictio. v. & in prima, quod sumpsimus ex libro legū Langobardarum, anno MCXXXVII. indictio. xv. Igitur in inscriptione illius secundæ Constitutionis error videtur esse in nomine Eugenii, & sane etiā hoc loco pro Innocentii. nā quod sequitur de successione feudi, constat primum introduxisse Conradum longissimè post Lotharium I. Confirmauit autem Lotharius III. Certè inscriptio ti. seq. vulgò apposita ad Eugenium à vetustioribus libris abest. *Si quis ex militum ordine.* Otho Frisingensis I.c.3. Ex eorum militū ordine, quos vauasores nominare solent. *Inculpatus.* Accusatus. *Ante iannuam beati Petri.* Alii dicunt, ad limina: alii in atrio. Libro 3. legum Lang. tit. 10. sunt capitula quatuor quæ legibus Langobardorum Lotharius primus addidit ad limina beati Petri* Solebant porrò eo loci Imperatores Romæ Constitutiones suas promulgare & proponere. *Per laudamentum sapiētum.* id est, consilio Iuris peritorum. idem enim est laudamentum quod arbitrium, iudicium, consilium, vt infrà 20.23.32. & lib.2. titu.20. Radenicus 4.c.11. Accepto de hac petitione fideli laudamento. & 3.ca.10. Lau-

*Sub Eugenio II. Addiderat decē.

damentum accepisse memoratur, vt scriptura & pictura talis de medio tolleretur. *Quæ vulgo Berne vocatur.* Retinui veterem scripturam, quæ vulgare Langobardorum nomen exprimit, Berne aut Berna. nam & hodie Bernæ Heluetiorum & Veronæ idem Germanicè est nomen, ... Pessimè emendant quidam, Quæ vulgò Brennona vocatur, & falsissimè adserunt Veronam olim Brennonam dictam. Reposui & alia ci... tatum Langobardiæ nomina quæ deerant.

QVALITER NEPOS VEL PATRVVS SVCCEDANT IN FEUDO AUITO.

dant in feudo auito.

TIT. XVIII.

SI quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotem reliquerit, in beneficium aui in patris vicem succedat. Et si hic deest, & fratrē reliquerit, in beneficium patris ipse succedat. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris in beneficiū aui defuncti succedat.

COMMENTARIVS.

LOQVITVR de feudo auito siue paterno. Si auus meus feudū adquisierit, patre meo defuncto viuente auo, ego succedam in feudum aui mei. Si pater meus & tuus feudum adquisierit, & tibi diuisione feudū obuenerit, te mortuo sine liberis masculis, ego in feudum patris mei succedam. Si filiū reliqueris, mihi præferetur. sed si is postea sine liberis mortuus fuerit, ego succedam in feudum patris mei, aui defuncti. Defuncti, id est filii fratris. Feudum enim paternum quod vni ex fratribus obuenerat si defecerit in persona fratris, vel in progenie eius, confestim recurrit ad alterum fratrem alteramve lineam: atque ita fit vt in feudum succedant semper eius à quo feudum originem cepit liberi soli, non alii eius agnati. mortuo enim fratre sine liberis, non tam videtur superstes frater fratri, quàm patri in feudum succedere, quandoquidem si pater num non esset feudum, nec successio esset inter fratres.

QVADO

QVANDO FRATER FRATRI SVCCEDAT IN FEVDO.

TIT. XIX.


I quis acquisierit beneficium, & sine filio masculo mortuus fuerit, & fratrem reliquerit, frater non succedat fratri, sed dominus, nisi per inuestituram à domino ordinatum fuerit vt frater succedat fratri si mortuus fuerit sine herede masculo, vel succedat frater fratri moriẽti sine filio, si beneficium de communibus bonis fuerit emptum vtriusque nomine domino sciente, si insimul steterint, vel in hostem regis acquisierint.

COMMENTARIVS.


O c autem titulo loquitur de feudo nouo, in quo frater fratri non succedit, exceptis duobus casibus, de quibus diximus supra titu.1. *Si insimul steterint.* Si simul habitauerint, vt infrà 2.tit.12. Si communis victus fuerit.

VT MILES FEVDVM NON AMITTAT, NISI EX CERTA CVLPA.

TIT. XX.


Ancimus vt nemo miles sine cognita culpa beneficium suum amittat* si ex culpis iis vel caussis conuictus non fuerit, quas milites vsi sunt nominare quando fidelitatem faciunt dominis suis, per laudamentum parium suorum, *vel si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio caussa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non seruit domino. Nam si steterit viginti annis & vltra quod non seruierit domino, nisi necesse fuerit domino, feudum non amittit.

** γρ'. id est si.*

** γρ'. vel si dominis suis seruire voluerint. Quòd si dominis suis seruire noluerint, tũc cõdictio ob causã dati.*

COMMENTARIVS.


Ancimus. Idem cauetur Constitutione Conradi & Henrici. *Si ex culpis.* Reponendum, id est si ex culpis. *Vel per laudamentum parium.* Sustuli disiunctionem. Henricus Imp. Si, inquit, contra ea quæ infidelitate nominantur fecerit, parium laudatione

dationc beneficium amittat. Sic etiam infrà tit. 23. & 4. tit. 97. *Vel si domini sui.* Emendaui, vel si dominis suis seruire voluerint. Quòd si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio ob causam dati, &c. Non ergo amittunt milites beneficium, si dominis suis seruire voluerint, id est, si prompti & parati fuerunt. Sufficit voluisse, licet non seruierint. Sed si dominis petentibus & quiritantibus aduersus hostes defuerint, vel si seruitio quod eis nominatim indictum est defungi noluerint, & cessauerint per annum, vt est in Constitutione Henrici, tunc condictio ob caussam dati proponitur ad repetendum feudum. Proinde ipso iure feudum non amittunt, sed caussa cognita, vt infrà 4. tit. 28. & probata legitima vocatione, vt est in Consti. Friderici de pace comp. §. vlt. id est probato banno. Bannum est edictio, proscriptio, denuntiatio quælibet etiam Gallis. inde edicta prætorum, *Bannissemens des Preuosts*, in libro Blancæ reginæ, & Gallica translatione Codicis, & ad l. 3. C. de legib. *Les loix qui sont appellees par nom de bannissement*, vbi Latinè est edictum. Quo verò edicitur delectus, propriè Heribannum appellatur, vt docui in præfationibus. Ceterùm caussa illa cognita & probata, etiam feudum vasallo auferri confirmat Constitutio Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter, & refert Otho Frisingensis 2. de rebus gestis Friderici, cap. 11. hunc fuisse morem Imperatorum tam Francorum quàm Germanorum, vt educto exercitu in expeditionem Italiæ, ad petẽdam Romani Imperii coronam in campo Roncaliæ supra Padum consisterent, ibique ad lignum præaltum scuto suspẽso vniuersorum equitum agmen feuda habentium ad faciendas excubias per curiæ præconem euocarent, & eodem exemplo qui in Imperatoris comitatu essent singuli singulos vasallos suos: ac sequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuisse prehenderetur, domique suæ remansisse, is mox feudo suo mulcaretur. quod & Guntherus retulit 2. Ligurini his versibus:

Runcaliam properat rapidus attingere castris.
Hic quoties claram Regnator tendit ad vrbem
Teutonus, Ausoniam sumpturus ritè coronam,
Ponere castra solet. ligno suspenditur altè
Erecto clypeus. tunc præco regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetustorum debent ex more parentum.
At quicumque domi, domino nolente relictus
Defuerit, feudo priuari curia censet.

Dixi, petentibus dominis. alioquin etiam si diu cessauerit vasallus in seruitio debito præstando, ei temerè feudum non aufertur, vt infrà 4. tit. 8. 17. 43. & 28. vbi quæ in caussæ cognitione vertantur eleganter explicatur. Si petenti defuerit, feudum amittit, vsu tamen curiali Constitutio Henrici, quam libro quinto posuimus, aut qui ei adnotationes

appo

appoſuit, receptum docet, vt id medietate quantum valuerit poſſit à domino redimere. quod ita accipiendum eſt, quantum valuerit redi- tus anni eius, vt in Conſtit. Friderici de feudis non alienandis, §. firmi- ter. cum quo non pugnat 4.titu.de capit.regis Conr.§.vlt.cùm in eo ſit legēdum, In Lombardia dimidiam, in Teutonica, &c. Carolus Magnus, l.1. Lang. de heribanno, ſtatuit vt à ditioribus exigantur libræ tres, id eſt, 1 x. ſolidi, l.13. Lang. de exerc. ab his tres tantùm libras habent x x x. ab his qui duas, quarta pars, id eſt, x. qui vnā, quinque. Libra æſtimatur ſolidis x x. Solidi denariis x 1 1. inter Salicos, x 1. inter Saxones & Friſo- nes. Sic eſt legendum l.1. & 3. Lang. de quan. ſol. ex Rhemenſis concilii, c.41. & veteri ſcriptura. *Ex quo non ſeruit domino.* petenti.

QVOT MODIS MILES BE- NEFICIVM SVVM AMITTAT.

TIT. XXI.



I quis miles beneficium ſuum vendiderit to- tum ſine iuſſu domini ſui, vt proprium benefi cium amittat decernimus, dominus verò ha- beat, vel ſi cōcubuerit cum vxore domini ſui, domino viuente, vel ſi in pugna ſuum domi- num dimiſerit, & cum eo nō laborauerit, ſi po- tuerit, ſeu vltra annum & diem vadat vt inueſtituram bene- ficii ſui à filio vel ſucceſſore domini ſui nō petat, vel poſt mor tem patris ſui vel alterius cui ſuccedebat, niſi iuſta cauſſa in- teruenerit quare non petierit, veluti mortis, vel capitales ini- micitiæ, vel infantia, vel iuſta abſentia, & ſi (vt ſuprà dictum eſt) non petierit, damnetur.

COMMENTARIVS.



IT, *Totum*. Nam partis alienationem Lotharius I I I. non pro- hibuit palàm, ſed adiecit hoc ad eam Fridericus primus. Illam verò præcipuè cauſſam amittendi feudi, quòd ceteræ ſatis ex plicatæ ſint titulo ſecundo, exequar hoc loco, cùm ceſſauit va ſallus contumaciter per annum & diem in petenda inueſtitura, vt in- frà 4.tit.76. quæ & Conſtitutione Friderici probata eſt, atque ita Con- ſtitutionibus, vt Gallicè rem exprimā, *Tous fiefs ſont fiefs de danger*, quas tamen Mediolanenſes non admiſerunt, vt infrà 3.tit.1.§.Prima.& 4.tit. 42 neque mores Galliæ, niſi quibuſdam locis, quibus vigent illa feuda quæ

quæ dicũtur, *De danger*, sed mutato vasallo, aut mutato domino, si non petatur inuestitura intra annum, vel intra dies XL. aut dies VII. pro varietate locorum quibus alia atque alia præscriptio viget, post ea tempora quandiu cessauerit vasallus, tamen dominus facit fructus suos ipso iure, feudum sibi non vindicat quasi iure commissi. & ita cùm Edoardus Angliæ rex ratione ducatus Aquitaniæ non exhiberet Philippo Valesio fidem & hominium, consuluit Iurisperitos Philippus, an sibi esset apertum feudum, & responderunt non esse apertum, sed eum interim fructus suos facere. qua de caussa misit Rex in Aquitaniam Episcopum Atrebatensem, & Dominum de Craon, vt iuri suo addicerẽt reditus omnes ducatus Aquitaniæ quoad Rex Angliæ de eo inuestitus fuisset. sic legi in antiquis Chronicis S. Dionysii à Suidegero, Io. Chartiero, & aliis quibusdam composita per partes. Sed, vt ad Lotharii Constitutionem redeamus, quæ feudo mulctat vasallũ, qui intra annũ & diem inuestituram non petit, additur exceptio, nisi iusta caussa impedierit petere, & iustam caussam explicatur esse mortem, vt si inciderit mors vasalli prope finem anni, quo casu successori eius æquum est redintegrari tempora ex sua persona, sicut si is cui successit post inuestituram decessisset: & hac ratione se olim Philippo Valesio excusauit semel idẽ Edoardus qui in ducatus Aquitaniæ petenda inuestitura trahebat moras, & excusationem Philippus admisit. Sunt etiam in iustis caussis capitales inimicitiæ, id est, bellum & faida, quam exercet vasallus cùm alio quàque distinetur & distrahitur ab officio debito, vel si vasallus absit Reip. caussa, & eius generis feudum sit, vt non possit inuestitura per procuratorem dari, vel accipi, quod in aurea bulla Caroli IIII. Imp. appellatur *Vanleben*. alioquin per procuratorem inuestitura accipi potest, vt infrà 2. titu. 4. & procuratorem habere absens Reip. caussa, l. ab hostibus. D. ex quib. cau. ma. Item si nondum vasallus infantiam excesserit. & hæc postrema est sine vlla controuersia. nam & omnis ætas pupillaris excusatur Constitutione Friderici, & infrà 4. titu. 13. Item iustus error infrà 4. tit. 92. *Vltra annum*. E veteribus liber melior habebat, vltra annum & mensem, & diem. vnde non dubitaui emendare, vltra annum & diem, maximè cogentibus multis locis, qui alioquin aduersarentur, nec esset apta distinctio inter militem & paganum, cùm his libris Militis nomine significetur vasallus, & magis domino opponatur quàm pagano, vt infrà 4. tit. 4. & Constit. Conradi de beneficiis, & Hermanno Contracto, Miles eius factus est, id est vasallus. Sunt & alia quædam, quæ in hoc contextu verissimè emendauimus.

DE

DE INVESTITVRA QVAM FACIT DOMINVS SINE CONsensu fideliß.

TIT. XXII.

SI quis fecerit inuestituram, vel cambium de beneficio sui militis, sine illius consensu cuius est beneficium, pro infecto habeatur.

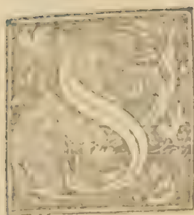
COMMENTARIVS.

AVT feudum successionem habet aut non. Si non habet, inuestituram de eo alii facere dominus in diem, vel sub conditione potest sine consensu prioris vasalli, vt diximus suprà 1. §. Si verò Archiepiscopus. Si habet, non potest id dominus per inuestiturã, libellum precarium, venditionem, permutationem in alium transferre sine consensu possessoris, vt & Conradi & Friderici Constitutionibus cautum est: quæ tamen Mediolani non obseruantur, vt infrà 4. tit. De lege Conradi. §. ex eadem. namque valet ibi alienatio feudi, id est dominationis feudi à domino facta pari, vel maiori sine voluntate vasalli, non etiam minori. non ergo à nobili plebeio. De vẽditione feudi loquor, sine curte ex qua pendet feudum. Aliud est vendere curtem, aliud vendere feudum. Curtem vendere potest, qua venditione non commentur vasalli siue feuda, vt infrà 4. tit. 19. & 60. Feudum vendere non potest, nisi moribus Mediolanensium pari vel maiori, qua ratione sicuti olim Arturus dux Britãniæ noluit pro rege Galliæ regem Angliæ quasi dominum agnoscere, quamuis à rege Galliæ delegaretur, sed minori domino: & nobiles sæpe feudatarii pro nobili domino sub illum plebeium non posse contenderunt, indignum esse rati, nobilem de plebeio feudum recognoscere, quod semper recognouerat à nobili. An tamen dominus potest feudum & curiam simul cuilibet vendere? Sic videbatur Oberto, modo si totum feudum alienaret, ne pro vno duos dominos vasallus agnosceret, vt in Cõstit. Friderici de feud. nouæ ten. §. præterea Ducatus, & ita legendum in d. §. ex eadem, dum tamen totum alienet. Contrà Gerardo videbatur inferiori nec cum curia dominationem feudi vendi posse, ne inuitus vasallus pareret inferiori. & in veteri libro ad d. §. Ex eadem, Gerardi sententiæ confirmandæ causa adduntur hæc verba. Et hoc Mediolani iudicatum est, & sic ibi obtinet, vt non valeat nisi fiat æquali. In quibusdam curiis Lombardiæ Oberti opinio valet, vt cum curia cuius feudum totum dominus vendere possit. Hæc est adnotatio. Quod ait hoc loco, *Pro infecto*

fecto habetur, significat venditionem esse ipso iure nullam, & ideo emptorem vasallum non habiturum pro domino.

VT MILES FIDELIS DE POSSESSIONE FEVDI NON *eiiciatur sine culpa.*

TIT. XXIII.



ANCIMVS vt nemo miles eiiciatur de possessione sui beneficii, nisi conuicta culpa, quæ sit laudata per iudicium parium suorum. sicut suprà diximus. Si autem dixerit miles quòd sui pares per odium iniquè iudicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas, & ad nostram veniat præsentiam cum illis qui laudamentum fecerint, & ante nos definiemus.

COMMENTARIVS.



EPETITVR primùm, quod dictum est suprà, & ex Constitutione Conradi, vt militi non adimatur feudum, nisi conuicta culpa & approbata iudicio parium. Deinde vt si contra vasallum ingrati reum pronuntiauerint pares, & de iniquitate queratur vasallus, prouocétque Imperatorem, non antè possessione eiiciatur quàm de re ipsa cognouerit Imperator. Pronuntiationem enim extinxit prouocatio. Et vt prouocationem denuntiet aduersario sesquimense prius quàm ad principem eat, vt proinde paratus veniat ad agendum. quod in maioribus valuasoribus locum obtinet. De minoribus cognoscit missus siue legatus Regis. Hactenus Constitutio Lotharii III.

SI DOMINVS INVESTITVRAM FEVDI NEGAVERIT, CVM FIdelis est in possessione feudi.

TIT. XXIIII.



I quis miles in possessione sui beneficii fuerit, & dominus inuestituram negauerit, miles affirmet per iusiurandum, si potuerit, quòd suum sit beneficium per inuestituram domini sui. & si dominus posse-

derit. & miles sic dixerit quòd inuestitus fuerit à domino suo, & dominus negauerit, adhibeantur pares illius, & per ipsos inueniatur veritas. & si pares nō fuerint, veritas inueniatur per dominum, quia non est bonum vt veritas negetur.

COMMENTARIVS.

VASSALLO possidēte & allegante inuestituram, domino allegante pignus, domino incumbit probatio. quo non probante, defensio est possessoris, id est iurare debet cum XII. se inuestitū fuisse. Quòd si agat is qui inuestiturā allegat domino possidente, similiter actori incumbit onus probandæ inuestituræ per pares idoneos testes. Actore non probante, domini est defensio dato iureiurando cum XII. sacramentalibus, quæ in Consuetudinibus Neustriæ vocatur, *Desrene*, & fit modò tertia manu, id est cum tribus sacramentalibus, modo quinta vel sexta vel septima. In sacramentalium numerum computatur reus qui iusiurandum præit, l. 5. & 12. Lang. qual. quis se def. deb.

VT FILIA IN FEVDO PATERNO NON SVCCEDAT, *nisi fuerit inuestita.*

TIT. XXV.

SI quis sine filio masculo mortuus fuerit, & reliquerit filiam, filia non habeat beneficium patris, nisi à domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit propter seruitium & amorem patris, non remouebitur ab vllo ex parentibus suis, neque damnetur.

COMMENTARIVS.

FILIA non succedit in feudum paternum. si tamen id à domino redemerit, cæteris agnatis præferetur. Redemptio potior est successione. Redimitur data modica pecunia pro honore magis quàm pretio, de qua conuenerit inter filiam, maritumve eius & dominum, vt infra 2. tit. 15. atque ita censebitur quodammodo esse feudum nouum, non paternum. quia id redemptione potius habet filia quàm successione. Moribus Galliæ filia succedit in

feudum etiam sine redemptione. Onus redemptionis est tantum in limite transuerso, Græce ἀναχώρησις, Gallicè *Relief ou rachapt*, non in limite directo, sicut olim iure ciuili Pop. Romani in limite directo nullum erat onus vicesimæ, nullum caducorum, nullum quartæ curiæ ciuitatis debitæ aut siliquaticorum. Redimunt ergo feuda à domino ii tantùm qui veniunt à latere, vel reditu eius anni, vel reditu vnius anni è tribus retrorsum actis, vel pecunia certa, puta LX. solidis, aut pecunia ea quam bonus vir arbitratus fuerit. Redimendum etiam est quibusdam locis feudum quod filiæ obuenit, si nupta sit, vel cùm nupserit, vt Lutetiæ & Blesis, nisi feudum teneat à fratre natu maiore, vt loquuntur, paragii iure. *Ex parentibus.* Ex agnatis filiæ siue defuncti. In his libris sæpe parentes accipiũtur pro cognatis, militari & vulgari sermone, vt Hieronymus ait aduersus Rufinum, quo sensu plerisque etiam placet parentelam accipi Iulii Capitolini loco illo: Gordianus duxit vxorem filiam Misithei viri doctissimi, quem caussa eloquentiæ dignum parentela sua iudicauit: vbi tamen manifestum est parentelam, vt D. Paulo πατριὰν pro paternitate accipi, quòd socer patris locum obtineat: & ab eodem illo paulopost Gordianus Misitheum patrem, Misitheus Gordianum filium appellat.

FEVDVM SINE INVESTITVRA NON CONSTITVI.

TIT. XXVI.

SCIENDVM est feudum sine inuestitura nullo modo constitui posse, etiam si domino iubente quis alicuius rei possessionem nomine feudi nanciscatur & teneat. licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vixerit, quasi feudi nomine retinere, herede eius in hoc iure nullo modo ei succedente.

COMMENTARIVS.

FEVDVM nouum non adquiri inuestitura. At pro inuestitura traditio habetur siue missio in possessionem feudi, vt infrà 4. tit. 36. non tamen omnino. Quod enim ita constitutum est feudum, successionem non habet. nõ est igitur proprium feudum, & quod veteres Galli dixerunt, *Fiefz de condition feodal.*

FEVDVM NON TRADITVM MORTE DOMINI

Clerici Perimi.

TIT. XXIII.

SI DOMINVS qui inueſtiuit, fortè ſit clericus, & contigerit vt antè moriatur, quàm vaſallus poſſeſſionem feudi nãciſcatur: exinanitur feudum: quod generaliter in omnibus clericis qui feudum dant, obſeruatur.

COMMENTARIVS.

HOc pugnat cum his quæ dicta ſunt, 1. §. ſi verò Archiepiſcopus. & §. obligationem quæ cœpit à clerico defuncto ex cauſa inueſtituræ, tranſire in ſucceſſorem. hoc caſu obligatio cœpit à defuncto. debet ergo in ſucceſſorem tranſmitti. & hoc ipſo caſu ita reſpondetur infrà 4. tit. 40. Non loquitur de beneficio alieno, quod tamen confingunt interpretes, atque ideo etiam non diſtinguit vter prior deceſſerit, vaſallus an clericus, ſed de beneficio cuius poſſeſſio penes clericum fuit, in quo ita diſtinguit. Aut eam poſſeſſionem tradidit inueſtito aut non. Si tradidit, ſucceſſor factum mutare non poteſt. Si non tradidit, inueſtitura euaneſcit, & obligatio quæ cœpit à defuncto, in ſucceſſorem non tranſit. Sed in beneficio alieno hæc etiam poſterior diſtinctio locum habet. nam ſi clericus de alieno feudo Titium inueſtierit & poſſeſſionem tradiderit conſentiente priori vaſallo, etiam ſi deceſſerit ante priorem vaſallum, ſucceſſor inueſtituram & traditionem ratam facere cogitur d. §. ſi verò Archiepiſcopus. Si non tradiderit, ſucceſſor non obligatur. Hoc tamen loco nihil eſt quod de feudo alieno factam inueſtituram arguat. Igitur in feudo cuius poſſeſſio fuit penes clericum qui inueſtiturã fecit, dicam d. tit. 40. ſpectari rationem iuris. Hoc loco Lotharii Conſtitutionem, qui ſucceſſores clericorum, id eſt, qui eis in functione Eccleſiaſtica ſucceſſerunt, non multum voluit factis defunctorum obligari, l. 2. & 4. Lang. quan. lic. rect. Eccl. c. 2. de precariis. Colore igitur aliquo aſſumpto facilè mutabunt factum defuncti, maxime re integra, id eſt, nondum ſequuta traditione. Loquitur autem de rebus Eccleſiæ, non de rebus clerici propriis. alioquin heres teneretur inueſtituram implere.

DE CONTENTIONE INVESTITVRÆ FEVDI INTER *dominum & vasallum.*

TIT. XXVIII.

SI INTER dominum & vasallum lis oriatur de inuestitura feudi, domino scilicet inuestituram se fecisse negante: si testibus res probari nõ poterit, possessoris sacramento res decidatur. Idem in eorum successoribus obseruatur. Si verò testes interfuerint, & eos vasallus ad testimonium vocauerit, eorum testimonio cum sacramento credatur: testes verò sint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant. Qui si tempore inuestitionis abfuerint, etiam extranei sunt recipiendi: qui etiamsi veritatem celare voluerint, fortè amore, vel pretio, vel alia qualibet ex caussa, à Comite, vel à populo iurare compellantur, quòd ex ea caussa falsitatem non dicant, nec vera se scientibus tacebunt. His enim non cogentibus eos, vasallus cum ipso domino ad Imperatorem ire festinet, eique caussam intimet: & quod Imperator inter eos iudicauerit, obseruetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, vsque ad annum quietè possideat. Si verò ad Regem non venerit, vel non miserit intra annum, domini sacramento caussa finiatur. Et si testes sacramento iam dicto præstito se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiã in clericorum personis locum habent, præterquã quod de personis testiũ dictum est. In clericorum enim feudo pariter accipiuntur pares & extranei. Hoc ideo, quia cùm clerici quosdam de feudo inuestiunt, sæpe absconsè & sine præsentia suorum fratrum hoc facere student.

Si quis se, vel patrem suũ ab aliquo defuncto, vel patre eius de feudis inuestitũ esse contẽdat: nisi per duos pares de domo ipsius domini probauerit quod intendit: vel etiam cùm pares absunt, per alios idoneos duos testes, tũc in electione domini est, vtrùm velit iurare cũ duodecim sacramentalibus, illũ, qui feudum quærit, per se, vel patrẽ eius, si de hoc quæratur, de ipso feudo inuestitũ non fuisse. Quòd si iurare noluerit, actor

iuret

iuret cum duodecim sacramentalibus, se, vel patrem suum inuestitum fuisse: quòd si iurare noluerit, qui conuenitur est absoluendus. Secundum enim morem Mediolanensium, hæc sacramenta præstanda sunt tam à filiis actoris, vel rei, quàm ab ipsis principalibus personis. Si autē aliquis in possessione feudi sit, de quo dominus dicit, eum inuestitum non fuisse, tunc sine probatione vlla testium, debet solus iurare, se, vel patrem suum fuisse inuestitum. Hæc autem sunt ita tenenda, si per vnum annum, sciente domino, & non contradicente, in possessione permansit. Alioqui iusta ignorantia, vel parui temporis negligentia, cum iniquæ possessionis periurio, quandoque domino in possessione damnum adferat.

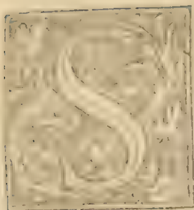
COMMENTARIVS.

SI vasallus allegat inuestituram, dominus negat, repetitur quod dictum est suprà 1. §. si autem controuersia, & 24. actori probationem incumbere, reo siue possessori defensionē cum XII. vel vno casu soli, si anno integro possederit feudū sciēte domino. & adiicitur successores etiā eorū se iureiurando defendere, sed principales personæ iurāt de suo facto abscisiè, puta se fecisse aut nō fecisse, successores de cōscientia, id est, se scire, nescire, credere aut nō credere, vt infrà 4. tit. 36. & 72. Vasallū laicū probare inuestiturā per pares qui adfuerunt, vel si nulli fuerint pares, per extraneos, vt infrà 2. tit. 1. vbi plenius hac de re tractabimus, & lib. 4. tit. 36. Clericū per quoscūque, quod occultiores sint horū inuestituræ. Pares vel extraneos testes negantes se de re cōtrouersa scire aut meminisse quidquā, ad iusiurandū adigi à Comite vel populo. Quomodo à populo: Legē dū, à Preposito. Comes iudex est ordinarius. Præpositus est missus Comitis, aut vicarius, l. 78. & 81. Lang. de fur. l. vlt. Ne lib. ho. op. Vel etiā ad iusiurandum adigi à domino & aliis paribus, vt infrà 4. tit. 71. Sufficiūt autē duo testes, modò iurent se veritatē neque silentio abdituros, neque mendacio contaminaturos. *Se scientibus*, inquit. Sic habebat vet. liber, vt infrà 2. tit. 5. me sciēte, & l. 14. Lang. de testib. l. 2. De periuriis. Græci in suis formulis, [illegible]. Et nisi ita testes iurare cogātur Comiti, fortè dū vidētur nō esse cogendi, rē vasallus referet ad Imperatorē intra annū, possessione vasallo interim salua. quod nisi fecerit, dirimetur lis iureiurando domini cū sit potius quàm rei. & ita in casu tit. 7. iureiurādo actoris lis finitur, & aliis plerisque, vbi iudicē mouet æquitas, vt infrà 4. tit. 36. his si testes quos protulit reus, vt in specie §. itē illud. & §. si vasallus. & seq. tit. 1. suprà se inuestituræ non interfuisse dixerunt, iam non reo, sed actori deferetur iusiurandum. Regulariter deficientibus probationibus reo datur iusiurandum ea conditione vt iuret, vel refe-

rat.& ita si vasallus agat, deficientibus probationibus dominus iurat
cum XII. vt fieri adsolebat, vel refert actori iusiurandum, & eo non iu-
rante, dominus absoluitur, vt tit. seq. idémque est si dominus agat, vt
infrà tit. vlt. *Cum ipso domino.* Aliàs, cum misso domini. *Si quis se
vel patrem.* Dixit de vasallo reo. Nunc de vasallo actore. & quibusdã
Codicibus hic præponitur titulus hoc loco: Si heres vasalli defuncti se
dicat, vel patrem suum inuestitum. Et dicit de heredibus actoris & rei
apertius quòd suprà attigerat illo loco. Idémque & in eorum successo
ribus obseruatur. *Pares de domo.* id est, pares curtis, *Solus.* sine sa
cramentalibus.

DE FEVDO DATO LEGE COMMISSORIA.

TIT. XXIX.



SI quis obligauerit aliquam rem pignori eo pacto, vt si statuto tempore pecunia soluta non fuisset creditori, eam pro feudo habeat: potest debitor quandocunque pecuniam soluendo, pacto non obstante pignus recuperare. Feudum enim non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini acquirendum est.

COMMENTARIVS.



LEx siue pactio commissoria, quæ etiam fiducia dicitur, in venditione ita fit, vt si ad diem emptor pretium non soluerit, venditio resoluatur, & ipso iure rei venditæ dominium ad venditorem recurrat. Hæc conuentio iusta est. Eadem lex apponitur in pignore, cùm ita pignus mancipatur creditori, vt pecunia ad diem soluta, debitori remancipetur, non soluta perpetuo iure apud creditorem remaneat. hoc igitur genere pignoris proprietas mancipatur creditori. qua de caussa pactione rescissa rem amittere dicitur creditor, quæ scilicet fuerat mancipata, l. vlt. C. de pac. pig. Etiam l. si rem §. 2. D. de pig. act. hypothecam esse, cùm non transit nec possessio ad creditorem, vt Flor. scriptum est, id est cùm nec proprietas transit, vt in fiducia, id est pignore dato lege commissoria, nec possessio, vt in pignore simplici. Pignoris enim possessio sola transit in creditorem, non dicta lege commissoria, l. cùm & sortis. §. vlt. D. de pig. act. & ideo distrahi potest à tutore sine decreto, cùm non intelligatur esse pupilli, l. 5. §. si pupillo. D. de reb. cor. qui sub tut. sunt. fuit olim hæc conuentio iusta, sed deinde à Constantino improbata est, d. l. vlt. quod ei insit fraus & captio nimia, sæpe pro parua pecunia debitore pretiosa amittente pignora. Igitur ex ea Constitutione etiam si ea lex

pignori

pignori inserta sit, licebit debitori post diē oblata pecunia pignus repetere. Verùm enimvero ita pacisci licet, vt ad diem pecunia non soluta creditor solutionis iure rem retineat. quia hyperochæ repetitio superest, l. 1. C. de dist. pig. l. quamuis. D. de solut. vel vt iure emptionis eam retineat iusto pretio. quia & hic superflui petitio est, l. si fundus. §. vlt. D. de pignor. l. Titius. D. de pig. act. An & ita valet pacta conuentio, vt eam iure feudi retineat. quod videtur. nam hoc modo totum ius quod in ea re habet debitor, à se non abdicat. & hæc fuit sententia Oberti, vt infrà 4. tit. *66*. Gerardo aliud iudicium est. quia hæc conuētio est contra naturam feudi, quod originem ex beneficio & amicitia trahit, non ex pecuniæ sua die non solutæ veluti multatione quadam. Igitur non parebit debitor huic conuentioni, & post diem rectè aget pigneratitia actione, oblata & consignata solida pecunia. Et dari feudum non potest pignoris lege commissoria. In feudo tamen apponi lex commissoria potest, l. lex vectigali. D. de pignor.

SI DOMINVS INVESTIERIT ALIQVEM DE FEVdo *sui militis.*

TIT. XXX.

SI quis inuestierit aliquem de feudo sui militis, viri Placentini prorsus asserunt hanc inuestituram non aliter valere, nisi eo consentiente cuius erat feudū. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseuerant, vtrum eo cōsentiente an ignorante: dummodo eo viuente nullum detrimentū de feudo suo sibi cōtingat. Hoc autē dicendū est de eo milite, qui feudi successionem nō habet.

EX hac de re satis 1. §. si verò Archiepiscopus. In fine ex Vet. emendaui, qui feudi successionem non habet, vt suprà tit. 5.

SI DOMINVS FVNDVM MILITI SVO OBLIGAVERIT.

TIT. XXXI.

QVIDAM obligauerat terram quandam suo militi, deinde cùm filius domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset: filius militis contendebat patrem suum à domino defuncto de prædicto pignore inuestitionem feudi accepisse.

vnde

vnde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudauerunt, in electione filii militis esse cum x i i. sacramentalibus iurare patrem suum, vel se à domino suo per inuestituram prædictā terram tenuisse, ita vt per x x x. annos contestatio pignoris à parte domini aduersus ipsum vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse iurare noluerit, filius defuncti domini necesse habet iurare cum duodecim sacramentalibus defunctum militem inde per feudum inuestitum non fuisse. Quòd si ita iurare recuset, inuestire ipsum filium militis domini filius de iam dicta terra per feudum debet.

COMMENTARIVS.

DOMINVS suo vasallo pignori obligauit fundum. post longum tempus filius domini oblata & consignata pecunia agit pigneratitia actione. Filius vasalli allegat inuestituram, & præscriptionem triginta annorum. tot enim se annis fundum iure feudi possedisse. quo tempore & si non tollatur ius luendi pignoris, vt Rogerius docuit in dialogo de præscriptionibus, & Harmenopulus 3. Epitomatum tit. 5. adquiritur tamen ius feudi, licet initio inuestitura nulla interuenerit, vt infrà 4. tit. 6. & plenius à Friderico II. definitur Const. Neap. 3. tit. 38. data etiam actione possessori, si possessionem amiserit. Sed exigunt bonam fidem fragmenta Ardizonis, & contenta sunt longo tempore propter bonam fidem scilicet. Malæ fidei possessori necessaria est præscriptio x x x. annorum. vnde & ex diuerso dicemus dominationem feudi x x x. annis adquiri. Quid autem in specie proposita. Aut probat actor pignus, aut non. Si probat, nec ex aduerso probat reus inuestituram, vt exigitur tit. 1. § similiter, potior est causa luendi pignoris possessione x x x. annorum. Si non probat pignus, datur in reum iurare cum x i i. sacramentalibus se vel patrem suum inuestitum fuisse, vel quasi iure inuestituræ eum fundum sine vlla interpellatione per annos x x x. possedisse. aut si nolit iurare, debet iusiurandum actori referre. quo nō iurante, reus absoluitur, cumque actor ne amplius ea res in controuersiā veniat, qui filio de verum beneficio inuestire cogitur. Dicit actorē iurare cū x i i. hoc ita nisi reum constat antea alterius feudi suū vasallū esse. hoc enim casu æqui est sola religioni domini stari, vt suprà tit. 1. §. si verò feudum. & tit. 6. Diximus feudum adquiri possessione x x x. annorum. Non idem dicemus, si dominus x x x. annis fundum possederit, quasi non feudalem, vel si vasallus x x x. annis fundū possederit quasi proprium. nihil enim obstat præscriptio vasallo, vel domino feudi nomine ius suum persequenti. quod & eadem Constutio Friderici significat. nihil etiam

cam

eam obstare vulgò receptum est in census aut terragii iuribus, quorũ hoc præcipuè discrimen, quod ex hoc non debeantur εἰσδεκτικά, ex illo debeantur. Conditiones eæ sunt & qualitates prædiorum: quas sola voluntas domini tollit, nó vetustas. Voluntas domini, vt si iura sua restinxerit, vt loquuntur, & absorbuerit. Verùm aduersus ius commissi, vel petitionem εἰσδεκτικῶν vel reliquorum siue ὀπισθοτελῶν, poterit se possessor tueri præscriptione x x x. annorum, l. competit. C. de præs. 30. an. ex consuetudine Biturigum aduersus petitionem ὀπισθοτελῶν præscriptione quinquennii.

* * *

OBER



OBERTI DE ORTO DE FEVDIS.

LIBER II.

DE FEVDIS SIVE EORVM CONSVETVDINE *Mediolanensi.*

TIT. I.

OBERTVS de Orto Anselmo suo salutem. Caussarum quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ legibus Langobardorum, aliæ autem secundum regni consuetudinem, quæ quàm varia, quamque secundum diuersorũ locorum aut curiarũ mores sit diuersa, nec breuiter potest dici, nec hoc libello facilè cõprehendi: vsum tamẽ feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessariũ duxi. In iudicio etenim quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrariũ dici solet. Legum autem Romanarum nõ est vilis auctoritas, sed nõ adeo vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mores. Strenuus autem Legisperitus, sicubi casus emerserit, qui cõsuetudine feudi non sit comprehensus, absque calumnia vti poterit lege scripta.

COMMENTARIVS.

DOCET ius feudorum totum manare ex consuetudine, atque ideo in feudorum caussis plus valere consuetudinem quam ius ciuile Pop. Romani. Quinimo cùm ita esset scriptum. l. 2. C. quæ sit long. consf. Cõsuetudinis vsúsque lõgæui nõ vilis auctoritas est, sed non vsque adeo sui valitura momẽto, vt aut rationem vincat aut legem, ea verba inuertit hoc modo, Legum Romanarum

manorum non est vilis auctoritas, sed non adeo vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mores. Et vtraque tamen sententia est vera. Illa intelligitur de consuetudine quæ nondum in iudiciis conualuit. Hæc de consuetudine quæ contradicto iudicio confirmata est, l.cùm de cõsuetudine.D.de legib. Hæc pro lege habetur, eique & si non accedat, indulget tamen ratio. Ad hoc sententia l.2.intelligitur de iis quæ lege definita sunt, in quibus sanè plus valet lex quàm consuetudo. Hæc de iis quæ lege definita non sunt. Tertullianus de Cor.mil. Consuetudo in ciuilibus rebus pro lege suscipitur cùm deficit lex. Rectè, Cùm deficit lex. Et eodem modo cùm de iure & æquitate quæritur, & vna lex iudicem ait æquitatis potius quàm iuris stricti eiusdémque scripti rationem habere, l.8.C.de Iudic. altera inter ius scriptum & æquitatem solum principem interponere interpretationem, l.1.C.de legib. rem ita distinguimus, vt in his quæ scripto palàm comprehensa sunt, etiam si prædura videantur iudex à scripto recedere non possit, & vt solus princeps eam duritiem emẽdare possit, sicut duritiem legis Iuliæ, de qua l.prospexit. D.qui & à quib.man.moderatus est, l.adulterii.C.ad leg.Iul.de adult. in his autem quæ palàm scripto comprehensa non sunt, iudex spectare debeat æquitatem potius quàm ius scriptum, vt si pœna sit in eum qui ferro percusserit lege comprehẽsa, non vtique eam irrogabit ei qui clauicula hominem percusserit. spectabit enim mentem non verba legis, legis conditorem non legem. & omnino ibi tum maximè æquitas dominatur, & præponenda est rigori, cùm lex scripta deficit. quinimo, vt Aristoteles definit, æquitas nihil aliud est quàm ius quod lex scripta prætermisit, τὸ γεγραμμένου νόμου ἄλλως, ὃ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον, sicut consuetudo propriè nihil aliud est quàm ius quod lex scripta prætermisit, sed æquitas ius natum & naturale, consuetudo, ius constitutũ & receptum. Nihil porrò legibus Romanorum cautum est de feudis. Igitur valere in feudis potius debet consuetudo quàm quod legibus generaliter cautum est, quódve disputando & argumentando ex eis deduci potest, vt in feudis non succedunt parentes ex consuetudine, licet in aliis rebus iure scripto succedant, non succedunt filiæ, licet iure scripto succedant in aliis bonis. Plus potest consuetudo quàm lex in his quæ lege nominatim comprehensa non sunt. At si qua in re in feudorum caussis mores defecerint, tum decurritur ad ius commune Ciuium Romanorum, id est, quod eo iure in aliis rebus cautum est, cùm nondum feuda in vsum venissent, producitur etiam ad feuda: vt si quæratur, Cum vasallus feudi partem pignori obligauit, & deinde feudum domino committitur, cuius caussa sit potior, domini an creditoris pigneratitii, quod mores nondum definierunt, dicã commisso feudo, pignus extingui. argu.l.lex vectigali.D de pign. quæ idem in emphyteusi definit. Rursus si quæratur, agro feudali iure belli capto & adsignato

g mili

militibus, modica portione possessori relicta, an eam portionem iure feudi à pristino domino recognoscere non debeat, quasi nouo iure eam habere cœperit victorum beneficio concessionéque, quod mores non definierunt: dicam ab eodem domino, eam portionem iure feudi recogniturum quasi minimè mutata possessionis caussa. argu. l. item si verberatum, § 1. D. de rei vind. Hygenus de limit. Const. Quos dominos in possessionibus suis remanere passus est, eorum conditionem mutasse non videtur. Item si quæratur, an feudo vendito lege commissoria, quibus locis feudi venditio non prohibetur, & solutis domino ἰσδεκτικοῖς, pòst resoluta venditione ad diem pretio venditori non soluto, ἰσδεκτικῶν repetitio competat, quæ res moribus definita non est: dicam competere, cùm & fructuum omnium repetitio competat aduersus emptorem, l. 4. & 5. D. de lege com. & omnia in pristinum statum restituenda sint, perinde atque si neque emptio, neque venditio intercessisset, l. facta. D. de ædil. edic. Consuetudinem dixi pro moribus inueteratis (nam & hoc exigitur, vt consuetudo vim legis obtineat) cùm scilicet ex frequenti consuetione quasi tales aut tales mores populus induit. Propriè ex consuetudine mos fit. Aristoteles. ἦθος ἐξ ἔθους περιγίνεται. Lactantius v. Paulatim malè viuendi consuetudo, mos factus est. Publius Syrus: Vitium prius fuit obseruatio, nunc mos est.

IN QVIBVS REBVS FEVDVM CONSISTAT.

TIT. I.

SCiendum est autē feudum siue beneficium non nisi in rebus soli, aut solo cohærentibus, aut in iis quæ inter immobilia connumerantur (veluti cùm de camera aut de caneua feudum datur) posse consistere, ac feudum neminem posse acquirere nisi inuestitura aut successione.

COMMENTARIVS.

FEVDVM consistit in rebus soli, vel solo cohærentibus, vel in eis quæ pro immobilibus habentur, veluti salariis, pensionibus, stipendiis, sportulis, annonis, vt infrà 4. titu. 53. quæ res incorporales sunt. incorporales autē res immobilium magis quàm mobilium iure, l. 2. C. de ser. & aq. No. 7. Rerum incorporaliū propria est species. Ex rebus enim aliæ sunt corporales, aliæ incorporales, & corpo

& corporalium aliæ mobiles, aliæ immobiles. Sed vbi tantùm sit mentio mobilium & immobilium, incorporales immobilibus potius accensentur. qua de causa nomina, quæ iura sunt incorporalia, immobilia, vel mobilia esse non dicam, sed immobilium iure censeri, quæ fortè fuit mens Accursii in l. mouentium. D. de ver. sig. licet moribus Biturigum distinguatur, vt si debeatur res mobilis, nomen rebus mobilibus, si immobilis, immobilibus adnumeretur. quæ distinctio sumpta est ex Accursio ad No. de non alien. reb. Eccl. Aut. Solo cohærentibus. Huiusmodi sunt vincta infixáque, quæ quasi pars ædium aut fundi, vel propter ædes habentur, vt granaria quorum stipites in terra defossi sunt. & quædam alia etiam si non sint affixa, vt claues, claustra, epitonia, l. Iulianus. §. vlt. l. fundi. D. de act. emp. & tormenta bellica, vt in eis Consuetudinibus expressim est, quia propter ædes habentur. Torcularia etiam & dolia iidem mores simul ac Turonensium immobilibus adnumerant. quod est contra d. l. fundi §. 1. qua rutis cæsis & instrumento deputantur. Id vero feudum quod consistit in aliis rebus, quæ & si solo non cohæreant, inter immobilia tamen connumerantur, vulgò ait appellari de camera aut de caneua. Camera est ærarium. Caneua penuarium, horreum, cellarium. & hæc quæ in ærario vel cellario sunt constituta feuda, quæ sunt in curte domini, vt suprà 1. titu. 2. §. Item si quis feudum. non habent propriam naturam feudi. morte enim dantis & accipientis finiuntur, vt infrà titu. 10. Finiuntur & exhausto ærario vel cellario sine culpa domini, vt infrà 4. titu. 68. Ex hac enim caussa dominus tantum tenetur in id quod facere potest, deducto ne egeat, imò & deducto ære alieno, exemplo donatoris. nam & in feudum datio liberalitas siue donatio est. Adiicit in fine huius tituli, feudum aut inuestitura adquiri aut successione, vt infrà 4. titu. 36. Adquiritur etiam præscriptione & traditione possessionis facta nomine feudi. Sed hæc habentur pro inuestitura. Et redemptione. Sed hæc successionis prætextum habet, vt suprà 1. titu. 25. De inuestitura autem Obertus primum tractat. Tractabit deinde de successione.

DE INVESTITVRA FEVDI.

TIT. III.

INuestitura quidem propriè dicitur possessio: abusiuo autem modo dicitur inuestitura quando hasta vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à domino se inuestituram facere dicente: quæ siquidem ab illo fiat, qui alios habet vasallos, saltem coram duobus ex illis solenniter fieri debet: alioqui licet

diu interſint teſtes, inueſtitura minimè valet. Si enim domino adhuc in poſſeſſione conſtituto, an facta ſit inueſtitura, quæratur: non debet probare niſi per pares curtis illius domus, vel per publicum inſtrumentum à tribus vel à duobus paribus cõfirmatum. Nam ſi inſtrumentum defecerit, vel quia factum nõ fuerit, vel quia amiſſum ſit: tunc qui probare deſiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat. qui ſi negauerint, forte corrupti odio vel gratia ſeu præmio, & dicant ſe non interfuiſſe cùm inueſtitura fieret, vel non reminiſci: tunc domino cogente iurent tactis ſacroſanctis Scripturis, quod huius rei veritatem neſciant: & tunc actor aut alios producat pares, aut iuriſiurandi domíno detur electio, vt proinde iuret inueſtituram factam non eſſe, aut ſacramentum vaſallo referat, & ille aut iuret, aut acquieſcat. Quòd ſi iurare pares aliqua ex cauſa recuſauerint, nec dominus eos iurare compellat: liceat vaſallo etiam per extraneos probare inueſtituram. Teſtibus verò deficientibus, iuriſiurandi electio domino detur.

Si verò vaſallus quidem poſſideat, vel ſi feudum cameræ aut caneuæ in duabus ſeu tribus acceptionibus quietis quaſi poſſideat, dominus autem feudum negans eſſe, rem ſuam petat, vel quod de camera, vel de caneua bis vel ter (ſicut diximus) iam ſolutum eſt, deinceps ſoluere renuat: tunc non eſt opus probatione, ſed poſſidenti data electione, aut iuret ſuum eſſe feudum rectum, aut domino referat iuſiurandum.

Si autem inueſtitura ab eo, qui vaſallos non habebat, dicatur facta: tunc per quoſlibet idoneos teſtes aut per publicum inſtrumẽtum probari poteſt, aut inopia probationis emergente, res decidatur per iuſiurandum.

Præterea ſi aliquis tenor præter communem feudi rationem in inueſtitura à domino dicatur interueniſſe, vel ſi dicatur feudum ſub tali conditione dediſſe, vt vaſallus in feſtiuis diebus vadat cum vxore ſua ad Eccleſiam: omni facultate probandi domino adempta habeat vaſallus poteſtatem defendendi ſe per ſacramentum. Item ſi vaſallus pactum ſpeciale contra feudi conſuetudinem allegat, veluti de filiarum ſucceſſione: liceat ei tenorem, ſi poteſt, ſicut inueſtituram probare. quòd ſi in probatione defecerit, vel ceſſauerit: cõcedatur domino hoc negare iureiurando præſtito.

COMMENTARIVS.

Et veſtimentum & veſtituram dixere Latini: vt in antiqua inſcriptione, Veſtituris baſium. Inueſtimẽtum, Liuius 4. Legem promulgat, ne cui album inueſtimentum addere petitionis liceret cauſſa. ſic habent veteres libri. Dicemus ergo rectè inueſtituram. quo nomine propriè ſignificari poſſeſſionem ait, vt in legibus Lãgobardorum ſæpè. Sed abuſiuè in hoc tractatu inueſtituram accipi pro ceſſione feudi, quæ fit à domino porrecta haſta aut vexillo, vel qua alia re coram paribus curiæ vel aliis teſtibus. Hoc minus eſt quàm poſſeſſionem tradere. idcirco poſt inueſtituram agitur ad tradendum, vt infrà 4. titu. 15. Porrigunt inueſtiendo alii baculum, alii gladium, alii haſtam, alii vexillum, alii anulum, quod donum inueſtituræ dicitur in Conſtitutione Friderici de pace tenenda, alii aliter, vt Accurſius retulit Inſt. titu. De ver. obl. in prin. Otho Friſingenſis regna per gladium, prouincias per vexillum tradi. Guntherus. Ergo vbi vexillo partem, quam diximus, ille, hic autem gladio regnum ſuſcepit ab ipſo. Hunc etenim longo ſeruatum tempore morem Curia noſtra tenet. Epiſcopatus, imò & omnia feuda antiquo more Gallico per anulum & virgam, quod dicebant, *Par rain, & par baſton*. *Rain* pro anulo, vt hodie Germanis *Rang*. Adiiciebant baculum. vnde iactatur hoc vulgò è Gallorum moribus, *Le vaſſal ſe peut iouer de ſon fief, iuſques à mettre la main au baſton*, Vaſallus feudi ſui liberam adminiſtrationem habet, modò ſi non ſe in alterius domini fidem clientelàmque conferat, nimirùm ab alio accepto ſcipione, quod aliis verbis, *Iuſques à ſumiſſion de foy*. Huius autem generis inueſtituram interuenire etiam in proprietatis alienatione conſtat ex antiquo contractu emptionis & venditionis, in quo ita eſt, Tu paſculi fuſte illum inueſtito, Tu ſegnuti fuſtem illum manu capite. Minus autem eſt, vt dixi, inueſtitura quam poſſeſſio. Dices, cur non traditio haſtæ aut gladii, aut ſcipionis pro poſſeſſionis traditione habetur, vt clauium, l. clauibus. D. de cont emp. l. 2. C. de per. & com. rei vẽd. l. 1 C. de cri. exp. her. Dicam, traditis clauibus non videri traditam poſſeſſionem domus, niſi in re præſenti traditæ ſint. Rei præſentia per ſe ſola facit, vt tradita eius poſſeſſio videatur. apprehenditur enim non manibus tantum aut pedibus, ſed etiam oculis quaſi longis manibus, l. 1. §. pen. l. quod meo. § ſi venditorem. l. quarumdam. D. de adq. poſ. l. pecuniam. D. de ſolut. Inueſtitura igitur etiam ſi fiat porrectis clauibus, pro traditione poſſeſſionis non habetur, niſi fiat in re præſenti: ſed eſt tantummodo argumentum conceſſionis in feudum aut venditionis. inueſtituram in feudo ſequitur fidelitas, fidelitatem traditio. Dixi inueſtituram fieri debere coram paribus. quod ita intelligendum eſt, ſi dominus alios vaſallos habeat: alioquin extranei admittuntur, vt ſuprà 1. titulo 28. & infrà 4. titulo 36. & 69. & hoc titulo §. ſi autem inueſtitu-

The passage in Liv. lib. 4 chap. 25 is as follows. "Placet tollendae ambitionis causâ tribunos plebis promulgare ne cui album in vestimentum addere petitionis liceret causâ."

ra, & cur omnino pares adhibendi sint, si eorum suppetat copia, non exteri, hæc redditur ratio, ne quid ab exteris falsitatis excogitetur, qua suspicione carent pares, qui fidei vinculo arctiore tenentur obstricti. & hoc dicimus de noua inuestitura. In veteri quilibet admittitur, vt infrà 4.titulo 35. Item hoc dicimus de laicis. Clericis permittitur, vt adhibeant quotcunque, vt suprà 1.ti.28. Fit ergo inuestitura sine scripto. Sed fieri etiam potest ex scripto per publicum instrumentum. quo casu quæritur an necessaria sit parium subscriptio, siue confirmatio. Hoc loco exigit confirmationem parium. sed obstat infrà 4.titu.35. qui & cum eo quod de clericis diximus pugnare videtur. Sed animaduertendum est, in eo titulo nihil certò definiri, varias tantùm opiniones referri. Alii dicunt non valere inuestituram quæ fit nō accersitis & adhibitis paribus curtis, licet dominus se eam fecisse cōfiteatur, & probari possit publico instrumento: nihilque interesse, dominus qui inuestituram fecit fuerit clericus an laicus. Alii valere arbitrantur, si modo dominus confiteatur se eam fecisse etiam si fecerit eam sine paribus. Alii arbitrantur publicum instrumentum non sufficere, nisi fuerit à paribus confirmatum: quæ sententia tribuitur Gerardo & Oberto. & sanè Obertus ita apertè definit hoc loco. Alii, vt Mediolanenses, publicum instrumentum sufficere arbitrantur. quorum opinio verior videtur. Quin & domini confessionem sufficere puto. Et distinctionem inter clericum & laicum non recipio. Prima & tertia opinio subtili iure vera est. quod in d.tit.35. hæc verba significant, ad subtilitatem consuetudinis. Secunda & quarta voluntatem contrahentium spectat potius quàm subtilitatem nimiam, quā iudices admittunt rarò, l.sicut. §.si debitor. D.quib.mod.pig.sol. Igitur domino possidente si qui inuestitū se de feudo dicit aduersus dominū experiatur, probare debet inuestiturā per publicū instrumentū, vel per pares, vel certè his deficiētibus, aut iurantibus se rei gestæ non meminisse aut iurare nolentibus, per extraneos. Duo sufficiunt, vt suprà 1.ti.28. & infrà 4.tit.69. Imò plures videntur exigendi, eadem ratione qua pares quantum potest adhiberi volumus, ne quid falsitatis incurrat, l.vlt.C.de fideic. Sed parium qualitas omnem falsi suspicionem tollit. At his deficientibus duobus etiam extraneis contenti sumus: quia scilicet personam & vicem parium repræsentant, & his substituti videntur. Vasallo autem non probante, dominus iurat cum XII. se inuestituram non fecisse, aut refert iusiurandum actori, qui si fortè relationem suscipere nolit, protinus dominus absoluitur, vt suprà 1.tit.1.§.si autem controuersia, & tit.28.§. si quis se. & tit. vlt. Dixi de domino possessore. nunc dicam de vasallo possessore. Vasallo possidente, vel quasi possidente quid fiet? Possidetur res corporalis. Quasi possidetur res incorporalis, l.ait prætor, §.item ei qui per captiuitatem. D.ex quib.cau.ma. veluti ius percipiendarum annonarum e cellario domini, quod feudū dicitur de caneua. Id enim videtur quasi

possi

possidere vasallus, si bis aut ter annonas sine cõtrouersia perceperit. Ex tribus aut quatuor acceptionibus formatur quasi possessio. qui locus est in hanc rem hoc titulo singularis, §. si verò vasallus. Vsus pro possessione est. Vasallo possidente, vel quasi possidente, si dominus agat pignoratitia, probatio domino incumbit, vt diximus d. §. si autem cõtrouersia. Si agat rei vindicatione, & repellatur exceptione inuestituræ, & is simpliciter neget esse feudum, vel etiamsi iam amplius nolit præbere annonas negans se eas antè præbuisse feudi nomine & adserens rei suæ libertatem, hoc casu quia negantis nulla est probatio (nemo enim eius quod negat factum rationem aut potest aut debet aut solet reddere) necesse est reo defensionem dari, vt iuret suum esse feudum aut actori referat iusiurandum. quo non iurante, statim reus absoluitur. Et quæ diximus obseruari in probanda inuestitura, eadem obseruãtur in probando pacto inuestituræ. Vt in venditione aut in inuestitura facta venditionis nomine, ita in feudi inuestitura quodcunque pactum est, id valet, puta vt sine iuramento fidelitas præstetur, vt titu. seq. vel vt filiæ succedant, vt suprà 1. tit. 4. vt succedat frater fratri in feudo nouo, vt suprà 1. tit. 19. vt vasallus festis diebus officii caussa vxorem domini sui in ædem sacram comitetur & ducat, vt §. vlt. huius tituli, vbi hanc pactionem conditionem vocat. Conditionem inuestitura admittit, vt suprà 1. tit. 5. id est adiectionem, quæ suspendat actum, licet videatur actus esse solemnis. Admittit etiam conditionem, id est, pactionem quamlibet, modò non sit iuri aut naturæ feudi contraria. & inde conditionale feudum dicitur quod sub pactione certa certóve seruitio constituitur. Qui autem pactionem allegat, siue sit dominus, siue vasallus, eam probare debet eo modo quo suprà dictum est inuestituram esse probandam, quo deficiente, alteri defensio competit cum sacramentalibus XII. nisi malit iusiurandũ referre. Rectè interpres exponit hæc verba, Omni facultate probandi domino adempta, id est, domino in probatione deficiente. At prætera constat inuestitura nõ tantùm de certo seruitio, sed etiam de incerto pacisci licere, puta indistinctè, vt pro feudo seruitium præstetur, vel etiam id agi ne vllum seruitium præstetur. Vnum casum hic adnotare libet, quo etiã si de certo seruitio conuenerit, vasallus eo liberatur, puta si domino feudum pignori obligauerit sub lege ἀντιχρήσεως, quod est ex decreto Innocentii III. c. 1. De feudis. qua ratione & emphyteuticum prædium eadem lege accipiet dominus, si modo eius temporis nullam pensionem ab emphyteuticario exigat, ne vtrunque habeat canonem & fructus, vel ille seruitium & fructus. alias enim ἀντίχρησις pontificio iure improbata est. quia vsuræ proxima est. id enim agitur vt creditor fructus lucrifaciat, sorte manẽte integra quod male Albertus Krantzius Chron. 8. ca. 35. appellat emptionem sub lege redimendi factã. Præcessit enim pecunia debita, cuius nomine res pignori obligatur ea lege, vt creditor fructus non com-

putet in sortem, vtque non aliter eam rem debitori restituat quàm omni pecunia soluta. Est igitur pignus, non venditio.

DE INVESTITVRA VETERIS VEL NOVI BENEFICII.

TIT. IIII.

INuestitura autẽ aut fit de veteri beneficio, aut de nouo: quæ de veteri fit, etiam à minore potest fieri. Siue autem à minore, siue à maiore fiat, non de omni possessione vasalli, sed de iusta tantùm facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur. Noui verò inuestitura feudi non ab alio rectè fit, nisi ab eo qui legitimè suorum bonorum administrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit inuestituram facere. Sed etiam res cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur, nisi in casu, vt ecce, si quis ex agnatis tuis rem quæ à communi parente per successionem ad eum peruenerit, alienare voluerit, non permittitur ei etiam secundum antiquam consuetudem alii eam vendere, nisi tibi vel alii proximiori pro æquali pretio accipere volenti. per feudum tamen cuilibet dare potest, nisi fiat in fraudem nostræ consuetudinis, vel legis nouæ bonæ memoriæ Lotharii Imperatoris. tũc enim rescissa inuestitura, reddito à te vel ab alio proximiori videlicet secundum antiquam consuetudinem pretio si quod dederit, is qui inuestituram accepit, compellatur rem tibi restituere. Personam verò inuestituram accipientis non distinguimus. nam etiam seruus inuestiri poterit, nisi ignorantia prætẽdatur. Sed vtrum ipse an alius pro te inuestituram faciat vel suscipiat, nihil interesse putamus. potest enim hoc negocium, & per procuratorem ab vtraque parte expediri. Fœminã quoque etiam noui feudi inuestiturã facere posse plerique cõsentiunt. Nulla autem inuestitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat, cùm à fidelitate feudum dicatur, vel à fide, nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, vt sine iuramento fidelitatis habeatur. Vtrum autem præcedere debeat fidelitas inuestituram, an inuestitura

uestitura fidelitatem, quæsitum scio, & sæpe responsum est inuestituram debere præcedere fidelitatem. Fidelitatem autem dicimus iusiurandum quod vasallus præstat domino.

COMMENTARIVS.

DVPLEX est inuestitura, alia veteris, alia noui beneficii. Veteris est quæ fit à successore domini, vel successori vasalli, vt infra 4. tit. 35 mortuo scilicet domino, vel vasallo. Noui, ex qua primum formam suam, & originem feudū accipit. Hæc dat legem feudo, & contractus est. Illa quæ fit de veteri feudo, non est contractus, sed feudi tantum quædam, veluti recognitio simplex siue *ἀνανέωσις*, quæ fit gratuito, Constitutionibus Neapolitanis, & nostris illata certa pecunia. Et peti solet ita vt quis intendat se de suo recto feudo inuestiri debere, vt infrà tit. 20. & 4. tit. 46. & in fragmentis. Cùm, inquit, de veteri beneficio fit inuestitura, satis est si de recto beneficio fiat inuestitura, id est, nulla solemnitas exigitur. Satis est rectū esse feudū, & iurari fidē. Rei nomen exprimi & adhiberi pares nō est necesse, vt infrà 4. titu. 35. & fieri potest à minore x x v. annis, vt hoc loco Obertus ait. De hac dicere possis non esse beneficium, sed iniuriam, si quis eam non impetrauerit, vt l. 1. §. Planè. D. de aqua quot. & æst. Noua inuestitura fit solemniter per symbola, vel, vt Helmodius loquitur, signa, & rei certæ nomine expresso, & adhibitis paribus, & ab eo qui rerum suarum administrationem habet. nam qui non potest alienare, nec feudi nomine inuestituram facere potest, excepta fœmina. est enim hæc inuestitura alienationis species. Placebat quibusdam veteris, sed nō noui beneficii inuestitura à fœmina fieri posse. At diuersa opinio obtinuit, vt hoc tit. § fœminam. quæ mitior sententia dicitur in fragmentis. Ratio dubitādi hæc erat, quia fœminæ nihil alienare poterant sine tutoris auctoritate, l. 1. Lang. Quid. mul. lib. alie. per. est. Erant enim in perpetua tutela, siue, vt loquebantur, in mundiburnio, Langobardorum iure, quibus tutor est mundualdus, vt Germanis *Munder*, quæ eadem Gallis etiam olim fuere vocabula, vt in Chronicis S. Dionysii, *Bail, garde, manburnie*, & Froissardo, *Et seront mis quatre mambours en Angleterre pour gouuerner le Royaume:* Oliuario de Marchia, *Mambour & pere de vous.* Rectum autem feudum dicitur, non, vt vulgo sentiunt, quod communem feudi rationem siue naturam retinet, cum & id rectum dicatur quod non est verum & proprium feudum, vt feudum de camera, titu. præced. §. si vero vasallus. sed feudum rectum dicitur feudum vetus, cuius possessio iusta est. & ideo qui inuestitur de suo recto feudo, ei possessio tantum iusta confirmatur, vt ait hoc loco. nam si sit vitiosa possessio, certè non est rectum feudum, nec per eam inuestituram legitima fit. Additur hoc titulo, Quemadmodum is qui alienare non potest, feudi inuestituram

facere

facere non potest, ita rem alienari prohibitam nec in feudum dari posse. quod non tantum de prohibitione legis accipitur, sed etiam de prohibitione testatoris, argumento emphyteuseos, l.vlt.C.de reb. alie. non al. Accipitur vnus casus, quo agnatus prædia familiaria, siue allodia sint siue feuda, extero alienare prohibetur, vel si alienauerit, ea eidem fi- [illegible] agnato proximiori iure προτιμήσεως, quæ Britanis inde dicitur *Premesse*, reuocare & retrahere conceditur. quod iure ciuili olim obtinuit ante l. Dudum. C. de con. emp. sed reductum fuit in Oriente Constitutione Romani Lacapeni, in Occidente Cōstitutione Friderici. Eodem iure ante Fridericum Saxones vtebantur. sic enim legitur in veteri Saxonū lege, ca.62. Liber homo, qui sub tutela nobilis cuiuslibet erat, qui iam in exilium missus est, si hereditatem suam necessitate coactus vendere voluerit, offerat eam primum proximo suo. si ille eam emere noluerit, offerat tutori suo vel ei qui tunc à Rege super ipsa re constitutus est, si nec ille voluerit, vendat eam cuicunque voluerit. Sunt autem agnatis ad reuocandam venditionem constituta certa tempora, principalibus personis dierum x x x. procuratoribus eorum mensium iiii. ex quo fuerint testato denuntiati, vt ad emptionem accederent si vellent, Constitutione Romani. Moribus autem Galliæ, vel annus datur, vel lx. dies, vel menses sex pro varietate regionum. Nimia licentia breuitate temporis constringitur. Idem verò ius προτιμήσεως habet dominus, siue prædium dederit in feudum, siue in emphyteusim. Si dederit in emphyteusim, intra duos menses, l.vlt.C.de iu.emphy. si in feudum, intra annum, vt infrà titu.9. Moribus Galliæ plurimum intra dies xl. & constituere debet statim atque intellexit venditionem, vtrum malit vti iure προτιμήσεως, an exigere ὑποδεκτικὰ. vno enim electo, non potest variare. arg. l.4. §. eleganter. & l.pen. D. de lege cōmis. Si in iure προτιμήσεως concurrat agnatus & dominus feudi vel emphyteuseos, vel census, agnatus præfertur, vt infrà titu.9.§.pen. Ergo & cùm agnato proximiori vēditur, merito dicemus domino non competere ius προτιμήσεως. An & si vlteriori: non ausim adfirmare, cùm agnato proximiori, siue agnato siue extero vendiderit, competere ius προτιμήσεως prob. lib.4. titu.14. & hoc titulo adsignificet bis positum verbum, proximiori. sed plerisque locis refragantur mores Galliæ, & in testamentis si testator vetuerit fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommissi petitio competit, l.32.§.vlt. l.peto.§. fratre. D. de leg.2. fundo vlteriori agnato alienato, proximiori nulla fideicommissi petitio est l. filiusf. §. cum pater. D de leg.1. l. vnū ex familia. §. sed si fundum. D. de leg.2. l. pater filium. D. ad leg. Fal. Ergo non potest quis feudum genearchicum alii vendere quàm agnato, si id agnatus eodem pretio habere velit: In feudum tamen dare cuilibet potest, vt infrà titu.9. Et hoc est ex consuetudine Mediolanensi, qua feudum alienari potest totum sine domini consensu. sed extraneo dominus præfertur, agnatus vtrique.

que. In ſeudum tamen dari extraneo poteſt, neque tunc locus eſt iuri προτιμήσεως, niſi hoc fiat in fraudem conſuetudinis, vt ſi adſimuletur inueſtitura feudi, pro inueſtitura venditionis. quo caſu ius προτιμήσεως locum habet. Ex Cõſtitutione Lotharii vaſallus feudum amittit, ſi id alienauerit ſine conſenſu domini, & domino committitur, nec agnati præferuntur, vt hoc loco ſignificare videtur, dum ait, ſecundum antiquam conſuetudinem. Non ergo ſecundum Conſtitutionem Lotharii. & ita ſi in dominum vaſallus deliquerit, agnati excluduntur, licet quidam contrà ſentiant, qui & contrà ſentirent ſuperiore caſu, ſi in alium, poſteri eius excluduntur non omnes agnati, vt infrà 3. titu. 2. & lib. 4. titu. 18. & 42. Non prohibebat tamen ea Conſtitutio in feudũ dari ſine fraude, dolóque malo, vt Cõſtitutio Friderici declarat de feudis non alienandis, & 4. tit. 22. Adiicitur hoc titulo ſeruum poſſe de feudo inueſtiri, vt ſcilicet ſeruo vendi poteſt. Sed adquirit feudum domino confeſtim, feudíve actionem. Et per nuntium, geſtorem, procuratorem dari accipíque inueſtituram poſſe, vt infrà 4. titu. 70. 85. Vacante Imperio datur de feudis imperialibus per Palatinum Rheni ex bulla aurea. Sed excipiuntur feuda, quæ dicuntur *Vanlehen*, quod ſcilicet deferantur per vexillum. Ergo & per procuratorẽ dari fidelitas poteſt, quæ ſtatim ſubſequi ſolet tam veterem quàm nouam inueſtituram. Nulla, inquit, inueſtitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recuſat. Nulla, id eſt, neque vetus, neque noua, vt infrà 20. Datur plerunque fidelitas per ipſum vaſallum. Gregorius Tyrenſis in Chronicis. Factus eſt Boamundus homo Imperatoris fidelitatis manualiter exhibito, & corporaliter præſtito iuramento, qualem ſolent fideles dominis ſuis exhibere. Et plerunque conſuetudines regionum exigunt, vt ipſemet vaſallus veniat, domino poſtulante, & vt per alium non aliter iuret, quàm ſi & per alium dominus faciat inueſtituram. Sed hoc iure ſecus eſt. Et poteſt iuſiurandum dari per procuratorem, vt de iureiurando calumniæ proditum eſt, l. 2. C. de Iur. cal. & eſt exemplum apud Liuium XXXI. licet litis totius finiendæ cauſſa ipſum litigatorem iurare melius ſit, l. pen. C. de reb. cred. Solet & ad domum domini plerunque inueſtitura peti, fidelitas offerri, niſi cum pactione aliud vel priuilegio cautum eſt, vt Conſtitutione Friderici in Auſtria Cuſpiniani duci Auſtriæ hoc datur, ne pro conducendis feudis requirere ſeu accedere debeat imperium extra metas Auſtriæ, & vt in terra Auſtriæ ei debeant ſua feuda conferri per imperium & locari.

DE

DE IVRAMENTO FIDELITATIS ET QVALITER *vasallus iuret domino.*

TIT. V.

QValiter autẽ debeat iurare vasallus fidelitatem, videamus. Iurare scilicet sic debet: Ergo iuro ad hæc sancta Dei Euangelia, quòd amodò in antea ero fidelis ei, vt vasallus domino: nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis cõmiserit, pandam alii ad eius detrimentũ, me sciẽte. Si verò domesticus, id est, familiaris eius sit, cui iurat: aut si ideo iurat fidelitatem, non quòd habeat feudum, sed quia de iurisdictione sit eius, cui iurat: nominatim vitam, membrum, mentem, & eius rectum honorem iurabit.

DE FORMA FIDELITATIS.

TIT. VI.

IN Epistola Philiberti Episcopi, in Decretis vicesima secunda, q.2.c. de forma. Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile. Incolume, ne sit in damno domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei in damno de secreto suo, vel de munitionibus suis, per quas esse tutus potest. Honestũ, ne sit ei in damno de sua iustitia, vel de aliis caussis, quæ ad honestatem eius pertinere videntur. Vtile, ne sit ei in damno de suis possessionibus. Facile vel possibile, ne id bonũ quod dominus suus facere leuiter poterat, faciat ei difficile: néve id quod possibile ei erat, faciat impossibile. Vt fidelis hæc documenta caueat, iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonũ est, restat, vt in sex prædictis, consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse saluus, quam iurauit. Dominus quoque in his omnibus vicem fideli suo reddere debet. quòd si non fecerit,

rit,meritò censebitur malefidus,sicut ille, qui in eorum præuaricatione vel faciendo vel con sentiendo deprehensus fuerit,perfidus & periurus.

DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

TIT. VII.

EST ET alia de nouo,super fidelitatis iuramẽto,inuenta forma,& vtentium approbata consuetudine,quæ hodie ferè in omni curia videtur obtinere. Hæc scilicet,Ego Titius iuro,super hæc sancta Dei Euangelia,quòd ab hac hora in anteà,vsque ad vltimum diem vitæ meæ,ero fidelis tibi Caio domino meo,contra omnem hominem,excepto Imperatore,vel Rege. Quod verbum si rectè intelligatur, nulla quidem indiget adiectione,sed integram & perfectam in se continet fidelitatem, sed propter simplices & nominis significationem ignorantes,vel illius verbi interpretationem hoc adiici solet,scilicet,Ego iuro,quòd nunquam scienter ero in cõsilio, vel auxilio,vel in facto,quod tu amittas vitam , vel membrũ aliquod,vel quòd tu recipias in persona aliquã læsionẽ,vel iniuriam,vel cõtumeliã:vel quòd tu amittas aliquẽ honorẽ,quem nunc habes,vel in anteà habebis.Et si sciuero vel audiuero de aliquo,qui velit aliquod istorũ contra te facere,pro posse meo,vt non fiat , impedimentũ præstabo:& si impedimentũ præstare nequiuero,quàm citò potero,tibi nunciabo,& contra eum prout potero,auxilium meũ tibi præstabo. Et si contigerit te rem aliquam,quam habes vel habebis,iniustè,vel fortuito casu amittere,eam recuperare iuuabo,& recuperatã omni tempore retinere. Et si sciuero,velle te,iustè aliquẽ offendere , & inde generaliter vel specialiter fuero requisitus,meum tibi,sicut potero præstabo auxiliũ.& si aliquid mihi de secreto manifestaueris,illud sine tua licentia nemini pandã,vel per quod pandatur faciã.& si consiliũ a me super aliquo facto postulaueris,illud tibi dabo consiliũ,quod mihi videbitur magis expedire tibi.& nunquã ex persona mea aliquid faciã scienter, quod pertineat ad tuã,vel tuorum iniuriam vel cõtumeliam.

Inuestitura verò facta,& fidelitate subsequuta,omni modo

h coga

cogatur dominus, inuestitum in vacuam possessionem mitte-
re. Quòd si differat, omnem vtilitatem ei præstabit.

COMMENTARIVS.

HOc loco proponitur iurisiurandi fidelitatis formula, quo vasallus domino fidem suam alligat, & fidei suæ commissa non proditurum se promittit, & si sit domesticus, vel si dominationi feudi iuncta sit iurisdictio, etiam sibi curæ fore vitam, corpus, mentem, honoré domini sui promittit, vt infrà 6. & 7. & Const. Neap. 3. tit. 15. & 18. & in formula à Radenico proposita, 3. c. 19. & hoc postremum iurat vasallus non ratione feudi quod habet, sed ratione iurisdictionis, quam dominus habet, vel ratione familiaritatis & contubernii, vt si feudum in curte habeat. quæ ratio etiam alia in re religionem officii maiorem à beneficiario exigit, puta ne quid sine cõsensu domini ex feudo abalienet, vt suprà 1. tit. 2. §. Item si quis feudũ. & hic procul dubio est sensus huius tituli, quem ex tam effusa interpretum turba quæ temerè ruit in hos libros adsecutus est nemo. Id verò quod diximus de tuenda vita & honore domini, & si quid aliud specialiter iureiurando exprimi solet, potest videri fidei promissione generali contineri satis, vt infrà 7. Carolus certè Magnus breuiori formula contentus fuit, Promitto me domino meo Carolo, & filiis eius, fidelem fore omni mea vita sine fraude doloque malo, legis Franciæ 4. tit. 46. Sed plerique fidem sibi promitti satis non habent, nisi & fidei partes nominatim specialiter enumerẽtur, vel eo maximè si quid contra ea fecerint, vt non possint negare se cõmisisse in iusiurandũ, & feudum amisisse, vt suprà 1. tit. 20. Præterea separãdus hac in re nobis est vasallus homologus ab eo qui non est homologus. nam in iureiurando homologi nullus excipitur, in iureiurando non homologi excipitur Imperator, vel Rex, vel antiquior dominus, vt infrà 4. tit. 31. Duorũ quis potest esse vasallus nõ homologus, vel vni homologus alteri non homologus. Duorũ tamen esse vasallus homologus nemo potest, vt libro quarto demõstrabitur. qua de qualitate vasalli ingens sæpe cõcertatio est, vt fuit tempore Caroli VIII. Francorũ Regis inter Cancellariũ Regis, & Cancellariũ Petri Ducis Britanniæ, & Comitis Montisfortis, ille ducem Britanniæ Regis homologum esse aiebat, hic negabat. Rex post multas controuersias Petrum in fidẽ & hominium recepit, more maiorũ suorum, nullo alio adiecto, & mox eidẽ Petrus ratione Comitatus Montisfortis fidem dedit quasi homologus, quam non dederat palàm ratione Ducatus. Sunt & vasalli quidã, qui plus quàm fidẽ debere videntur, alii præcipue debent domino conciliare pacẽ, alii se pro domino obsides dare, alii certam seruitutẽ quæ iureiurando vel pactione inuestituræ nominatim exprimi necesse est, alioquin non debentur. inde veteribus Gallis hæc hominũ genera, *Home de foy, Home de paix, Home de plege, Home de seruice*. Quædã alia sunt, quæ & si nõ exprimantur, debentur tamen, vt i-

pso

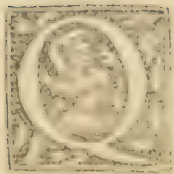
pso iure moribus nostris & Constitutionibus Neapolitanis ἀνάχαμψις mortuo vasallo, quæ redemptio dicitur & restauratio feudi, vendito feudo [illegible], quæ laudationes vocantur, nisi dominus malit vti iure [illegible]. Debentur & quibusdam locis domino collationes vel munera quædam certis ex caussis, puta nuptialitium herilis filiæ elocandæ caussa, & λύτρον ob redemptionem domini ab hostibus capti, & equestris sportula sumpta à domino vel filio eius maiore natu equestri dignitate, qui summus est militiæ gradus. nã veteribus Gallis tres fuere militum ordines, *Cheualiers*, *Bannerets*, *Bachelters*, quos possis dicere Equites, Melloequites, & Vasellos, siue vasallos, nisi malis à Buccellariis deducere. Posterior enim ætas Buccellarios dixit milites corporis custodes, siue protectores, qui patronis suis adsistũt semper l. vlt. C. ad leg. Iul. de vi pub. Renatus apud Gregoriũ Turonensem. Occylla buccellarius Aetii. Interpretes βασιλικῶν, βουκελλάριος ὁ παραμένων στρατιώτης. Et legum Gotthorum siue VVisigotthorum v. tit. III, Si in patrocinio constitutus sub patrono aliquid adquisierit, medietas in patroni vel filiorum ipsius potestate consistat, aliam medietatem buccellarius qui adquisiuit obtineat. Quòd si buccellarius filiam tantummodo reliquerit, ipsam in potestate patroni manere iubemus. In Const. Neap. 3. tit. 21. Fridericus II. adiicit aliã caussam exigendæ à vasallo intributionis, Si frater domini in equestrem ordinem promoueatur, & Guilielmus Rex tit. 20. Si soror domini nubat, Si possessionem aliquam dominus emat, Si transeat Principis comitatus vel exercitus in expeditionem, Si dominus sit Episcopus pro eius consecratione, vel si in cõuentum Episcoporum solemnem à Pontifice maximo euocetur. Sed in Neustria tres tantum quas initio dixi caussæ receptæ sunt, & dicuntur, *Les trois cheuels a ydes*. Bourboni addunt quartam, si dominus Hierosolymam inuisere velit, & vocant, *Questes*, vt Neapolitanæ Collectas. Debebãt olim etiam serui dominis suis munera quædã ipso iure, & clientes patronis eadẽ illa quæ diximus plerisque locis vasallos debere dominis. Alicarnassæus 2. τοὺς δὲ πελάτας δεῖν τοῖς ἑαυτῶν προστάταις συ- [illegible] γαμοῦσ [illegible] καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις εἴ τις αὐτῶν [illegible] αἰχμάλωτος γένοιτο. Debebãt & patronis liberti. Sed hi non sine iureiurando vel stipulatione, vt cùm iurauerant, vel promiserant post manumissionem se natalitium patrono daturos liberisve patroni aut nuptialitium, l. 7. §. Iurare. D. de op. lib. l. vlt. D. de lib. cau. In fine tituli vi. adnotatur, quam accipit dominus à vasallo iurato fidem, eandem vicissim eum tametsi iniuratũ debere vasallo præstare. & hoc est quod dicitur inter dominum & vasallum fidem esse reciprocam. Et 4. tit. 60. dominum esse vasallo coniugem quasi communi fidei vinculo coniunctum eodem sensu quo D. Paulus [illegible] dixit non vxorem, sed familiarem, consortem, collegã. Et quibus ex caussis vasallus feudum amittit, eisdem etiam fere dominum proprietatẽ siue dominationem

h 2 feudi

feudi amittere, eamque vasallo accedere, vt infrà 4. tit. 24. & 56. mores nostri proprietatem amissam superiori domino addicunt, veluti Imperatori aut Regi, & Constitutiones Neapolitanæ 3. tit. 19. Et siue dominus sit qui vasallo siue vasallus qui domino iusiurandum deferat, non iurat de calumnia, vt infrà 4. tit. 36. Idem puto esse statuẽdum de accusatione, vt quemadmodũ vasallus dominum accusare vel contra eum testimonium dicere impune non potest, ita nec possit dominus in vasallum, nisi de feudo sit quæstio. quod ius fuit etiam olim inter patronum & clientem. Alicarnassæus 2. κοινῇ δ' ἀμφοτέροις οὔτε ὅσιον οὔτε θέμις ἦν κατηγορεῖν ἀλλήλων ἐπὶ δίκαις ἢ καταμαρτυρεῖν. εἰ δέ τις ἐξελεγχθείη τούτων τι διαπραττόμενος, ἔνοχος ἦν τῷ νόμῳ τῆς προδοσίας. Conueniunt in plerisque vasalli & clientes. quinimo clientum commune nomen est. Sed & distãt in multis. Interpres ad tit. vi. iusiurandũ quoddã fidelitatis allegat, quod dederit Otho Ioanni, quod sũpsit ex c. tibi domino. 64. dist. Is est Otho I. qui non fidelitatem Ioanni iurauit, cùm iuraret potius ea aetate Pontifex Imperatori (erat enim creandi Pontificis potestas penes Imperatorem) sed cùm à Berengario, qui se in Italia pro Imperatore gerebat opprimeretur Ioannes XII. ei tantùm Otho suam operam pollicetur, quasi dominus non quasi vasallus. In melioribus libris non sunt formulæ fidelitatis quæ ponũtur tit. 6. & 7. & sanè libro Oberti nescio à quibus temere insertas credo: qui cùm titulo quinto satis formulam fidelitatis exposuisset, congruenti ordine mox subiecit, *Inuestitura vero facta & fidelitate subsequuta, &c.* vt inuestituram fidelitatem, ita fidelitatem traditionem sequi. alioquin damnari dominũ in id quod interest atque etiam præcisè cogi tradere, quod exposui 1. tit. 1. §. si verò Archiepiscopus. vnde intelligitur inuestituram non transferre possessionem, scipionem, anulum, vexillum, claues non transferre possessionem, nisi tradantur in re præsenti.

DE INVESTITVRA DE RE ALIENA FACTA.

TIT. VIII.



QVVM de re aliena, vel alii obligata, inuestitura fiat: illud distinguitur, vtrum scienti, an ignoranti facta sit. Qui enim alienæ rei sciens inuestiturã accepit: nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione agere non poterit: ignorans verò rectè aget vt aliud eiusdẽ bonitatis, seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est differentia, qui inuestituram fecit, vtrum sciuerit vel ignorauerit.

COMMENTARIVS.

SI quis inueſtitus fuerit de re aliena aut alii pignerata, non is qui inueſtituram fecit, ſed is qui accepit, diſtinguimus vtrum ſcierit rem eſſe alienam, an ignorauerit. Scienti de euictione actionem non damus ſine pacto ſpeciali. Neſcienti damus, vt infrà 4. tit. 55. Sed quam actionem? Præſcriptis verbis. Inueſtituræ enim contractui nulla lex propriũ nomen dedit, & ex inueſtituræ cauſſa cõpetit etiam condictio ob rem dati, vt ſuprà 1. tit 20. quæ ſolet cum actione præſcriptis verbis concurrere. & hoc ita procedit, ſi pendente lite ante cõdemnationem vaſallus auctorẽ laudauerit, id eſt, ſi domino denuntiauerit vt liti ſubſiſteret. Illaudatus dominus nõ tenetur de euictione, exemplo venditionis, vt infrà 4. tit. 1. Eſt ex inueſtitura actio de euictione, eſt ex venditione, permutatione, in ſolutum datione, adiudicatione, ex articulo, Do vt facias. Eſt & ex donatione ſi ὡς ἀντιδώρῳ quis donauerit, l. 2. C. de euict. quia videtur interceſſiſſe genus permutationis, l. ſed & ſi lege §. Conſuluit. D. de pet. her. & eius legis Langobardorum meminit Accurſius in l. 1. D. ſi quis à par. man. fue. vbi corruptè legitur Machilda pro Launachilda.

DE IVRE QVOD IN FEVDO VASALLVS HABET.

TIT. IX.

REI autem per beneficium rectè inueſtitæ vaſallus hanc habet poteſtatem, vt tanquã dominus poſſit à quolibet poſſidente ſibi quaſi vindicare: & ſi ab alio eius rei nomine conueniatur, defenſionem opponere. nam & ſeruitutem eidem rei debitam petere poteſt, & retinere. Quid ergo ſi precio, vel dolo, aut incuria ſeruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur, & ad dominum ex qualibet cauſſa poſtea beneficiũ reuertatur, an ex eo præiudicium domino generetur, quæſitũ fuit: & reſponſum eſt vt vaſallo quidem donec feudum tenet, poſſit obeſſe: domino autem & ſi per longa tempora perſeuerauerit ſeruitus, minimè noceat.

E contrario autem ſiquid feudo à vaſallo additũ ſit, ſi quidem tale ſit quod adiectũ eſt, quod per ſe ſubſiſtere poſſit, id eſt, vt per ſe cenſeatur, vt prædium, id non accreſcit feudo. Si

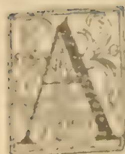
verò per se non possit subsistere, vt seruitus, plerisque placet feudo accedere, & sicut partem feudi disponendam esse. meliorem namque conditionem feudi facere potest, deteriorem verò sine domini volũtate, vel eorum agnatorum ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

Quamuis enim per beneficiũ ad eum pertineat, tamen proprietas ad aliũ spectat, & ideo quartæ siue tertiæ ratione quæ à Langobardis seu à Romanis viris vxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierẽ nihil pertinet. nam nec pignus quod consultum dicitur, fieri potest ex feudo.

Est autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio, super qua multæ & diuersæ sententiæ dabantur in singulis ciuitatibus seu curiis, donec Imperator diuæ memoriæ Lotharius tertius promulgauit super hoc nouam constitutionẽ, quę posita est in tit. de beneficiis. Necessitate nãque suadente poterat olim vasallus domino inscio vel inuito feudi partẽ vendere, retenta videlicet alia parte. Si verò vel totum, vel partem valebat per feudum aliquem inuestire, hoc licebat ei sine fraude facere. Siue autem dissentiente domino vendebat, siue per feudum inuestiebat (quod & ipsum sincerè hodie & sine fraude licet ei facere) si tamen sine herede masculo descendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, aut alia ratione intercedente forte culpa amittebat, tunc omnis feudi alienatio ad irritum reuocabatur, eo excepto, quòd ille qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat si priori domino seruire, & ab eo feudum recognoscere volebat. Donare autem aut iudicare pro anima, vel in dotem pro filia dare, nullius curiæ poterat consuetudine, licet posset locare, nisi locatio esset fraudulẽta alienatio, sicut est per libellũ, vt dicũt, venditio. Quis enim dubitat quod libellario nomine sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuo concedatur vtendum, alienatum in fraudem esse? Porrò siue de bona consuetudine, siue de praua quæramus, concessa erat domino pro æquali pretio redemptio, nisi hoc ius amiserit dominus per refutationem, vel annali silentio, ex quo sciuerit computando. Præscriptione autem triginta annorum submouebatur tam sciens quàm ignorans, in prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati quàm domini conditio, si tamen

men feudum erat paternum. De illa verò feudi alienatione quæ à domino fit, si dubitetur, lex Imperatoris Conradi consulatur, quæ posita est in iam dicto titulo de beneficiis.

COMMENTARIVS.

IT, *Rei autem per beneficium rectè inuestitæ.* & ita infrà 4.tit. 40.Rei pro beneficio inuestitæ. Docet vasallum prædii in feudum dati vtilem habere vindicationem, & si possideat exceptionem tanquam rei quæ in bonis suis sit, vt infrà 4. tit.52.& non tantùm prædii, sed etiam seruitutis. Plus igitur habet quàm fructuarius.nam fructuarius neque fundi neque seruitutis vindicationem habet, l.1.D.si vsusfr.pet.l.1.§.vlt.D.de no.op.nunc. Idem quod superficiarius, emphyteuticarius, creditor hypothecarius. hi enim omnes fundi & seruitutis fundo debitæ vindicationem habent. nec tamen ideò vtiles dominos dixeris rectè.certè non creditorem. ergo nec ceteros. Sed an possunt seruitutem imponere? Superficiarium constat posse. Ergo & emphyteuticarium, & creditorem, & feudatarium. Sed finietur commisso feudo. arg.l. lex vectigali.l. grege. §.1. D. de pign.nec domino libertatem adserenti vlla obstabit præscriptio temporis, ne factum vasalli domino noceat. Et notandum quod ait hoc loco, *Ex qualibet caussa.* ergo & si refutatione, vel donatione vasalli ad dominum redierit, perimetur seruitus. idem dicendum putem, si quem feudali fundo censum vasallus imposuerit, quod mores Galliæ permittunt, si modò dominus censuarium non inuestierit, & [illegible] eo nomine nulla receperit. quia deteriorem feudi conditionem vasallus sine domini voluntate facere non potuit. & in hac ipsa specie quam proposuit Papo, Senatus Consultorũ XIII. imperitè videtur fecisse dominus qui censuario quod pro census pretio vasallo dederat obtulit. potuit enim feudũ ad se reuersum optimo iure retinere aut vindicare quasi censu perempto. Meliorem quidẽ facere feudi conditionẽ vasallus potest, vt fundo feudali seruitutem adquirere. Deteriorẽ facere non potest, vel hac ratione, vt docet in §. Quãuis. quia proprietas ad eũ non pertinet. nec enim nudũ domini nomẽ retinet is qui feudũ cõcedit. sed etiã dominiũ, idest, proprietatẽ. Est igitur dominus cũ re, non sine re. non potest autem inuito domino dominii caussa deterior fieri. Quãobrẽ ex feudo quod marit⁹ habuit, post mortẽ mariti nõ potest mulier [illegible] retinere, quoniã ex bonis tãtùm mariti propriis retinetur. Id voco [illegible] quod instar aut vicẽ habet donationis propter nuptias. quódq; morte mariti soluto matrimonio ex bonis eius vxor lucratur. Dotalitiũ dicitur c.plerũq;. De don. inter vir.

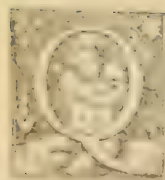
& vx. c. si autem. 36. q 2. & à Roberto in Chronicis. Vuilielmus, inquit, Rex Siciliæ fecit chartam Ioannæ Reginæ de dotalitio suo. In Consti tutionibus Neapolitanis etiam dotarium. A Langobardis, *Morgangcheba*. Est autem Langobardorum iure quarta pars bonorum mariti, l. 1. Lang. de his quæ à viro in mul. dan. Romanorum autem moribus hoc loco significatur fuisse tertia. & sanè fuit tertia nõ quidem bonorum, sed dotis, vt Harmenopulus obseruari refert 4. Epit. Ex Constitutioni bus Neapolitanis est tertia bonorum mariti, lib. 3. tit. 13. 15. 16. & ex con suetudine Nortmanniæ. sed eo iure sumitur etiam ex feudis, quoniam Gallico more feuda iure patrimonii censentur. proinde alienari etiam ac pignerari possunt. Gotthorũ iure est decima bonorum mariti. Sed seruare debent eam partem mulieres liberis ex eo matrimonio susceptis. ergo alienare eam non possunt. & ita ex Iustiniani No. 98. donationis propter nuptias casus qui morte mariti obuenit mulieri nõ extantibus liberis, pleno iure ad mulierem pertinet, extantibus seruari debet, siue iterum nubat siue non, deducta tamen parte virili, si verũ non nubat, cuius proprietatem liberis seruare non cogitur. No. 127. quod omnino Carolus Rex Siciliæ in tertia mulieri debita hypoboli nomine censuit obseruari. Verba eius hæc sunt: Mulier lucretur dotarii proprietatem, si non habeat filium ex illo marito. aliàs habeat solummodo vsumfructũ, & si non nupserit vlterius, vocetur cum filiis eiusdem matrimonii in lucro proprietatis dotarii in virilẽ portionem. alioquin si nubat habeat solũmodo vsumfructũ. Sciendum autẽ est nõ deberi ὑπόβολον vxori, nisi in cubiculũ mariti venerit. & hoc est quod dicitur, *Au coucher gagne la femme son douaire*. Virgini, vt Harmenopulus docet, non datur ὑπόβολον, quod erat tertia pars dotis, sed θεώρετρον, quod erat duodecima. idẽ dixere ἀνακαλυπτήριον. & inde ille Antipatri iocus, qui cum deformẽ duxisset vxorẽ, rogareturque quando datum as esset ἀνακαλυπτήριον, Quin potius, inquit, quęritis quãdo ἐγκαλυπτήρια. Sed plerisque locis etiã vxori virgini debetur ὑπόβολον. Et aliis locis ipso iure, aliis non nisi ex conuentione, vt donatio propter nuptias nõ nisi ex cõuentione. Sequitur, *Nã nec pignus, quod consultum dicitur, fieri potest ex feudo.* Non ergo omnis pigneratio prohibetur, sed ea tantum quæ consultũ dicitur, cùm distractio pignoris creditori permittitur, vt diximus suprà 1. tit. 2. In quibusdã libris scriptũ legi detracta voce pignus. Nam nec quod consultũ dicitur, &c. Vnde tentabam, id videri Consultũ esse quod pręter ὑπόβολον mulieri cõceditur in mariti bonis, de quo in l. vlt. Lang. de his quę à viro in mul. dan. in sũma rurali dicitur, *Droict de vefue, Droict de viudotte*. Est autem vsusfructus certę partis bonorũ. Videtur enim sic argumẽtari. Si vsusfructus mulieri constitui non potest in feudo, quod tamen erat magis probabile, non poterit etiam constitui proprietas, id est, quarta. hæc enim por-

tio

tio Langobardorum legibus ad mulierē proprietatis iure pertinebat. Sequitur. *Est autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio.* Dum ait, *Optima*, tacitè arguit iniquitatis consuetudinē Mediolanensem, vt suprà 1.tit.8. quam prauā paulopòst vocat. Olim recta consuetudine potuit feudi tantùm partem dimidiā per libellū alienare aut pignori obligare sine cōsensu domini, excepto casu posito infrà 4.tit.73. eodem feudi iure aliū inuestire etiam insolidum potuit. Sed mortuo venditore aut inuestitore sine legitimis heredibus, vel refutante feudum, vel qua alia ratione feudo domino aperto, feudū ab emptore vel à secundo feudatario dominus reuocabat, nō tamen omnino à secundo feudatario, qui domino non recusaret fidem & hominium exhibere. Erat & domino ius προτιμήσεως intra annum scienti nec renuncianti intra xxx. annos ignoranti, cùm scilicet væniérat feudum sine eius voluntate, non cùm alii rursus datum erat in feudum. quæ omnia exposuimus suprà 4 & lib.1.tit.2. Donare autē vel in dotem dare pro filia, vel etiam pro anima sua Ecclesiæ feudum concedere, quod & Constitutione Friderici expressum est, nulla cōsuetudine permittebatur. Locare permittebatur, vt in feudum dare citra fraudē, hodiéque permittitur. *Qua posita est in titulo de beneficiis.* Sanè in manuscriptis Langobardorum legibus eam Lotharii Constitutionem vidi positam post legem Conradi sub tit. De beneficiis, quæ vulgò quasi reticula libri extremam partem occupat. *Sub vilissima.* Vt 4.tit.73. Secus si seriò dederit per libellum partem dimidiam feudi. *De illa verò.* De hac re diximus suprà 1.tit.22.& dicemus 4.tit. De lege Conradi.

DE NOMINIBVS VASALLORVM.

TIT. X.



QVI à principe de Ducatu aliquo inuestitus est, Dux solito more vocatur. Qui verò de Marchia, Marchio dicitur. Dicitur autem Marchio, quia tenet quod est iuxta mare, quia plerumque Marchia iuxta mare sit posita. Qui verò de aliquo comitatu inuestitus est, comes appellatur. Qui verò à Principe vel ab aliqua potestate de plebe aliqua vel plebis parte per feudum est inuestitus, is Capitaneus appellatur, qui propriè valuasor maior olim appellabatur. Qui verò à Capitaneis antiquitus beneficium tenent, valuasores sunt. Qui autem à valuasoribus feudum quod à Capitaneis tenent, similiter acceperint,

ceperint, valuaſini, id eſt minores valuaſores appellantur, qui antiquo quidem vſu conſuetudinem feudi nullam habebant. Valuaſore enim ſine filio mortuo, feudum quod valuaſori minori dederat, ad Capitaneum reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtuntur in curia Mediolanenſi, quo & valuaſores. Ceteri verò qui ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licet nouiter à Capitaneis ſeu valuaſoribus acquiſierint, plebeii nihilominus ſunt. Nam & illi qui ſoldatam habuerunt, vel acceperunt, vel habent, per eam nullum* pedagium, ſed nec feudi vſum acquirunt. Soldata autem eſt præſtatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte tranſit in heredem. Morte enim dantis vel accipientis interueniente finitur. Soldata verò dicitur, quia plerunque in ſolidorum donatione conſiſtit, quãdoque autem in vino & annona conſiſtit.

* [illegible]

COMMENTARIVS.



VASALLORVM alii ſunt Capitanei, alii valuaſores, alii valuaſini, alii plebeii. Capitaneorũ nomẽ aut generaliter accipitur aut ſpecialiter. Generaliter cõplectitur Duces, Comites, Marchiones, qui Regis Capitanei ſũt, vt ſuprà 1.tit.1. Specialiter eos qui neque ſunt Duces, neque Comites, neque Marchiones, ſed plebi aut parti plebis gubernandæ à Principe vel Rep. vel Comite aut Duce præpoſiti ſunt, qui propriè maiores valuaſores dicuntur. & ita Platina in Clemẽte v. & Martino I I I. Capitaneos præfectos vrbium vocari ait. quo ſenſu Capitanei à Comitibus & Ducibus ſeparantur ſuprà.1.tit.10.12.17. & Conſtitutione Friderici de pace tenen. & 4.tit.89. Sed impropriè tamen Capitaneorum nomen ſibi vindicant. Propriè valuaſores maiores ſiue Regis valuaſores dicuntur. Et qui ab his feuda accipiunt, minores valuaſores aut ſimpliciter valuaſores. Et rurſus qui à minoribus valuaſini aut minimi, aut etiam minores valuaſores, vt ſuprà 1.tit.1.in pr. & §.notandum, & tit.12. Et valuaſini quidem ius olim feudi proprium & perpetuum non habebant. nam mors valuaſoris à quo feudum acceperant, ſi quidem deceſſiſſet ſine legitimis heredibus, feudũ maiori Valuaſori ſiue Capitaneo aperiebat, à quo id valuaſor acceperat. Et poterat valuaſinis auferri quãdocunq; domini maioris vel dãtis arbitrio, vt ſuprà 1.tit.3. & infrà 4.tit. de lege Cõradi. §.ſimiliter. Hodie, vt ait hoc loco, idẽ Mediolani ius eſt valuaſinis quod valuaſoribus. Sunt alii quidã vaſalli qui nouiter feudũ acceperũt à Capitaneis, id eſt maioribus valuaſoribus, vel à minoribus, ii noui homines nõ dicũtur valuaſini, quia plebeiis nõ militibus adnumerãtur, & illę appellationes militũ appellationes & ordines ſunt. Non ſunt autem

iusti milites siue nobiles nisi, qui à Principe vel Duce, vel Comite, vel Marchione de feudo inuestiti sunt, vel qui à maiore aut minore valuasore de feudo inuestiti sunt, si modò ii longum annorũ seriem numerare possint, qua feudũ onusque militiæ ei adnexum in familia sua resederit. quæ est certissima nobiliũ definitio. Et ita verò hic locus indicat hodie quosdam vasallos esse plebeios, vt & dominos, infrà de lege Cõradi lib. 4. § ex eadem. Et his etiã vasallis similes sunt soldurii. nam plebeiis adnumerãtur, & stipendii ratione nullũ paradogiũ habẽt. sic legunt veteres interpretes, Baldus & Aluarotus, & paradogiũ nobilitatem interpretantur. Volgò pessimè, pedagium. Scio esse legendum, paragium, & hunc esse sensum: Vasalli qui plebeiis adnumerantur, nullum habent paragium, id est, non censentur esse pares curtis domini. Paragium dignitatem soli nobiles habent. Omne igitur feudũ non nobilitat possessorẽ. Et ita hodie quibus locis res ita geritur inter fratres, vt feudum frater maior natu præcipuè obtineat, & ceteris aspergat tertiam partem, ceteri non minus partes suas nobiliter tenent quàm frater maior natu, nec minus dicũtur esse pares in feudo, & à maiore quidem fratre dicuntur feudum tenere iure paragii, quo sensu etiã paragium dicitur Constit. Neapolitanarum 3. tit. 26. sed eius conditio talis est, vt pro eo nullã fidelitatẽ frater fratri iurare aut repromittere debeat. & hac forsitan ratione Carolus ille rex Nauarræ, qui tot clades intulit regno Franciæ, à Ioãne rege extorsit, vt certas possessiones quas ab eo tenebat in Neustria hominii & fidei nexu, deinceps teneret, vt est scriptum in Gallicis Chronicis, *En parroye*, hodie dicimus, *En paraige*. Cetera quæ ad hunc titulum pertinẽt exposuimus lib. 1. variis locis.

DE GRADIBVS SVCCEDENDI IN FEVDO.

TIT. XI.

PER successionem quoque sicut per inuestituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo, qui beneficium tenebat, prima caussa liberorum est. filiis enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps per masculinum sexum descendentibus, ceteri remouentur agnati. Ad filias verò seu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminini sexus, vel ex fœmineo sexu descendens, ad huiusmodi successionem aspirare non potest: nisi eius conditionis sit feudum, vel eo pacto acquisitum. His verò deficientibus, vocantur primò fratres cùm fra-

fratrum præmortuorum filiis, deinde agnati vlteriores. Quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum, hoc est, si fuit illius parentis, qui eius fuit agnationis communis. Si enim Titii auus de nouo beneficio fuerit inuestitus, Titio sine legitimo herede masculo defuncto, eius feudi successio non pertinet ad eiusdem Titii patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem, imò reuertitur ad dominũ. Ad cognatos autem beneficium non pertinet, neque beneficii successio. Si verò dominus vel alius beneficium defuncti nouũ esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat, tunc onus probationis incumbit illi, qui nouum dicit. Sed scio aliter pronunciatum esse. Bonus tamen iudex caussa cognita diligenter intuebitur cuius potius iureiurãdo dirimenda sit hęc quæstio, vtroque scilicet in probatione deficiente.

COMMENTARIVS.

QVVM proposuerit tit. 2. feudũ aut inuestitura, aut successione adquiri, & dixerit iam de inuestitura satis, modò incipit tractare de successione. Et in successione feudi ait primam caussam esse liberorũ virilis sexus, per virilem sexum descendentium. Ait primã caussam esse liberorum ex §. sui autem. Inst. de her. quæ. & dicit liberos fœminini sexus aut per fœmininũ sexum descendentes, in feudum non succedere, exceptis duobus casibus, iam sæpe vexatis superiore libro. Post liberos vocari statim consanguineos fratres & fratrum præmortuorum filios, si feudum fuerit paternum, non nouum. quod etiam est iam sæpissimè vexatum. Post consanguineos admitti agnatos: cognatos non admitti. Quòd ait fratres & fratrum præmortuorum filios simul admitti, consentit cum No. Iustiniani, dissentit à iure antiquo, l. 3. C. de leg. her. Sed tamen hoc in transuerso limite solis fratrum filiis Iustinianus dedit, vt in successione repræsentarent patres suos, atque ita patruo succederẽt in stirpes vnà cũ patruis. Si nulli sint patrui, in capita succedent, vt Harmenopulo & Azoni videtur. rectè. nam Nouella stirpes tantum spectari vult concurrentibus fratribus defuncti. Nouæ autẽ Constitutiones strictè accipiendæ sunt. ac similiter licet ex ea No. frater vtroque parente coniunctus & filius eius præferatur fratri vno tantùm parente coniuncto filióve eius, non tamen dicemus in successione filiorum fratris vel sororis patruum, vel auunculum patri matríve ex vtroque parente coniunctum præferri patruo vel auunculo patri matríve ex vno tantum parente coniuncto, vt Bartolus sentit rectè in l. post consanguineos. §. legitima. D. de suis & leg. her. Quam enim adhibuit Iustinianus distinctionem inter fratres & fra-

& fratrum filios, eandem non adhibuit inter patruos & auunculos. Igitur omissum à Iustiniano pro omisso habebimus, & sequemur ius vetus. Quod verò diximus, si soli sint fratrum filii, succedere eos in capita, in legibus Gotthorum est euidenter expressum his verbis lib. 4. titu. 2. Qui moritur si fratres & sorores non reliquerit, & filios fratrum vel sororum reliquerit, si ex vno fratre sit vnus filius, & ex alio fratre vel sorore forsitan plures, omnem hereditatẽ defuncti percipiant, & æqualiter per capita diuidant portionem. Gotthorum siue VVisigotthorum Reges, qui Hispaniam & Galliciam Toleto sede regia tenuerunt, ediderunt XII. Cõstitutionum libros æmulatione Codicis Iustiniani, quorum auctoritate vtimur sæpe libenter, quòd sint in eis omnia ferè petita ex iure Ciuili, & sermone Latino conscripta, non illo insulso ceterarum gentium, quem nonnunquam legimus ingratis, vt gens illa maximè, quæ consedit in Hispania planè cultior ceteris hoc argumento fuisse videatur. Communicauit autem eos mihi vltrò Petrus Pitheus, quem ego hominem & si amore & perpetuo quodam iudicio meo dilexi semper vix iam ex ephebo profatus fore, vt probitate & eruditione æqualium suorum nemini cederet, tamen pro singulari isto beneficio, maximam modo animi beneuolentiam & summa ac singularia studia omnia me ei debere confiteor, idémque erit erga eum animus bonorum omnium, si quod vehementer exopto eos libros in publicum conferre maturauerit. Sed, vt quod institutum est agamus, in transuerso limite solis fratrum filiis est ius repræsentationis. In directo limite in infinitum est repræsentationi locus. At in iure primogenituræ magna est quæstio, an etiam nepotes ex filio primogenito vel filii ex fratre primogenito repræsentent patrem suum, atque ita excludant patruum. Ius gentium hoc est, vt in regno primogenitus succedat, vel finge, mos hic est, qui est plerisque locis, vt primogenitus filius patri, vel primogenitus frater fratri succedat in assem, ne in plures diuisa hereditate ob inopiam rei familiaris familiæ claritas obsolescat. mortuus est pater relicto nepote ex filio primogenito iam ante mortuo, & alio filio, vel mortuus est frater relicto fratris primogeniti filio, & alio fratre, vter succedet? Si exemplis non legibus certare licet, non desunt exempla quibus ostendatur patruum excludi. Mortuo Edoardo rege Angliæ, relictis filiis tribus, Ioanne, Hemone, Thoma, & ex primogenito primoque mortuo filio Edoardo nepote Richardo, Richardus prælatus est patruis. Ioanne item duce Britanniæ mortuo sine liberis, cum esset quæstio de successione Ducatus inter Ioannem Comitem Montisfortis fratrem Ducis tertiogenitum, & filiam fratris secundogeniti Guidonis Vicecomitis Lemouicensium, quæ nupserat Carolo Blesensi filio Comitis Blesensis, & Margaritæ sororis Philippi Valesii regis Francorum, & Carolus niteretur moribus Britanniæ, qui volunt fratrem primogenitum præferri, post eum secundogenitum admitti,

deinde tertiogenitum, & vxorem suam diceret repræsentare secundogenitum, ex quo erat nata, atque ideo præferri eam debere tertiogenito, vicit Carolus iudicio Philippi regis & S. Consulto. Sed vtraque successio tristes euentus habuit. nam & Richardus regno pulsus est ab Henrico Duce Lencastri, & Carolus Blesensis xx. annis post adiudicationem ducatus bello superatus & occisus est à filio Ioannis Ioanne Comite Montisfortis, ac pòst re transacta cum vidua Ioannes iudicio Caroli v. recepit ducatum retinuitque sine cõtrouersia vlla. Narratur etiam Robertum regem Siciliæ, cùm de Comitatus S. Seuerini successione esset quæstio inter Comitis defuncti filium & nepotem ex filio primogenito, pronuntiasse pro nepote. Sed Io. Andreas excusat factum ad Speculatorem titu. De feudis, dicẽs mouisse Robertum Constitutiones tam suas quàm Caroli II. patris, quæ propriè ad eum Comitatum pertinebant, & exigere videbantur, vt nepoti potius quàm filio deferretur. Iuris rationibus si certamus, potior est filii caussa quàm nepotis ex filio primogenito, fratris quàm filii fratris primogeniti. Ius enim repræsentationis hanc vim tantùm habet, vt eo iure fretus remotior cum proximiori in successione concurrat, non etiam vt proximiorem prorsus excludat. id verò agitur illis exemplis, vt proximior in totum excludatur. quod excedit vigorem, finem, exemplum repræsentationis. Non est igitur per speciem repræsentationis admittendum. Item quia vbi proximitatis iure defertur successio, vt cùm proximus agnatus proximusve cognatus ad successionem vocatur, repræsentationi locus non est, id est, vbi valet proximitatis ratio, non potest etiam valere repræsentationis, quia pugnant inuicem: & econtrario, vbi valet repræsentationis ratio, vt in linea liberorum, non potest etiam præualere proximitatis. eadem verò caussa est primogenituræ quæ proximitatis. Ergo cùm primogenito defertur hereditas, non potest esse repræsentationi locus: sed sicut vbi proximitas spectatur, eum vocamus qui proximior fuerit mortis tempore, vel quo bon. possessio petitur, l. 1. D. vnde leg. l. 3. D. vnde cog. ita vbi primogenitura obseruatur, eum vocamus qui moriente eo de cuius bonis agitur, primogeniti gradum locumque tenuerit, non proximioris iam ante mortui filium. & ita Carolo II. rege Siciliæ mortuo relicto filio Roberto secundogenito, & ex filio primogenito primoque mortuo nepote, filius & responsis prudentum, vt Conradus Vecerius scribit in Henrico VII. & Bonifacii pronuntiatione prælatus est nepoti. & ita hodie obseruatur in Neustria, vbi primogenitus ipso iure assem occupat, vt nepos ex filio primogenito non habeat ius primogenituræ, quamdiu alius filius defuncto superest, cõtra morẽ antiquum, quẽ fuisse iustiorem plerique cõtendunt stulte. fuit is quẽ diximus antiquus mos Francorũ, vt filius primogenitus succederet ex asse, quod & inter filias eos obseruasse cõstat ex Cõstit. Neap. 3. ti. 27. Hodie plerisque locis filius primogenitus in assem

ſem nō vocatur, ſed excipuũ aliquid habet, quod tamē primogenita nō habet. nā ſi defunctus filias tantū reliquerit, maior natu præcipuum nihil fert. Vnde etiā putem quo more as primogenito conceditur, appellatione primogeniti non cōtineri primogenitā. quia hæc iura primogenito dantur familiæ conſeruandæ cauſſa, vt dixi, quā fœmina non propagat. eſt enim familiæ ſuæ caput & finis. Non debent ergo fœminis competere vlla iura primogenituræ. In fine huius tituli dicitur, ſi ſit cōtrouerſia inter dominum & fratrem vaſalli defuncti ſine liberis, domino dicente feudum nouum & ſibi apertum morte vaſalli, fratre paternum, domino competere onus probandi. Defenſionem ergo per iuſiunum, domino competere onus probandi. Defenſionem ergo per iuſiurandum fratri deferri, domino non probante, vt infrà 4. tit. 2. Sed ſubiicit non ita ſemper obſeruari. nam & actori quandoque iudicem iuſiurandum deferre, vt ſuprà 1. titu. 1. §. Cùm autem. & titu. 7. & infrà 4. titu. 36. §. ſacramentum.

DE SVCCESSIONE FRATERNI FEVDI.

TIT. XII.

SI duo fratres de nouo beneficio, & non de paterno ſimul inueſtiti fuerint, vno ſine herede defuncto, ad alterum non pertinet eius beneficii portio, niſi facta fuerit eo pacto inueſtitura. Si duo fratres in caſa communi poſt mortem patris remanſerint, id eſt habitauerint ſimul, & vnus eorum feudum acquiſierit: plerique dicunt ad alium non pertinere, ſed ad dominum, niſi per pactum: neque viuente eo, qui acquiſierit, neque poſt mortem eius: fructus tamen erunt communes, donec ſimul habitauerint. Quòd ſi cum equis & armis communibus vel pecunia communi ſit acquiſitum, adhuc idem dicũt, ne fortè inuitus dominus alium, quàm quem voluerit, ſibi adquirat vaſallum: dum tamen meminerimus id quod de communi expenſum eſt, alteri pro parte competenti eſſe reſtituendum.

COMMENTARIVS.

FRATER fratri non ſuccedit in feudo ſiue id ambo ſimul adquiſierint, ſiue alter eorum, vt ſuprà 1. titu. 4. Sed non relictis liberis, ad dominũ reuertitur, niſi pacto inueſtituræ aliud cōuenerit. quod & in cōiugibus obſeruatur. Nec ad feuda accō-

modari debet, l.vnica.C.si lib.Imp.soc. quoniam de liberalitate mera est quæ ad donatorem non recurrit. Feudi liberalitas non est mera, quia ad dominum recurrit certis modis, multáque ex feudo iura & cõmoda dominus habet. Idem verò erit si fratres sint consortes siue ὁμόκληροι, vt Pindarus loquitur, & vniuersorũ bonorum socii, & vel ambo vel vnus communi nomine feudum adquisierit de cõmuni pecunia. nã erit quidẽ feudum cõmune, sed mortuo vno, alter licet succedat in aliis bonis, nihil tamen præter suam partem in feudo habebit, pars deficiẽs domino deferetur. Idem penè erit, si vnus suo nomine feudum adquisierit, si modo socii fuerint omnium bonorum. quia videtur feudum adquisisse de communi, & ideo vt maximè non sit statim commune feudum, quod scilicet vnus emit suo nomine, non communi, erit tamen in commune redigendum l.4.C.com.vtr.iud.l.si quis societatem.D. pro soc. Sed omnino quod dixi exigitur, vt omnium bonorum socii sint alioquin feudum feudive fructus non sunt in commune conferendi, licet paternam hereditatem communem habeant, l.cùm duobus.§.Pap. D.pro soc. Feudo communicato, fructus feudi erũt communes, quamdiu consortio manebit. At certè non videtur propriè fieri feudum commune quod in mediũ cõfertur: quia si decedat sine liberis, alter quamuis ei succedat in aliis bonis, nihil habebit in feudo quod defunctus suo nomine emit. Communicatur ergo interim fructus potius quàm ius ipsum feudi. Domino autem numerata pecunia pro feudo quod communi nomine emptum est, quove communiter fruuntur emptori pro parte consortis reputabitur iudicio familiæ ercifcundæ vel communi deuidundo, l.si societatẽ 2.§.vlt.D.pro soc. Et hoc ita procedit si nesciẽte domino feudum redemptum sit de communi, vt si putauit dominus se vni tantum vendere, cùm emerent ambo, vel vnum emere sua pecunia, cùm emeret communi, ne cui inuito vasallus obueniat, alioquin si scierit communi nomine pecuniave redimi, inter fratres quasi ex tacita conuentione erit in eo feudo successio, vt suprà 1.tit.19. Quærit interpres quid sit dicendum, si feudum fuerit indiuiduum. Sed manifestum est de eo feudo hic non agi. nam propriè feudum indiuiduum est feudum cõsortis impatiens, vt Regnum, Ducatus, Comitatus, Marchia. Hic agitur de feudo, cuius sint duo plurésve consortes. Res dicitur indiuidua duobus modis. Quod nec communionem nec diuisionem recipiat, vt feudum regale, & in eo inepta est quæstio huius tituli. Quod communionem recipiat, nõ diuisionem, vt seruitus, quæ potest esse communis duorum, & indiuidua tamen est. Et in seruitute si fortè feudum duobus constitueretur, dicerem vno mortuo, superstitem retinere solidum, quia & ab initio singuli habuerunt solidum, l.viæ. D.de seruit. l.heredes.§.an ea D.de fam.erc. *In Casa.* Sic l.11.Lang.de successf.

AN

AN MARITVS SVCCEDAT VXORI IN FEVDO.

TIT. XIII.

Titius à Sempronio talem inuestituram accepit feudi, vt haberet ipse & heredes sui legitimi masculi: & iis deficientibus, fœminæ. Porro Titius superstite tantum filia decessit. Ipsa à domino inuestita fuit, & feudum in dotem dedit, maritoque superstite sine liberis decessit. Quærebatur si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum est non pertinere.

COMMENTARIVS.

AIt, *In dotem dedit*. Ergo & si pro filia pater feudum in dotem dare non possit, vt suprà 9. §. donare. potest tamen ipsa pro se, vt infra 17. Ratio differentiæ, quia patris in dotē datio alienatio est. efficitur enim dos propriũ patrimoniũ filiæ, l. pater. D. ad leg. Fal. l. 4. D. de col. bo. l. Denique. §. ergo D. de minor. & valeret alienatio haberetúrque pro refutatione si feudi capax esset filia, sed ideo nō valet, quia pro refutatione accipi nō potest cum feudo iure succedere non possit filia. Pro filio igitur valebit, si feudum donauerit propter nuptias, licet ex eo nurus aliàs ferre nō possit ὑπόβολον legitimum, vt suprà 9. §. quamuis. Filiæ autem pro seipsa in dotem datio, id est, si feudum quod ei obuenit ex conuentione (ceteroquin feudi incapax est) mulier in dotem det, alienatio non est. quia quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio, mulieris tamen est naturali iure, l. quamuis. D. de iu. dot. l. in rebus. C. eod. l. Lucius. §. idem respondit. D. ad municip. & quia tamen ciuiliter videtur fieri in bonis mariti, muliere nubente moribus nostris domino debetur ἀνάχαμψις, nisi id teneat iure paragii à fratre vel alio. Quod autem ait, maritum vxori in feudum non succedere, id etiam dictum est suprà 1. tit. 12.

DE REFVTATIONE FEVDI.

TIT. XIIII.

Vidam vaſallus cùm decrepitæ ætatis eſſet, feudum ſuum in manu domini ad hoc refutauit vt Seiũ & Sempronium filios ſuos de eodem beneficio inueſtiret. Vaſallo mortuo Sempronius ſine legitimo herede Seio adhuc ſuperſtite deceſſit. Lis eſt inter dominum, tanquam nouum feudum ſibi delatum eſſe dicentem, & Seium paternum eſſe contendentem. Eorum ſententia præualuit, qui dixerunt hoc feudum quamuis, refutatum nihilominus eſſe paternum.

COMMENTARIVS.

EFVTARE in his libris eſt renuntiare. Vaſallus poteſt feudo renuntiare in domini manus eaſdem à quibus acceperat & per eadem ſymbola, vt ſuprà 9. §. ſi verò vel totum, & 1. titu. 2. §. rurſus. Poteſt & tacitè renuntiatio fieri, vt ſi feudum vaſallus alienet agnato, qui id ſucceſſione habiturus erat, vt infrà 4. tit. 45. Obſeruanda quæ inde naſcitur inæqualitas inter dominum & vaſallum. Dominus vaſallũ refutare nõ poteſt, niſi certis cognitiſque cauſſis. Vaſallus dominũ quandoque libuerit refutare poteſt, remiſſo, vt dicitur, hominio. Dominus enim nihil damni facit, cùm in re ſua plenam poteſtatem recipiat, & non ſit ei difficile alium adquirere vaſallum. Vaſallo eripi feudum ſine damno & fraude non poteſt. Hæc verò renuntiatio vaſalli efficit, vt dominus feudum in dominico habere incipiat, vt loquitur infrà 4. titu. 40. perinde atque ſi commiſſum ſibi & apertum eſſet. Veteres Galli dixerunt, *Que le Seigneur retraict le fief à ſon domaine & à ſa table & charrue.* Vulgò interpretes qui ſe in hac ſola parte iuris exercuerunt, omnium imperitiſſimi, exiſtimant huic renuntiationi agnatos debere conſentire, ad quos ſucceſſionis iure feudum peruenire poteſt. alioquin feudum eos à domino reuocare. falluntur. Si vaſallus feudum retineat, & velit eius cauſſam deteriorem facere, agnati debent conſentire, vt ſuprà 9. §. econtrario. Alienationi quoque conſentire debent, etiam ſi fiat domino conſentiente, quia habent ius προτιμήσεως, vt ſuprà 1. titu. 2. §. præterea, & infrà 4. titu. 45. Facta refutatione in manus domini non habent ius προτιμήσεως. nam vt priuilegiarius aduerſus priuilegiarium priuilegio non vtitur, ita πρότιμος aduerſus πρότιμον non vtitur iure προτιμήσεως. eſt enim προτίμησις priuilegium. nec obſtat 4. titu. 58. primum, quia non loquitur de refutatione facta in manus domini, ſed de refutatione facta feudatario ab agnato qui feudi ſucceſſio

cessionem sperabat. deinde eá esse efficacissimá docet si omnino, id est, in rem, & generaliter feudum refutauerit, etiam non consentientibus aliis agnatis. & species hæc est: Tres sunt fratres, Primus, Secundus, Tertius. Primo obtigit feudum paternum. Secundus pepigit cum Primo de non petendo feudo à Primo heredibusve eius, neque ab eo cui Primus feudum dederit vlla ratione. quod refutare est. Deinde Primus decessit sine filio masculo, scripto herede extraneo. Tertius vindicat totum feudum iure successionis. Secundus in partem feudi eodem iure venire cupit. Contradicitur. Tertius Secundum renuntiasse successioni feudi. Secundus se pepigisse ne peteret à Primo, vel heredibus eius, vel ab eo cui is dedisset, & se etiam non petere ab herede scripto vel alio cui Primus dederit, sed à Tertio de quo nihil pepigerit, qui neque heres est Primi, neque feudum accepit de manu Primi. Iusta est intentio Secundi. Nihil igitur ei pactio illa nocebit, vt infrà 4. titu. 26. Aliud dicẽdum est si pactum fecerit in rem, id est, si in vniuersum renuntiauerit successioni feudi. quam renuntiationem hi libri admittunt. Hoc casu Tertius totam habebit. Aliud etiam est dicendum, si Secundus refutauerit Primo feudum pro sua parte ea fini vt Primus à domino pro ea parte inuestiretur quasi de nouo beneficio. quo casu si pro ea parte Primus fuerit inuestitus quasi de nouo beneficio, nihil in ea vindicare Secundus poterit, quia & ita omnino videtur successioni renuntiasse, cùm feudum paternum voluit reddi nouum, sed Tertius qui non renuntiauit, pro parte sua feudum habebit. Cur non totum? quia & Primus pro parte feudum refutauit accipiendo inuestituram nouam pro parte Secundi. Potest pro parte feudum refutari in manus domini, vt infrà 4. titu. 44. & quod iuris est in toto, idem in parte. quo casu soluit refutatio seruitio, non honore, non tam propter memoriam prioris dominii, quàm etiam quòd adhuc seruiat consortibus eius quem refutauit, vt 4. tit. 76. & hoc sensit Henricus II. his verbis: Si contigerit feudum incuria, aut neglectu fidelis consortibus applicari, id est, si vasalli refutatione acciderit, vno scilicet ex dominis refutato & contempto, vt vasallus aliis consortibus accresceret, nullum ex eo leuamen, &c. Sciendum est in hac quæstione refutationum, accuratè videndum esse semper, num facta sit refutatio in fraudem. Quidam enim feudum refutant, vt mox aperto marte cum domino confligant, & nihilominus feudum quod verbotenus refutarunt, vi occupant aut retinent. cui malitiæ occurrendum est, habita refutatione pro infecta, & iure commissi feudo domino delato quòd contra fidem fecerint dominum bello persequentes refutationis falso colore quæsito, ita vt nec noua quidem inuestitura vnquam ad nebulones illos reuerti feudum possit. & præter hæc irrogat etiam ei infamiam aurea bulla Caroli IIII. Imp. & bannum, id est, proscriptionis pœnam. Species autẽ hoc loco proposita hæc est. Quidam vasallus exacta iam ætate, quæ sensim sine sensu senescit, feudum in

manus domini refutauit ea lege vt dominus mox de eo filios ſuos Primũ & Secundũ inueſtiret. vt inueſtituræ ita deueſtituræ addi lex & pactio poteſt. Dominus filios inueſtiuit, deinde mortuus eſt pater, tum deinde Primus ſine liberis. Vtrum in eius partem Secundus ſuccedet, quaſi feudum ſit paternum, an domino aperietur quaſi feudum nouum: Reſponderunt refutatione non deſiiſſe eſſe paternum. quia refutationem decrepitus fecit cogitatione mortis & in eorum gratiam qui omnino feudum habituri erant. non fuit igitur ei mens immutandæ qualitatis feudi. proinde id filii percipient quaſi ex inueſtitura veteris beneficii, non noui, nec opus erit poſt mortem patris alia inueſtitura. Præmaturè fieri poteſt inueſtitura, vt & diuiſio bonorum omnium inter filios.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER GENERVN FIdelis mortui & agnatos.

TIT. XV.

VAſallus ſuperſtite tantum vna filia deceſſit. Illa verò maritum accepit, cui dominus accepta pecunia partem feudi, quod pater puellæ habebat, retenta ſibi parte altera, dedit. Nunc quidã agnatus defuncti cum marito agit, dicens totũ hoc feudum eſſe paternum: & ideò omnimodo ad ſe deuolutum. Econtra maritus contendit, hanc partem quam ipſe habet, nouum feudum eſſe: & ideò domino apertum. Quæritur igitur, vtrum apud dominum eundem, & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, an apud agnati iudicem, vel arbitrum vtriuſque conſenſu electum hoc eſſe debeat? mihi & aliis placet, potius apud iudicem ordinarium, vel arbitrum, quam apud eundem dominum, hoc litigium fore determinandum.

Item placet agnatum non ſemper cogendum, probare feudum hoc eſſe paternum, ſed ab aduerſa parte nouum eſſe probandum, qua deficiente in probatione, tunc agnato (vt ſuprà diximus) cauſſa cognita detur electio, quatenus vel iuret eſſe paternum, vel alteri parti referat iuſiurandum: & ille aut iuret, aut taceat.

Scien

Sciendum est, quod si inter duos, qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum inuitum trahere non potest ad dominum, vel eius curiæ iudicem. Si verò cum sua curia dominus vocauerit eos, nemini eorum licet illius domini, vel eius curiæ examen declinare.

COMMENTARIVS.

AB hoc titulo omnia ferè quæ sequuntur sunt de iudiciis. Mortuus est vasallus relicta filia. Feudum domino apertum videbatur. quamobrem filia maritusve eius partem feudi à domino redemit, vt suprà 1. titu. 25. partem alteram dominus retinuit. Mox extitit agnatus quidam defuncti, qui partem feudi à genero defuncti redemptam iure successionis suam esse petebat, dicens feudũ nõ fuisse domino delatum, sed totum ad se pertinere quasi paternum. De altera parte nondum agebat aduersus dominum. Non est dubium male eum agere aduersus generum, quia filia redimens feudum excludit agnatos, d. titu. 25. Sed quæritur quis sit eius controuersiæ iudex cõpetens, dominus & curia eius, an iudex ordinarius vel compromissarius. Videndum est quid in ea controuersia potissimum veniat in iudicationem. est autem hoc vtrum feudum sit paternum an nouum. nam actor dicit esse paternum, reus nouum. Iudicandum igitur erit, paternum videri, aut nouum videri. quo modo si pronuntiet dominus vel iudex curiæ, & de generi, & de suo iure per cõsequentiam simul pronuntiare videbitur, hoc est de parte generi & de ea parte quam ipse retinuit, quod nulla iura nullique mores patiuntur, vt quis rei suæ sit iudex vel arbiter. idcirco melius erit adire iudicem ordinarium aut in arbitrum compromittere, qui vtique rectè iudicaturus est contra actorem pro parte redempta à filia, etiam si actor probauerit feudum esse paternum. alteram vero partem à domino vindicabit & euincet. Et huius litis inter dominum & agnatum iudex etiam erit Comes ciuitatis aut iudex territorii, non curia, non pares. Imò & pares secundum modum propositum infrà titu. 20. & lib. 4. titu. 46. & pares quos elegerint, vel si dissentiant quot elegerit vnus, tot eliget alter. & pares qui iurauerint fidelitatem, non qui repromiserint tantum, nisi in eos ambo consenserint, vt titu. seq. & Constitut. Friderici de feudis non alien. §. pen. In superiori autem atque in hac etiam controuersia probatio actori incumbit, qui feudum intendit esse paternum. Imò interdum ei qui nouum dicit, prout iudici videtur. quo deficiente in probatione, causa cognita, vt dictum est suprà titu. 3. & 11. §. vlt. agnatus iurare debet feudum esse paternum aut iusiurandum referre: & si ex relatione dominus iurare noluerit, lis statim danda est secundum agnatum. Rursus quæritur, si de feudo non sit controuersia inter dominum & vasallum, sed inter

duos

duos quorum ſinguli feudum vindicent ex cauſſa inueſtituræ, quis ſit iudex? Dominus ipſe iudéxve curiæ & pares, ſi eos vltro ad ſe vocaue-rint. Alter alterum inuitum ad iudicium domini & parium trahere nō poteſt, quia inuicem negant ſe eſſe vaſallos, & in illa curia habere pares, vt infrà 4.tit.38.& 55. Si tamen alia de re litigant, quæ ad feudi cauſſam pertineat, alter alterum ad curiam domini inuitum trahet. & ita diſtinximus iam ſuprà 1.tit.15. & ita intelligenda Conſtitutio Friderici, d.§.pen. quæ inter vaſallos, dominum iudicare vult, inter dominum & vaſallum pares. quod ita Guntherus VIII. Ligurini:

Inter vaſallos vnius fortè patroni
Quæſtio de feudo quoties agitatur eodem,
Quo feudi domino gaudent, hoc iudice certent.
Si tibi pro feudo, quod te tribuente fatetur
Acceptum, tu verò negas, vaſallus agendam
Fortè monet litem, non tu, ſed curia iudex
Audiat, & certo determinet ordine cauſſam.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM ET VASALLVM.

TIT. XVI.



SI inter dominum & vaſallum de feudo orta fuerit contentio, per pares illius domus, ſicut lex Cōradi dicit, dirimatur, ſi tamen pares habeat. Et ſi quidem dominus & vaſallus conſenſerint in eligendis paribus: nulla dubitatio eſt. ſi verò diſſentiant: tunc quid faciendum ſit, quæritur. ſed præualuit eorum ſententia, qui dixerunt dominum debere eligere prius, quem aut quos voluerit, & vaſallus ſimiliter hoc facit ſecundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vaſallus qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vaſallo diſſentiente, pro pari non eſt eligendus.



HVIVS tituli ſententiam explicui iam titu. præcedenti, & lib.1. titu.15. Optio parium datur domino & vaſallo, ſed domino priori, & eorum tantùm qui fidelitatem iurauerint, vt infrà titu.20.

DE EO QVI SIBI ET FILIIS INVESTITVRAM ACCEPIT.

TIT. XVII.

QVI sibi & heredibus suis masculis, vel his deficiẽtibus, fœminis per beneficium inuestituram accepit: vna tantùm filia superstite, nullo alió descendente relicto, decessit. Hæc marito paternum feudũ in dotẽ dedit, & duobus filiis procreatis, obiit: quorũ vnus quidẽ duas filias reliquit, alter vero vno filio masculo relicto decessit. De prædicto itaque feudo ingentem vidimus quæstionem, masculo quidem hoc feudum totum sibi, quia solus eius, qui primò inuestituram accepit, heres masculus sit, vindicãte. Fœminis verò totam sui patris partem sibi defendẽtibus, quia ex eo nullus extitit masculus. Cumque inter sapientes sæpe super hac quæstione sit disputatum, tandem pro masculo pronunciatum est: non enim patet locus fœminæ, in feudi successione, donec masculus superest, ex eo qui primus de hoc feudo fuerit inuestitus.

Nam & illud iudicatum scio: si ille qui proprium feudum suum militi per beneficium dedit, duobus filiis relictis decesserit: quorum vnus filia relicta obiit, alter verò, filio masculo superstite, defunctus est, quòd miles non debet feudum suum recognoscere per fœminam, donec superest masculus, ex eo qui primam inuestituram fecit, cùm de paterno esset hoc feudum, alioqui si esset, verum esset quod dicitur, per fœminam debere recognoscere.

COMMENTARIVS.

INVESTITVRAE feudi pactum adiectum est, vt deficientibus masculis fœminæ in feudo succederent. Vasallus decessit relicta tantum filia. ea secundum conuentionem in feudum successit, idque marito in dotẽ dedit, quod iure fieri dictũ est suprà titu.1. tum decessit relictis duobus filiis, Deinde vnus eorum moriens, reliquit vnum filium, alter duas filias. Vtrum eæ portionem patris sui vindicabunt, an potius obueniet patrueli? Et pacti forma exigit, vt totum feudum pertineat ad masculum: quod ita datum est, vt non nisi deficien

deficientibus maſculis fœminæ ſuccederent. obſeruanda enim eſt ſemper origo & conſtitutio feudi, nec incidens perſona filiæ originem feudi commutat. & quod de hac pactione diximus, idem ſequemur in eo iure quo vtimur vt ex tranſuerſo maſculis extantibus fœminæ in feudum non ſuccedant. nam ſi vaſallus deceſſerit relicta ſorore, & hæc genuerit duos filios, quorum vnus reliquerit vnum filium, alter duas filias, filius excludet filias. idque confirmat Obertus rerum iudicatarum auctoritate, quæ vim legis obtinet, l. Nam Imp. D. de legib. & M. Tullius res iudicatas partem iuris ciuilis facit, videlicet ſi perpetuò ſimiliter iudicatum ſit. atque ob id etiam iterum ſecundum maſculum fuiſſe iudicatum refert in hac ſpecie. Vaſallus, qui feudum acceperat ea lege, vt in eo deficientibus maſculis fœminæ ſuccederent, id militi in feudum dedit, tum deceſſit relictis filiis duobus, qui in dominationem feudi ſucceſſerant, deinde eorum vnus deceſſit relicto filio, alter relicta filia. Quæritur à quo debeat miles feudum recognoſcere fide & hominio exhibito & petita inueſtitura, à filio, an à filia: Et pronuntiatum eſt feudum à ſolo filio recognoſcẽdum eſſe, quia ſcilicet ſolus nepos ſuccedit in feudum auitum, non neptis. Aliud tamen eſſet dicendum in alodiis. nam ſi quis alodium militi in feudum dederit, & obierit relictis duobus filiis, quorum deinde vnus filium, alter filiam relinquat, miles à filia, vel à filio feudum recognoſcere poteſt. quia in alodiis fœminæ & mares ſimul ſuccedunt. parantur alodia liberis vtriuſque ſexus, nec in eorum adquiſitione adiici pactio poteſt, ne fœminæ ſuccedant extantibus maſculis, tum quia venditoris nihil intereſt, tum etiam quia eæ pactiones de ſuccedendo vel non ſuccedendo in feudis tantùm valent, non tamen ita in alodiis. nam & ſi inter virum & vxorem ſecundam conuenerit in cõtrahendo matrimonio, ne filii ex ea ſuſcepti ſuccederent patri ab inteſtato, filiis prioris matrimonii non exiſtentibus in feudum non ſuccedunt, in proprietatem ſuccedunt, vt infrà 4. titu. 32. vbi proprietatem vocat, quod hic alodium, vt ſuprà 1. tit. 1. §. Cùm autem, idẽ & proprium dicitur & hereditas & patrimonium, vt infrà 4. titu. 51. 53. 54. 65. & concilio Ticinenſi. Qui, inquiunt, in propriis vel in beneficiis baſilicas habent. Feudi enim proprietas non pertinet ad vaſallum, ſed ad ſuperiorem dominum, cui quod eſt alodium, id vaſallo vaſallive vaſallo eſt feudum. & ita Fridericus apud Radenicũ 4. ca. 34. Cùm Epiſcopi Italiæ dicerent nuntios Imperatoris ſe non cogi in palatiis ſuis recipere. Concedo, inquit, ſi fortè aliquis Epiſcoporum habet in ſuo proprio ſolo, & non in noſtro palatium. Si autem in noſtro ſolo & alodio ſunt palatia Epiſcoporum, cùm profectò omne quod inædificatur, ſolo cedat, noſtra ſunt & palatia. Vſi ſunt & alodii vocabulo alii auctores multi, cuius ſignificationem & etymon expoſui in præfationibus libri primi, ſic dici alodium ſiue alodem vt amentem, quaſi ſine mente iſtum, alodem quaſi ſine lode, quod eius poſſeſſor nemini ſit leodes. Ado Viennenſis.

Saxoni

Saxonibus ingenuitate & alodo fidei firmitas roborata. Abbas Vrspergensis: Conferendo Ecclesiæ prædia & alodia. Theodulphus: Saxones baptizati more suo omnem ingenuitatem & alodem suam manibus gurpierunt (quod est dimiserunt, aliàs dultum fecerunt, vt alio loco, obsides dulgtos) si vnquam ab eo animi proposito, & fidelitate Caroli regis descisceret. Sigebertus: Tria loca in alodio suo diuino cultui mancipauit. Idem Sigebertus alodia vocat res mancipi. Quidquid in re mancipi habebat, in tres partes diuisit. & alio loco: Quidquid in re mancipi habuit, per testamentum Ecclesiis delegauit. Feuda sunt nec mancipi: atque ita introductis feudis, reducta videtur vetus differentia rerum mancipi, & nec mancipi. Recognoscere autem in posteriori specie de alodiis, miles feudum potest à filio vel à filia, non cogitur ab vtroque, quia vna tantùm fidelitas debetur, vt dicemus infrà libro quarto. Erat autem valde hic titulus deprauatus in fine. Emendaui ope manuscriptorum, *Donec superesset masculus ex eo qui primum inuestitus fuit*, cùm de paterno feudo esset hoc feudum. alioquin si alodium esset, verum esset quod dicitur per fœminam debere recognoscere.

QVANDO IN FEVDVM FILIA NON FRATER *succedat.*

TIT. XVIII.

DVO fratres, Titius & Seius, à quodam Capitaneo de nouo beneficio simul inuestiti sunt, eo videlicet tenore, vt quandiu ipsi vel eorum heredes masculi viuerent, & masculis deficiētibus fœminæ, si superessent, feudum haberēt. Ex fratribus his vnus vna filia relicta, altero adhuc viuēte decessit. Quæritur cui portio defuncti deferatur, vtrum filiæ, an fratri. Respondetur, filiæ. Vnusquisque enim sibi suisque heredibus videtur prospexisse. si tamen is qui filiam reliquit, sine herede decessisset propter tenorē inuestituræ insertum, eius pars fratri, non domino adquisita foret.

COMMENTARIVS.

DVo fratres de nouo feudo inuestiti sunt ea lege vt in eo inuicem succederent ipsi, & sui liberi masculi, & deficientibus masculis fœminæ. Si vnus ex fratribus moriatur sine liberis, ei frater superstes ex conuentione succedet. Si relicta filia, an etiam frater præferetur filiæ? Minimè vero, quia vnusquisque videtur

ſuis liberis proſpicere voluiſſe, & eos fratri prætuliſſe, vt infrà 4. tit. 90. An excludemus etiam fratrem, ſi hæc filia ſuperſtite patruo & procreata filia moriatur? Sic ſanè eadem ratione. Si duabus filiabus relictis, quarum vna filium, alia filiam relinquat, filium præferemus filiæ, vt ſuprà prox. tit. quia poſteritati quidem ſuæ quiſque conſulere voluit, ſed ita tamen vt in ea ſexus diſcrimen non omitteretur.

SI DE INVESTITVRA FEVDI CONTENTIO FVERIT

inter dominum & fidelem.

TIT. XIX.

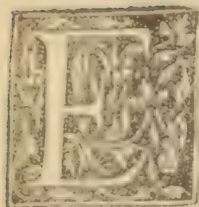
EX facto quæſitum ſcio, ſi inter dominum & fidelem de inueſtitura feudi contentio emerſerit, quia factam eam dominus neget, ſi vaſallus afferat eos teſtes qui tempore inueſtituræ pares erant, ſed poſtea qualibet ex cauſſa pares eſſe deſierunt, an ideo ſint remouendi, quia nunc nō ſunt pares? Sed quamuis alii aliter ſentiant, tamen mihi & quibuſdam aliis videtur ſufficere eos tempore inueſtituræ ſaltem pares fuiſſe. Quid enim peccauit qui inueſtiturā accepit, ſi illi quos eo tempore, vtpote idoneos, adhibuit, poſtea pares eſſe deſierunt?

COMMENTARIVS.

IN facienda inueſtitura adhibendi ſunt duo pares. adhibiti ſunt duo, ſed poſtea pares eſſe deſierunt, feudo amiſſo. An ad probandam inueſtituram modò, de qua lis eſt inter dominum & vaſallum, teſtes idonei habentur, id eſt, an ſatis eſt fuiſſe pares inueſtituræ tempore, licet teſtimonii perhibendi tempore pares non ſint. quod videtur. & exemplo teſtamenti vulgo confirmari ſolet, in quo ſatis eſt, ſi rogati teſtes tempore faciēdi teſtamenti liberi homines fuerint. Id autem interpretes ſic excipiunt, niſi pares ex turpi cauſſa paragium amiſerint: quod falſum puto. nec enim omnis infamia repellit à teſtimonio, l. 13. D. de teſtib. No. 45. & vt maximè talis ſit infamia quæ repellat teſtimonio, cum tamen adhibiti inueſtituræ ſuperſtites idonei fuerint, eis poſtea irrogata infamia inueſtituram vitiare non poteſt.

SI INTER DOMINVM ET FIDELEM DE FEVDO FVERIT QVAESTIO.

TIT. XX.



EX eo quod scriptum est, si inter dominum & vasallum de feudo nascatur quæstio, quod per pares eiusdem curiæ dirimenda sit, quæsitum est, si quis dixerit se à quodam Episcopo fortassis iam defuncto de annua præstatione aut qualibet alia re per feudum inuestituram accepisse, & cum successore eius agat, & ille respondendo neget hunc esse vasallum, vtrum per pares eiusdem curiæ sit iudicandum super hac quæstione? Opponit enim vasallus quòd dominus eum negat esse vasallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus quòd prius de suo recto feudo debet inuestiri quàm à nemine iudicari, domino respondente quòd quicquid inter eos siue de inuestitura, siue de fidelitate, siue de principali caussa agendum est, per suam curiam est expediendum. Sed laudatū sæpe scio, pares illius curiæ secundum præfatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, vt illum prius de suo recto feudo inuestiri faciant, sed fidelitatis iusiurandum differatur donec de principali caussa cognoscatur. ex illo enim apparebit vtrum iurare debeat, an non, quod totum expeditæ quæstionis est, si constiterit vasallum aliquid aliud præter id de quo quæritur, ab eodem domino tenere pro feudo: tunc enim quin debeat de suo recto feudo inuestituram accipere, & fidelitatem iurare, & sic ad principalem caussam accedere, non est dubium.

COMMENTARIVS.

DOminus Titium inuestiuit de re aliqua, vel de annua præstatione ex cellario aut ærario suo ea lege vt ea frueretur Titius quandiu viueret, nec finiretur morte domini. Is mortuo domino cum successore agit petens inuestituram de veteri beneficio. Successor negat eum esse vasallum. Duæ huc quæstiones interueniunt, vna est de possessione, altera de iure feudi & conditione actoris. Prior momentaria est. Posterior principalis actio. Vasallus contendit se de suo recto feudo inuestiri debere, quod quid significet, tit. 4. diximus, prius quàm secunda actio, id est principalis, instituatur: cuius litis etiā negat pares curiæ domini esse iudices cōpetentes, quod, inquit, negando me esse vasallū, & illos inficietur mihi esse pares. Obertus auctori-

tate rerum sæpius iudicatarum probat pares iudicaturos, sed optādos esse, vt suprà demonstratū est tit.16.& electos curare statim debere, vt vasallus de suo recto feudo inuestiatur non præstito iureiurando fidelitatis, ne temerè quem sibi non vult dominus esse vasallū, hac ratione fiat ei inuito vasallus. aliàs inuestitura veteris beneficii non fit sine fidelitate, vt suprà 4.§.nulla. Sed hæc inuestitura quæ fit sine fidelitate color etiam est quidam potius, quo pares litis huius congrui iudices efficiuntur, quàm inuestitura. Hoc igitur colore cognoscent mox de principali caussa, in qua si vicerit dominus, inuestitura illa habebitur pro nulla: si vicerit vasallus, tum exacto ab eo iureiurando fidelitatis verè inuestietur de suo recto feudo, vt infrà 4.tit.46. Color quæritur iudicationi parium, vt color querelæ inofficiosi testamenti quasi sanæ mentis testator non fuerit, quæ tamen falsa expositio est. Sed falsæ expositiones siue colores, vt Quintilianus docuit, etiam in foro recipiuntur. Datur iniquæ actioni color. Datur incompetenti iudici color. In proposita specie incompetentes erant pares, quia de hoc ipso quærebatur an essent actori pares. quæ controuersia cessat, si constet actorem aliunde vasallum esse, id est, ratione alterius feudi. eo enim casu in alterius feudi controuersia certissimū est forum parium competens fore, qui actorem curabunt protinus inuestiri de suo recto feudo præstita fidelitate, & possessionem perturbatā reformabunt, tum de principali caussa cognoscent, vt infrà 4.tit.82. & à domino plerumque probationem exigent, defensionémve actori dabunt, vt suprà 11.§.vlt. & infrà 4. tit. 23. Ait, *Sed laudatum sæpe scio*. Id est, iudicatum, vt dixi 1.tit.17. & eodem sensu Guntherus Poeta feudalis noster,

-Quam laudauerit ille
Compenset redimátque suum mercede laborem.

Aliàs laudatum, id est, condictum & conuentum. Helmodius Hist. Sla Colloquium prouinciale laudatum fuerat. Sicut laudatum fuerat occurrit ad locum placiti. Laudatum fuit ne quis transfugam alterius reciperet. Factū est ex consilio vtriusque partis vt laudaretur pax.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM VEL AGNATVM, ET VEnerabilem domum.

TIT. XXI.



MILES qui beneficium tenebat, cùm esset sine liberis, venerabilem domum intrauit, & seculo renunciando, arma bellica deposuit, habitúmque religionis assumpsit, & sic cōuersus factus est, hic donec vixerit, feudū retinere conatur, quod dominus vel agnatus

tas sibi pertinere contendit. Sed iudicatum est domini, vel agnati conditionem esse potiorem eo quod desiit esse miles seculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum qui non debet gerere officium.

COMMENTARIVS.

Monachismo feudum amitti, & redire ad proximũ agnatum, si fuerit paternum: vel ad dominum, si fuerit nouum, vel etiã si fuerit paternũ nullo existente agnato, non ad venerabilẽ domũ. Alodia tacito iure venerabilem domum sequuntur, ex No. Iustiniani de Monachis. Vt autem monachismo, ita clericatu feudum amittitur, vt infrà 4. tit. 7. 33. 41. & vlt. nec obstat tit. De Capit. Conr. §. vlt. quia loquitur de feudo quod initio concessum est clerico & Ecclesiæ. Nos loquimur de feudo initio militi concesso, & hoc dicimus clericatu vel monachismo amitti, quoniam cui datum est, is esse desiit. & seruanda semper est feudi lex & origo prima. Nec sanè quod receptum sit, rectè vasallum alium pro se vicarium dare, qui domino seruiat. ideo dicemus clericatu, vel monachismo feudum non amitti, quia feudi initium & constitutio aliud suadet, & temerè vasallus vicarium seruitium suæ operæ supponere vtique semper non potest.

SI DOMINVS VASALLVM IN CVLPAM INCIDISSE DICAT, *vel contrà.*

TIT. XXII.

Dominus vocat militẽ, qui ab eo feudũ possidebat, dicendo eum in culpã incidisse, per quã feudum amittere debeat. Hic non respondet. Quæritur, quid faciendũ sit domino? Respondeo, eum ad curiã vocare debere, & si non venerit, iterum debere eũ vocare, vsque in tertium, spatio septem vel decem dierũ arbitrio eiusdẽ curiæ terminando. Quòd si neque venerit ad tertiã vocationẽ, hoc ipso feudũ amittat, & ideo debet curia dominũ mittere in possessionẽ. Sed si intra annũ venerit, restituitur ei possessio, alioquin & beneficiũ, & possessionẽ amittit: vt in Lõbarda, de iis qui ad palatium venire contẽpserint. l. si cuiuscunque.

Si verò vasallus queritur de domino, forsan quia feudũ malo ordine intrauit, domino perperàm respõdente, quid vasallo faciendũ sit quæritur. Respondetur, eũ curiã debere vocare, & in ea de domino conqueri. Curia autẽ debet adire dominum, cúmque salua reuerentia competenter cogere, vt vel posses-

sionē restituat & acquiescat, vel iudicio curiæ se committat. Quòd si ter admonitus facere distulerit, tunc licet vasallo ad aliam maiorem potestatem ire, & sibi consulere, si dominus ei iustitiam facere noluerit, poterit eum deprædare.

COMMENTARIVS.

Si dominus intendat ob culpá vel ingratitudinē vasalli feudum sibi esse cōmissum, vocare eū debet ad iudiciū parium edictis tribus intermisso spatio vii. vel x. dierū arbitrio iudicis. Quod ait de vii. diebus, est ex iure Pōtificio. c. præsenti. 5. q. 2. vt libro seq. tit. 1. §. est & alia. Quod de x. est ex iure ciuili, l. ad peremptoriū & seq. D. de iudic. l. properandū. C. eod. Et eundē edictorū ordinē aduersus Mediolanenses obseruauit Fridericus consilio Iurisperitorū. Radenicus 3. c. 27. Legumperiti Friderico suadent Mediolanenses licet improbos & infames iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse, ne violentia eis illata, vel contra ios in absentes prolata sententia videretur. Legitimas verò inducias dicunt iudicis edictū vnum, mox alterū, & tertiū seu vnum pro omnibus quod peremptorium nominatur: Si tribus edictis euocatus vasallus non venerit, dominus mittitur in possessionem feudi. & re tamen ita transacta, adhuc vasallo datur annus, intra quem si venerit, possessio ei restituitur, refusis impensis litis, & onus probandi domino incumbit. Post annū vasallus omnem recuperandi feudi spem amittit. quod congruit cū No. 112. & l. 3. Lang. de his qui ad pal. venir. cont. In Langobarda datur annus & dies, quo adiicere posteriores legibus solent, quæ annū præscribunt, vt intelligantur eā præscriptionem non finiri anni die supremo, sed sequenti die, & cū qui venerit die sequenti, satis in tempore aduenire. Quid autē dicemus ecōtrario, si vasallus queratur de domino, puta quòd possessionē feudi inuaserit malo more? hoc casu apertè Vincentius scripsit vasallo in dominū competere interdictū Vnde vi, in Speculo Doctrinali, quod hoc loco significatur obscurè. Et vocabitur similiter dominus ad curiā edictis tribus, quæ dominum hortabitur verecundè possessionem vasallo restituere. Hortabitur, dicunt Impp. in l. 9. C. de cond. ob cau. l. 8. C. de lib. cau. Obertus hoc loco, competenter coget, id est, moderatè. Hortationi itaque immistū est nonnihil necessitatis, & ad d. l. 8. lib. 48. βασιλ. κῶν scriptum est ἀναγκάζεται. Si non pareat dominus edictis interdictisve curiæ suæ, eum vasallus ad maiorem curiā vocabit, & ad extremum in eadem contumacia perseuerātem, poterit deprædare, id est, grassari in eum impunè quasi omni fide solutus, vt contrà si vasallus rebellis & contumax esse perseueret, ex Iurisconsultorum sententia apud Radenicum & Guntherum res vasalli direptioni adiudicantur.

OBER-



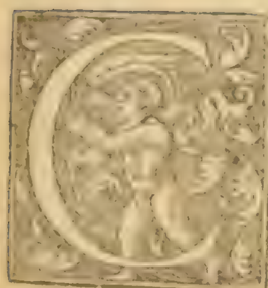
OBERTI DE ORTO DE FEVDIS

LIB. III.

DE BENEFICIO QVID SIT, ET QVIbus modis amittatur.

TIT. I.

Obertus de Orto Anselmo suo S.



COgis me, & super hoc sæpe scribendo multùm vrges vt caussas, quibus beneficium amittatur, enumeratas tibi significarẽ. Quod ideo distuli, quia sæpius circa nostræ Reipub. curam occupatus, & multis priuatorũ caussis, aliisque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas parui pendere, & studium discendi tibi imminens negligere, quid mihi super hoc videatur, paucis explicabo: dummodo memineris caussas illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendi. Nam sicut de probationibus in Digestis scriptum reperimus, sic & de his caussis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quæ caussæ quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicuius vasalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse definiri: nihil errauerit. De illa tamen ingratitudine loquor, per quam beneficium amittatur. non enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam

fidelis accepti beneficii videtur ingratus, ſed ſunt quædam (vt ita dixerim) egregiæ ingratitudinis cauſſæ, quibus beneficium ſecundum mores curiarũ ſolet adimi. Quomodo enim vaſallus, quàm humiliter, quàm deuotè, quàm benignè, quàm fideliter erga dominum ſuum debeat ſe habere, potius ex naturali ratione & bonis curiarũ conſuetudinibus poteſt percipi, quàm lege aut ſcripto aliquo poſſit comprehendi. In primis te illud ſcire oportet, beneficii illius, quod eſt genus, talẽ eſſe definitionem. Beneficium nihil aliud eſt, quàm beneuola actio tribuens gaudium capientibus, capiénſque tribuendo, in id quod facit, prona, & ſponte ſua parata, vt ait Seneca. Huius autem generis ſpecies quædam eſt beneficium illud, quod ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vſusfructus vero illius rei ita ad accipientem tranſeat, vt ad eum heredéſque ſuos maſculos ſiue fœminas (ſi de his nominatim dictum ſit) in perpetuum pertineat: ad hoc vt ille & ſui heredes fideliter domino ſeruiant, ſiue ſeruitium illud nominatim quale eſſe debeat, ſit expreſſum: ſiue indeterminatè ſit promiſſum.

Prima autem cauſſa beneficii amittendi hæc fuit, & adhuc eſt in pleriſque curiis, ſed in noſtra curia Mediolanenſi non obtinet, quod ſi vaſallus per annum & diem domino ſuo mortuo ſteterit quòd heredem domini ſui, inueſtituram petendo, fidelitatem pollicendo, non adierit, tanquam ingratus exiſtẽs beneficium amittit. & econuerſo ſi domino ſuperſtite vaſallus deceſſerit, & filius eius per iam dictum tempus neglexerit petere inueſtituram, beneficio carebit. Eſt & alia ingratitudo notanda, ſi dominus inueſtituram pollicendo, vaſalli fidelitatem petierit, ex illo non præſtante, dominus tribus vicibus, conuenienti tempore interpoſito, fortè ſeptem dierũ ſpatio, ad curiam ſuam ſuper hoc reclamauerit, & vaſallus tribus vicibus citatus à ſuis paribus iurare noluerit, ſi tamen beneficium tale ſit, vt pro eo iuſiurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt enim quædã feuda ita data, vt pro his fidelitas non ſit præſtanda.

Item qui dominum ſuum, cum quo ad prælium iuerit, in acie periclitantem dimiſerit: beneficio indignum ſe iudicauit. Præterea ſi vaſallus præſcierit aliquem contra domi

dominum suum assaltum, vel mortem, vel captionem, aut patrimonii grandem iacturam molientem: debet dominum quàm citius potest certiorare, vt proinde dominus sciens prudensque periculum valeat declinare. Quòd si non fecerit, doloque vel negligentia celauerit: beneficio se cariturum agnoscat. Rursus si dominæ, vel filiæ, vel nurui aut sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit: feudo, quo se monstrauerit indignum, carere debet. Porrò si dominum assalierit, vt ita loquar, vel vicum in quo est, per vim aggressus fuerit, vel impias manus in personam domini vbicunque ingesserit, vel alias graues, vel inhonestas iniurias intulerit, vel morti eius veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus fuerit, beneficium amittit. Illud te non lateat, quòd si suo domino iustitiam facere noluerit, feudo quod tenebat, expoliandus est: sicut in alio libello tibi scripsisse hoc credo. Sed non est alia iustior caussa beneficii auferendi, quàm si id, propter quod beneficium datum fuerit, seruitium facere recusauerit. Aliud est si fortè ideo non seruierit, quia non potuerit: tunc enim feudum non amittit. Item si delator domini sui extiterit, & per suam delationem graue dispendium eum sustinere fecerit, vel si cognouerit dominum inclusum, & eum cùm potuerit non liberauit, feudum perdit. Istis & aliis modis qui à diligenti iudice perquirendi sunt beneficia debere amitti, tam naturalis quàm ciuilis ratio suadet: quæ potest colligi, si quis nouam constitutionem iustas exheredationis caussas enumerantem, & alias constitutiones veteres iustas ingratitudinis & repudii caussas, quibus matrimonia rectè contracta soluuntur, & donationes iure perfectè reuocantur, subtiliter scrutatus fuerit. Sed quia natura nouas deproperat edere formas, potest multis modis contingere, vt aliæ emergant caussæ, quibus videatur iustè adimi posse feudum: ideoque iudex solers & discretus & æquitati obsecundare sollicitus cuncta subtiliter dispensans prouideat, si qua fuerit antiquioribus caussis, similis seu maior, vt proinde sciat vtrum beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum.

Illud enim est certum, quod non ex omni caussa, ex qua opinio vasalli grauatur, beneficium amittitur: nam & sæpe* de ierat, *γρ'. degenerat.

ierat, & beneficiũ nihilominus retinet: vt puta qui beneficii portionem alienat absque domini scientia, beneficium quidẽ retinet, sed fidem promissam seruare non videtur.

COMMENTARIVS.



HOc libello proponit primùm Obertus definitionem beneficii generalem ex Annæo Seneca. *Beneficium est beneuola actio*, &c. Beneficium igitur non est, id quod sub oculos venit, puta fundi, ædes, annonæ quæ dantur, sed dantis voluntas propensa. Quod ait, *Tribuens gaudium*, &c. id Aristoteles exposuit his verbis, καὶ τὸ εὖ ποιεῖν καὶ τὸ εὖ πάσχειν τῶν ἡδέων, τὸ μὲν γὰρ εὖ πάσχειν τυγχάνειν ἐστὶν ὧν ἐπιθυμοῦσι, τὸ δὲ εὖ ποιεῖν ἔχειν καὶ ὑπερέχειν ὧν ἀμφοτέρων ἐφίενται. Beneficii species est feudum. Est igitur feudum beneficium, quod propenso animo datur, ita vt proprietas rei immobilis penes dantem remaneat, vsusfructus in accipientem perpetuo iure transeat sub onere fidei & seruitii certi incertive plurimumque militiæ. Non res ipsa immobilis quæ in feudum datur. Res est materia feudi. multum autẽ interest materiã feudi & feudũ. Feudum si philosophos imitemur, est beneuola actio dantis rẽ soli: si Iurisperitos, quibus omnia vocabula iuris intellectum habent, ius quod dominus in re soli prolixè nobis & beneuolè cõcedit. Imperiti Philosophiæ Iurisque id quod traditur possideturque tantùm spectant, dum feudum definiunt esse rem immobilem. Definitio demonstrat feudum esse gratuitum, cùm ex beneuolentia proficisci dicatur. quod redemptio siue ἀνακάμψις non mutat, vt dixi 1. tit. 1. Et rei in feudum datæ proprietatem ad vasallum non pertinere. rem igitur esse nec mancipi, vt diximus 2. tit. 17. Eadem demostrat feudi ius esse perpetuum. At sunt quædam feuda temporaria, vt feuda habitationum & his similia. Sed hæc non sunt propria feuda, vt suprà 1. tit. 1. §. itẽ illud. Definitio hæc, proprii feudi definitio est. Qua de caussa & beneficia quæ clericis dantur, non sunt propria feuda, sed comparantur feudis habitationum, feudis annonariis, vel ærariis, feudis functionum, priuatarum, vel publicarum, qualia sunt eorum quos prædiis nostris actores aut custodes imponimus, & aduocatorum olim Tiguri, & Bithyniæ, & beneficiariorum apparitorum, qui & Cæsariani feudales dicuntur, & horũ imitatione etiam clerici beneficiarii sunt. & inde beneficiorũ sacerdotaliũ nomen, quæ & à principe olim conferri solebant, vt feuda propria, nec electus quisquã Episcopus antè consecrari poterat quam à principe regalia per sceptrũ accepisset, vt Otho & Guntherus scribunt, & Albertus Argentinensis sæpe meminit Episcoporũ & Abbatũ ab Imperatore de suis regalibus solemniter inuestitorũ præstita etiã fidelitate & hominio & hoc quidẽ ius cõferẽdorũ regaliũ, id

est,

est, inuestiendorũ Episcoporum de suis regalibus multi Reges Galliæ à Carolo Magno sibi vindicarunt, sed id modò Pontifici Romano, modò certis Ecclesiis remiserunt, vt Ecclesiæ Attrebatensi remissum testatur vetus inscriptio ædis D. Mariæ Attrebatum, modò remissum repetierunt, modò vacante tantum cathedra vsurparunt conferendorũ beneficiorum potestatẽ, atque etiã vacantis Ecclesiæ reditus, donec alius à se inuestiretur Episcopus. & hoc potissimùm Regalia vocarunt. Ex his autem beneficiis, quæ impropria esse diximus, alia morte dãtis & accipientis finiuntur, vt mercenariorum militũ, alia morte accipientis tantum, vt feuda habitationum, alia anno finiuntur, vt custodum procuratorumve feuda. Igitur perpetuo iure non censentur. At præterea superior feudi definitio demonstrat feuda sub certo incertove seruitio dari. Imo quædam dãtur sine seruitio, quorum mulier capax est. Sed non ideo vitiosa definitio est. nam quod plerumque fit, definitione comprehendi sufficit. Omnia feuda plerumque sunt conditionalia, id est, sub lege seruitii. Cetera quæ ad definitionẽ feudi pertinent exposui lib. 1. Post definitionem feudi, docere Obertus instituit quibus modis feudum amittatur, è quibus quod plures iam persequuti simus libris superioribus, quodque res sint facillimę per se, obscuræ diligentia esset, si in his rursus frustra adlaboraremus. Illud te non lateat, inquit, quod si suo domino iustitiam facere noluerit, feudo quod tenebat expoliandus est. Hæc verba sunt ambigua. nam vel hoc significãt, Si vasallus in curia sua (potest enim fieri, vt vasallus curiam habeat propriam) domino ius reddere noluerit: quæ caussa amittendi feudi iustissima est, Constit. Neap. 3. tit. 19. Vel si electus inter pares iudex caussæ feudalis operam dare noluerit, vel ex bono & æquo non iudicauerit, quæ caussa etiam iusta videtur, cum iureiurãdo fidelitatis inseri soleat, et in iurisiurãdi formula relata in Summa rurali, *Sire, ie viens a vostre hommage, & en vostre foy, & deuiens vostre homme de bouche & de mains, & vous iure & promets foy & loyauté, & de garder vostre droict à mon pouuoir, & faire bonne iustice a vostre semonce, ou a la semonce de voštre bailly a mon sens*. Possunt & hoc verba illa significare, Si feudi ratione à domino in iudiciũ vocatus iuris sui experiundi caussa, edictis obtemperare noluerit nã etiamsi feudi amittendi caussa iusta alia non fuerit, contumacia eius plectitur damno possessionis & feudi. & hoc magis verisimile videtur. cùm dicat id se alio libello eidem Anselmo scripsisse. Scripsit autem prioris libelli, tit. vlt. vbi econtrario etiam dominũ qui nolit cum vasallo facere, id est, de iure suo experiri, & in iudicium venire noluerit, dominatione feudi multari & direptioni subiici demonstrauit. Sequitur alia caussa, & quidem iustior, si seruitium quod indictum est pacto inuestituræ, implere noluerit cùm potuerit, Si dominũ accusauerit iudicio publico, vel extraordinario, excepto crimine perduellionis, vel si testimonium aduersus eum dixerit, vt infrà 4. tit. 36. vel si

carcere

carcere clusum dominum cùm potuerit non liberauerit, vt si pro eo non fideiusserit, quod expressum est Const. Neap. 3. tit. 19. & ex eadem caussa filius exheredatur à patre, No. 115. Quibus autem ferè ex caussis filius iure exheredatur, & vasallo feudum eripitur. Feudi ereptio, exheredatio est. Conferri etiam cum his possunt caussę diuortii, & caussę reuocandæ donationis: quæ omnes morte alteruttrius finiuntur. nec enim ab herede, vel in heredem obiici possunt, quæ obiectæ non sunt à defuncto vel in defunctum, vt si me testamento pater non damnarit ingrati, nec damnabit heres patris, nec si filium damnarit pater, ideo damnabitur & nepos ex filio. idémque est in reuocanda donatione, l. 7. C. de reuoc. don. & in actione de moribus inter virum & vxorem, l. vlt. C. Th. de inc. nup. Ergo & in actione ingrati siue τῆς προδοσίας, quæ in vasallum datur. Multæ aliæ possunt exoriri caussæ, propter quas videatur vasallo feudum adimendum esse, quæ sunt relinquendæ iudicio curiæ. nec enim possunt omnes certo modo definiri. nam & si in dominũ nihil deliquerit, nonnunquam feudum amittit, vt si fratrem vel consobrinum occiderit, & nonnunquam etiam si à fide nõnihil recessisse vasallus videatur, feudum non amittit, vt si feudi partem alienauerit inuito domino, feudum non amittit, secundum morem antiquum, hodie amittit pro ea parte, si periurii periculo dominum non liberauerit, feudum non amittit, vt infrà 4. tit. 17. 48. vel etiam si quid quod in rem domini erat celauerit, vt eodem libro tit. 5. Ait, *Nam & sæpe degenerat* (sic legendum) id est deflectit ab officio. Degenerare est ἀποκλίνειν.

AD QVEM FEVDVM AMISSVM REDEAT.

TIT. II.

DEnique sæpe quæsitum est vasallo propter iustam culpam à feudo cadente, vtrum ad dominum, an ad successorem vasalli beneficiũ pertineat, sed hæc distinctio tam ratione quàm moribus comprobata est, vt si quidem vasallus ita in dominum peccauerit, vt feudũ amittere debeat, non ad proximos, sed ad dominum beneficium reuertatur, vt hanc saltem habeat suæ iniuriæ vltionem. Si vero non in dominum, sed alias graue quid commiserit, sicut ille qui fratrem suum interfecit: vel aliud graue crimen (quod parricidii appellatione continetur) commiserit, feudũ amittit, & non ad dominũ, sed ad proximos pertinet, si tamen

bene-

beneficium fuerit paternum, sic enim sæpe pronũciatum scio.

Si vasallus contra constitutionem bonæ memoriæ Lotharii Imperatoris beneficium alienauerit, quia dominũ contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat, scriptum est enim vt pretio ac beneficio se cariturum agnoscat.

COMMENTARIVS.

FEVDVM amissum ex caussa ingratitudinis, perfidiæ, cõtemptus, contumaciæ redit ad dominum quem vasallus offendit, non ad agnatos vasalli, etiam si ob alienationem factam inuito domino amissum fuerit. nam & qui alienat inuito domino, eum aspernari & contemnere videtur. Feudum autem amissum ratione grauioris delicti, in alium quàm dominum commissi, vt ratione parricidii, non redit quidem ad liberos vasalli, sed ad agnatos, si fuerit paternum feudum. atque ita definiuimus superiore libro tit. 4. Cur verò non ad liberos? Cur innocentibus liberis delictum patris nocet? Non potest alia ratio reddi quàm quæ in crimine maiestatis, quòd in liberis metuantur exempla paterni sceleris magis quàm in agnatis, qui non ex eo, sed ex superiori parente prodierunt. magni autem interest domini probos vasallos habere, indolis & stirpis bonæ. Ceterùm, vt pretio precibusve illa quandoque feudum emeretur à domino, & excludit agnatos, vt 1. titu. [illegible] ita liberi si feudum à domino impetrauerint, præferentur agnatis, vt 4. titu. 34. Potest dici & priore casu, cùm in ipsum dominum deliquit vasallus, mortuo vasallo liberisque eius, feudum paternum, in quo post liberos agnati iure successuri erant, ad agnatos redire. idémque dicendum esse, si vasallus feudum in manus domini refutauerit. atque ita auctori fragmentorum videtur lib. 4. titu. 78. 83.

I EX



EX VARIIS ET INCERTIS AVCTORIBVS DE FEVDIS

LIB. IIII.

DE EVICTIONE FEVDI, ET EIVS AESTIMATIONE PRAESTANDA.



TIT. I.

NEGOCIVM tale est. Quidam vasallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit, & sic vasallus dominum vocauit, vt eum defenderet, domino renuente ad iudicem venire, vasallus amisit caussam per sententiam, nunc verò vasallus cambium feudi à domino petit, ad quem dominus respondens ait illum nunquam ab eo feudum tenuisse, nec ab eo inuestituram accepisse, contra quem vasallus dicit se hoc feudum ab eo tenuisse, & inuestituram recepisse,& ab eo petiuisse,vt eum in iudicio defenderet,nec tunc temporis inficiabatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. Super negocio isto tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium,videlicet Oberti, & Gerardi,vt si vasallus, cum de feudo interpellabatur,auctorē suum, id est dominum vt eū defenderet vocauit,& hoc probare possit, si in eo iudicio vasallus fuerit victus de re aliena inuestitus fuisse, vt dominus vasallo eiusdē æstimationis quod erat tempore rei iudicatæ feu

re feudum restituat, vel nummos in feudum dandos numeret, & hoc cùm certum est vasallum de feudo victum fore. Sed si dominus neget hoc feudum nunquam ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum vel eius antecessores vnquam inuestituram accepisse, & hoc vel per instrumentum publicè confectum, vel per pares curtis vasallus poterit probare, dominus ad restitutionem feudi tenebitur, alioqui dominus sacramentum subire cogetur, istum qui est in caussa, vel eius antecessores à se, vel à suis antecessoribus nunquam hoc feudum tenuisse, vel inuestituram accepisse, quo facto dominus absoluendus erit.

COMMENTARIVS.

ACTIO de euictione in id vasallo datur, vt dominus aliud feudum eiusdem pretii cuius erat id quod euictum est rei iudicandæ tempore vasallo concedat, vel litis æstimationē quam ex sententia iudicis victori vasallus exsoluit. Hoc enim significant illa verba, *Vel nummos in feudum dandos numeret*, nempe vt vel æstimationem litis quam vice feudi subiit vasallus, dominus ei restituat. Absoluitur tamen dominus si vasallus eum non laudauerit, vt liti subsisteret, quemadmodum diximus 2. titu. 8. quæ actio in actorem patentem olim dicebatur, vel si probare vasallus nequiuerit se ab eo feudum tenuisse, & iurauerit dominus se parentésve suos inuestituram non fecisse. *Cambium feudi.* Vt aliud præstet in vicem eius qui euictus est.

SI CONTENTIO EST INTER DOMINVN ET AGNATOS DEFUNCTI DE FEUDO.

TIT. II.

SI de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum & agnatos defuncti, domino nouum feudum, agnatis vero paternum esse contendentibus, agnati in possessione feudi de quo quæritur, constituendi sunt. Eo facto, super principali quæstione cognoscendum est, vtroque autem deficiente in probatione, electio iurisiurandi agnatis danda est.

COMMENTARIVS.


ORTVO vasallo, dominus feudum nouum esse dicit, agnatus antiquum. Agnatus inuestiendus est de suo recto feudo secundum modum propositum 2.titu.20. atque ita in possessionem constituendus. Proinde in lite principali domino incumbit probatio quasi actori, & vtroque deficiente, electio est agnati vt iuret, vel iusiurandum referat domino. quod tamen iudex non sequitur semper, vt suprà 2.titu.11.§.vlt. Idem erit si lis sit inter dominum & emptorem feudi, vt infrà 50. Regulariter enim defensio datur reo.

DE POSSESSIONE APVD FILIAM COLLOCANDA.

TIT. III.

Nter filiam defuncti & agnatos eius de quodam prædio mota est quæstio, agnatis feudum, filia verò alodium siue libellariam esse asserentibus, super possessione, apud quem manere debeat, quærebatur. Responsum est apud filiam possessionem interim esse collocandam, deficientibus verò hinc inde probationibus, per iusiurandum caussa cognita res decidetur, electione danda agnatis.

Defuncto milite, inter dominum & filiam illius super quodam feudo quærebatur, domino feudum, filia alodium siue libellariam esse allegante. Respondi filiam in possessione feudi manere debere donec de eo iudicetur, probatione vero hinc inde cessante, electio iurisiurandi filiæ danda est.

COMMENTARIVS.


I lis sit inter filiam & agnatum, filia dicente esse alodem vel libellariam, agnato feudum, filiam in possessionem constituemus. actoris itaque partes agnatus sustinebit. sed probationibus deficientibus, electio dabitur agnato potius quàm filiæ, vt infrà 50.65. vterque defunctum attingit agnatione, & discrimen tantum est in sexu, cuius etiam prærogatiua fidei sæpe maris stabitur potius quàm fœminæ. At in superiori titulo electio datur reo, non actori. Non sunt cõtrarii. nam hic dicit actori electionem dari caussa cognita. quod & nos in superiori specie admittimus, vt suprà 2.ti.15. Idẽ admittemus in specie §. seq. Si lis sit inter filiã & dominũ, filia dicẽte alodiũ vel libellariam, domino feudum, filia in possessione cõstituetur, & deficiẽtibus probationibus filiæ defuncti secundum communem regulam cõ-

ditio

ditio iurisiurandi deferetur potius quàm extero qui se dominum dicit, vt infrà 50. nam & ab ea præsumptio facit. præsumuntur enim in dubio prædia omnia esse alodia, plerisque locis feudalia vel censualia, hoc iure alodia. sed nihilominus caussa cognita dicenti esse feuda, conditio iurisiurandi deferri potest. totum enim hoc pendet ex arbitrio iudicis. Præterea notandum in alodiis, & in libellariis filias succedere. Imò & in precariis & emphyteusibus. nam à feudorum tantùm successione remouentur.

DOMINVM INVESTITVRAM FEVDI SVI MILItis in alium facere posse.

TIT. IIII.

MOribus receptum est dominum de feudo militis sui quod post mortem ipsius ad dominum reuerti sperabatur, in alium militem inuestituram facere posse, quæ inuestitura tũc demum capiet effectum, cùm feudum domino aut heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis personis. nam si ecclesiastica persona talem faciat inuestituram, non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur, & in tali inuestitura cõsensũ eius de cuius feudo sit, exquiri nõ oportet.

COMMENTARIVS.

HOc dicitur de feudo quod successionem habiturum nõ est, & de inuestitura, cui inest cõditio siue pactio, vt ne ante mortem militis ex inuestitura secundus agat, sibi tradi oportere, qua de re diximus satis 1. ti. § si verò archiepiscopus. & 5. 27. 30.

DE POENA INFICIATIONIS FEVDI.

TIT. V.

VAsallus si feudum vel feudi partẽ aut feudi conditionem ex certa scientia inficiatur, & inde cõuictus fuerit, eo quod negauit feudo eiúsve conditione, expoliabitur. alius autem vasallus, quãuis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet, aut si aliam rem domini celauerit vasallus, feudum non amittit.

COMMENTARIVS.

FEVDVM amittit qui feudum sciens inficiatur, vel feudi conditionem, id est, seruitium feudo impositum, vt infrà 21. & 39. Inde illud Gallorum, *Qui fief denie, fief pert*. nam & hic dominum contemnere aut erubescere videtur. Dixi, sciens. Nesciens non amittit feudum. imò nec inficiator est. & multominus si dubitans responderit. Dubitans negat, l. si quis testamentum. D. ad leg. Aq. sed negat inscienter. Pro errante igitur & ignorante habetur, l. vlt. C. de cond. in d. l. 2. D. quis ordo in bo. poss. ser. ergo non pro inficiatore. Et hoc de ea etiam inficiatione accipiendum esse quæ fit extra iudicium, quod sequitur indicat, non amittere vasallum fortè alterum feudum proprium ob non detectam conuasalli inficiationem. nam detegi eam quæ fit in iudicio quid opus est? At etsi factam extra iudicium nó detexerit, qui sciebat vasallus alter, hic non ideo tamen feudum amittit. nec enim omnia quæ in rem sunt domini indicare domino vasallus debet, sed ea tantùm quæ ad domini vitam, existimationem & patrimonii grandem iacturam spectant, vt suprà 3. titu. 1. §. præterea. Ait, *Vel feudi partem*. Et hunc rectè censent interpretes partem tantùm amissurum, exemplo eius qui partem feudi alienauit contra Constitutiones.

DE PRAESCRIPTIONE FEVDI LONGISSIMA.

TIT. VI.

SI quis per triginta annos rem aliquam in feudum possedit, & seruitium domino exibuerit, quamuis de ea re non sit inuestitus, præscriptione tamen triginta annorum se tueri potest.

De hac re diximus libro 1. titu. vlt.

CLERICVM FEVDVM PERDERE

TIT. VII.

QVI clericus efficitur aut votum religionis assumit, hoc ipso feudum amittit.

Miles scilicet cui fuerat initio concessum, vt diximus 2. tit. 21.

AN

AN VASALLVS QVI SE NON EXHIBET DOMINO, *feudum amittat.*

TIT. VIII.

ET si vasallus omni anno domino se non repræsentat, feudum tamen non amittit.

Relegantur quæ adnotauimus ad 1. titu. 20.

OMNES FIDELIS FILIOS FIDELITATEM FACERE DEBERE.

TIT. IX.

OMnes filii eius qui feudum acquisierit, fidelitatem facere debent maximè si * indiuisum habent. quòd si feudum ex diuisione ad vnum tantùm peruenerit, ille tantùm faciet fidelitatem. * al. diuisum

COMMENTARIVS.

LEGENDVM in contextu, *Si diuisum habent.* quod & fragmenta probant. Cùm plures, inquiunt, vasalli paternum habent beneficium, donec illud indiuisum possident, vna fidelitas, & vnum seruitium domino fieri debet (idque plerisque locis maior natu præstat.) Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. & Constitutio Friderici. Omnes, inquit, qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi fidelitatem faciant. Primùm proponit Marchiam, Ducatum, Comitatum non posse diuidi, sed primogenito cedere, vel eo inhabili existente, puta furioso aut infami, secundogenito. quod etiam expressum est aurea bulla Caroli IIII. Imp. Cetera diuidi, ita vt omnes fidelitatem faciant. quod Guntherus in hunc modum:

Marchia seu Comitis possessio siuè Ducatus
Integra permaneant, feudalia cetera multis
Participanda patent, domino dum quisque fidele
Spondeat obsequium iurandáque foedera præstet.

Est & huius rei arg. in l. 5. in pr. D. com. diuid. Quid tamen dicendum est econtrario, si plures sint domini vnius feudi? Et hoc casu placet pro

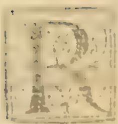
vno feudo vnam tantùm fidelitatem esse faciendam dominatione diuisa inter dominos, si vnus sit vasallus, vt Cōst. Friderici de feudis non alien. §. præterea Ducatus. Eam igitur faciet cui voluerit ex dominis. quo iure vtimur. Seruitium omnibus debebit. Si autem indiuisa sit dominatio, fidelitas non fiet ante diuisionem, quoniam, vt inferius fragmenta siue vt vocant capitula extraordinaria comprobabunt, secundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere. Et si faceret vnam partibus indiuisis, non posset partibus diuisis alteram defugere, vel etiam manente communione quisque quasi dominus fidelitatem iurari reddique sibi postularet, nec quies esset vasallo ante quam singulis ita contra ius naturámque feudi satisfecisset. itaque melius est expectari diuisionem.

ADOPTIVVM IN FEVDVM NON SVCCEDERE.

TIT. X.

ADOPTIVVS filius in feudum non succedit.

COMMENTARIVS.



Atio non est obscura. Adoptio non adfert ius sanguinis. & sanguini dantur feuda, non adscititiis comentitiísque liberis. In alodiis tamen succedunt.

FILIOS SECVNDI MATRIMONII TANTVM FOEMINAE IN *feudum succedere.*

TIT. XI.



Vlier habens feudum, relictis filiis ex duobus matrimoniis decessit, inter quos feudi quæstio aliarumque rerum maternarum vertebatur. obtinuit filios * prioris matrimonii tam in feudo quàm in ceteris potiores esse.

* γρ. posterioris.

COMMENTARIVS.



Emo non iniquitatem in hac sententia testatur esse maximam. sed nos ita fingimus, matrem adquisiisse feuda vel alodia contemplatione secundi matrimonii, & ita infrà tit. 103. positam speciem legimus, & in contextu isto, posterioris matrimo

trimonii, non prioris, quam scripturam etiam titulus ipse cõfirmat, quẽ fide bona restituimus, sicut ceteros vt erant in vetustissimo feudorum libro. Adquisiuit ergo feuda, vel alodia contemplatione posterioris matrimonii, & ideo eius tantùm matrimonii filii in eis bonis ab intestato succedunt, licet alias ex S.C. Orfitiano omnes æqualiter succedant. Idemque dabimus liberis prioris matrimonii in rebus quæsitis prioris matrimonii contemplatione. quod receptum videtur exemplo l.4.C. de sec.nup.

VT NATVRALES POST FACTI LEGITIMI NON SVCCEDANT.

TIT. XII.

NAturales filii licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi nec soli nec cum aliis admittuntur.

COMMENTARIVS.

FILII naturales patri non succedunt, etiam si post delatam successionem fiant legitimi, vt nec clerici, nec monachi, licet postea desinant esse clerici aut monachi, vt suprà 2.titu.21.nec serui licet postea fiant liberi. Matri tamen filii naturales succedunt ex S.C.Orfitiano, nisi sit mulier illustris quæ iustos liberos habeat, l.pen. C.ad S.C.Orfit.

DE MINORE AD FIDELITATEM FEVDI NON COGENDO.

TIT. XIII.

SI minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogatur, donec venerit in maiorem ætatem, in qua doli capax sit, feudum tamen retinet.

Si quis decesserit filio impubere relicto, fidelitatem nec ipse nec alius pro eo facere cogitur. idem de seruitio personali. alius tamen pro eo faciens seruitium admittetur.

COM

COMMENTARIVS.



MINOREM accipit pro impubere, vt [illegible] quod ait, donec doli capax sit. Omnis enim pubes doli est capax, impubes incapax. Hic igitur fidelitatem facere non compellitur, nec tutor vel procurator eius, nec ex hac caussa feudum perdit. excusat eum ætas, & expectare debet dominus quoad adoleuerit, quæ patientia interim pro fidelitate habetur. Seruitium tamen per alium facit, & consequenter soluit [illegible] & [illegible]. Nō cogitur alius pro eo fidelitatem iurare, quia nec dominus alium suscipere, si malit pubertatem expectare. Si cogi posset dominus suscipere fidem per procuratorem, eo casu & vasallus cogeretur eam præstare per se aut per procuratorem. Volenti domino non est dubium per tutorem recte fidelitatem præstari non minus quam [illegible]. A pubertate danda est fidelitas intra annum & diem ex Constit. Fed. [illegible] alioquin feudum proprietati consolidatur, restitui [illegible] potest, vt Doctores sentiunt rectè, quod hodie, cum dominus ob fidelitatem non datam feudum non reuocet, sed fructus tantum [illegible] faciat, fortè non procederet, propterea quòd [illegible] pro re mobili restitutio in integrum, & fructus solo separati mobilibus adnumerantur. Pubertatem autem æstimamus ex annis XIIII. [illegible] hac in ipsa caussa definitum fuit in consilio Roberti regis Siciliæ in hæc verba. Si decesserit ille qui ad certum seruitium a Rege feudalia [illegible] tenebat, successor intra annum & diem necesse habeat Regi fidelitatis & homagii ligii præstare iuramentum. alioquin cadat omni iure, quod habet in feudalibus, quæ defunctus tenebat, & liceat Regi de eis pro sua volūtate disponere, & hoc si prædictus successor excesserit XIIII. annum. Lutetiæ & aliis quibusdam locis contrarius est mos, vt puberes mares ante XX. fœminæ ante XV. fidelitatem facere non cogantur. eadémque est in omnibus caussis pubertatis definitio. Bituriges eam æstimant ex annis XVIII. spadonum verè patria, quandoquidem ea ætate iure ciuili spadones soli pubescere & testamēti factionē nancisci intelliguntur, auctore Paulo in Sententiis. Citius pubescunt aliæ nationes.

QVAN

QVANDO AGNATVS AD FEVDVM ADMITTAtur vel excludatur.

TIT. XIIII.

TItius filium masculum non habens, partẽ suam feudi Seio partem eius feudi possidenti agnato suo concessit. Sempronius proximior agnatus mortuo demum Titio partem illam feudi nullo dato precio recuperare potest. quòd si Titius filium haberet, precio reddito etiam viuo Titio. quòd si consensit alienationi, vel per annum ex quo sciuit tacuit: omnino remouebitur.

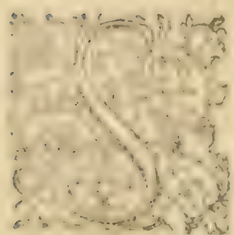
COMMENTARIVS.

EMENDATO contextu, vt fecimus, sic ponatur species. Titius filium masculum non habens, partem feudi paterni vendidit Seio agnato suo, qui & eam possidet modò, non tamen proximiori agnato. Si proximiori vendidisset, venditio haberetur pro refutatione, vt infrà 45. Sed quia Seius non est proximior, pro alienatione, est & valet alienatio secundum morem antiquum, vel consentiente domino post Cõstitutionem Lotharii. quapropter Seius optimo iure eam partem feudi possidebit, quandiu Titius vixerit. At mortuo Titio agnatus proximior, qui alienationi non consensit, eam à Seio reuocabit, non reddito pretio quasi successionis iure, vt infrà 45. & suprà 1. titu. 4. §. 1. Quòd si Titius filium habuerit, non auocabit eam mortuo Titio, nisi & Titii filius, qui in successione feudi eum præcedit, mortuus fuerit. sed neque filius vllo modo, vt infrà. 70. l. Seia. D. de euict. Igitur melius fecerit hoc casu, si quasi iure προτιμήσεως reddito pretio eam partem reuocauerit viuo Titio, videlicet cùm alienationi non consensit. alioquin nullum ius reuocandi vel retrahendi habet, vt suprà 1. titu. 2. § præterea. Obstat etiam in eo iure agnato proximiori non ignoranti præscriptio anni, sicut domino, vt 2. titu. 9. §. pen. quam præscriptionem multæ nationes obseruant, Biturigibus finitur dies LX. Id ergo est ex hoc loco singulariter notãdum, aduersus remotiorem agnatum, qui feudum emit, proximiorem agnatum iure προτιμήσεως vti posse. quod discrepat cum moribus multarum gentiũ, & hoc ferè tota Gallia vulgo iactatur, *Lignager sur lignager n'a point de retenue*, id est, agnatus aduer

tur aduersus agnatum non vtitur iure προτιμήσεως. Consentiunt tamen omnino cum hoc iure mores Burdegalensium, 2 §.5. Vnde si remotior agnatus ab extraneo emptore festinarit feudum reuocare, [illegible]gis dicam id proximiorem, qui modò veniat intra annum numerandum à die impletæ venditionis, remotiori agnato feudum euincere posse, quod Tricassini sequuntur. Illud tamen sanè dissentaneum est, vt etiam non sequantur. nec enim si emerit remotior agnatus, ei proximiorem præferunt. multa sunt in moribus Galliæ dissentanea, multa sine ratione, vt quod de iure recepto Neratius scripsit non esse eius anxiè rationem inquirendam, ne multa ex his quæ certa sunt subuertantur, id Galliæ moribus aptari verissimè possit, quod plerunque omni ratione destituantur petiti partim ex iure Gallico, partim ex imperitorum Doctorum sententiis malè cohærentibus. Quòd tamen agnatus aduersus agnatum non vtatur iure προτιμήσεως, hanc dicunt esse rationem, quod introductum ius illud sit, ne res exeant de familia: non exire autem eas de familia quæ in agnatum vlteriorem transferuntur. Imò verò hæc non fuit caussa inducendæ προτιμήσεως. alioquin & re extero alienata titulo dotis, vel donationis, vel permutationis, vel testamenti, vel transactionis non simulatæ, locus esset iuri προτιμήσεως, quod est falsum, & Romani ac Friderici Constitutionibus vetitum nominatim, & id iuris tantum sibi vindicant agnati in venditione, emphyteusi vel locatione. Imò in venditione tantùm. nam etsi Constitutio Romani etiam de emphyteusi & locatione loquatur, interpretes tamen Græci scribunt in sola venditione eam vsu fuisse receptam Adiecerat etiam No Michaelis siue Manuelis antichresin. Igitur nulla alia ratio est quàm honestatis, vt cauetur secunda Constitutione Friderici de iure προτιμήσεως, & l. dudum. C. de cont. emp. vt agnatus tantumdem offerens præferatur extero. ergo vt coniunctior propinquiórque vlteriori. *Etiam viuo Titio.* proximus scilicet agnatus reuocabit.

DOMINVM FEVDI TRADERE COGI.

TIT. XV.



SI facta de feudo inuestitura pœniteat dominũ antequam possessionem transferat: an præstando interesse vasallo liberetur, quæsitum fuit. Responsum est pretermissa illa condemnatione, dominum possessionem feudi de quo inuestituram fecit, tradere compellendum.

De hac re diximus satis 1. titu. 1. §. si verò Archiepiscopus.

Q VAN

QVANDO FILII IN FEVDVM NON SVCCEDANT.

TIT. XVI.

Filii nati ex ea vxore, cum qua matrimonium tali conditione contractum est. Ne filii ex ea nati, patri ab intestato succedant: nec in feudũ succedunt.* Nã quamuis ratione improbetur talis cõditio, ex vsu tamẽ admittitur.

COMMENTARIVS.

IN contextu legendum, in feudum non succedunt, vt & Baro notauit. De quæstione eius tractabitur infrà tit. 32.

VASALLVM NON TENERI OFFERRE SERVITIVM.

TIT. XVII.

LICET vasallus domino seruitium non offerat, quantocunque tempore steterit (dummodo domino petenti seruire paratus sit) beneficium non amittet: si tamẽ sciat, ei magnum periculum imminere, suo adiutorium suum ei debet præbere. Indè quæsitum est, si dominus in periurium incidat, quia dare non valeat quod dare iurauerat: & vasallus eum liberare possit suam pecuniã dando, & non facit, an beneficium amittat: & responsum est, non amittere.

ET Hoc etiam suis locis expositum est suprà, vel primo, vel tertio libro.

FEVDO AMISSO FILIOS VASALLI EXCLVDI.

TIT. XVIII.

SI vasallus culpam committat, propter quam feudum amittere debeat: neque filius, neque descendentes ad id feudum vocabuntur: sed agnati qui quarto gradu sunt, dummodo ad eos pertineat.

ET hoc quoque libro 3. tit. 2.

GENERALI ALIENATIONE NON CONTINERI *vasallos.*

TIT. XIX.

IN generali alienatione vasalli non continentur, nisi nominatim dictum sit.

COMMENTARIVS.

DOminus feudum, id est, proprietatem feudi vendere non potest sine consensu vasalli, vt diximus 1. tit. 22. Cum curte tamen tota à qua feudum proficiscitur, & feudum nominatim vendere non vetatur. denique vendi feudum per se non potest, cum curte potest. Porò curtis aut alodiũ est aut feudum. Si feudũ, voluntate superioris domini alienari debet. si alode, contrahentium voluntas sufficit. Sed siue hoc, siue illud sit, & iure licito simpliciter veneat, nihilque dicatur de feudis ad eam curtem respicientibus, feuda emptorem curtis non sequuntur, vt infrà 60. & hoc loco. In generali alienatione, curtis scilicet, vasalli non continentur, nisi nominatim dictum sit. Idem ergo dixerim etiam de iurisdictione, quæ ex curte illa descendit, Iurisdictionem puta non sequi alienationem curtis, nisi nominatim dictum sit, siue vænierit sola, siue cum feudis. nihil enim commune habent feuda cum iurisdictione, vt 1. tit. 2. §. item si quis feudum. & 2. tit. 5 nihil alodia, vt in Const. Friderici de pace com. §. ad hæc. Et ob id verius est à vasallo adquisitam iurisdictionem feudo non accrescere, vt 2. tit. 9. §. ecõtrario, & eum qui ab aliquo feudum recognoscit, nõ videri etiam recognoscere iurisdictionem, & in generali sermone, ea quæ nobis cariora & pretiosiora sunt, non contineri. Ac multominus alienationem sequetur destrictio iuris suprema de appellationum caussis, vt merito cum Edoardo regi Angliæ Carolus v. concessisset Aquitaniam cum vasallis & iurisdictione omni, negauerit se etiam remisisse de caussis appellationum cognoscendi potestatem. Hygenus de limit. const. Proprietatem quidem dari ei cui adsignabat: sed territorii intra quod adsignabat, ius non auferri. Puto autem hoc iure sicut feudum vasallus alienare non potest sine cõsensu domini, ita iurisdictionem qui accipit sine eius à quo accepit voluntate neminem alienare posse. & hunc esse sensum d. §. ad hæc. Hodie in Gallia, vt feuda patrimonialia esse censentur, ita & iurisdictiones. Venduntur enim curtes, siue proprio, siue feudali iure teneantur cum iurisdictione. Et videtur etiam vendi mistum imperium, non merum, quia non cohæret iurisdi-

ctioni

ctioni, nisi dixerit, Omnis. quod peremptorium vocabulum Valentinianus appellat, nam & merum imperium iurisdictio appellatur improprie. l. 1 D. de officio eius cui mand. est iur. l. 2. §. & quia. D. de orig. iur. vt iurisdictio de fideicommissis, quamquam hæc legis sit, vt merum imperium, non iurisdictionis. Iurisdictio est notio quæ iure magistratus competit. Mistum imperium est potestas quæ iurisdictioni inest. Merum, ius gladii, vel cuius alterius grauioris coercitionis nominatim lege concessum.

VASALLVM REPETERE FEVDVM QVOD *ignorans alienauit.*

TIT. XX.

SI vasallus feudum alienauit ignorans, non domino, sed ipsi vasallo feudum restituendum est. ad interesse vero emptori ignoranti condemnandus est vasallus.

COMMENTARIVS.

IGnoranti emptori feudi dari actionem de euictione. Ignoranti venditori dari repetitionem feudi. qua de re infrà 51.

DE POENA NEGANTIS FEVDVM.

TIT. XXI.

VAsallus feudum quod sciens abnegauit, amittit, ignoranti verò subuenitur. Quòd si dubitet, dubitanter respondere debet.

COMMENTARIVS.

ADIICIT de dubitante quod prætermiserat suprà tit. 5.

m 2 FEV

FEVDVM VASALLO IN FEVDVM DARI POSSE.

TIT. XXII.

ENEFICIVM à vaſallo in feudum ſi nihil in fraudem legis fiat, rectè dari poteſt, dum tamen militi detur.

COMMENTARIVS.

Beſſe fraus debet, vt Conſtitutio Friderici declarat: & militi dari, cùm militi initio datum eſt, vt fit plerumque. militia enim peperit feuda. Vaſallus ergo qui miles eſt, non poteſt alii quàm militi proprium feudum dare, vt infrà 38. §. ſimiliter, ne ab origine feudi recedat, non clerico, nõ pagano, non mulieri, quibus tamen initio rectè dominus feudum daret.

VASALLVM AGERE ET CONVENIRI DE FEVDO *poſſe.*

TIT. XXIII.

I vaſallus de beneficio ſuo agat vel conueniatur, ſiue obtineat ſiue non (licet ignorante domino fiat) omni tempore firmum erit illud iudicium: nam & transigere rectè poterit, nec quod accepit transactionis nomine, feudum erit.

COMMENTARIVS.

FEVDI nomine vaſallum dictare & pati actiones etiam ignorante domino. rem igitur in iudicium deducere poteſt, & ratum eſt iudicium, etiam ſi euincatur feudum, quo tamen caſu ſi velit aduerſus dominum habere regreſſum, laudare eũ debet ante condemnationẽ, vt ſuprà tit. 1. Quin & de lite tranſigere poteſt inſcio domino, & quod acceperit tranſactionis nomine, in feudum non cedit, vt infrà 52. Sed & hic abeſſe fraus & colluſio debet. Et tranſigere poteſt decidendi non alienandi aut diminuendi cauſſa, vt Conſt. Neap. 3. tit. 5.

QVAN-

QVANDO PROPRIETAS FEVDI AD VASALLVM

perueniat.

TIT. XXIIII.

DOmino cõmittente feloniã (vt ita dicã) per quã vasallus amitteret feudũ si eam cõmitteret: quid obtinere debeat de cõsuetudine, quæritur: & respondetur, proprietatem feudi ad vasallum pertinere, siue peccauerit in vasallum, siue in alium.

Hoc explicaui libro secundo tit. 5.

FEVDVM IISDEM DE CAVSSIS AMITTI LICET

datum sit heredi, & cui vasallus dederit.

TIT. XXV.

FEudum ea lege datum, vt ipse & heredes sui masculi & fœminæ, & cui dederit, habeant: iisdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum. quod si vasallus alienauit: feudum esse desiuit apud emptorem.

COMMENTARIVS.

EA lege Titio datum est feudum, vt ipse & heredes sui, & cui ipse dederit habeat. Hac pactione datur Titio in eo etiam feudum alienandi quasi proprium vel libellarium. Si dictum esset, & cui dederit in feudum, non posset Titius, nisi in feudum dare, & cui dedisset iure feudi retinere. Sed cum dixit, Cui dederit, dabit etiam ita vt emptor habeat iure proprio vel libellario. Ex quo sequitur emptorem rem emptam ex his caussis non amissurũ, quibus feudum amitti solet. quia verum feudum non est. At hic respondetur, & naturam & mentem contrahentiũ exigere, vt hac in re iure feudi censeatur, & vt non tantum Titius si rem non alienauerit, sed etiã si alienauerit emptoris in persona, id iuris iisdem modis finiatur vel amittatur, & ad dominum reuertatur, quibus & verum feudum.

DE PACTIONE DE NON PETENDO FEVDO.

TIT. XXVI.

Titius cum Sempronio fratre suo feudum paternum possidente pactũ fecit de eo feudo nõ petendo à Sempronio heredibusve suis. Sempronio sine herede masculo

culo defuncto inter Titium & Seium fratrem suum de eo feudo quæstio orta est, quid inde fieri debeat, quæritur? Responsum est pactum non obstare Titio.

HAEC species explicata est suprà 2. tit. 14.

VASALLVM PRO DOMINO BELLIGERARI.

TIT. XXVII.

DOmino guerram faciente alicui, si sciatur quod iustè, aut dubitatur, vasallus eum adiuuare tenetur. Sed cùm palam est quod irrationabiliter eam facit, adiuuet eum ad eius defensionẽ, ad offendendum vero alium adiuuet, si vult. Sed si eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittet, secundum Obertum, & Gerardum. Alii vero sine distinctione dicunt semper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur eo argumento, quod quemadmodum dominum excommunicatum vel à Rege bannitum non est obligatus vasallus ad adiuuandũ, vel seruitiũ ei præstandũ, imo solutus est interim sacramento fidelitatis nisi ab Ecclesia, vel à Rege fuerit restitutus, ita nec istum iniustè guerram alicui facientem.

COMMENTARIVS.

SI iniusto bello vasallus domino non adfuerit, feudum non amittit. nam & qui domino proscripto, vel communione ecclesiastica excluso non præstat suam operam, excusatur. Solet princeps nominatim proscriptorum vasallis iurisiurandi gratiam facere. Pontifex illorum quos execratur. Historiæ suppeditant exempla innumera. Sed & ipso iure solutos eos esse sacramento, hoc loco significatur. Et ipso iure proscriptos, sacros, repulsos, deteriores eos esse, qui iniustum bellum gerunt.

PROPTER CESSATIONEM SERVITII PRAESTANDI FEVDVM *non amitti.*

TIT. XXVIII.

AD hoc quantocunque tempore steterit vasallus quòd domino non seruierit, secundum vsum Mediolanẽsem

benefi

beneficium non amittit, nisi seruitium facere renuerit, vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille cùm potuerit diu steterit quòd seruitium nullum ei fecerit. Bonus tamen iudex varie et personis caussisque definiet, & finge vasallum remotũ esse, vel propinquum, paratum esse, vel non, dominũ guerram habere, vel non, verum magnam, vel paruam, & annunciauit ei dominus, vel non, hæc omnia vertuntur in cognitione caussæ, & proniores sumus ad absoluendum quàm ad condemnandum. Tum scias quòd si vasallus sciat dominum obsideri, vel aliter ei mortem imminere, & cùm potuerit ei non nunciauerit, vel etiam sine nuncio eum non adiuuerit, feudo priuabitur.

TRACTAVIMVS hac de re præcipuè lib. 1. tit. 20.

DE AEDIFICIO FACTO IN FEVDO.

TIT. XXIX.

SI vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia meliorauerit, & contigerit postea vt vasallus sine filio masculo decedat, dominus aut patiatur ædificium auferri, aut soluat pretium meliorationis. Idem dico, si pretio seruitutẽ fundo acquirat. Quidam alii dicunt omnino ad dominum pertinere.

De feudi incrementis diximus satis lib. 1. tit. 1. §. si quis de manso.

DE FRVCTIBVS FEVDI.

TIT. XXX.

SI vasallus decedat sine herede masculo, & contingat feudum ad dominum reuerti, sic distinguitur: quòd si ante Martium, omnes fructus illius anni ex feudo prouenientes, ad dominum pertinebũt. Si verò post Kalendas Martii vsque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur, ad heredes vasalli pertineant. Si verò post Augustũ, omnes fructus anni percipiet dominus, quidam tamen dicunt

quocunque tempore anni decedat omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

COMMENTARIVS.

QVæstionis est eius anni quo feudum domino apertum est fructus ad quem pertineant. Finge cōmissum siue apertum esse feudum domino morte vasalli, qui decessit sine herede masculo, relicta filia, vel sorore, vel vxore. Vtrum fructus eius anni ad dominū, an ad filiam pertinebunt? Feudi vsusfructus pertinet ad vasallum, vt supra [illegible]. Conferamus igitur vasallū cum fructuario. Fructus aut sunt pendentes, siue, quod idem est, stantes, aut solo separati. & hi vel extantes vel consumpti. Vulgò existimant ex fructibus pendentibus finiti vel amissi vsusfructus tempore, fructuario nihil deberi, quod domino adquirantur, & omnes fructus eo tempore ab ipso fructuario terra separatos, ad fructuarium pertinere. quæ opinio vt iniquissima & falsissima est. Fateor quidem fructus pendentes finiti vsusfructus tempore domini esse, quod ius æquabile est, cùm & fructus pendentes inchoati vsusfructus tempore fructuarii sint, l. si pendentes. D. de vsufr. sed vt si vsusfructus pendentibus fructibus adquisitus paulopòst interierit, nō [illegible] domino ex eis fructibus debetur pro rata eius anni, ita si post aliquot annos fructibus pendentibus interierit vsusfructus, licet fructus domino adquiri videantur, non ideo minus ex eis fructuario debetur portio rata. & ita licet fructus à terra separati & extantes videantur adquisiti bonæ fidei possessori, tamen in rei vindicatione domino rem suam esse petente veniunt nō minus quàm pendentes, l. certum. C. de rei vind. Sic igitur finito vel amisso vsufructu, fructus pēdentes vel percepti diuidendi sint inter dominū & fructuarium pro rata temporis, quo vsusfructus constitit in personam fructuarii in eo anno, l. si operas. D. de vsufructu. l. 5. §. vltimo D. si vsusfru. pet. & nihil interesse opinor percepti extent an consumpti sint. nam & consumptorum ratio habenda est. nihil etiam interest ab eo percepti sint, vel eius nomine, quos solos fructuarius & colonus suos faciunt, l. in singulis. D. de annuis leg. l. si apes. §. vlt. D. de fur. §. is verò Inst. de rer. diuis. an sua sponte deciderint, vel ab alio decerpti aut deiecti fuerint, quos tamen antequam apprehenderit fructuarius suos non facit. qua re differt à domino, à bonæ fidei possessore, ab emphyteuticario, qui quoquo modo terra separatos fructus suos faciunt, leg. 12. §. vltimo. D. de vsufruct. leg. qui scit. §. penultimo. D. de vsur. leg. si fructuarius. D. quib. mo. vsusfr. amit. Igitur siue tempore finiti vsusfructus pendeant fructus, siue à solo separati sint. & ii siue extent siue consumpti

sumpti sint, siue ab ipso fructuario siue quo alio modo à solo separati sint, ita ineunda est ratio inter dominum & fructuarium, vt pro rata præteriti temporis quo eo anno constitit vsusfructus portio fructuario vel heredi eius præstetur, quod superest domino. Nec obstat l. defuncta. D. de vsufr. quia in eius specie anno integro durauit vsusfructus, & ideo agrorum pensiones integræ heredi fructuarii debentur, licet tardius inferátur. Eadem omnino ratio interuenit in emphyteuticario & colono & eo qui libelli aut precariæ iure possidet, vt diuidantur nouissimi anni fructus pro rata temporis quo in eorum persona ea iura constiterint. Finge, anno x. prædium fuisse domino commissum. est enim in iis omnibus negotiis cōmisso locus. Aequum est vt illorum lucro cedant fructus pro rata anni decimi, vt fit inter virum & vxorem inter quos fructus fundi dotalis diuiduntur pro rata eius anni quo diremptum est matrimoniū, l. cùm in fundo. §. Diuortio. D. de iu. dot. l. fructus. §. Pap. l. si alienam. l. si marito. §. vlt. D. sol. mat. l. 1. §. Sed & nouissimi. C. de rei vx. act. & non tantùm fructus terra separati, sed etiam pēdentes, d. l. fructus. §. interdum. Eandem diuisionem obseruari inter vasallum & dominum ratio iuris exigit, puta vt fructus cedant lucro vasalli heredisve eius pro rata anni eius quo feudum domino commissum vel apertum est, quam qui non tenuerunt & in vsufructu non admiserunt, ita in feudo rationem inierunt, primùm vt fructus omnes solo separatos etiam extantes statuerent ad filiam pertinere, pendentes ad dominū, idque exēplo creditoris. vt est in fragmentis, qui si pignus acceperit lege ἀντιχρήσεως, tēpore dissoluti pignoris, id est, solutæ vel depositæ & consignatæ pecuniæ fructus iam solo separatos, etiamsi nōdum cōsumpti sint retinet vsurarū vice, & pendentes tantùm restituit reputatve in sortem, l. si pignore. §. si prædo. D. de pig. act. l. ex prædiis. C. de vsur. & hoc quidem exemplū in fructibus perceptis & extātibus omnes admiserunt vno cōsensu, perperam, cùm perceptos fructus creditor retineat ex conuentione vsurarū vice, vasallo heredive eius nulla cōuentio dederit ius retinendi ex fructibus plusquam ratio temporis ferat, quo apud eum ius feudi fuerit. In pendentibus dissenserunt. & hac etiā in parte omnes errauerunt, vt Baldo & Yserniæ videtur, & mihi const. Alii, vt dixi, omnes fructus pendentes domino adiudicauerūt quoquo tempore vasallus mortem obiret. Alii tempora ita distinxerunt, vt si obierit ante Kal. Martias, omnes fructus pendentes ad dominum pertineant, si post Kal. Martias vsque ad Kal. Augustas, omnes fructus qui interim percipientur, etiam si pependerint moriente vasallo, ad filiam pertineant, hi sunt hordeum, fœnum, legumina. Si post Kalendas Aug. vt omnes fructus eo tempore pendenties ad dominum pertineant, puta messes frumentariæ & triticariæ & vindemiæ & poma & oleæ. Denique secundum horum opinio-

rationem fructus pendentes moriente vasallo ad dominum pertinent, nisi moriatur post Kal. Mar. quo casu fructus qui vsque ad Kal. Aug. percipientur veluti pro rata temporis quo ius feudi in persona defuncti eo anno constitit, filiæ relinquant, id est fœnisicia, messes hordearias & fabarias & alia legumina: quod superest, domino. eandemque rationem seruari dicitur infrà 54. inter heredem vasalli & agnatum qui repudiauit hereditatem. Hæc verò non est æqua proportio. Finge mortuum vasallum mensis Martii suprema die, totius anni fructus esse c. messes hordearias & fabarias, & fœnisicia esse XL. messes frumentarias & triticarias & vindemiam & oliuinam fuisse LX. Si dederis filiæ omnes messes hordearias, & fabarias & fœnisicia, plus æquo dederis. nã cùm quarta tantùm parte anni, id est mensibus tribus, apud defunctũ ius feudi resederit, ἀναλόγως quarta tantùm pars reditus annui filiæ debetur, XXV. igitur non XL. Et contrà, si messes hordeariæ, fabariæ, fœnariæ sint tantum XX. cetera LXXX. iniuriam feceris filiæ vasalli, si non XXV. Sed XX. tantùm ei dederis. Deinde si vinea fuerit data in feudum, & vasallus Augusto decesserit, erit iniquissimum si nihil filiæ vasalli dederis. Præterea cur si ante Kal. Martias obierit, nihil etiam dederis? præstat igitur melius est sequi exemplum fructuarii & mariti & ceterorum, qui cum domino diuidunt fructus omnes pendẽtes, vel perceptos pro rata anni eius quo finitur perimiturve vsusfructus aut matrimonium dirimitur. Et si vis etiam tibi explicari sæpe vexatam speciem §. Papinianus, nimirum hæc est: Nuptiæ vindemiæ tempore factæ sunt, hoc est mense Octobri, dataque in dotem vinea eodem ipso mense. Vir collectis vindemiis ex Kal. Nouemb. vineam fruendam locat, suprema die Ianuarii discessio fit, qui tertius mensis est à locatione, quartus à die nuptiarum. Si fructuum diuisio ex die nuptiarum non fiat, sed ex tempore locationis, ante locationem percepto, fructus integros vir retinebit, & quartam partem mercedis locationis ex qua ad diuortii diem tres numerantur menses, quæ anni quarta pars est. Itaque cum quatuor tantum mensibus durauerit matrimonium, vir anni vnius & quartæ partis alterius fructus retinebit. quòd si admittimus, illud quoque admittemus, si collectis vindemiis altera die discidium interuenerit, virum integros fructus retenturum. quo nihil dici iniquius potest. Quamobrem si quatuor mensibus durauit matrimoniũ & fructus percepti à die nuptiarum (percepti autẽ sunt in casu nostro vindemiæ fructus, percepta quarta mercedis anni instantis pars) si multo maiores fructus sint quàm pro tempore matrimonii, pro ratione temporis diuidentur, vt si tertia anni parte steterit matrimoniũ, tertiã fructuũ vir retineat. Fructus itaq. vindemię cũ quarta parte mercedis eius anni in quẽ locatus est fundus, commiscebũtur, & ex ea pecunia viro tertia portio relinquetur, qui tertia quoque parte anni onera sensit matrimonii.

Sed

Sed hoc apertius dicamus. Kal. Oct. vxorem duxi, dedit mihi in dotem vineam, fructus mei esse videntur quos ex eo die ex vinea dotali percepi. Quare si vindemiis collectis fruendam locaui, exactis mensibus tribus locationis, quo tempore quarta iam mercedis pars mihi emerita est, vxor à me diuertit, & vindemiæ fructus & quartam mercedis partem videor meo iure posse retinere. Sed obstat æquitas, neque patitur te & præcedentis anni fructus omnes & instantis quartam partem retinere, qui quatuor duntaxat mensibus in matrimonio vixeris. Quare ad illud itur, vt vindemiæ fructus & quarta mercedis pars confundãtur & commisceãtur, & ex ea omni pecunia tertiam partem feras, qui tertiam quoque partem anni cum vxore vixeris. Cetera quæ ad eam speciem pertinent exposui Iulii Pauli II. Sent. tit. XXII.

DE AVXILIO VASALLI.

TIT. XXXI.

Contra omnes debet vasallus dominum adiuuare, & contra fratrem & filium, nisi contra alium dominum antiquiorem. hic enim ceteris est præferendus.

COMMENTARIVS.

In veteri libro quod non erat quodque interpres non agnouerat, Et patrem, deleui. Igitur vasallus contra fratrem & filium suum domino opem ferre debet, non, vt arbitror, contra seipsum, non contra patrem suum, cui iure naturali & ciuili debet fidem, obsequium, honorẽ, Domino feudi iure ciuili tãtùm, non contra dominum antiquiorem, non contra Imperatorem, vel Regem, nisi sit ἐχωλιγαιος ἢ λίζιος, id est, ligius. Excipi semper Imperatorem Fridericus voluit.

QVANDO FILII IN FEVDVM NON SVCCEDVNT.

TIT. XXXII.

Quidã habens filiũ ex nobili cõiuge, post mortẽ eius non valens continere, aliam minus nobilẽ duxit, qui nolens existere in peccato, eam desponsauit, ea lege, vt nec ipsa nec filii eius amplius habeant de bonis patris, quàm dixerit

dixerit tempore ſponſaliorum, verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare quando eam deſponſauit, quod Mediolanenſes dicunt accipere vxorem ad morganaticam, alibi, lege Salica, hic filiis ex ea ſuſceptis deceſſit. Iſti in proprietatem non ſuccedunt, aliis extantibus, ſed nec in feudo, etiã aliis non exiſtentibus, qui licet legitimi ſint, tamen in beneficio minimè ſuccedunt. In proprietate verò ſuccedunt patri, prioribus non exiſtentibus, ſuccedunt etiam fratribus ſine legitima prole decedentibus ſecundum vſum Mediolanenſium.

COMMENTARIVS.

PActione fieri poteſt vt filiæ in feudum ſuccedant, habita cũ domino in inueſtitura. Pactione etiã fieri poteſt vt filii non ſuccedant, non tantùm habita cum domino in inueſtitura, ſed etiam cum fratre, vt dixi ſuprà 2. tit. 14. vel cum vxore in contractu matrimonii, vt ſuprà 16. in hac ſpecie. Titius filium ex nobili vxore ſuſcepit, ea mortua duxit aliam ignobilem ea lege, ne filii ex ea nati ei ſuccederent ab inteſtato, & omnino, vt neque ipſa neque filii eius amplius ex bonis ſuis ferrent quàm quantum dixerit dedi[illegible], mane diei nuptiarum, quæ dictio donatióve à Græcis dicitur [illegible], Germanis *Morgengab*, ſiue *Morgãgheba* in legibus Langobardorum ſæpe, & Ripuariorum 39 & Alamannorum 56. quod mane die nuptiarum a viro in mulierem conferri ſoleat quaſi [illegible]. Greg. Turonenſis in exemplo pactionis initæ inter Guntrannum & Childebertum reges. Tam in dote quàm in *morgangheba*, id eſt matutinali dono. Quin & Mediolanenſes, cum in matrimonio interuenit [illegible], eadem ratione id dicunt contrahi ad morganatum ſiue morganaticam, id eſt, dato hypobolo, dato *morgangheba*. & ita Albertus Argentinenſis in Chronicis. Tanquam mulier ſua per Rodolphum regem morganatico iure donatum. Aliis locis, matrimonium contrahi lege Salica. nam ex lege Salica Francorum Orientalium mane diei nuptiarum maritus vxori conſtituit [illegible]. Non autem filii ex patre nobili, matre plebeia, nobiles ſunt, quia mater per nuptias nobilitatem adepta eſt. l. mulieres. C. de dignit. Contrà nati ex patre plebeio, matre nobili, plebeii ſunt. nam & ipſa per nuptias facta eſt plebeia, l. 1. C. eod. l. fœminæ. D. de ſenat. vt Virginia cum eſſet patritia, per nuptias facta eſt plebeia, Liuii x. atque congruit cum antiqua definitione iuris, vt connubio interueniente liberi patrem ſequantur ſemper, l. cũ legitimæ. D. de ſta. ho. quod tamen Trecaſſini & aliæ quædam nationes non ſeruant. nam ſiue plebeiæ nobilibus ſiue nobiles plebeiis nubant, filii melioris parentis conditionẽ

ſequun-

[illegible]ſequuntur, nobiles, quæ & in veterum gloſſis gennades & mulieres lucreatorem qua boues lucæ. Lactantius de opificio Dei. Poteſtne aliquis eum videat etiam boues lucas cum immaniſſimis corporibus fer[illegible] hominum vulgo corruptiſſime, boues & vaccas, aut equos. Sed redeamus ad rem. Titius qui ex vxore nobili iam mortua filium habebat, duxit plebeiam ea lege ne liberi ex ea ſuſcepti ab inteſtato ſuccederent, nolens, inquit, ſe offerre in peccato, id eſt, ne faceret iniuriam filio prioris matrimonii, & memoriæ vxoris primæ. Conuentio valet, & filii ſecundi matrimonii, exiſtente filio primi matrimonii, neque in feudum, neque in alodem patris ab inteſtato ſuccedent. Non exiſtente filio, ſuccedent in alodem, non etiam in feudum. Succedent quoque inuicem in omnia bona, & præferentur fratribus conſanguineis ex patre tantum coniunctis, id eſt, filiis prioris matrimonii ſi qui ſuperſint, ſecundum No. 84. Succedent & ſine dubio fratribus illis conſanguineis, qui neque liberos, neque vtroque parente coniunctos fratres coniunve fratrum filios reliquerint. Secundum hæc quæ diximus, hæc pactio ſtrictius accipitur in alodiis quàm in feudis. In feudis enim valet ſiue extent filii prioris matrimonii ſiue non. In alodiis non valet, ſi deficiant filii prioris matrimonii. Feuda ſequuntur moribus: Alodia legibus, quibus abro[illegible] pactiones priuatorum non poſſunt. Legibus autem [illegible] pactiones ſunt valde contrariæ, l. pactum. C. de pac. & in feudis tantum præcipuè vim ſuam exercent.

QVANDO FILIA SVCCEDIT IN FEVDVM.

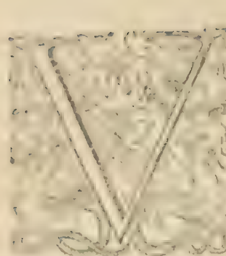
TIT. XXVIII.

Si fœmina habens feudum deceſſerit, quia fœmineum eſt feudum, & ſine pacto ſpeciali, deficientibus filiis maſculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alii verò dicũt, niſi per pactum ſpeciale ad eas non pertinere, ſicut ſi datum eſſet maſculo, quia ſi ideo quod eſt fœmineum ſine pacto tranſit in fœminas, eadem ratione quia eſt fœmineum, tranſire debet in fœmineam prolem, etiam maſculis extantibus, quod falſum eſt. Ex hoc illud deſcendit quod dicitur clericum nullo modo in beneficium paternũ debere ſuccedere, etiam ſi poſtea hunc habitũ poſtpoſuerit. Idem in omnibus qui habitũ religionis aſſumunt, vt conuerſi, hi enim nec poſtea in feudo ſuccedunt, & ſi quod habent perdunt.

SENTENTIAM huius tituli expoſui lib. 1. tit. 12.

PATRE FEVDVM AMITTENTE, FILIOS NON SVCCEDERE.

TIT. XXXIIII.



Asalli feudum delinquentis, licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aſpirabit, niſi id iterũ à domino licitè adquirat, ſcilicet gratiam ei faciẽte, verbi gratia, ſi non ſunt alii ex latere, quibus aperiatur. Ad eius petitionem admittuntur, qui quarto gradu ſunt remoti ab eo qui id acquiſiuit, & etiam vſque ad infinitum, dum tamen hos conſtet ab eo per maſculos deſcendiſſe.

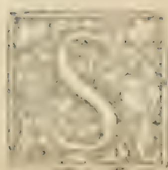
COMMENTARIVS.



OCET vaſalli delinquentis feudum nonnunquam ad agnatos pertinere, puta ſi in alium quàm dominũ deliquerit, quod explicuimus 3. tit. 2. & eo tamen caſu excludi filios vaſalli, niſi id iterum à domino licitè adquiſierint, ſcilicet gratiam eis faciente, vt ſit plerunque deficientibus agnatis. & ita filia ſuccedit in feudum, ſi à domino poſtulauerit hanc gratiam apponi ſibi, vt ſupra [illegible] 21. Gratia domini vocantur qui iure non vocantur. & potior eſt gratia iure. Vocari autem agnatos in infinitum. qua de re 1. tit. 1. § hoc quoque ſciendum.

DE PROBATIONE INVESTITVRAE.

TIT. XXXV.



Iue clericus ſiue laicus ſit dominus ad probandam nouam inueſtituram, ſemper pares curiæ ſunt neceſſarii: & ſi ſine eis facta ſit inueſtitura, etiã ſi dominus confiteatur factam, quia tamen ſine hac ſolennitate facta eſt, non valet, etiam ſi probari poſſit per breue teſtatum. Sed alii contrà teſtantur: & ſi dominus confiteatur factã, decurrens poſtea ad* ſolennitatẽ cõſuetudinis, non audiatur, ſed tale habeatur ac ſi pares affuiſſent, ſed alii, etiã ſi probari poſſit per

*.ſubtili [illegible]

breue

breue testatũ, vt Obertus & Gerardus, nisi à paribus curiæ fuerit confirmatũ. Consules tamen Mediolanenses nuper quibusdam contrà rescripserunt, in quo ferè omnes Mediolanenses consenserunt & consentiunt, vt breue testatum nõ à paribus, sed ab aliis confirmatum sufficiat ad probandam nouam inuestituram. Nouam inuestituram dico, quando feudum primò quæritur. De veteri autem beneficio inuestituræ quæ fit à domini successore vel *vasallo successori, etiã extranei recipiuntur ad testimonium, præter fœminas, secundum vsum Mediolanen. Istæ enim nec in caussis feudorum nec aliorum recipiuntur ad testimonium, cæteri autem recipiuntur in omnibus quæ ad caussas feudi pertinent, præterquam de noua inuestitura. *rç' vasalli.

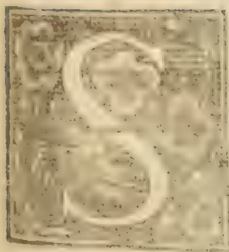
COMMENTARIVS.



VAE ad hunc locum pertinent exposuimus 2. tit. 3. 4. id tantum est omissum in inuestitura fœminas vt superstint non posse rogari, sicut nec in aliis actibus solemnibus. Et generaliter significatur in ore Mediolanensi nec in feudorum nec in aliarum rerum caussis mulierũ testimonium recipi. quod fuit ius antiquum Pop. Romani. l. 1. C. Th. de rap. virg. Testes esse possunt. Superstites esse non possunt. Testium duo sunt genera, Testes & Superstites. Videnda No. Leonis 48.

QVOT MODIS FEVDVM ADQVIRATVR.

TIT. XXXVI.



SCiendum est itaque feudum acquiri inuestitura, successione, vel eo quod habeatur pro inuestitura, vt ecce si dominus alicui coram paribus curiæ dixerit. Vade in possessionem illius feudi, & teneas illum pro feudo. Licet enim nõ intercessisset inuestitura, tamẽ tale est ac si intercessisset, quia eius voluntate possessionem nactus est feudi nomine. Inde etiã dicitur, quòd si aliquis probauerit se aliquid nomine beneficii aliquo tẽpore tenuisse domino præsente & non cõtradicente, & seruitiũ eius quasi à vasallo recipiente, licet nõ probet inuestiturã, veruntamẽ obtinebit præstito iura-

 mento,

méto, nisi aliud contra inducatur. Quodauté dictum est vt per pares probetur inuestitura, intelligendum est de eo domino qui alios habet vasallos, ceterùm sufficiunt extranei. Nec dicatur ideo inuestituram vbi sine paribus facta est, * valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiam si absint, tamen expectandi fuerint. Sacramentum non semper est dandum possidenti, sed quandoque possidenti, quandoque petenti, quãdoque neutri datur, & cùm alicui horum datur, ita demum datur, si aliquid pro eo sit quod iudicẽ moueat, vbi nihil est quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solam tũc secundum quod iudici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramentum aut actore nihil probante, qui conuenitur, etiam si nihil præstiterit obtinet. Et cùm datur, aut datur à iudice, aut à parte. si à parte, aut subeat cum duodecim sacramentalibus secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars cui delatum est: si à iudice, iuret cui delatum est, cum duodecim. Vasallus cum sex parentibus ceteros si vult, habeat extraneos. dominus verò si vult, cum parentibus, aut cum vasallis solis, aut cum parẽtibus, vel cum extraneis mistis, vel vasallis, & iurabit vasallus semper sine mentione cõscientiæ. Dominusque de suo facto similiter. De facto vero patris vel aui, aut alterius ascendentis, iuramento conscientiam solùm apponet. In quibus caussis sacramentum calumniæ à domino non exigetur, quod nuper rex Fridericus in * Romandiola constituit, vt vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat. quod etiam à parte domini intelligendum est, vt quod quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure vtatur. Similiter vasallus dominum accusare, vel testimonium contra eum reddere non potest in ciuili caussa aut criminali. Quidam tamẽ dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere, in quibus si contrà fecerit, feudo priuabitur.

*al. non valere.

*al. Romaniola

COMMENTARIVS.


VOD dicitur initio, quemadmodum accipiendum sit diximus 1. titu. 26. & pleraque ex his quæ hoc titulo continentur. 1. titu. 1. §. si autem controuersia. & titu. 28. & multis aliis locis. Cùm autem docuisset inuestitura feudum adquiri, statim subiicit non aliter eam valere quàm si fiat coram

rum paribus, si dominos alios vasallos habuerit. ceteroquin sufficere extraneos, vt & suprà dictum est 2.titu.3. Valere igitur factam inuestituram coram extraneis, si nulli fuerint pares, vel etiam si qui sunt abfuerint, vt suprà 1.titu.28. Est enim in hoc contextu ita legendum, Nec dicatur ideo inuestituram vbi sine paribus facta est non valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiam si absint, tamen expectandi fuerint. Et quod ait, Quia, ratio est opinionis improbatæ, qua in eam nos vult compelli non debere. Præterea docet hoc loco deficientibus probationibus iusiurandum modò reo, modò actori deferri, modò neutri, arbitratu iudicis. quod & variis locis demonstratum est superioribus libris. & notandum quòd ait ei plurimùm deferri iusiurandum, à quo præsumptio facit, vt titu.seq. vbi si quæratur an vnus testis præsumptionem siue probationem semiplenam faciat, dicam huius rei disquisitionem totam esse positam in arbitrio & religione iudicátium. Non haberi quæstionem ob vnum testem, ne de seruis quidem alienis probat l.maritum. D.de quæst. quam malè interpretes adstringunt ad seruos proprios. nec temerè igitur iusiurandum deferri ob vnum testem: quem tamē momentum aliquod adferre volunt vulgo ex l.Theopompus.D.de do.præl.malè accepta, vt Alciatus docuit. Ad hæc duo facit hoc loco genera iurisiurandi, vnum quod à iudice, alterum quod à parte defertur, hoc voluntarium soleo dicere, quia ex pactione & conuentione venit, l.1.l.qui iurasse.§.vlt.l.sed & si seruus.§.vlt.D.de iureiur. siue in iudicio deferatur, siue extra iudicium, de quo in l.17.in pr.& l.28.§.vlt.D.eod. Illud iudiciale. Necessarium est quod refertur, ὅρκος ἀντεπαγωγός. necessariò enim iurare debet is cui refertur, nisi velit rem amittere, vt 1.tit.vlt. & 2. tit.3.& 15. Refertur voluntarium quod delatum est. Iudiciale non refertur. Iurare autem debet pars cui defertur iusiurandum cum x11.sacramentalibus. Vasallus cum sex cognatis, alios necesse non est esse cognatos. Dominus cum x11.cognatis, vel cum x11.vasallis, aut partim vasallis, partim cognatis, partim extraneis, partim cognatis. qua in parte erat hic contextus miserè deprauatus. Subiicitur & alia differentia inter dominum & vasallum. Vasallus iurat semper sine mentione conscientiæ, puta se inuestitum à L. Titio, non se credere aut existimare. nam & si successione ad eum feudum peruenerit, inuestitus fuit de veteri beneficio. Dominus autē de suo quidem facto iurat præcisè, puta se inuestituram non fecisse, de facto parentum suorum non ita iurat, sed se nec scire nec credere factam à parentibus inuestituram, quia nec posset de eorum facto præcisè iurare liquidò, vt infrà 72. vbi etiam adiicit, semper, vt hoc loco ex Veteribus reposui, Et iurabit vasallus semper sine mentione conscientiæ. *In quibus.* Regulariter qui defert iusiurandum, iurat ipse prius de calumnia, l. 11.§.pen.D.rer.amot.l.34.§.qui iusiurandum.l.37.D.de iureiur.l.vlt.C.de fideic.l.delata C. de reb.cred. Sed remitti id legimus patrono, non liberto. At in his feudo-

rum caussis tam vasallo quam domino remittitur. Potes huius loci argumento, si tantum auctoritatis ei dederis, tentare idem dandum esse liberto, vt sit ius æquabile. Potes & hoc generaliter extendere in litem totam, & in litem omnem, vt etiam quod vltro vni ex litigatoribus concesserit princeps, eo fruatur pars aduersa, ne plus consequatur vnus quam alter, & quod remittitur vni, vt remittatur etiam alteri. In formula iurisiurandi est inæqualitas, sed necessaria. In conditione sacramentalium est inæqualitas, sed parui momenti. Id autem ne dominus feudi iuret de calumnia refertur Fridericum constituisse in Roncaliis. sic legendum, non Romandiola. & est similis error infra 49. Romandiola est exarchatus Rauennæ. Roncalia siue Roncaliæ, campi supra Padum non procul à Placentia, in quibus solebant olim Imperatores cōuentus agere solemnes. Abbas Vrspergensis: Rōcaliæ mos Langobardorum est militiam suam requirere, & ab Imperatoribus recipere. Guntherus 2. Ligurini:

Roncaliam properat rapidis attingere castris.
Est locus Italiæ modicum seiunctus ab vrbe,
Cui quia pulchra situ placet inde Placentia nomen.

Et alio loco.

Cura Roncaliis certo mandatur habenda.
Tempore, &c.

Illud postremò adiicit, vasallum aduersus dominum non audiri, nec in ciuili nec in criminali caussa. Et quod ait, *Modica*, erat loco motum. Id infra reposuimus hoc modo. Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere. qua de re lib. 2. titu. 5.

SI INTER DOMINVM ET VASALLVM DE BENEficio contentio sit.

TIT. XXXVII.



SI inter dominum & vasallum controuersia sit de beneficio, possidente domino, & vasallo in probatione deficiente, qui conuenitur, nullo præstito sacramento absoluatur, vasallo verò possidente, & actore in probatione deficiēte, si longa sit vasalli possessio, eius iuramento caussa finiatur. vbi vero noua est possessio, sacramentum ei non præstabitur, sed domino deferetur, nisi aliud faciat pro possidente.

COM

COMMENTARIVS.

PONI videtur hoc loco alia differentia inter dominum & vasallum. Agente vasallo nec probante, domino defertur iusiurandum, vt 1.titu 1 §.si autem controuersia. Hic dicit ei iusiurandum remitti. quod ita abscisse accipiendum non est. alioquin remitteretur etiam vasallo, vt suprà titu.prox.§.in quibus. Sed remittitur domino officio iudicis, vt suprà titu. prox. non iure ipso, licet frequenter remittatur. Domino non probante, vasallus iurat si longa eius possessio fuerit: si noua, dominus nisi magna præsumptio faciat pro vasallo. quod totum pendet ex arbitrio iudicis, vt 1.titu.1.§. Cùm autem. & 7. & 2.titu.11.§.vlt. & 15. & huius libri titu.23.

DE LEGE CONRADI.

TIT. XXXVIII.

LEX Conradi de beneficiis, que dicit: Si inter Capitaneos controuersiæ sit, coram Rege finiatur: si inter valuasores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur, sed talis distinctio ibi obseruatur, quia si inter duos, quicunque fuerint, de beneficio regali controuersia fuerit, quorum vterque a Rege se dicit inuestitum fuisse, tunc caussa coram eo decidatur: Ceteræ verò caussæ apud pares curiæ.

Si inter pares duos de aliquo beneficio cõtrouersia sit, quorum vterque suum feudum proprium esse dicat, siue asserant eundem inuestitorem, siue diuersos, coram iudice vel arbitro finiatur. Sed cùm vnum producunt inuestitorem, si possidenti sine fraude dominus guarentare voluerit, ipse obtinebit, nisi aduersarius contrà aliquid induxerit.

Ex eadem lege descendit, quod dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non potest. quod Mediolani non obtinet. ibi enim sine curia etiam beneficium totum rectè alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut maiori vendatur. Inferiori verò sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam maiori retenta parte alia feudi: verbi gratia, Est vasallus qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet, si partem feudi in vno loco vendat, in alio sibi teneat, iste non debet emptori seruire, sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere, cum curia vero cuicunque beneficium e-

tiam rustico & sine vasalli voluntate potest, dum tamen totum alienet. Ober. Quidam autem dicunt, vt Gerardus, non valere si fiat inferiori.

Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit, in feudum tamen rectè dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudum seruire possit: vt si dans miles est, & ille, qui accepit, inueniatur miles, ad hoc vt feudum si contigerit, domino similiter seruire, vt & prior possit, & hoc dare liceat in infinitum. In quibusdam tamen curiis vltra tertiam personam feudi consuetudo non extenditur, vt cùm feudũ peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. Profectò ille, qui suum beneficium alii dat in feudum: non debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat: vt si habeat sibi suisque heredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alii dare, vt habeat ipse & sui heredes masculi & fœminæ. Vnde quibusdam placet, quod eo ipso beneficium amittat Gerardus & alii, & qui dedit, & cui datum est, beneficium perdit. Secundum alios verò, vt Obertum, tunc domino aperitur, cùm masculi defecerint.

COMMENTARIVS.

DE primo capite Cõstitutionis Conradi diximus lib. 1. sed dicit eã Mediolani non seruari, nisi de beneficio regali lis sit. Ceteras capitaneorum lites agitari coram paribus, non cõtrà Rege, id est, Imperatore. Adiicit auctor sequutus sententiam eiusdem Constitutionis, litem de feudo quæ est inter duos pares dirimẽdam esse à iudice ordinario, vel compromissario: quod quemadmodum accipiendum sit diximus 1. tit. 15. & 2. tit. 15. & si fortè vnum eundemque inuestitorem producant, ait secundum possessorem dandam esse litem, cui dominus guarentare voluerit, id est, pro quo liti subsistere & defensionem suscipere voluerit. Est enim antiqua Germanorum vox *Guarent*, qua significatur auctor qui de euictione tenetur. Is igitur quem dominus defenderit, in possessionis caussa obtinebit. In principali autem caussa vincet, qui de iure suo melius docuerit. In contextu emendaui, *Si possidenti sine fraude, dominus guarentare voluerit, ipse obtinebit. Sine fraude*, id est, sine vitio, vt in Constit. Friderici de pace ten. §. si duo. In §. ex eadem, ponitur aliud caput legis Conradi, vt dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non possit, quod exposuimus lib. 1. tit. 22. Contempserunt id etiam Mediolanenses, vt & Constitutionem Friderici de petenda inuestitura intra annum & diem, & alias plerasq;, qui

qui Imperatoribus propè natura fuere semper infensissimi. Et econtra vasallum quoque nō posse feudum alienare sine domini voluntate. In feudum tamen alii rursus dare posse, dummodo militi det, cùm & ipse miles est, vt suprà 22. & eadem lege qua accepit. nam si accepit sibi & suis heredibus, quod de masculis intelligitur, vt suprà 1. tit. 8. non potest dare alteri eiusque heredibus tam masculis quàm fœminis, aut si eo dederit, feudum statim domino aperietur, vel non statim, vt Obertus existimat, sed cùm masculi defecerint. quæ sententia humanior est. Potest quidem arctiori lege quam ipse habeat in alium feudum transferre, vt est in fragmentis, sed non meliori, ne deteriorem feudi causam faciat, vt suprà 2. tit. 9. §. e contrario. Item vltra tertiam personam feudi consuetudo (sic legendum, non concessio, id est proprium ius feudi, vt 2. titu. 3. §. vlt.) non extenditur. Capitaneus feudum suum dat maiori valuasori: maior valuasor minori: minor valuasino. sed in valuasino feudi consuetudo non seruatur. nam ei feudum auferri quandocunque potest ab eo qui dedit vel à maiori domino, cui tamen si concurrant præferetur qui dedit. In curia Mediolanensi feudi consuetudo in infinitum extenditur. idémque iuris est valuasinis quod valuasoribus, vt suprà 1. tit. 1. & 3. & 2. tit. 10. quo iure vtimur. Eiusdem Constitutionis, quæ integra proponetur sequenti libro, de successione feudi aliud caput Gerardus exposuit tit. 1.

DE POENA INFICIENTIS FEVDVM.

TIT. XXXIX.

SI fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controuersia, domino dicente, hoc, quod tenes in feudum, à me habes: ille verò negauerit prorsus, si quidem probatum fuerit: ipsum ab eo auferatur. Sed cùm dubitanter responsum fuerit, nescio, minimè, secundum quosdam, sed secundum alios vt O. & G. tunc demum eo priuabitur, si fraudulenter, id est sciēs hoc negauerit.

Quæ scripta sunt ad tit. 5. & in hunc transferantur.

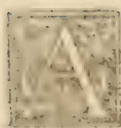
VT

VT SVCCESSOR CLERICI INVESTITORIS FEVdum tradere cogatur.

TIT. XL.

Lerico inuestituram faciente de suis bonis, eius successor omnifariam cogitur eam adimplere, cumque de bonis Ecclesiæ eam fecerit, si possessio rei pro beneficio inuestitæ penes eũ fuerit, ipse & eius successor ipsam adimpleant, quod etiam in laicis contingit. Vbi verò de alterius feudo fecerit inuestituram, si quidem purè, non valeat, sed si sub tempore vel conditione quo feudum sibi aperiatur, valebit inuestitura etiam sine voluntate vasalli facta. Si tamen antè decesserit inuestitor, quàm feudum ad eum reuertatur, successor non cogitur eam habere ratam. aut cùm se viuente feudum apertum fuerit, possessionem tradat, & inuestituram adimpleat, & ideo sciendum est Archiepiscopum Mediolanen. non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico inuenerit, sed si ei postea feudum aperiatur, ipsum rectè dabit. Profectò alii Episcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & feuda his aperta olim dederunt, & hodie dant.

COMMENTARIVS.

VT de suis bonis clericus inuestituram fecit, aut de bonis Ecclesiæ. Si de suis, ex ea inuestitura heres eius tenetur omnimodo. Si de bonis Ecclesiæ quæ tenuit, is etiam similiter qui ei in functione ecclesiastica successerit, ex ea inuestitura tenetur. quod pugnat cum 1 titu. 27. & ibi explicatum est. Si de bonis Ecclesiæ quæ alius tenebat in feudum, aut purè eam fecit, aut in diem vel conditionem. Purè facta non valet. In diem vel conditionem ita demum si eo viuo qui inuestituram fecit dies venerit vel cõditio extiterit, id est si ad eum feudum redierit quod tempore secundæ inuestituræ alius tenebat, vt supra 1. tit. 1. §. si verò Archiepiscopus, & ti. 5. Ad hæc adiicit Episcopum quod inuenerit in dominico introitus sui tempore, puta, feudum quod ad Ecclesiam redierat, alii rectè in feudum dare, rem nempe solitam in feudum dari. Excipit solum Arciepiscopum Mediolanensem, Ecclesiæ

eius

eius amplificandæ ſtudio, vt mos inoleuerat, quæ & multa alia priuilegia habuit, & Ambroſii nomine Chriſtianis omnibus fuit in honore præcipuo.

DE VASALLO IMPERFECTO.

TIT. XLI.

MVtus & ſurdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam ſi ſic natus fuerit, totum feudum paternum retinebit. Ober. & Gerar. & multi alii. Quidam tamen dicunt, eum qui talis natus eſt, feudum retinere non poſſe, quia ipſum ſeruire non valet. Sic dicimus in Clerico, & in fœmina, & in ſimilibus.

COMMENTARIVS.

Superius diximus 1.titu.2.§.vlt. De clerico 2.tit. tit.21. De fœminis variis locis. Eadem eſt ratio ſurdi, cæci, claudi, manci, debilis ad mandata ſeruitia.

DE VASALLO QVI OCCIDIT FRATREM SVVM *vel domini ſui.*

TIT. XLII.

SI quis interfecerit fratrem domini ſui, non ideo beneficium amittit: ſed ſi fratrem ſuum interfecerit ad hoc, vt totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiſerit. Verbi gratia, Hominem tradendo: vt in curia amplius ſtare non poſſit, priuabitur beneficio, quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, ſi paternum fuerit, eodem prorſus obſeruãdo, quantum ad ordinem gradus, qui continetur in legibus. Cùm autem ad dominum reſpiciat felonia, feudum tunc domino aperitur.

COM

COMMENTARIVS.


HAEC expoſuimus lib.1.tit.2.& 3.titu.2. *Eodem prorſus.* Obſeruari ordinem graduum qui iure ciuili deſcriptus eſt.

NON TENERI VASALLVM OFFERRE SERVITIVM.

TIT. XLIII.


NON cogitur vaſallus omnino ſecundum vſum Mediolanenſem dominum adire, & ſeruitium ei offerre, ſed cùm nunciatum ei fuerit, tunc domino ſi poteſt ſeruiat.

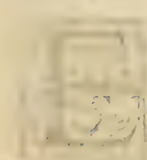
VIDE lib.1.tit.20.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. XLIIII.


SI vaſallus contra conſtitutionem Lotharii regis beneficium alienauerit, ſi totum, perdit totum: ſi partem, partem perdit, & ad dominum reuertitur. & ideo ſi contra vnum dominorum, qui plurium communis vaſallus erat, fecerit feloniam, eum fortè cucurbitando, eius ſolius parte priuabitur: & ſi voluerit vnius ſolius partem refutare, aliis ſibi reſeruatis, hoc facere poterit, quia vaſallus etiam ſine domini voluntate rectè feudum refutare poteſt. Poſt refutationem autem ad ſeruiendum quidem non tenetur, ſed eum offendere non debet.

COMMENTARIVS.


EX Conſtitutione Lotharii, vaſallus qui feudum alienat ſine voluntate domini, feudum amittit. feudum amiſſum ad dominum reuertitur. & hoc eſt quod dicitur, alienatione feudum domino aperiri. De eo Conſtitutio Lotharii loquitur, qui totum feudum alienat, ſed porrigitur à Feudiſtis etiam ad eum qui partem alienat, quem tamen ob alienationem partis non dicimus to-

tum

tum feudum amittere, vt olim totum feudum amittebat qui supra dimidium alienabat, sicut docui libro primo. Amittet igitur eam tantum partem quam alienauit, idémque dicemus in eo qui partem feudi [illegible], idem in eo qui delinquit in vnum ex dominis, & in eo qui vnum ex dominis partémve feudi refutat in manus domini sui. quæ refutatio liberat quidem seruitio, sed non honore, vt exposuimus suprà 2. tit. 14.

DE ALIENATIONE PATERNI FEVDI.

TIT. XLV.

Alienatio feudi paterni non valet, etiam domini voluntate, nisi agnatis consentientibus, ad quos beneficium quandoque sit reuersurum: nec in filiam vasallus feudum poterit confirmare, agnatis non consentientibus, vel postea ratum non habentibus, & licet prohibeatur beneficii donatio, inter agnatos tamē si paternum fuit, concederetur: & si libellum vnus alteri fecerit de feudo paterno, nō est libellus, sed quasi refutatio.

COMMENTARIVS.

Feudum aut nouum est aut genearchicum. In alienatione feudi noui sufficit consensus domini, nec agnatorum exigitur. In alienatione feudi genearchici, & domini & agnatorū consensus necessarius est. agnatorum, inquam, proximiorū. nam proximiores agnati in his, quæ veniunt à communi parente, ius habēt successionis, & ius [illegible], non in aliis bonis. In feudis ergo paternis non nouis. Ratihabitio autem hac in re consensum imitatur & renouabitur, vt in aliis plerisque iure ciuili, imò omnibus sine vlla distinctione ex Constitutione Iustiniani, sedata controuersia inter Sabinianos & Proculianos, quæ fuit olim ea in re. Consensu continetur ius successionis, & ius [illegible], & ius cōmissi, vt docui nescio quo loco suprà. In refutatione non est necessarius consensus domini vel agnatorum. sed si refutando feudū, id velit vasallus in filiam vel in extraneū confirmare volente domino, huic confirmationi etiam agnati consentire debent. idē si in vlteriorem agnatū, secundum ea quæ diximus tit. 14. quia hæc refutatio alienatio est. Et sic econtrario ponitur hoc loco vnus casus, quo in alienatione domini cōsensus non exigitur, si vasallus feudum alienauerit proximiori agnato, quia hæc alienatio refutatio est potius quam alienatio. Potest autem refutatio fieri inuito domino, vt tit. prox. suprà.

DE FEVDI CONTROVERSIA INTER DOMINVM *& vasallum.*

TIT. XLVI.

SI inter dominum & vasallum de beneficio fuerit controuersia, coram paribus finiatur. Vbi autem dicit vasallus prius de suo recto feudo debere se à domino inuestiri, si quidem sine controuersia de alio sit vasallus, indubitanter primò inuestiendus est, & postea cognoscẽdum est quod sit suũ rectum feudum, & quod nõ. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controuersia est, tunc tota caussa prius ventilanda est: & sic videndum vtrum postea inuestiẽdus sit.

HIC locus explicandus est ex tit. 20. lib. 2.

DE INFIDELITATE PVGNAM NON FIERI.

TIT. XLVII.

NON est consuetudo Mediolani, vt de felonia aut de infidelitate pugna fiat, licet contrarium sit quod præcipit lex Langobardorũ, vt de infidelitate pugna fiat.

COMMENTARIVS.

QVVM lex duellionum impia vigeret, non omnis tamen lis ea dirimebatur. Vnde quæritur an si de commisso feudo ob turpitudinem aliquam aut perfidiam lis sit, hæc duello dirimi possit. Lex quidem Langobarda ita vult, & armis militaribus, non fustibus, l. quibuscũque. Lang. qual. se quis def. deb. itémque Henrici II. Constitutio quadã, sed, vt ait, Mediolani non obseruatur. In aliis caussis plerumque fustibus & clauis singulare certamen iniri solebat, l. 84. Lang. de fur. & inde Constit. Neap. 2. tit. 37. pręcipitur, vt singulares habeant clauas puras, id est, sine spinis, sine aculeis. Exercere etiam olim se milites solebant clauis ligneis, nõ inuicem, vt decertant singulares, sed ad palos, auctore Vegetio 1. c. 11. 12. 14.

QVANDO VASALLVS FEVDVM PERDAT.

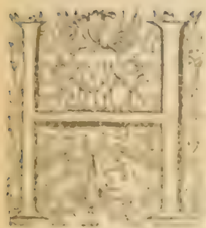
TIT. XLVIII.


I à morte vaſallus dominum liberare potuerit,& non fecerit,beneficio carebit,ſed licet potuerit facere ne dominus in peccatum præcipitaretur, veluti periurium,non tamen feudo priuandus erit.

De hac re diximus ſatis 3.tit.1.

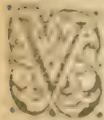
DE CAPITVLIS CONRADI REGIS FACTIS IN *Roncalia.*

TIT. XLIX.


ÆC ſunt capitula quæ rex Conradus fecit in *Romandiola de beneficiis.Conſtituit enim vt ſi poſt mortem domini vaſallus, vel poſt mortem vaſalli heredes eius per annum & diem ſteterint quòd dominum vel heredem eius non adierint,fidelitatem pollicendo,& inueſtituram petendo,ſi tale ſit beneficium vt fidelitas ſit præſtanda,ipſum perdat,ſicut & antiquitus conſuetudo fuit,ſed non Mediolani. *al. Roncalia.

Preterea vt liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla obſtante præſcriptione reuocare. Similiter in petendis hoſtenditiis: hoſtenditiæ dicuntur adiutorium quod faciunt dominis Romam cum Rege in hoſtem pergentibus vaſalli qui cum eis non vadunt. Verbi gratia, In Lombardia dimidiam,in Theutonica terra tertiam partem fructuum facta computatione fructuum ſolummodo eius anni quo hoſtem faciunt. Item ſi clericus,veluti Epiſcopus, Abbas,beneficiũ habens à Rege datum non ſolummodo perſonæ,ſed Eccleſiæ, ipſum propter ſuam culpam perdat, eo viuente,& eccleſiaſticum beneficium,vel honorem habente ad Regem pertineat: poſt mortem verò eius,ad ſucceſſorem eius reuertatur.

COMMENTARIVS.


Etus liber pro Romandiola habebat Roncalia rectiſſimè, vt ſuprà 36.quo loco etiam Lotharius edidit Conſtitutionem de feudis non alienandis, & aliá Fridericus de priuilegiis ſtudioſorum.

ſorum. Sed perperam retinebat Conradi nomen, cùm verò verius ſit hæc quatuor capita Friderico deberi, Conſtitutione eodem loco promulgata. De tribus ſanè conſtat eſſe Friderici ex Conſtitutione eius propoſita libro quinto, vt feudum amittat vaſallus, qui non iurat fidelitatem intra annum & diem, vt nulla præſcriptione repellatur dominus reuocans alienationem feudi ſine ſuo cõſenſu factam: Vt vaſallus qui non reſpondet ad delectum, reditus annui certa parte multetur. Quartum autem, vt ſi clerico conceſſum ſit feudum non tam perſonæ quàm Eccleſiæ reſpectu, ob culpam clerici ad dominum redeat, mortuo clerico à domino ad Eccleſiam, & ſi ea Conſtitutione non comprehendatur, tamen ab Othone Friſingenſi, Friderico palàm adſcribitur, 2.c.11 Quorundam, inquit, Epiſcoporum regalia perſonis tãtùm, quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à principibus tradita ſunt, à Friderico Roncaliis abiudicata fuere, quod expeditione Italica ſequuti Imperatorem non fuiſſent. quod ita Guntherus:

-Talia regalia iura
Amiſere nota, perſonæ ſcilicet ipſæ
Non tamen Eccleſiæ. neque enim quòd paſtor iniquè
Geſſerit, Eccleſiæ fas eſt in damna refundi.

Nulla obſtante præſcriptione. Ergo nec præſcriptione xxx. annorum, quæ tamẽ in aliis feudorum cauſſis valet, vt ſuprà 6. & lib. 2. tit. 9. §. pen. Sed puto etiam domino reuocanti alienationẽ obſtare præſcriptionem xxx. annorum, & Conſtitutionem Friderici eſſe tantùm accipiendam de præſcriptione longi temporis, vt rectè Guntherus ſic eam expreſſerit,

Nulláque vel longi præſcriptio temporis obſtat,
Quominus ad dominum redeant tranſlata priorem.

Conſtantinus Porphyrogenneta exigit prçſcriptionem XL. annorum. *In Lombardia.* Emendaui 1. tit. 20. ex Cõſtitutione Friderici & manuſcriptorum integriori fide, *In Lombardia dimidiam, in Theutonica terra tertiam partem fructuum*, &c. Duo erant regna, Lombardicum & Theutonicum. In Theutonico, Baioaria, Sueuia, Saxonia, Thuringia, Friſia, Lotharingia, vt Otho Friſingenſis ſcribit.

CVIVS IVRAMENTO STETVR IN QVAESTIONE FEVDI.

TIT. L.



ITEM ſciendum eſt, quòd ſi inter maſculum & fœminam controuerſia fuerit, maſculo dicente, hoc eſt feudum, fœmina negante, niſi apertis probationibus fœmina oſtenderit non eſſe feudũ, creditur maſculo ſuo iuramento aſſirmanti cum duodecim ſacramentalibus. Sed ſi inter

ter dominum & fœminam, domino dicente feudum, fœmina negante, probationibus deficientibus detur fœminæ sacramētum. Item si sit inter dominum & emptorē feudi: si emptor dicat non esse feudum, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris finiatur. Quidam tamen distingunt, vt si magna eorum pars quæ vasallus ibi tenebat, feudum sit, detur domino sacramentum.

COMMENTARIVS.

Regula est, reo dari iusiurandum, vt dixi suprà 2. & 3. si lis sit inter dominum & emptorem, inter dominum & agnatam vel agnatam. Sed si lis sit inter agnatum & agnatam, agnato potius, quamuis actor sit, deferetur iurisiurandi conditio, deficientibus probationibus. Item si præsumptio faciat pro domino, defertur potius domino quàm fœminæ vel emptori. Præsumptio est pro domino, si eorum quæ in eo agro venditor possidebat magnam partem constet esse feudum: nam & vendita ad finis pars præsumitur feudum. Quæ vasallus ibi tenebat, id est, venditor. In extremo deleui hæc verba, alibi fœminæ.

ELECTIONEM DARI EMPTORI FEVDI CVI FEVDVM *restituat domino an vasallo ignoranti.*

TIT. LI.

Domino cum emptore feudi agente, si vasallus iurare poterit quod ignorans esse beneficium vendidisset, credens proprium, electioni emptoris committitur vtrū domino velit ipsum cedere an vasallo restituere. Gerardus dicit omnia vasallo restituenda. Quo restituto, si beneficium vasallus retinebit, non nocente venditione, eo quod ignorans alienauit, & quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est cùm à scientibus venditur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

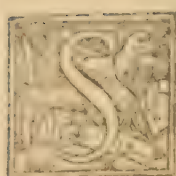
COMMENTARIVS.

Feudum ex Constitutione Lotharii alienatione domino committitur, si vasallus sciens vendiderit, quia dominū contemnere videtur, qui eo inuito vel ignorante feudum alienat, vt suprà 3. tit. 1. Ignorans est extra omnem culpam. Igitur si ignorans vendiderit, feudum domino non cōmittitur, sed id vasallus

ab emptore cognita veritate repetere potest, ignoranti emptori præstita indemnitate, vt suprà 20. Quòd si id dominus ab emptore petere occupauerit, emptoris est electio cui feudum restituat, petitori an venditori. Si venditori, iudicio absoluetur: si domino, multomagis, sed id deinde à domino vasallus repetere poterit. Obertus sublato circuitu malebat soli venditori restitui.

VASALLVM DE FEVDO AGERE ET CONVENIRI POSSE.

TIT. LII.

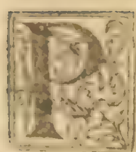


SI controuersia inter vasallum & alium de beneficio fuerit, aduersario proprietatem totius vel partem, vel seruitutem, vel aliud aliquod ius sibi vindicante caussa per vasallum etiam domino absente quasi propria ad finem perducatur. ipse enim solus vtiliter agendi & excipiendi habet potestatem, & si pro eo, aut cõtra eum iudicatum fuerit, vel cum aduersario transegerit, dummodo fraudulenter factum non sit, etiam si post beneficiũ domino aperiatur, tale erit ac si eo caussam agente iudicatũ fuisset, & ideo ab eo ratum haberi oportebit.

VIDE suprà tit. 23. & lib. 2. tit. 9. in prin.

DE FEVDI ALIENATIONE ET RECVPERATIONE.

TIT. LIII.



PRæterea si vasallus ante constitutionem Lotharii regis feudum alienabat, quod in quibusdam curiis pro parte, in quibusdam pro toto olim licebat, & ipsum postea recuperabat, pro feudo sibi retinebat, hoc est in caussam feudi recadebat, hodie autem si ipsum alienauerit, si quidem illicitè, licet postea recuperauerit, tamẽ penes eum non remanebit, vtpote domino, ad quemcunque peruenerit, apertum. Profectò si domini voluntate vendiderit, vel per libellum vel aliter alienauerit, si idem postea recuperauerit, penes eum remanebit, non iure beneficii, sed aut proprio, aut pro libello, aut aliter secundum quod idem recuperauerit, dum-

dummodo ſcias quòd ſi ad libellum domini voluntate id dederit, ſi quidem pro libello ei datur ſingulis fortè annis, & hoc iure feudi cenſebitur. Illud verò ius quod per libellum tranſtulerit, & poſtea recuperauerit, pro beneficio nõ tenebit, ſed velut alterius rei datæ per libellum ſi feudum domino refutauerit, per libellum retinebit.

COMMENTARIVS.

IVre antiquo feudum alienare vaſallus poterat, iure libelli in totum vel pro parte etiam inuito aut ignorante domino. iure libelli, non iure proprio. Id ergo emptor iure libelli retinebat, non iure feudi, vt dixi 1. tit. 2. Cùm autem id poſtea recuperabat vaſallus, rurſus prædium veri feudi naturam recipiebat. Conſtitutionibus Caroli Magni cauetur, ne vaſallus vendat feudum fiducia contracta, vt mox idem redimat in alodem ab eo cui vendiderit etiam in alodem, legis Francicæ 4. c. 51, quia fidẽ fallere videtur qui per hanc cauſſam ipſe ſibi mutat poſſeſſionis cauſſam. Hodie Conſtitutionibus Lotharii & Friderici, ne partem quidem feudi alienare ſine domini cõſenſu vaſallus poteſt, & alienatione feudum domino aperitur vſque adeò, vt & ſi id mox vaſallus receperit non poſſit retinere inuito domino, quod cecidit ſemel in commiſſi cauſſam. Sed ſi domini voluntate vaſallus feudum vendiderit, & deinde recuperauerit, id eo iure habiturus eſt quo recuperauerit, non feudi iure priſtino inuitus. Si tamen per libellum alienauerit, eóque nomine ei quotannis inferatur penſio certa, quia non omne ius abalienauit, penſionem retinebit iure feudi. In fine emendaui, *Sed velut alterius rei datæ per libellum, ſi feudum domino refutauerit, per libellum retinebit*, id eſt, ſi declarauerit ſe iã amplius ea re quaſi feudali vti frui nolle.

AN AGNATVS VEL FILIVS REPVDIATA HEREDITATE *poſsit feudum retinere.*

TIT. LIIII.

SI cõtigerit vaſallum ſine omni prole decedere, agnatus ad quẽ vniuerſa hereditas pertinet, repudiata hereditate feudum ſi paternũ fuerit, retinere poterit, nec de debito hereditario aliquid propter feudũ ſoluere cogitur, ſed in fructibus

ti quos reliquit, vt de eis debitum soluatur, quo tempore decesserit, (secundum quod suprà diximus) considerabitur. Vbi verò filium reliquit, ipse non potest hereditatem sine beneficio repudiare: sed aut vtrunque retinet, aut vtrunque repudiat: quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit, & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen cõsentientibus poterit dominus eum si voluerit quasi de nouo beneficio inuestire, quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo onere hereditario imminente.

COMMMENTARIVS.



Agnatus cui delata est hereditas defuncti, potest separare bona feudalia ab alodiis, & feuda iure suo retinere quasi a communi parente profecta, alodia repudiare. quo casu alodia in solidum agnatæ si quæ sint eiusdem gradus iure accrescendi vindicabunt, vel agnati agnatæ ve sequentis gradus ex successorio edicto, vel cognati, vel vxor, vel fiscus secundum ordinem legum. Agnatus qui sola feuda retinet ære alieno defuncti non obligabitur: & fructus feudi eius anni quo vita functus est vasallus diuidentur inter eum qui subierit hereditatem & agnatum vasalli qui hereditatem repudiauit eodem modo quo inter dominum & heredem vasalli diuidi eos dictum est suprà 50. Est hac in re differentia inter agnatum & filium. nam filius non potest separare alodia à feudis, vt infrà 64. nisi consentientibus agnatis, vt additur hoc loco: his enim consentientibus repudiata hereditate potest amplecti feuda, ita tamen vt de eis quasi de nouis beneficiis inuestiatur, non quasi de veteribus & suis rectis feudis. Hereditatem repudiatam intercipient agnati ex successorio edicto. Est & in feudo repudiato locus successorio edicto, non in feudo refutato, vt 2. tit. 14. Repudiantur delata nondum adquisita. Refutantur adquisita. Post adquisitionem autem nec locus est successorio edicto, nec iuri accrescendi. Rationem differentiæ inter filium & agnatum vulgò nó explicant, quæ mihi videtur esse huiusmodi. Agnatus in feudo tantùm genearchico succedit, non in feudo nouo: & ideò non tam videtur id à defuncto accipere quàm à cõmuni parente, puta auo, vel pro auo qui id primus adquisiuit, vt si feudum adquisierit auus meus, & ab eo in patrem meum transierit, à patre autem obuenerit mihi, me mortuo sine liberis, in id succedet patruus meus quasi in feudum patris sui, non quasi in feudum meum, vt 1. tit. 18. & ideò repudiata hereditate mea poterit feudū quasi patris sui feudū retinere, & debitis oneribúsve hereditatis meæ non obligabitur. Quin & ipse testamẽto non potero in fraudem patrui mei illud feudū in aliū conferre. vt 1. tit. 4. Hæc de agnato. Filius autẽ succedit patri nó tantùm in genearchico feudo, sed etiā in

nouo

nouo, & genearchicum puta quod descendit ab auo etiam capere videtur à patre suo, non ab auo, cùm in eius successione patruo suo præferatur, qui tamen erat proximior auo. qua de caussa non aliter admittitur in feudum auitum quàm quasi heres patris, & ideò separare bona non potest. hereditas enim scindi non potest. Repudiata igitur hereditate non poterit feudum retinere, nisi consentientibus agnatis. Quin & si agnati consenserint, id quasi paternum non retinebit, sed quasi nouum, & consensione huiusmodi sibi periment agnati ius successionis, vt infrà 58. Et cõsequẽter si exheredatus sit, excludetur, cùm tamen agnatus exheredatus non excludatur à successione feudi antiqui. Item tentari hac ratione potest patrem vni ex filiis feudum prælegare posse, vt consuluit Paulus Castrensis Cons. 163. Sed obstat lib. 1. tit. 4. quo Gerardus ait filios æqualiter succedere, nulla ordinatione defuncti in feudo manente. Et sanè licet capere id filii videantur à patre, tamen quia id pater conseruare agnatis vel liberis suis debuit, non potest vnum ex filiis eligere, exemplo lucrorum nuptialium, quæ superstes coniux seruat liberis communibus, nulla electione concessa. No. 2. & 22. Et ita his libris quoties ponitur vni ex filiis feudum obuenisse insolidum, non electione patris, sed diuisione ponitur obuenisse, vt suprà 9. & infrà 59. & 93. & 99.

CORAM QVO SIT QVAESTIO FEVDI VENTILANDA.

TIT. LV.

EX eo, quod suprà diximus, vt si inter duos de beneficio fuerit controuersia, coram iudice vel arbitro finiatur, talis hic fit quæstio: quodam sine filio decedẽte, alius credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo inuestitus est eius beneficii nomine, econtra apparent agnati, qui feudũ sibi vindicant quasi paternum. Est igitur quæsitum, an apud curiam domini vel iudicem sit hæc quæstio terminanda? Et responsum, scio quia ad dominum quodam modo caussa spectare videtur, ad quem inuestitus habebit regressum de euictione, vt coram paribus finiatur curtis, & licet alter per se non possit alterum trahere ad curię iudicium, generaliter tamen etiam si inter duos caussa fuerit de beneficio, eos curia vocante non licebit eorum alicui eius curiæ iudicium declinare.

QVæ ad hunc locum pertinent, repetenda sunt ex lib. 1. tit. 15. & lib. 2. tit. 15. & 20. & suprà 38.

DE POENA DOMINI FELONIAM COMMITTENTIS.

TIT. LVI.

EX facto quæſitum ſcio, & ego à pluribus quæſiui, ſi dominus contra vaſallum apertam feloniam fecerit, an ſicut vaſallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate priuetur? Et quidã dicunt, ex omni felonia qua vaſallus feudo priuatur, & dominus proprietate priuetur. Alii, non niſi ex magna felonia: alii, ex nulla. Sed prior ſententia mihi placet, non habita diſtinctione qualis vaſallus ſit, vtrum per ſacramentum, vel non.

COMMENTARIVS.

DE hac re diximus 2. tit. 5. Vaſallum per ſacramẽtum vocat eum qui iurauit fidelitatẽ: cui aduerſus eſt is cui pactione remiſſa eſt fidelitas.

QVANDO FEVDVM LICITE ALIENATVR.

TIT. LVII.



SI quis ea lege alicui feudum dederit, vt ipſe, & ſui heredes, & cui ipſe dederit habeant, quid iuris ſit quæritur. Reſpõd. iſte qui ſic accepit, poterit id vẽdere vel donare: vel aliter, ſi ſibi placuerit, etiam ſine voluntate domini alienare, & ille etiam cui datum fuerit, nõ habebit ipſum pro feudo, niſi ſicut ei datum eſt. Sed qualitercũque ei datum fuerit, ſiue ad propriũ, ſiue ad libellũ, licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudi cẽſebitur, vt ex his cauſſis ipſum amittat, quibus & verum feudum. Vbi ergo ſic datum eſt feudum, & cui in feudum dederis, aliud eſt, & propriam feudi naturam habet.

COMMENTARIVS.



VOluntate domini licitè alienatur. Sed in hac ſpecie voluntas domini ſtrictius accipitur, vt ſuprà 25.

QVAN

QVANDO PACTVM NON OBSTAT SVCCESSIONI FEVDI.

TIT. LVIII.

TRes erant agnati, vel plures, vnus eorum habebat feudum, quod erat paternum, sed alter eorũ finem & refutationem ei, suisque heredibus, & cui ipse dederit, fecit. decessit iste sine filio masculo. Alter, qui non refutauit, vindicat sibi totum. Alter verò, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidam Mediolanen. interrogati responderunt non obstare illud pactum, nisi feudum omnino refutauerit, vel nisi ad hoc refutauerit vt dominus eum quasi de nouo beneficio inuestiret. Tunc enim secuta inuestitura noua, quasi nouum sit feudum, non succedit.

Hoc exposuimus lib. 2. tit. 14.

DE NATVRA SVCCESSIONIS FEVDI.

TIT. LIX.

SVccessionis feudi talis est natura, quòd ascendentes non succedunt: verbi gratia, pater filio. Inferius verò filius patri succedit, & nõ filia, nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineũ. (Tunc enim succedit filia matri & patri: secundum quosdam succedit nepos ex filia solus) & sic vsque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum autem voco, quecũque ex superioribus id acquisiuit, dummodo suas, quod si quis habens beneficium, quatuor superstitibus filiis decedat, & feudum ad vnum solũ ex diuisione deueniat & iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patrueles dicuntur, & ad vnũ eorum beneficiũ feudi ex diuisione perueniat, & similiter iste superstitibus filiis decedat, ad quorum vnũ feudum similiter peruenerit, sicut etiã ex aliis superioribus vel primis fratribus supersunt masculi, si ille qui feudũ habet, decesserit nullo filio relicto, an ad omnes, vel ad quos perueniat, quæritur. Respõdeo, ad solos, & ad omnes qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti verò proximiores esse dicuntur, respectu aliarum linearum. sed omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

COM

COMMENTARIVS.

IN feudum parentes non succedunt. rationem exposui lib. 1. tit. 1. Id mores multarum nationum traxerunt ad alodia, sine ratione. Excipitur autem vnus casus in fragmentis, Si cōtracta fiducia pater filium de feudo à domino suo curauerit inuestiri. nam ex pactione præmortuo filio recurret feudum ad patrē. In eadem quod satis obscurè scriptum est, Quidam dominus, &c. explicandum est ex his quæ sequuntur hoc loco, Paternum, &c. vt linea eius fratris cui diuisione feudum obuenit quandiu durauerit censeatur esse proximior, & præferatur lineæ alterius fratris. *Nepos ex filia solus.* Sic emendaui ex manuscriptis. & verissimè. Si enim filiæ obuenerit feudum ex cōuentione, & filia decesserit relicto nepote & nepte, nepos solus admittetur, vt 1. tit. 12. & infrà 63. *Qui patrueles dicuntur.* Species ponatur hoc pacto: Titius feudum adquisiuit, & reliquit filios quatuor, Primum, Secundum, Tertium, Quartum. Primus duos filios suscepit, Quintum & Sextum, totidem & reliqui fratres suscepere, qui liberi inuicem sunt fratres patrueles. Sextus duos quoque filios suscepit, Septimum & Octauum. Feudum Titii obuenit Primo, à Primo transiit in Sextum, à Sexto in Octauum. Mortuo Octauo sine liberis, succedet Septimus. hoc non extante Quintus, patruus Octaui. rursus Quinto deficiente atque ita linea Primi deficiente, in feudum æqualiter succedent Secundus, Tertius, Quartus, eorumve posteri. Patrui magni Octaui, vel propiores sobrinis non succedent, quia ex Titio non prodierunt à quo feudum cepit caussam & originem.

BENEFICIVM IN CVRIAE VENDITIONE NON contineri

TIT. LX.

QVIDAM Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiā vendidit, non habita mentione beneficii. Controuersia est inter Capitaneum & emptorem, dicente emptore se curiam cum beneficio emisse, domino verò contradicente ad eum beneficium non pertinere. Respondi illud beneficium in venditione non contineri, nisi expressè de eo actum sit.

HANC quæstionem exposuimus suprà 19.

VTRVM

VTRVM FILIVS VASALLI FEVDVM AMITTAT *viuo patre.*

TIT. LXI.

QVæsitum est apud me, si filius viuente patre dominum offenderit, ita quòd feudum amitteret si pater decessisset, vtrum feudum amittat, vel non: secundum istos sic, secundum Gerardum, & Obertum similiter.

OCMMENTARIVS.

INDIGNVM esse filium successione feudi ob feloniam commissam viuo patre. Agnatum igitur si feudum fuerit paternum, vel dominum filio præferri. In hoc consentiunt omnes auctores. & in fine omnium quos habui integerrimus & vetustissimus liber habebat, *Respondi*, secūdum Stephanum sic: *secundum Gerardum & Obertū, similiter*. Idemque confirmat Constitutio Friderici, quam his elegantissimis versibus Guntherus expressit.

Si patris dominum vasalli filius acri
Læserit offensa, festinet prouidus illum
Conciliare pater. quòd si contemnet agendum,
Munere priuetur. si vero audire monentem,
Filius indomita neglexerit aure parentem
Non erit in feudo successor idoneus illo
Ni prius accensam domini placauerit iram.

NON PVNIRI VASALLVM EX SOLA COGITATIONE.

TIT. LXII.

SI voluerit vasallus dominum offendere, sed non laborauerit, feudum non amittit. Gerardus & Obertus similiter etiam si laborauerit, non amittit feudum, nisi insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

COMMENTARIVS.

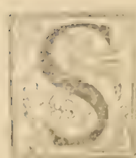
SOLAM cogitationem solúmve conatum vasalli non puniri. Insidias puniri amissione feudi.

DE SVCCESSIONE NEPOTIS EX FILIA.

TIT. LXIII.

Imiliter ſi quis inueſtitus fuerit de feudo, ita vt ad fœminas tranſiret, & duas filias tantùm reliquerit, quarum vna filium habeat, & altera filiam, vtrum poſt mortem illarum maſculus tantum feudum habere debeat: ſecundum Gerardum maſculus tantum, Obertus contrà. & econtra ſi filios ille habuerit.

COMMENTARIVS.

I placuerit, vt fœminæ ſuccederent, & filia reliquerit nepotem & neptem, nepos ſolus admittetur. Et hoc eſt quod dixit ſuprà 59. ſecundum quoſdam, nempe Gerardum, ſuccedere nepotem ex filia ſolum, cùm filia feudum obtinuit ex conuentione. idémque eſt in nepote ex filio. Diximus hac de re 1. tit. 2. §. pen.

DIFFERRE AGNATVM A FILIO IN SVCCESSIONE FEVDI.

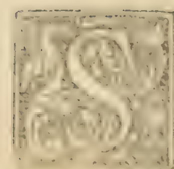
TIT. LXIIII.

Ilius non poteſt recuſare hereditatem patris abſque feudo, propinquus autem poteſt.

RATIONEM differentiæ explicui ſuprà 54.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER FILIAM ET PROPINquum, *vel inter vaſallum & emptorem.*

TIT. LXV.

I cõtentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo, cùm filia feudum habere non poterat, quia dicat ipſa, Hoc eſt de mea hereditate, & ille dicat, imo de feudo, electio propinqui erit decernere veritatem iureiurãdo. Gerardus & Obertus. Similiter ſi contentio fuerit inter aliquem qui emiſſet à ſeniore, & vaſallum, quia dicat vaſallus, Hoc eſt de feudo meo, ille autem neget, electio emptoris eſt veritatẽ iureiurando decernere, cùm pares curtis veritatem non teſtantur. Gerardus & Obertus.

COM

COMMENTARIVS.

[illegible] id est deficiétibus probationibus. & iis de rebus dictum est satis suprà 2.3.50. *Decernere.* Forsitan discernere est rectius, vt infrà 88.

DE PACTO LEGIS COMMISSORIÆ.

TIT. LXVI.



Imiliter feudum lege commissoria datum non valet, id est si ad certum tempus pecunia non soluatur creditori, vt habeat in feudum. Ger. & secundum Obertum valet.

COMMENTARIVS.



On displicet inscriptio vetus huius tituli, De pacto legis cómissoriæ: nam vt pignoris hypothecam, & legem pacti, & penam pacti, & actionem conditionis dicimus rectè, cur non est pactum legis? De hac autem re tractaui 1. titu. 29.

VT FEVDVM AD CERTVM SERVITIVM DARI POSSIT.

TIT. LXVII.



Imiliter potest feudum dari ad certum seruitium. Gerardus & Obertus.

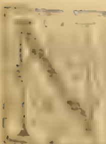
COMMENTARIVS.



Oc est feudum conditionale, & sumatur exemplum ex 2. titu. 5. vlt. Et hoc etiam cur refutari non possit non video quod hic interpres tamen exagitat.

QVANDO FEVDVM DE CAMERA SIT DANDVM.

TIT. LXVIII.



Otandum est in feudo quod de caneua seu camera dicitur, non debere dari nisi cùm sit in camera, vel caneua, vnde solui possit: vel si ita euacuata sit caneua sine culpa promissoris, expectandum est donec interim de caneua vel de camera dari possit. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni ære alieno deducto. Non enim æquum est quem videre egentem quem prius habuit in coniugem.

COMMENTARIVS

HOc exposui supra 2.tit.2.& quod ait, coniugem.tit.5. vulgò per peram additur, vel amicum.

QVI DEBEANT INTERESSE INVESTITVRÆ.

TIT. LXIX.

QVòd autem pares tantùm debeant interesse inuestituræ feudi,& non alii, hoc tunc verum est cùm dominus vasallos alios habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen, argumentatione legis de vltimis voluntatibus in Lombarda, scilicet illa quæ dicit: Si quis donationē facere voluerit de suis rebus alicui vel inuestituram, adhibeat sibi de pagensibus suis,& qui per eandem legem viuant duos testes idoneos, vel tres, vel plures, pluralis enim locutio, duorum numero contenta est. Idcirco pares necessarii sunt in instrumento inuestituræ, & non alii, ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, aliis testibus inductis, corruptis fortè pecunia, vel odio, vel gratia, quæ non sunt suspicanda in paribus.

COMMENTARIVS.

SCRIPTVM erat simpliciter l.7. Lang. de vlt volunt. vt adhibeat testes idoneos. Hanc ergo ita accipit, vt sufficiant duo vel tres liberi homines, etiam extranei cùm deficiunt pares, vt supra 36.& lib.1.tit.28. & 2.tit.3. Ex d.l.7. emendaui, *& adhibeat sibi de pagensibus suis, & qui per eandem legem viuant, duos testes idoneos*,&c. Pagenses sic dicuntur, vt Græcè κωμῆται.

DE RE COMMVNI IN FEVDVM DANDA, ET PER QVOS *fiat inuestitura.*

TIT. LXX.

ITem sciendum est non esse impedimento inuestituræ,& si inuestituram faciat de re quam cōmunē dominus habeat cum aliquo, quia si sponte diuidere noluerit ille cum quo habet rē communem qui inuestiuit, potest cogere per iudicem ille qui inuestitus est, vt diuidat. Item heres eius necesse ha

se habet tenere firmam inuestituram quam pater fecit. Item ex item lege. & eodem iure debet habere rem iste qui inuestitus est, quo haberet qui eum inuestiuit, cum coherede suo, scilicet vt adæquatio percurrat vsque ad 40. annos. Item inuestiri per se vel per suum nunciũ dari & accipi potest, quæ omnia supradicta colligi possunt per supra dictas leges Langobar. titulo de vltimis voluntatibus. l. si quis. & C. com. diui. l. 1. & fi.

COMMENTARIVS.

NON tantùm rem propriã, sed & communem, id est partem pro indiuiso in feudum dare dominus potest nam & quouis alio modo alienare eam potest ante acceptum iudicium familiæ erciscundæ, vel communi diuidundo, l. portionem, C. de donat. nõ post iudiciũ acceptũ, l. 13. & 14. D. fam. erc. l. 1. C. com. diuid. ... iudicium familiæ erciscundæ dabitur feudatario, quia nemo inuitus in communione detinetur, l. vlt. C. com. diu. & ei atque in eum omnes ...scunt actiones, vt suprà 23. 52. Adiicit idem omnino ius habere feu... in ea re cõmuni, quod inuestitor habuit cũ coherede siue socio ..., & perimi id sola præscriptione x l. annorũ. Cur x l. nõ x x x. quæ in ... feudorũ caussis recepta est? Hoc obtinet inter fratres aut co... vel inter fratrẽ, vt hoc loco significatur, & vasallũ qui alterius ... partem in feudum accepit ex l. si inter. Lang. de præscrip. quæ ... ...atur à Friderico II. Const. Neap. 3. titu. 37. nam vsque ad x l. annos ... adæquatione partium inter eos agi potest. & ita accipiẽda l. 3. Lang. de proh. alien. minor. Iure ciuili obstat præscriptio x x x. annorũ. Quod ... heredem inuestitoris, id est, filium factum patris mutare non posse, ... dixi, suprà 14. est ex d. l. 7. Lang. de vl. vol. & congruit cum l. si ab eo, C. de lib. cau. l. 3. C. de reb. alien. non alienan. Quod subiicit per nũtium inuestituram dari vel accipi posse, id exposui 2. tit. 4.

SI INSTRVMENTVM FEVDI FALSVM DICETVR.

TIT. LXXI.

SI instrumentum diceretur falsum à domino, daretur defensio vasallo qui instrumẽtum adferret, vt in Lom. qualiter quis se defen. de. l. de chartis, & auferetur domino qui veritatem nouerit. quod iniquum erit, si aliquis ex ...mo suo conueniatur cùm domini sit defensio ex ordine, cùm vasallus non possideat.

Notandum est, quòd de omni controuersia quæ inter dominum & vasallum oritur, si pares veritatem nouerint, omnino cogi debent à domino & paribus dicere veritatem, qui si dicant se nescire, cum sciāt, & vasallus postulet, dominus eos coget iurare, & veritatem dicere, vt C. de testi. l. si quando. & in Lom. vt iudex. De off. iud. & in tit. qualiter quis se defen. de. l. si qualiscunque caussa. & tit. de testi. vt quicunque. & l. vl.

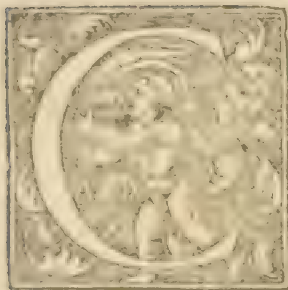
COMMENTARIVS.



SI instrumentum inuestituræ quod profert vasallus dominus dicat falsum, vasallo datur defensio ex l. de chartis. 2. Lang. qual. se quis def. deb. & domino qui veritatem nouit aufertur. *Quod iniquum erit* (sic legendum) *si aliquis ex dono suo cōueniatur*, id est, si ex beneficio suo & inuestitura conueniatur agente vasallo, cùm domini defensio sit ex ordine, cùm vasallus non postulat, id est, agente vasallo. & ita suprà 1. tit. 1 §. si verò feudum. Liceat, inquit, domini esset defensio ex ordine. Hoc igitur casu melius erit totius rei defensionem domino dari cum XII. His additur pares cogi à domino, & aliis comparibus testimoniū dicere, vel si negauerint se quidquam scire, cogi etiam iurare, vt suprà 1. tit. 28.

QVALITER IVRET DOMINVS AVT VASALLVS *cùm defensio ei datur.*

TIT. LXXII.



CVM datur domino defensio de inuestitura quæ dicitur à se facta, iurare debet se inuestituram non fecisse. Cùm verò datur heredi, vel successori eius, iurare debet se nec scire nec credere inuestituram factum esse ab antecessore suo. & si qua inuestitura facta esse dicetur, semper debet nominare dominum à quo inuestitura facta dicitur, cùm multum discrepet sacramentum hereditarium à principali sacramento, C. de re. cre. & iureiur. l. generaliter. vt habes de tutore qui iurat quod credit & existimat, vt C. de iura. ca. l. 2. § . si autem. de conscientia enim sua iurare debet, & non de alieno facto (cùm iniquum sit aliquem iura

iurare de alieno facto) heres vel successor, nec etiam filius, vt D. rerum amo. l. Marcellus. sed contrarium reperitur in Lõbar. quia licet filius minorem virtutem habeat quàm pater, tamen debet præcisè iurare patrem suum non fuisse debitorem, vt in Lombar. qualiter quis se defendere debet. l. si contigerit.

De hac re dictum est suprà 36. & lib. 1. tit. 28.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. LXXIII.

SVmmopere mandare curamus, vt si quis aliquẽ de beneficio inuestiuerit, quòd ille qui inuestitus fuerit, nõ potest per proprium vendere, nec pro leuissima re locare, nec infeudare, nisi maiorem partem apud se retinuerit: & si in desperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto omnia ad priorem dominum reuertuntur, & si dominus conquestus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni spacium expedire faciant, vasallo non faciente satisdationem, domino dent possessionem, saluis suis rationibus, nisi diffinitiuam promeruerint sententiam.

COMMENTARIVS.

AB hoc titulo incipiunt fragmenta siue extraordinaria capitula, quæ nobis Ardizo & Aluarotus conseruarunt, hactenus neglecta ab omnibus, sed non minoris fructus quàm libri superiores, quæ nos titulis distinximus nostro ingenio, non ope veterum librorum, vt superiores omnes titulos restituimus. Auctoritas vero cur non & tanta his quanta superioribus libris, aut cur illis maior? Et rursus quando ista iuris parte nulla veterum prudentum scriptis indigentior est, quæ malũ hæc stultitia, vt has insuper reliquias nacti à superiorum librorũ principiis minimè discrepantes improbemus? Est autem hic titulus de alienatione feudi. Maiori parte retenta feudum alienari posse. Paulatim increscit vel decrescit ius. Obtinuit & dimidia parte retenta alienari posse. De eo iure loquor, quod obtinuit ante Constitutionem Lotharii. Sed qui erat extra omnem spem suscipiendorum liberorum, spem domini nulla parte frustrari potuit. Ait, *Per proprium*

Propriam vendere. Bene per proprium. nam per feudum dare potest. *Pro leuissima re libellare.* Libro 2. tit. 9. vilissima pensione. quæ libellaria fraudulenta est. & ideo quod sequitur, *Infeudare*, etiam de infeudatione, vt ita loquar, fraudulenta accipiendum est. A libellaria enim & infeudatione vt iure fiat, omnis fraus abesse debet, vt suprà 22. & lib. 2. titu. 2. *Et eo defuncto.* Eo defuncto sine liberis, omnia ab emptore ad dominũ reuertuntur, si forte viuente vasallo de alienatione querelam apud pares dominus non instituerit

DE FEVDIS SCVTIFERORVM.

TIT. LXXIIII.

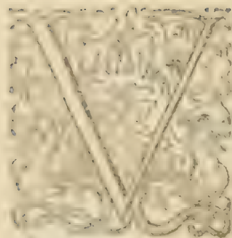


Euda scutiferorum, vt ad libitum dominorum possint adimi, rationis non est, dum tamen seruiãt secundum laudationem curiæ.

De hac re scripsi 1. tit. 1. §. item illud.

DE CONDITIONE FEVDI NON IMPLETA.

TIT. LXXV.



T inter conditionalia, & non conditionalia aliqua sit differentia, dicimus, quòd si quis alicui dederit beneficium conditionale (vtpote quæ dantur propter habitationem) deserta habitatione beneficium amittetur. & etiam cùm certò constituuntur seruitio, non dato seruitio non poterit retineri beneficium.

COMMENTARIVS.



Evdvm amittit, qui feudo impositam conditionem non implet, vt 1. titu. 20. imo & qui inficiatur, vt suprà 5.

DE FIDELITATE.

TIT. LXXI.

QVoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea aliquid summatim despiciamus. Si beneficium est sine fidelitate, & vasallus aliquid, quod ingratitudinem contra suum dominum fecerit, amittat beneficium laudatione parium: hoc idem dicimus in iis, qui fidelitatem iurant. Si cum militi fidelitas requisita fuerit a domino, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, & miles eam facere debet, vel parium laudationi stare intra annum: quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de beneficio damnari potest, quod contra præceptum domini Lotharii regis Papiæ datum videtur. Librum autem quòd vasallo ostendi soleat non necessitate fieri, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitæ fidelitatis memoriæ caussa. Et venit aliquando vt vasallus dicat domino se facturum fidelitatem, quam pares laudauerunt. tunc non perdit beneficium, si stat per dominum, quod faciat curiam.

Qui fidelitatem iurant, si voluntate vtrorumque separatio facta fuerit, fidelitas finitur: si sua voluntate vasallus vel iudicio parium feudum dimisit, fidelitas durat.

COMMENTARIVS.

FIDELITATIS nomine iusiurandum fidelitatis significatur. hoc non semper vasalli præstant. quibusdam enim pactione remittitur, vt suprà 56. & lib. 2. tit. 4. non tamen ideo minus ex caussa ingratitudinis feudum amittunt laudatione parium. Nulla ex caussa ipso iure feudum amittitur, ne ob alienationem quidem, sine cognitione & pronuntiatione parium, vt suprà 74. Is cui non est remissa fidelitas, similiter feudum amittit, si fidelitatem non fecerit intra annum, vt suprà 1. tit. 21. domino scilicet postulante, & vt plerumque fit ostendente librum memorialem feudorum suorum, & fidelitatum sibi præstitarum. *Contra præceptum D. Lotharij.* Puto auctorem intelligere secundum Constitutionem Lotharii propositam libro sequenti, quæ cum qui dolo caret non vult feudum amittere ob non datam fidelitatem intra annum quod & tunc locum habet cùm per dominũ stat quo minus ea detur, dum non cogit in vnum pares vt fidelitatis formulam vasallo præscribant iurare paratissimo. *Separatio.* refutatio feudi. *Fidelitas durat.* vt suprà 58.

SI PLV

SI PLVRES SINT DOMINI VEL VASALLI, AN

plures fidelitates vel seruitia debeantur.

TIT. LXXVII.



VM plures fratres vasalli paternum habēt beneficium, donec illud indiuisum possident, vna fidelitas, & vnum seruitium domino fieri debet. Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Seruitia vero nō pro partibus, vt vnum primum, videlicet grauiora, sed pro quantitate beneficii moderanda. Plures autem domini, & si feudum inter se diuidant, nullo modo nisi vnam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Seruitium verò omnibus non grauitate, sed moderamine faciendum est.

COMMENTARIVS.

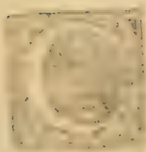


E hac re scripsimus suprà 9. *Ut vnum primum.* Legendum opinor, vt cui plurimum videlicet, grauiora: hoc sensu, vt seruitia non imponantur pro amplitudine partium, velut grauiora ei cui diuisione agri plurimum obuenerit, sed pro earum æstimatione & pretio.

CVLPAM VNIVS EX COHEREDIBVS CE-

teris non præiudicare.

TIT. LXXVIII.



VM feudum hereditarium vni ex coheredibus propria culpa auferetur à paribus per iudicium, ceteris non præiudicat. Hoc autem ita intelligitur, vt viuo eo, vel suis heredibus feudum ad ceteros venire non intelligatur.

COMMENTARIVS.

SI vnus ex coheredibus in dominum deliquerit, is ſolus partem ſuam amittit, eaque ad dominum reuertitur, & à domino ad coheredes vbi ille deſecerit poſteriſque eius, vt infrà 83. & 98. & nos attigimus ſuprà 3.tit.2.

VT RATIO VASALLI PRIVSQVAM DOMINI *diſcutiatur.*

TIT. LXXIX.

SI contentio fuerit inter dominum & vaſallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vaſallum, & vaſallus contra dominum, vaſalli ratio prius diſcutiatur: quoniam pares maiorem iuriſdictionem habent de ſuo pari, quàm de ſuo domino.

COMMENTARIVS.

PAR in parem maiorem habet iuriſdictionem quàm in dominum. Dominum pares verecundè compellant, vt bonam fidem agnoſcat, vt ſuprà 2.tit.vlt. Parem ſeuerius. nec mirum ſi ſit iuriſdictio pari in parem, cùm ex cõſenſu litigatoris eligatur, vt ſuprà 2.tit.16. Sed nõ poſſet tamen miſſo pari par qui de feudo litigat, extraneum iudicem optare, quia feudi litem melius viſum eſt quodammodo dirimi intra priuatos parietes ab iis qui ſunt ex eadem domo, & qui eundem dominum recognoſcunt. Quia verò maior eſt parium iuriſdictio in parem quàm in dominum, ideo ait petitionem vaſalli diſcutiendam eſſe prius quàm domini. De re igitur domini verecundè, ægrè, lentè cognoſcunt.

DE EVICTIONE.

TIT. LXXX.

GEneraliter verum eſt in feudis dominos de euictionibus teneri, at ſi quis ſciens inueſtituram alterius beneficii acquiſierit, eo euicto nullã aduerſus dominũ vaſallũ actionem habere dicimus: quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

De euictione feudi dictum eſt ſuprà 2.tit.8. & 4.tit.1. & 55.

DE

DE FEVDIS IMPROPRIIS QVÆ AVFERVNTVR

dantis arbitrio.

TIT. LXXXI.

VNum quidē non minus vtile, sed satis cōgruum superioribus aduerti, & ex comprobato vsu in scriptis bono arbitrio reducere procuraui. Si quis igitur pro vice dominicaria vel villicaria, & vt dicam, pro decania, vel aliis quibuscunque angariis feudum quod improprium est, acceperit, nisi specialiter hoc actum sit inter cōtrahentes, id est, nominatim feudum cum honore feudi, & ita, vt non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiamsi administratio illa auferatur: quod datum penitus ablata administratione sine omni obstaculo auferre liceat. Si autem quod superius dictum est probare conetur, & quoddammodo possidere vasallum à quibusdam creditur, nō iureiurando decidi oportet, sed testibus vel instrumento aliisue legitimis probationibus caussa firmiter approbetur.

COMMENTARIVS.

FEVDA quæ dantur pro mercede functionis, vel administrationis alicuius, ablata ea administratione finiuntur, vt suprà 94. nisi aliud conuenerit, puta vt obtineantur cum honore seu dicentur adempta administratione. hæc sunt feuda impropria. quod exposuimus tit. I. § Item illud. Et si qua fuerit de hac feudi qualitate contentio inter dominum & vasallum, vasallus qui proprium dicit, hoc probare debet per pares vel instrumento publico, vt d. §. item illud. & §. item si aliquis.

PRIVS POSSESSIONEM RESTITVENDAM ESSE QVAM

de principali caussa agatur.

TIT. LXXXII.



I qua contentio de beneficio inter aliquos (prout sæpe fieri solet) orta fuerit, si vnus dominus vel loco domini habeatur, & alter vasallus vel loco vasalli habeatur: si per pares secūdum vsum regni iudiciū ventiletur, primò de

de suo recto beneficio inuestiri debet, & si possessio aliqua perturbata fuerit, modo restitui debet.

COMMENTARIVS.

ET sit in alodiis l. incerti, C. de interd. præcedit enim caussa momenti semper. & hac de re dictum est suprà 2. tit. 4. & 20.

SI VNVS EX FRATRIBVS DEDERIT SVAM PARTEM

fratri, vel domino, vel extraneo.

TIT. LXXXIII.

SI alter ex fratribus qui paternum habeat beneficium, suam portionē dederit domino vel alicui extraneo: dominus vel extraneus tandiu teneat sine præiudicio quandiu ille, qui dedit, heredem masculum habuerit: si verò sine herede decesserit, alter frater si vixerit, vel eius heres sine vllo obstaculo & temporis præscriptione beneficium, quod hereditarium est, vindicet à quocunque possidente. Hoc idem dicimus, & si fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquisierit: hoc enim verissimum ex vsu comprobato didicimus.

COMMENTARIVS.

SI frater fratri, vel si domino vnus ex fratribus sua parte cesserit quam habet in feudo paterno, hæc cessio refutatio est, quę agnatis præiudicabit quamdiu is qui cessit liberive eius super fuerint, ea stirpe peremptа, ad agnatos portio ea feudi reuertetur. Idémque erit si suam partē extraneo dederit. quod iure fit. nec enim ea pars seorsim pro feudo aliquo solido accipitur. quod cōgruit cum lib. 1. tit. 2. §. vltimo. Idem si in dominum deliquerit, vt suprà 78.

PATREM IN FEVDO FILII NON SVCCEDERE.

TIT. LXXXIIII.

QVod iam vsu traditum recordationis caussa in scriptis ponere procuraui. Si quis igitur habens filium ipsum per dominum inuestire fecerit, nisi nominatim cum domino pactus fuerit, vt si filius decesserit ante patrem, quòd

feudum ad patrem reuertatur: dicitur defuncto ante patrem filio patrem carere beneficio, & domino acquiri beneficium.

Diximus hac de re suprà tit. 59.

DE INVESTITVRA FACTA MARITO VEL VTRIQVE coniugi.

TIT. LXXXV.

I maritus de feudo suæ vxoris inuestiatur ea absente, nisi nominatim quasi gerendo vxoris negotium inuestiatur: sibi acquirit feudum ea sciente vel iubente: Si verò vterque in simul inuestiatur, pro parte sibi proficiunt: nisi cùm iam dicta distinctione factum fuerit. & dicimus etiam, vt si vnus ante alterum sine herede decesserit, quòd alterius pars domino adquiratur.

COMMENTARIVS.

ER gestorem accipi potest inuestitura, vt per procuratorem suprà 2. tit. 4. Coniux coniugi in feudo non succedit, etiam si id simul adquisierint, sicut nec frater fratri, suprà 2. tit 12. & 13 Marito si dominus inuestituram fecerit vt adquireret vxori, ille quasi sibi adquisiturus acceperit, vxori adquiritur feudi actio, l. qui mihi. D. de donat. Si ea iubente vel sciente, & tacente ita acceperit, marito adquiritur. Taciturnitas vxoris iussum imitatur. Hoc cum maritus accipit suo nomine. nam si vxoris nomine quasi gestor, non dubium est vxori actionem adquiri. *Iam dicta distinctione.* Gesseritne maritus suũ tantùm negotiũ ea sciente vel iubẽte, an cõmune.

DE FRVCTIBVS FEVDI.

TIT. LXXXV.

Num quidem satis vsitatũ dicimus, quòd si aliquis decesserit nullo in feudo relicto herede, ius feudi ad dominum pertinere dicimus: Fruges autem extantes non ad dominum, sed ad filias ipsius vasalli, vel etiam ad vxorem eius pertinere: & hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit: & hoc cum distinctione Imperalium Constitutionum.

Dixi

DIXIMVS hac de re suprà tit.30.& distinctio Imperialium Constitutionum quam dicit hoc loco, ea est quæ illo proponitur.

AN PRAESCRIPTIONE FEVDVM ADQVIRATVR.

TIT. LXXXVII.

IN beneficiis vt in cæteris contractibus, præscriptiones currere satis humanum, & rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fide ab aliquo iusta traditione acceperit, licet dominus non sit, cum verus dominus in traditione putetur, longi temporis præscriptione ius sibi acquirit. Si verò malam fidem habuerit, nullo se poterit tueri præscriptione, nec etiam de euictione agere poterit.

ET hac de re etiam diximus suprà 1.tit.vltimo.

DE PROBATIONE INVESTITVRAE.

TIT. LXXXVIII.

DE ingressu curiæ à quibusdam varia ac diuersa putãtur. nos autem, quod sæpius ac rationabiliter in multis curiis & ciuitatibus intelleximus, in scriptis bonę recordationis caussa inserere procurauimus. Quicunque igitur beneficium per inuestituram acquisierit sine possessionis traditione, pares ad inuestituram habeat, et pro ipsius veritate discernatur, cum controuersia inde fuerit. Sanè si possidet, aliis quibusdam adiuuetur adminiculis. Verumtamen quia multi inopes vasalli sunt, per testes vel per breue testatum probatio satis competens esse dignoscitur.

COMMENTARIVS.

SIue vasallus possidet, an non, siue non possidet, probare debet inuestituram per pares duos aut breuiculum, vt variis locis dictum est superioribus libris. Pares duo sufficiunt aut breuiculum, [illegible], ne inopes vasalli ampliorum probationum simul ac sumptuum oneribus diuexentur. Si possidet, aliis se potest adiuuare adminiculis, puta iureiurando alióve quo genere purgationis. De ingressu curiæ, id est, de qualitate vasalli & paris.

CONDITIONEM TACITE FEVDVM SEQVI.

TIT LXXXIX.

Beneficia conditionalia, quæ in maioribus curiis à veteri tempore esse noscuntur: vtpote Patriarcharum, Archiepiscoporum, Abbatum, Abbatissarum, Ducū, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, siue etiam maiorum valuasorum, si duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur vasallis, tacitæ cōditiones eos sequuntur, nisi nominatim in ipsis traditionibus ipsæ conditiones excipiantur. Hoc idē etiam de his conditionibus, quæ nouiter constituuntur ad harum similitudinem verissimum fore sapientibus placet.

COMMENTARIVS.

Beneficia conditionalia sunt quibus cohęret certi seruitii vel administrationis onus, vt suprà 5. & 75. & infrà 104. & lib. 1. tit. 1. §. vlt. qualia sunt ferè Ducum, Comitum, Episcoporum, Abbatum. Hæc si in alium conferantur, cōditiones tacitè sequuntur accipientem, quamuis nihil dictum sit, quia prædiis cohærent, vt seruitutes & qualitates aliæ prædiorum, l. via, §. si fundus. l. cùm fundus. D. de ser. rustic. præd.

FRATREM FRATRI IN FEVDO NOVO NON SVCCEDERE

TIT. XC.

Si duo fratres in heredes masculos & fœmininas de beneficio communem inuestituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus: cùm vnusquisque fratrum suæ soboli bene cōsulat. Si enim frater suus sine vlla progenie decesserit, feudum non ad superstitem, sed ad dominum perueniet: nisi pactum de successione factum foret.

COMMENTARIVS.

Frater fratri in eo feudo quod communiter adquisierit nō succedit, sed vno ex eis mortuo sine liberis, dominus vocatur, vt suprà tit. 1. nisi aliud in traditione vel inuestitura conuenerit. Vt [illegible] filia, cùm [illegible] tum est, vt & filia in feudo succedant, filia sola in portionem patris subueniet. Neptē, inquit,

sequit, cum patruo ad feudum venire dicimus. Ad feudum scilicet totum, non ad portionem defuncti fratris. hanc filia capit, suam retinet patruus. Idémque erit, & si præterea hoc actum sit, vt fratres sibi inuicem & liberi eorum masculi & fœminæ in feudo succedant, vt suprà 2. tit. 18.

DE INVESTITVRA VETERIS ET NOVI BENEFICII.

TIT. XCI.

Beneficiũ intelligitur de veteri & nouo: & cùm de veteri fit inuestitura, satis sit si de recto beneficio fiat inuestitura. Hæc autem inuestitura ab vnaquaque persona fieri potest, siue seculari, siue ecclesiastica, si antiquitus eorum consuetudo fuerit. hæc secundum quosdam, & à fœmina, & à minore xxv. ann. fit. De nouo si fiat inuestitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc inuestitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet: quæ sententia mitior est. A minore autem xviii. annorum nõ valet: hoc etiam de minoribus ann. xxv. asseritur, vt quibusdã placet. A prælatis Ecclesiarum verò tradi, & legitimè dici potest iure, vt valeat inuestitura, dum tamen dissipator videri nõ possit: quòd si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiã quòd si coniunctæ personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere posset, inutile est beneficium.

COMMENTARIVS.

Hæc exposita sunt suprà 2. tit. 4. Illud notandum à clericis rectè inuestituram fieri etiam de nouo feudo, rem Ecclesiæ bene gerentibus, non si ambitiosè forte qua re duos sibi potuissent parare vasallos vno contenti fuerint. quod his addi velim quę dicta sunt 1. tit. 1. in prin.

IVSTO ERRORE EXCVSARI VASALLVM, QVI FIDELITATEM *non fecit.*

TIT. XCII.

Qvicunque paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & nõ do-

losè, sed iusto errore, omnino condemnari non potest. Cùm enim controuersia est inter ipsos, per antiquitaté feudi, vel per breue testatum, vel per testes domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

COMMENTARIVS.



Vasallus qui fidelitatem non facit intra annum& diem, feudú, amittit, vt suprà 1. tit. 21. nisi dolus malus absit, vt est in secunda Constitutione Lotharii libro sequenti. Dolus autem abesse videtur, si inter eum & dominum de qualitate fidelitatis controuersia sit, vasallo per errorem contendente non ita patrem suú iurasse aut non ea lege initio datum feudum. quod præscriptio temporis, vel instrumentum publicum, vel testimonium parium enucleabit.

FACTVM FRATRIS FRATRI IN FEVDO PATERNO *non nocere.*

TIT. XCIII.



Quoddam satis bene dispositum ad vtilitatem, & ad perniciosam calliditatem destruendam in scriptis inserere curauimus. Quidam miles bina beneficia à duobus dominis, prout solitum est, acquisiuit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se diuidentes alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum venit fidelitatem nullo anteposito, sicut pater fecerat, fecit. Alter verò frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit. defuncto posteriore fratre sine filiis, vtrunque feudum in vnam, vt prius, venit personam. & sic dominus talem fidelitatem quærit, qualem frater eius fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & vsque ad infinitum peruenerit.

COMMENTARIVS.



Haec sententia accipienda est de eo feudi genere, quod vulgo ligium dicitur, vt illa verba demonstrant, *Nullo anteposito.* Ligius enim vasallus dicitur, qui contra omnes, ne Rege quidem excepto, vel antiquiori domino, fidem & operam omnem suá domino promisit. c. Pastoralis. De sent. & re iud. Annonius v. cap. LIIII. Henrico filio Comitis Andegauorum Ludouicus Rex ducatum

ducatum Nortmanniæ eiecto rege Anglorum restituit, & eum pro eadem terra in hominem ligium accepit. Albertus Argentinēsis in Chronicis. Cùm omnes quasi eius essent vasalli, non ab Imperatore mouerentur cuius essent ligii. Krantzius 4. Chronicorum. Ligius Italorum verbum est, & significat totalem subiectionem. Homologum appellauimus 2. tit. 5. & aliis quibusdam locis suprà, ex Constitutione Friderici de ducatu Austriæ apud Cuspinianum, vt colonum homologum, l. vlt. C. Th. de pat. vic. & ex hac forsitan appellatione illam imperiti fabrefecerunt, quibus hęc vox, Homologus, ex Latina voce Homo composita videbatur. Quidam addunt, & hoc esse propriũ homologi Galliæ moribus, vt feudum domino committat, si id alienauerit sine domini voluntate, & vt plus inferat feudi redimendi caussa quàm nõ homologus. Species autem hoc loco proposita hæc est, Qui duo feuda habebat, vnum ligium, alterum non ligium, moriens duos reliquit filios, Primum & Secundum. Primo obuenit feudum ligium, eadémque fide is se domino deuinxit, dicauit, deuouit. Secundo obuenit non ligium, & fidem tamen dedit dominus quasi ligius. Mortuo Secundo sine liberis, an pertinebit feudum ad Primum, sub obnixæ fidelitatis promissione sicut promiserat Secundus, ita vt duobus Primus sit homo ligius, & vni seruiat per substitutum, vt infrà 99. Minimè. quia in feudo quod origine non fuit ligium, fratris factum fratri obesse non potuit, vt suprà 2. tit. 9. §. econtrario. l. 2. §. 1. D. si quis aliq. test. proh. Vasalli factum non mutat originem feudi in deterius. Vulgò perperam hæc sententia referebatur inter Lotharii Constitutiones, cùm Iurisperiti esse alicuius & hæc verba demonstrent, In scriptis inserere curauimus, vt suprà, In scriptis reducere procuraui, In scriptis ponere procuraui, In scriptis bonæ recordationis caussa inserere procurauimus, & illud verbum, Dicimus, quo significatur sententia prudentis, & pro quo malè vulgò substituerant, Sancimus.

DE FEVDO GVARDIAE ET GASTALDIÆ.

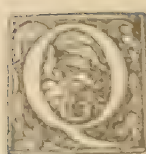
TIT. XCIIII.

QVod nomine gastaldiæ vel guardiæ in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia iure auferri potest.

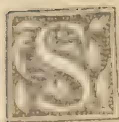
Vt suprà 81. & lib. 1. tit. 1. §. item illud.

DE SVCCESSIONE FEVDI.

TIT. XCV.

Vidam dominus habens beneficium, reliquit duos filios, & vnusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: vnus illorum fratrum decessit, vna tãtùm filia relicta: portionem illius non ad omnes superstites, sed ad patruos illius & suis posterioribus pertinere dicimus.

COMMENTARIVS.

Ecundum ea quæ diximus suprà 59. hoc loco pro patruos legendum videtur, fratres. Et posteriores accipiendi pro posteris, vt l. 3. §. ex his. D. de iniusto, rup. test.

DE INVESTITVRA ALIENI BENEFICII.

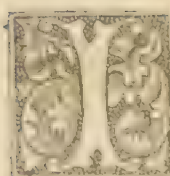
TIT. XCVI.

I quis acceperit inuestituram alterius beneficii, inutilis est hæc inuestitura: & qui sciens hoc agit, de euictione agere non potest.

HAC de re diximus lib. 1. tit. 1. §. Si verò Archiepiscopus.

NON AMITTERE FEVDVM EVM QVI SINE DOLO CESSAVIT *per annum in petenda inuestitura.*

TIT. XCVII.

Nter dominum & vasallum nulla fraus debet esse, & inde potest accipi, si vasallus non dolosè steterit per annum quærere inuestituram sui beneficii, nõ damnabitur. dolus enim abest, si iusta caussa impediente steterit, vel etiam cum amore seruitium fecerit domino conscio. Dicimus autem vt si contra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

COMMETARIVS.

Nter bonos bene agier oportet: & iudiciũ inter dominũ & vasallũ quod agitur apud pares bonę fidei est. & ideò nõ aliter feudũ amittit vasallus ob cessationẽ anni, quàm si dolo malo cessauerit.

erit, quod congruit cum Constitutione Lotharii, de qua dictum est supra 92. Quod sequitur, *Dicimus autem, &c.* est sumptum ex Constitutione Henrici II. *Cum amore*, cū amore ductu alii teruntū fecerit.

EX DELICTO VASALLI FEVDVM AD DOMINVM REDIRE.

TIT. XCVIII.

VAsallus habens feudum deliquit contra dominum, cui iudicatum est. agnati cum domino litigant. quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non pertinere, donec aliquis masculus ex delinquenti vasallo superest, alii verò contradicunt.

Tollenda est negatio, & legendum, Dicimus autem ad dominum pertinere, vt suprà 78.

DE FEVDO LIGIO.

TIT. XCIX.

SI quis inuestitus de feudo ligio, pro quo contra omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex se descendentibus filiis, sibi heredibus institutis, vita decesserit, diuisione facta, si ad solum Titiū feudum peruenerit, rationabiliter placuit eum solum fidelitatis iuramento esse obnoxium, ad quem solida feudi iura transierint. quòd si ab alio domino Lucius postea feudum per inuestituram acquisiuerit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liberis, ad quem reuoluatur feudum, quod ex diuisione habuerat, an ad alium fratrem, an ad dominum quæri potest. & cum placeat quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere. sed rectius visum est feudū, quod per inuestituram acquisiuerit impedimento ei non esse, liceréque ei per substitutum acceptabilem domino priori seruire.

COMMENTARIVS.

VAsallus ligius decessit relictis filiis duobus, Titio & Gaio. Titio diuisione obtigit feudū ligiū insolidū, isque domino fidē dedit quasi ligius. Deinde Gaius aliud sibi feudū adquisiuit,

& quidē

& æque domino suo fidem dedit obnixam, veluti deuotissimus dicatissimusque auctoritati & dominationi eius. mortuo Titio sine liberis, quæritur an ei in feudo succedat Gaius frater. quod videtur, quia feudum est paternum. Sed obstat, quod natura non patitur, vt quis sit homo ligius duorum insolidum. an igitur dicemus feudum domino aperiri? Minimè. Verior est opinio prima, & licebit Gaio per substitutum priori posteriorive domino seruire. Ait, per substitutum domino acceptabilem, vt in Constitu. Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter. Videnda sunt ea quæ scripsimus tit.93.suprà.

IMPERATOREM FEVDVM AMITTERE VEL ALIVM PRO *se fidelem dare.*

TIT. C.

EX facto incidisse scio Fridericum principem nostrũ, cùm ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, diuino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cùm omni hominũ generi sibi fidelitatẽ debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cùm insistẽte feudi domino de hoc contenderetur, per eius pares prudenter visum est, feudum amissum esse, vel aliũ Ducem in Ducatu constituendum, qui feudo seruire debeat, & domino fidelitatem faciat.

COMMENTARIVS.

VAsallum feudum amittere si eligatur Imperator, nisi domino per substitutum seruiat, & fidelitatem exhibeat, quã ipse præstare salua imperii maiestate non potest.

ECCLESIAM FIDELITATEM NON FACERE.

TIT. CI.

DE negotio super quo nos consulere voluisti, tibi secundum ius scriptum & vsum feudi breuiter respondemus, quod pro eo feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas.

ECCLESIAM ipso iure esse solutam iureiurando fidelitatis. Ceteri non nisi ex conuentione, vt suprà 2.tit.4.§.nulla.

NON

NON COGI VASALLVM PRO VNO FEVDO DVAS FIDELITA- *tes facere.* TIT. CII.

IN super etiam te instructum esse volumus, quòd si dominus à quo feudum tenebatur, diem suum pluribus heredibus relictis obierit: vasalli, qui cõmuniter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primò partirentur: quoniam secundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere.

Hoc verò exposuimus suprà tit. 9.

FILIOS TANTVM SECVNDI MATRIMONII MATRI IN *feudum succedere.* *TIT. CIII.*

MVlier quæ feudum secundi viri contemplatione acquisierat, si ex vtroque matrimonio superstitibus liberis decesserit, solos ex secundo viro susceptos filios ad feudi successionem admitti, vsu curiarum obtentum est.

Et hoc quoque suprà tit. 11.

CASVS QVIBVS FOEMINA IN FEVDO SVCCEDIT. *TIT. CIIII.*

SI cui militi ad certum seruitium feudum fuerit datũ, isque relicta ex se descendẽte fœmina decesserit, quæ id seruitium iuxta feudi conditionem non minus decenter præstare possit, quàm masculus, & si in inuestitura minimè cautum sit, vt & fœminæ ad id aspirare valeant, eam tamen admitti rectũ putamus, quinimo hoc casu, simul cũ masculo in feudo eã succedere quidam putant, quod multo magis dignũ obseruãtia existimauimus, cùm feudũ sic datum est, vt nullum pro eo seruitiũ fiat, vt pleraque hodie feuda dantur.

Item si quis eo tenore de feudo aliquo sit inuestitus, vt in eo succedant fœminæ, sicut masculi, siue feudum id ad certum fuerit datum seruitium, siue pro eo indeterminatè fuerit promissum seruitium, inuestito moriente in feudum succedunt pariter & mares & fœminæ. quanquam enim superstite masculo, ex eo qui primus feudum adquisiuit fœmi

næ excludatur, & si in maribus & fœminis fuerat acquisitum (vt in feudis regulariter tradi solet) sermonem tamen inuestituræ, nec non vim verborũ & sensum contrahentiũ intuẽtes, discretionẽ sexus in eiusmodi feudi successione nõ fecimus.

Iugales à quodam milite simul de eodem feudo inuestiti fuerant, vt in se descendentésque suos id haberent. Hi ex se filio, & filia superstitibus defũcti sunt, inter quos feudi quæstio agitatur. masculus enim vniuersum feudum sibi vindicat: fœmina verò ad parentum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. quidam pro masculo, quidam pro fœmina pronunciant. Eorum qui pro filia iudicant, sententiam sequendã esse censeo, cum filia ex antedictorum iugalium contubernio superest ex prædefuncta vxore alio suscepto masculo, qui consanguineus ad eam frater sit. In cæteris priorum sententia sanè sequẽda est. quòd si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio connubio superstite masculo, ab hac luce subtracti fuerint, feudum scindi fert prudentum nostræ ciuitatis opinio, vt dimidiam quidem partem fœmina sibi acquirat, reliquam verò dominus aut eius heres accipiat.

HAEC etiam omnia explicata sunt suprà 1.tit.2.§ pen.

DE FEVDIS HABITATIONVM.

TIT. CV.

FEVDA habitationum, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur.

ET hoc lib.1.tit.1.§.item illud.

SERVOS POST DELATAM SVCCESSIONEM MANVMISsos in feudum non succedere.

TIT. CVI.

QVæsitum scio, dudúmque apud prudentes fuisse caussam hanc: si serui, quibus macula seruitutis ob sæculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad feudi successionem valeant aspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia distinguentium, quo tempore

pore libertatis donum assecuti fuerint: vt si quidem eo tempore, quo coheres alter, vtpote his constitutis inhabilibus, aut dominus quasi ad se deuolutum vindicasset, ab eius successione sint penitus alieni, ne quod legitimè factum est, superuenienti facto postea retractetur: qui si re integra manumissi fuerint, in feudum rectè succedere queunt.

COMMENTARIVS.

IDEM in clericis suprà 33. vt ergo in alodiis, ita & in feudis delatæ successionis tempus spectatur. Defertur autem successio à morte eius, de cuius bonis agitur.

VT VASALLI SVMPTIBVS DOMINI SERVITIA PRÆSTENT.

TIT. CVII.

ANtiquatum esse ipsis rerũ experimentis, nos ipsi cognouimus, fideles, nisi aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, dominorum sumptibus eisdem seruitia ministrare. Iustum nanque est, vt illi consequantur stipendium, quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium, præsertim cùm nec quisquam propriis cogatur impendiis militare, maximè cum extra ciuitatis suæ tentoria seruitiis exhibendis eos conuenit fatigari.

MVLTVM hac in re & ceteris mores regionũ possunt. aliis vasalli diebus xv. aliis tribus mensibus tantum suis sumptibus domino militant.

VASALLVM FEVDVM POSSE IN ALIVM ARCTIORI LEGE *transferre.*

TIT. CVIII.

NVlla iuris constitutione aut consuetudinis, vsusque longæui obseruantia prohiberi sciscitatus inuenio, vasallum arctiori, quàm ipse habeat, lege feudum in alium vbilibet posse transferre.

Dixi hac de re suprà 4. tit. 38.

CLERICATV FEVDVM AMITTI.

TIT. CIX.


T iure & moribus receptum eſt, vaſallum clericali ſe militiæ dedicantem feudum amittere. Scriptum eſt enim in diuinis eloquiis: Miles Chriſti ſeruiat Chriſto: milites ſeculi ſeruiant ſeculo.

De hac autem lib.2.tit.21.

DE



DE FEVDIS LIB. V.

QVO VARIAE CONSTITVTIONES IMPERATOrum ad hanc partem iuris pertinentes continentur.

rum ad hanc partem iuris pertinentes continentur.

CONSTITVTIO CONRADI DE BENEFICIIS.



IN NOMINE sanctæ & indiuiduæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus quàm futuris notũ esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum & militum, vt adinuicem semper inueniantur concordes, & vt fideliter nobis & suis senioribus seruiant & deuotè, præcipimus & firmiter statuimus, vt nullus miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, vel Comitum, vel hominum qui beneficium de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, aut hactenus iniustè perdiderint, tam de nostris maioribus valuasoribus, quàm eorum militibus sine certa & conuicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum & iudicium parium suorum. Si contentio emerserit inter seniorem & militem, quamuis pares iudicauerint, illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc iniustè, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi caussa iustè determinetur. Senior verò & miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex habdoma-

Conrad the 2d the Salic; He r[ei]gned 15 years and died at Utrecht A.D. 1039. See note in page 13

 das

das antequam iter incipiat ei cum quo litigauerit innotescat. Hoc autem de maioribus valuasoribus obseruetur. De minoribus verò in regno nostro, aut ante seniores, aut ante missum nostrum eorum caussa finiatur. Præcipimus etiam, vt si aliquis miles siue de maioribus, siue de minoribus de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium tenere. si verò filios nō habuerit, & auiaticum ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, seruato vsu maiorum valuasorum in dandis equis & armis suis senioribus. Si verò fortè auiaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si seniorē offensum habuerit, sibi vult satisfacere & miles eius esse, beneficium quod patris sui fuit habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, vt nullus senior de beneficio suorum militū cambium aut precariam aut libellum sine eorum adsensu facere præsumat. Illis verò quæ tenet proprietario iure, aut per præcepto suo porrectum libellum siue per precariam, nemo eum deuestire audeat iniustè. Fodrum autē de castellis quod nostri antecessores habuerūt, habere volumus. illud verò quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc iussionem nostram infregerit, auri optimi libras c. componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem cui damnum illatum fuerit.

COMMENTARIVS.

De primo capite, ne vasallo feudum eripiatur nisi iudicio parium cognita & coniuncta culpa certa, lib. 1. titu. 20. & 23. De secundo capite, vt si reus culpæ valuasor maior iudicio parium condemnatus prouocauerit ad principem, nihil innouetur, & sesquimense priusquā iter arripiat aduersario innotescat prouocatio, in d. titu. 23. De tertio, vt filii & nepotes ex filiis, vtq; fratres fratribus in feudo paterno succedant, in 1. titu. 1. §. Cùm verò Conradus. Sed satisfacere prius domino debent si eum offensum habuerint, vt suprà 4. ti. 61. & solemnia munera offerre, arma scilicet & equos, vt suprà 2. tit. 12. De quarto, ne dominus feudum sui militis alienare possit, in 2. tit. 9. § vlt. & 4. tit. 38. §. ex eadem. Proponitur & initio illius tituli aliud, quod deesse hoc loco videtur, licet possit deduci ex differentia quam statuit inter maiores & minores valuasores. Quintum caput est de fodro, nolle se in eo exigendo morem antecessorum suorum excedere. Fodrum Annonius 5. cap. 3. annonam militarem esse interpre

terpretatur. ergo à Germanico vocabulo *Futer*. Fridericus de pace Cõstantiæ: Nobis intrantibus Italiam fodrum consuetum præstabunt. Lotharius & Carolus in suis legibus: Missi curam habeant, ne homines nostri vicinos tempore æstatis quando ad herbam caballos suos mittunt, vel tempore hyemis quãdo Marescalcos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur aut opprimant. Guntherus:

Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et capitolicium certo sub tempore censum,
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Sic in c. præterea de iu. pat. & Othonis 2. c. 12. 23. Radenici 4. ca. 10. 15. 34.

CONSTITVTIO HENRICI DE CAVSSIS AMITtendi feudi.



IMperator Augustus Henricus secundus. De militum beneficiis quoniam dubias variasque caussas in regno nostro esse cognouimus, ideo ad Reipublicæ statum quædam statuimus. Si quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulnerauerit ipsum dominũ suamve dominam obsederit, vel eum cucurbitauerit, vel contra ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, vel his supradictis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si verò de supradictis se defendere voluerit, testibus à parte domini deficientibus, cum tribus paribus se expurget: si autẽ pares habere nõ potuerit, cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat (vsu verò curiali solus defendat.) Si quis autem suorum parium, idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam se defendat edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non seruierit, parium laudatione beneficium amittat. (curiali tamen vsu id redimere potest pro medietate, quantum valuerit.) sed si hoc defendere noluerit, duos vel vnum saltem parem ostendat, & cum his se seruisse iuret: & si pares paremve habere nequiuerit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum seruisse iuret: (vsu tamen curiali solus iurare conceditur. Qualiter autem iuret, an solus,

an cum aliis nihil interest, dum tamen seruitiã nominet.) Si autem concorditer cum domino suo se habuerit dominum sæpe videndo, tunc dicimus vt probet per testes seruitium fecisse, & per se nõ stetisse. Si autem aliqua inter dominum & vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, vasallus domino se repræsentando seruitium promittat, & si necesse fuerit, hoc probet iureiurando, saltem ad finem controuersiæ vasallo à paribus dato. Si quidem intra annum seruierit, quod leuissimum fuerit, & dominus aliud seruitium imposuerit, quod vasallus neglexerit, vnde damnum domino illatũ fuerit vsque ad fruges, feudatarius parium existimatione damnũ resarciat. De aliis verò culpis vnde beneficium non amittitur parium laudatione defendat se, vt suprà, vel emendat.

COMMENTARIVS.



ENVMERATIS quibusdam caussis amittendi feudi, ait reum ingrati vasallum domino deficiente probationibus se expurgare debere iureiurando cum tribus paribus, vel cum XII. cognatis. Aliter 4. titu 36. cùm de inuestitura lis est inter dominum & vasallum. Vel etiam se expurgare debere duello, si quis existat compar qui eo nomine cum eo in pugnam descendere velit, vt suprà 4. tit. 47. & dixi lib. 1. tit. 2. Eum verò qui per annum cessasse in præstando seruitio dicitur, se expurgare iureiurãdo cum paribus duobus, vel vno, vel cognatis duobus aut tribus, seruitii genere quod se præstitisse iurat nominatim designato, vel si constet eum sępe dominũ salutasse, adiisse, conuenisse benignè sine vlla querela, satis erit per testes quoscunq; eum hanc sedulitatem probare. Sequitur: *Si quidem intra annum seruierit,* quod leuissimum fuerit, id est, si minimum seruierit, *& dominus aliud seruitium imposuerit,* &c. hoc casu feudum non amittit, sed damnum domino præstare cogitur. Denique culpæ ratione vasallus aut feudum amittit, aut damnum præstat. Quæ inclusimus parenthesi, inseruit vel apposuit Constitutioni interpres aliquis, vt vsus curiarum studiosum commonefaceret, quo solus vasallus iurat, vt suprà. 1. titu. 6. & seruitii omissi culpa se liberat mercede certa, vt diximus suprà. 1. titu. 20.

ALIA

ALIA CONSTITVTIO HENRICI DE VASALLO

qui vnum ex dominis refutauit.

IMperator Henricus: Si contigerit feudum in curia, aut neglectu fidelis consortibus applicari, nullum ex eo leuamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum iure dimiserat. Sanè qui aliter fecerint, quàm quòd mens saluberrimæ nostræ constitutionis exposcit, beneficio se carituros esse cognoscant, ita vt eis amplius sperare non liceat, seniori danda licentia tam ab ipsis eorúmque posteris, quàm cæteris detentatoribus prædictũ beneficium vindicandi.

COMMENTARIVS.

SI vasallus vnum ex dominis refutauerit, non ceteros consortes, ei quidem seruitium non debet, sed & offendere eum non debet, vt suprà 4 tit. 44. alioquin feudo omni priuabitur. & hoc ita memini me exposuisse lib. 2. tit. 14.

ALIA CONSTITVTIO HENRICI EIVSDEM, VT

ingratitudo vasalli probetur testibus quinque.

Imp. Henricus Aug. vniuerso populo.

SI vasallus inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiisque cũ clandestinis vel manifestis appetiuerit, vel inimicis eius suas amicitias copulauerit, atque in aliis sic versatus est, vt potius inimicus quàm fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitauerit, seu in campestri bello suum dominum reliquerit: feudo priuabitur. Quod non obtinere sancimus, nisi quinque testibus summę atque integræ opinionis probatum fuerit manifestè. Datum v i i i. Idus Augusti feliciter.

De hac re diximus lib. 1. tit. 2.

CONSTITVTIO LOTHARII DE FEVDIS NON *alienandis.*

LOTHARIUS DIUINA FAVENTE clementia tertius Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus ac triumphator semper Augustus uniuerso populo.

IMPERIALIS beneuolentiæ proprium esse iudicamus, commoda subiectorum inuestigare, & eorũ calamitatibus diligenti cura mederi, similiter Reipub. bonum statum, ac dignitatẽ Imperii omnibus priuatis commodis præponere. Quo circa omnium fidelium nostrorum tam futurorum quàm præsentium nouerit vniuersitas qualiter dum apud Roncalias secundum antiquorum Imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni componenda consideremus, omnia quæ ad honorem Imperii Romani spectare videntur, solicitè indagantes, perniciosissimam pestem, & reipub. nõ mediocre detrimentum inferentem resecare proposuimus. Per multas enim interpellationes ad nos factas cõperimus milites sua beneficia passim distrahere, ac ita omnibus exhaustis, suorum seniorum seruitia subterfugere, per quod vires Imperii maximè attenuatas cognouimus, dum proceres nostri milites suos omnibus beneficiis suis exutos, ad felicissimam nostri numinis expeditionem nullo modo transducere valeãt. Hortatu itaque & consilio Archiepiscoporum, Episcoporũ, Ducum, Comitũ, Marchionum, Palatinorum, ceterorumque nobilium, similiter etiam iudicũ hac edictali lege in omne æuum Deo propitio valitura decernimus nemini licere beneficia quæ à suis senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod cõmentum aduersus tenorem nostræ constitutionis excogitare per quod Imperii vel dominorum minuatur vtilitas. Si quis verò contra hæc nostræ legis saluberrimæ præcepta ad huiusmodi illicitũ commercium accesserit, vel aliquid in fraudem huius legis machinari tentauerit, pretio ac beneficio se cariturum agnoscat.

No-

Notarium verò qui ſuper hoc tali contractu libellum vel aliud inſtrumentum conſcripſerit, poſt amiſſionem officii, infamiæ periculum ſuſtinere ſancimus. Datum vii. die menſis Nouembris, M.CXXXVII. Indictione xv.

COMMENTARIVS.

HAEC eſt Conſtitutio Lotharii, de qua ſæpius actum eſt ſuprà, cuius Lotharii dixi 1. tit. 17. Ne feuda alienent vaſalli ſine conſenſu domini. quia alienatione feudorum ad militiæ ſeruitia ſubeunda propter inopiam redduntur inhabiles. Hæc ſeruitia cohærent feudis: & ob id Cornelio Tacito vaſalli comites dicuntur, quòd bello ſequi dominum cogantur. Iubet amoueri fraudes, & notario irrogat infamiam, vt l. Iubemus. 2. C. de ſac. eccl. & vaſallum feudo mulctat & pretio. In contextu illo loco, *Vel aliquod commercium*, emendaui, *commentum*, quod figmentum in Conſtitutione Friderici eadem de re.

ALIA EIVSDEM LOTHARII CONSTITVTIO DE *inueſtitura non petita intra annum.*

IMPER. LOTH. AVG. (EVGENIO Papæ, &) vniuerſo populo.

QVONIAM inter dominum & vaſallum nulla fraus, nec vllum malum ingenium debet interuenire, idcirco per hanc præſentem legem ſancimus, ſi vaſallus non doloſè per annum & diem ſteterit, quòd à domino ſui beneficii inueſtituram non petierit: feudum non ob hoc amittat. dolus enim abeſſe videtur, ſi iuſta cauſſa impediente ſteterit. Datum VI. Cal. Septembris, anno à natiuitate Domini M.C.XXVII. Indictione V.

De hac ſuprà 1. titu. 21. & 4. tit. 76. 92. 97.

CONSTITVTIO FRIDERICI DE FEVDIS NON *alienandis & aliis capitulis.*

FRIDERICVS DEI GRATIA ROMAnorum Imperator, semper Augustus, vniuerso populo.

IMPERIALEM decet solertiam ita Reipublicæ curam gerere, & subiectorum commoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter seruetur illæsus. Quapropter, dum ex prædecessorũ nostrorum more vniuersalis curiæ Rõcaliæ pro tribunali sederemus, à Principibus Italicis, tam rectoribus Ecclesiarum, quàm aliis fidelibus Regni, non modicas accepimus querelas, quòd beneficiati eorum feuda quæ ab eis tenebant, sine dominorum licentia pignori obligauerant, vendiderant & quadam collusione nomine libelli alienauerant: vndè debita seruitia amittebãtur Imperii, & nostræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo consilio Episcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, simul etiam & Palatinorum, iudicum, & aliorum procerum, hac edictali, Deo propitio, perpetuò valitura lege sancimus, vt nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quocunque modo alienare, vel pro anima iudicare sine permissione maioris domini ad quem feudum spectare dinoscitur. vndè Imperator Lotharius tantùm in futurum cauens ne fieret, legem promulgauit. Nos autem ad pleniorem regni vtilitatem prouidentes, non solùm in posterum, sed etiam huiusmodi alienationes illicitas hactenus perpetratas, hac præsenti sanctione cassamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præscriptione impediente, quia quod ab initio iure non valuit, tractu temporis conualescere non debet, emptori bonæ fidei ex empto actione de precio cõtra venditorem competente.

Callidis insuper machinationibus quorundam obuiantes, qui precio accepto, quasi sub colore inuestituræ, quam sibi licere dicunt, feudum vendũt, & in alios transferunt: ne tale figmentum, vel aliud vlterius in fraudem huius nostræ constitutionis

tionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: pœna auctoritate nostra imminente, vt venditor & emptor, qui tam illicita reperti fuerint contraxisse, feudum amittãt, & ad dominum liberè reuertatur. Scriba verò, qui super hoc instrumẽtum sciẽs conscripserit, post amissionem officii cum infamiæ periculo manum amittat.

Præterea, si quis infeudatus maior quatuordecim annis, sua incuria vel negligentia per annum & diem steterit, quòd feudi inuestituram à proprio domino non petierit, transacto hoc spacio, feudum amittat, & ad dominum redeat.

Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicunque in dicta publica expeditione vocatus à domino suo, in eãdem expeditionẽ spacio competenti temerè venire supersederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium reditus feudi vnius anni domino non subministrauerit, feudũ quod ab Episcopo vel alio domino habuit, amittat, & dominus feudi in vsus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem.

Prætea Ducatus, Marchia, Comitatus, de cetero non diuidatur, aliud autem feudum, si consortes voluerint, diuidatur, ita vt omnes qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi, fidelitatem faciant, ita tamen, vt vasallus pro vno feudo plures dominos habere non compellatur, nec dominus feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Insuper si filius vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino, vel à se filium separet: alioquin feudo priuetur. Si autem pater vult eum deducere, vt satisfaciat, & filius contemnit, patre mortuo in feudum nõ succedit, nisi prius satisfecerit domino, pariq́ue modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat.

Illud quoque præcipimus, vt si vasallus de feudo suo alium vasallum habuerit, & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine fraude antè habuerit, feudo suo priuetur, & ad dominum suum à quo ipse tenebat, reuertatur, nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere maiori domino quem offenderit, & nisi vasallus idemq́ue dominus à domino suo requisitus, cum qui maiorem dominum offenderit, requirat vt satisfaciat, suum feudum amittit.

Præterea

Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controuersia, domini sit cognitio, & per eum controuersia terminetur: si verò inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub fidelitatis debito coniuratos terminetur. Illud quoque sancimus, vt in omni sacramento fidelitatis Imperator nominatim excipiatur.

COMMENTARIVS.



ROPONVNTVR hac Constitutione tres aut quatuor caussæ amittendi feudi. Lotharius in futurum tantùm vetuit alienationes feudorum. Fridericus etiam iam olim factas alienationes vel pignerationes feudi totius vel partis sine consensu domini, nullas esse pronuntiat, nulla obstante præscriptione temporis. quod de longi temporis præscriptione accipiendum esse ostendi 4.tit. 49. Obstabit enim certè præscriptio peremptoria x x x. annorú. Alia est conditio emphyteuseωs, quod ad pignerationem attinet. nam etsi prædium emphyteuticum non possit vendi, domino non denuntiato, l. vlt. C. de iu. emphy. pignerari tamen potest, l. tutor, §. vlt. D. de pig. act. Alia etiam conditio domini. nam & si alienare prohibeatur lege Conradi, non tamen pignerare. Et valet quidem à minori argumentum ad adfirmandum hoc modo, Si potest vendere, & pignerare, l. 9. §. 1. D. de pign. l. 1. C. rem alien. ger. non interd. Fructuarius vsumfructum vendere potest inuito domino. ergo & pignerare. Dominus proprietatis vendere proprietatem potest. ergo & pignerare. Non tamen valet ad negandum hoc modo. Si non potest vendere, nec pignerare. Adiicit hac Constitutione, venditione facta sine consensu domini feudum domino aperiri, emptori tamen bonæ fidei, id est, qui ignorans esse feudum emit, aduersus venditorem competere ex empto actionem pretii nomine. Apud Guntherum corruptè scriptum est:

Prætori quæ bonæ fidei præstetur in illum
Actio quæ pretium cogat redhibere solutum.

Legendum enim,

Emptorique bonæ fidei.

Malæfidei emptor de euictione actionem non habet, l. si feudum. C. de euict. quo casu æquum est venditori à domino pretiú auferri, vt secundum Constitutionem Lotharii & pretio & beneficio careat. Amouentur etiam fraudes hac Cõstitutione, vt si vasallus in feudum dationem, quæ iure permissa est, pro venditione adsimulauerit, vt suprà 2. tit. 4. §. 1. & ad hanc fraudem respicit etiam infrà §. Illud, dum ait, quem sine fraude habuerit. Deinde proponit aliam caussam amittendi feudi, de qua diximus 1. titu. 21. & 4. tit. 13. si pubes non petierit inuestituram intra annum, & aliam, si militiæ munere fungi nolit, vel alium pro se mittere, suúmve laborem reditu prædii redimere, vt suprà 1. titu. 20. Adiicit aliquid

quid de feudi diuisione, quod exposui 4.titu.9.& 1.tit.9.& inde interpres Conradus de inhabili ambigit, an succedat: quam quæstionem dirimit Caroli IIII. aurea bulla. Sequitur quarta caussa, Si vasalli filius vel domesticus dominum offenderit, & nolit vasallus eum ad dominum perducere satisfaciendi caussa. Sed si per eum non stet quominus is domino satisfaciat, excusatur, & filius solus feudi successione indignus iudicatur, vt supra 4.titu.61. Et similiter si vasallus vasalli maiorem dominum offenderit, nec satisfecerit, redit feudum ad minorem dominum, si per minorem fiat quominus satisfaciat, vtrique feudum eripitur. quod ita Guntherus explicat rectius quàm tota Feudistarum fæculenta cohors:

Si tuus ex feudo cuiquam vasallus idipsum
Contulit, atque tuo vasallum munere fecit
Ipse sibi, si fortè tuam iam tertius ille
Successor meruit factis atrocibus iram,
Nec tibi pro culpa domino mediante secundo
Fecerit ipse satis, reprobato protinus illo
Ad dominum redeant feudalia iura secundum.
Si tuus ille suum tibi conciliare fidelem
Spernit, & aut torpens aut perfidus esse probatur,
Ambobus spretis ad te tua iura recurrent.

Quod ait §.pen.exposui 1.titu.15.& 2.titu.15. Quod §.vlt.variis locis, ne alius quàm Imperator habeat vasallum homologum vel Rex vel Dux, qui regnum vel ducatum à nullo tenet in feudū. *Beneficiati.* Sic in veteri inscriptione, Trib.spe beneficiatus. De hac autem Constitutione Abbas Vrspergensis. Fridericus, inquit, lege cauit ne feudorum iniustæ fieri possint distractiones. *Obligauerant.* Emendaui, obligauerāt, vendiderant & quadā collusione nomine libelli alienauerāt, vt suprà 4 tit.53.

ALIA DE IVRE FISCI.

IMP. FRIDERICVS.

REgalia sunt armanniæ, viæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus fiūt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgò dicūtur telonea, monetæ, multarum pœnarumque compendia, bona vacantia, & quæ indignis legibus auferuntur, nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, & bona contrahentium incestas nuptias, & damnatorum, & proscriptorum, secundum quod in nouis constitutionibus cauetur: angariarum, parangariarum, & plaustrorum, & nauium præsta-

f tio

tiones, & extraordinaria collatio ad felicissimam regalis nu-
minis expeditionem, potestas cōstituendorum magistratuum
ad iustitiam expediendam, argentariae & palatia in ciuitati-
bus consuetis, piscationum reditus & salinarum, & bona com-
mittentium crimen maiestatis, & dimidium thesauri in loco
Caesaris inuenti non data opera, vel loco religioso: si data ope-
ra, totum ad eum pertineat.

COMMENTARIVS.

REGALIA siue fiscalia iura hoc loco proponuntur, quae Itali Friderico remiserunt, vt Guntherus & Abbas Vrspergensis scribunt, atque etiam Radenicus 3.c.41.& 4.c.5. Et primum quidem Armanniae. An potius Arimanniae, quae videntur officia esse apparitorum: nam arimanni sunt qui magistratibus parent, l.58. Lang. de fur. l.2. de sedit. l.10. de praescrip. & personae publicae dicuntur, l.vlt. Lang. Ne lib. ho. op. ita vt quemadmodum magistratuum creatio numeratur inter regalia, l.1.D. ad leg. Iul. de amb. numeretur & apparitorum. Sed nihil mutandum. In breuiculo quodam redituum Ecclesiae Romanae cuius auctor Deus dedit quidam, dicitur Benedictus locasse cuidam comiti Ariminensem comitatum & territorium integrum Castri Conchae cum suis publicariis & armaniis, & medietatem Comitatus Pesauri cum publicariis & armaniis, suis intra vel extra ciuitatem ipsam positis. Videntur esse fabricae & publica armamentaria, quae sibi semper principes vindicarunt, vt No. de armis Iustinianus. Sequitur, *Viae publicae & flumina nauigabilia aut ex quibus alia nauigabilia fiunt.* Radenicus, Omnis vtilitas ex decursu fluminum prouenientis. *Portus, ripatica.* Portoria intelligit. In beneficio Caroli Magni concesso Ecclesiae Parisiensi S. Vincentii & Germani, apud Annonium monachum. Portum donamus qui est inter pagum Senonicum & Milidunensem, ita vt nullus alius ibi portum habeat, neque teloneum aut rotaticum, seu vultaticum, seu pistaticum, ripaticum vel salutaticum: vbi pro pistaticum fortasse legendum, cespitaticum, vt in Cōstitutione eiusdem Caroli de teloneis & cespitaticis. *Vectigalia quae vulgo dicuntur telonea.* Alias, *Vectigalia, & quae vulgo dicuntur telonea.* huiusmodi sunt pedatica & nauigia, quae tamen displicuerunt Carolo legis Franciae 4.c.12.& capitulis additis ad leges Langobardorum, cap.18. vt cum nauis per medium flumen, vel sub pontem transit, nec ripam appellit. *Moneta.* Guntherus, Cudendae iura monetae. *Multarum poenarumque compendia.* Vulgo banna. Nisi quae specialiter quibusdam cōceduntur. Vt legatum quod aufertur tutori excusanti se, quod pupillo cedit nō fisco, l.5.§ amittere. D. de his quae vt ind. & quod aufertur ei qui celauit tabulas testamenti, l.pen.C.de legatis. *Secundum quod in nouis*

Constitu

Conſtitutionibus cauetur. Intelligit Nouellas Iuſtiniani. Bona igitur contrahentium inceſtas nuptias, ſi deſint liberi iuſti vſque ad tertium gradum, vel parentes vſque ad ſecundum, & frater, ſoror, patruus, amita, Ceterorum ſi deſint liberi vel parentes vſque ad tertium gradum, No. 12 & 154. *Et annona ordinaria collatio.* Hæc eſt quæ fodrum dicitur. *Argentariæ.* Argentifodinæ, vel ſalinæ. *Piſcationum reditus.* Hoc ſumptum eſt ex l. 17. D. de ver. ſig. vbi corruptè maiores noſtri legebant piſcariarum pro picariarum. Picariæ ſunt è quibus foditur pix. nam & picem foſſilem inueniri Plinius ſcribit 16. c. 11. & ſimili errore in Bruto Ciceronis malè Seb. Conradus legit pecuarias pro picarias. Igitur vſurpatione tantum defendi poteſt fiſcus, qui ſibi vindicat piſcarias, vt priuati, l. iniuriarum §. vlt. D. de iniuriis, contra ius gentium. Et dimidium theſauri in loco Cæſaris inuenti non data opera, vel loco religioſo. Hoc eſt ex l. 3. § ſi in locis. D. de iu. fiſ. Non ſunt autem hæc ſola iura fiſcalia, ſed & pleraque alia. Hic tantum præcipua enumerantur, quæ cum iam longo tempore deperiiſſent, Epiſcopi & proceres & ciuitates Italiæ Friderico Imperatori reſtituerunt.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM FRIDERICI DE *pace tenenda.*

FRidericus Dei gratia Romanus Imperator ſemper Auguſtus, Epiſcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & Rectoribus, ad quos literæ iſtæ peruenerint, gratiam ſuam & pacem & dilectionem. Quoniam diuina præordinante clementia, ſolium regiæ maieſtatis conſcendimus, dignum eſt vt cuius præcellimus munere, illi omnino pareamus in opere. Inde eſt quod nos tam diuinas quàm humanas leges in ſuo vigore manere cupientes, & Eccleſias ſiue eccleſiaſticas perſonas ſublimare & ab incurſu & inuaſione quorumlibet defenſare intendentes quibuſcumque perſonis ius ſuum cōſeruare volumus, & pacem diu deſideratam, & antea toti terræ neceſſariam, per vniuerſas regni partes habendam regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda ſit & ſeruanda, in ſubſequentibus declarabitur euidenter.

Si quis hominē intra pacem cōſtitutum occiderit, capitalem ſubeat ſententiā: niſi per duellū hoc probare poſſit quod vitam ſuam defendendo illum occidit. Si autē omnibus manifeſtū ſit quod non neceſſario, ſed voluntariè illū occiderit: tunc neque per duellum, neque quolibet alio modo excuſabitur quin capitali damnetur ſententia. Si verò violator pacis à facie iudicis fugerit, res eius mobiles à iudice in populum publicentur & diſpēſentur. heredes autem ſui hereditatem quam ipſe tenebat, recipiant tali conditione interpoſita, vt iureiurando ſpondeant quod ille violator pacis nunquam deceтеro ipſorum voluntate aut conſenſu aliquod emolumentum inde percipiat. Quòd ſi heredes neglecto poſtmodum iuris rigore, hereditatem ei dimiſerint: Comes eandem hereditatem regiæ ditioni aſſignet: & à regio iure beneficium ſuſcipiant.

Si quis alium intra pacis edictum vulnerauerit: niſi in duello, & vitam ſuam defendendo hoc fecerit, probauerit: manus ei amputetur: & ſicut ſuperius dictum eſt iudicetur: & iudex in cauſſa ipſum & res eius ſecundum rigorem iuſtitiæ ſtrictius conſequatur.

Si quis aliquem ceperit, & abſque ſanguinis effuſione fuſtibus percuſſerit, vel crines eius aut barbam expilauerit: decem libras ei cui iniuria illata eſſe videtur, per compoſitionem impendat: & iudici viginti libras perſoluat.

Si verò temerarius abſque percuſſione eum inuadat quod vulgo dicitur* [illegible], calida manu, ac verberibus contumeliiſque male tractauerit: quinque libras componat: & iudici pro tali exceſſu decem libras perſoluat.

* Zitter band.

Quicunque iudici ſuo pro exceſſu viginti libras inuadiauerit, prædium ſuum pro pignore illi tradat, & intra quatuor ſeptimanas inuadiatam pecuniam perſoluat. Quòd ſi intra quatuor ſeptimanas prædium ſuum ſoluere neglexerit: heredes ſui ſi voluerint hereditatem recipiant, & Comiti intra ſex ſeptimanas viginti libras perſoluant. Si autem Comes eandem hereditatem regiæ poteſtati conſignet, proclamatori etiam damnum reſtituat. & prædium à Rege beneficiali iure obtineat.

Si clericus de pace violata pulſatus fuerit, aut pacis violatorem in contubernio ſuo habuerit, & de iis in præſentia ſui

Epiſco

Episcopi sufficiēti testimonio conuictus fuerit: Comiti in cuius comitatu idē clericus hoc perpetrauerit, viginti libras persoluat, & de tanto excessu secundum statuta canonum Episcopo satisfaciat. Si autem idem clericus inobediēs extiterit, non solum officio & beneficio ecclesiastico priuetur, verumetiam tanquam proscrptus habeatur.

Si iudex populi clamore aliquem pacis violatorem ad castrum alicuius domini secutus fuerit, dominus cuius castrum id esse cognoscitur, ad faciendam iustitiam illum producat. Qui si de sua fuerit diffisus innocentia, & ante conspectum iudicis venire formidauerit, si mansionem in castro habet, dominus eius omnia bona mobilia sub sacramento iudici repræsentet, & eum decetero in domo sua tanquam proscriptum non recipiat. Si verò mansionem in castro non habuerit: dominus eius securè eum adducere faciat, & postmodum iudex cum populo eum tanquam pacis violatorem persequi non desistat.

Si duo homines pro vno beneficio contendunt, & vnus super eodem beneficio inuestitorem producit, illius testimoniū, cum inuestitor donum inuestituræ cognoscit, Comes primò recipiat: & si idem probare poterit idoneis testibus, quòd absque rapina hoc idem beneficium habuit, remota controuersiæ materia id obtineat. Quòd si de rapina præsente iudice conuictus fuerit, rapinam dupliciter soluat, beneficio verò careat, nisi iustitia & iudicio dictante illud in posterum requirat. Si tres vel plures contendunt de eodem beneficio producentes vtrinque diuersos inuestitores, iudex in cuius præsentia caussa ventilatur, à duobus requirat boni testimonii hominibus in prouincia eorumdem litigatorum commorantibus per sacramentum quod iurauerint, quis illorum absque rapina eius beneficii possessor extiterit, & cognita ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quietè obtineat, nisi iudicio & iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

Si rusticus militem de violata pace pulsans manu sua iurauerit quod non de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit: manu militari se miles expurgabit.

Si miles rusticum de violata pace pulsauerit, & manu sua iurauerit quod non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus vnum rusticus eligat: an diuino, an humano iudicio innocentiam suam ostendat: aut septem testibus idoneis quos iudex elegerit, se purget.

Si miles aduersus militem pro pace violata aut aliqua capitali caussa duellum committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, nisi probare possit quòd antiquitus ipse cum parentibus suis natione legitimus miles existat.

Post natale sanctæ Mariæ, vnusquisque Comes septem boni testimonii viros sibi eligat: & de qualibet prouincia cum ipsis sagaciter disponat: & quanto precio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, vtiliter prouideat. Quicunque vero contra deliberationem ipsius intra anni terminum altius modium & carius vendere præsumpserit: tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras Comiti exoluat, quanti modios siue maldios altius vendidisse conuictus fuerit.

Si quis rusticus arma vel lanceam portauerit, vel gladium: iudex in cuius potestate repertus fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. Mercator negociandi caussa per prouinciam pertransiens, gladium suum suæ sellæ alliget, vel super vehiculum suum ponat: non vt quem lædat innocentem, sed vt à prædone se defendat.

Nemo retia, aut laqueos, aut alia quælibet instrumēta ad capiendas venationes tendat, nisi ad vrsos, apros, vel lupos capiēdos. Ad palatium Comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à Comite.

Publici latrones, & conuicti vel compacti antiqua damnentur sententia. Quicunque aduocatiam suam vel aliquod aliud beneficium inordinatè tractauerit, & à domino suo admonitus non resipuerit, & in sua perdurans insolentia ordine iudiciario tam aduocatia quam beneficio exutus fuerit, si postmodum ausu temerario aduocatiam vel beneficium inuaserit, pro violatore habeatur.

Si quis quinque solidos aut valens vel amplius furatus, laqueo suspendatur: si minus, scopis & forcipe excorietur & tondeatur. Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint: Comes siue iudex, in cuius regimine eam fecerint, le-

ges

ges & iudicia exinde prosequatur. Quicunque per terrã transiens equum suum pabulare voluerit, quantum propinquos secundum viam stans in loco amplecti potuerit, ad refectionem & respirationem equi sui, impunè ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi vti herba viridi, & sylua, sine vastatione qualibet vtatur pro sua commoditate & vsu necessario.

COMMENTARIVS.

CONSTITVTIO hæc est Friderici primi, vt ceteræ omnes, quæ ad Germaniæ publicam pacem spectat, & vulgò appellatur à Germanis *Fridbrief*, id est, Breue pacis, vt Abbas Vrspergensis scribit, & *Landfrid*, siue *Landfriden*, id est publica pax, Io. Frossardi 3. ca. 97. corruptè *Languefride*. Edita hæc fuit Ratisbonæ quantum opinor rebus pacatis inter principes Germaniæ, qui diu dimicarant inter se ob ducatum Saxoniæ & Baioariæ ereptum Henrico Superbo à Conrado Imperatore. qua de re Otho. Ut, inquit, Baioaria vlterius totius regni quietis immunis esset, treugã proximo Pentecostæ ad annum iurari iussit. Et ideo forsitan rectè huic Constitutioni in veteri libro hic titulus præponitur, De treuga & pace. Constituitur autem primùm capitis pœna in eum quem constiterit pacis siue induciarum tempore hominem occidisse dolo malo, & absolui eum quem non constiterit cædem fecisse dolo malo, si paratus sit duello comprobare eam se fecisse ob tutelam sui corporis, quod naturalia & ciuilia iura permittunt. Bona mobilia absentis & fugitiui populo à iudice diripiẽda dari, non fisco. Immobilia heredibus eius relinqui, si modo iurauerint se nihil ex eis proscripto suppeditaturos, cui iuriiurando si non paruerint, iam non amplius ea eos proprio, sed feudi tantùm iure ab Imperatore tenere posse. Ei qui vulnus inflixerit, manum amputari: & ita in legibus eisdem militaribus apud Othonẽ eum qui vulnere illato inducias fregerit, manu aut capite plecti. Ei qui sine cæde & vulnere re ipsa iniuriã atrocẽ fecerit, vt si barbam vulserit, aut crinem lacerauerit, aut fustibus aliquem ceciderit, hanc irrogat multam, vt iniuriam passo inferat auri libras x. iudici xx. Est hoc frequẽs in legibus Gotthorum, vt iudici pars multæ aut tota adiudicetur. Iniuriam quæ verbis fit, leuius coercet, de qua sic ait: *Si vero temerarius absque percussione eum inuadat, quod vulgo dicitur Zitterhand, calida manu, ac verbis cotumeliisque male tractauerit*, &c. Omnes libri scripti habent illud, *Hand*, sed illud *Zitter* est deprauatum in *citter* vel *citteros*. Quid autem sit *zitterhand*, mox explicat, calida manu scilicet. quod Germanicæ linguæ peritis exploratissimum est. Additur in §. quicunque, in hanc caussam prædia pignori capi. Debet enim condemnatus reus mox Comiti multam inuadiare, quod est obli-

gare dato pignore. Dixere etiam veteres, si Varroni credimus, alligare pecuniâ, vel obligare. Id verò pignoris, reus luere debet intra mẽsem. quòd si non fecerit, addicitur heredibus eius ea lege, vt id reluant intra sesquimẽsem, aut in fiscum redigitur: ita tamen vt iudex prædium sibi retineat feudi iure, & proclamatori litis æstimationem exsoluat. Proclamatorem vocat actorem, cui iniuria illata est. nam & Germanis actio est clamor, & veteribus Gallis *clain* ou *clam*. Inde legibus Alamannorũ, Nemo, inquiunt, negligat ad placitum venire, vt in ipso placito pauperes conclament caussas suas. Post hæc clericis pacis violatoribus propriam pœnam indicit. Superiorem indixit laicis. Notandum ex §. si iudex, proscriptum non esse domo recipiendum: quæ vulgaris fuit olim adiectio, cùm interdicebatur aqua & igni & tecto. & lege Iulia de vi puniuntur, qui recipiunt deportatos, auctore Paulo in Sententiis, qui relegatos, pecuniaria pœna, l. 11. D. de interd. & releg. In §. si duo, tractat de contentione feudi inter duos vasallos, vt dirimatur à Comite. ergo à iudice ordinario. quod exposui 1. titu. 15. & 28. Et vt primum eius testimonium recipiatur, qui producit inuestitorem suum, qui recognoscat donum inuestituræ, puta scipionem, anulũ, clypeum. Testimoniũ, id est, probatio & testes qui ab eo producuntur, quibus si constiterit eum iure feudum adquisisse, vincet in possessionis caussa. Contrà, si vi probetur inuasisse, damni æstimationem præstabit in duplum, & possessione ac feudo carebit, nisi id in principali caussa suum fuisse probauerit. Ex illa controuersia duæ nascuntur lites, vna est de possessione, altera de iure. Qui priori multatus est in duplum, non debet cadere etiam posteriori. Sed si fortè priori non multetur, & possessionẽ tantùm restituere cõpellatur, quamuis feudum suum inuaserit, & posteriore iudicio feudo priuabitur, secundum l. si quis in tantam. C. Vnde vi. quæ ita re distincta nihil obstabit. Ex §. si rusticus. & seq. intelligimus in caussis criminalibus iurari de calumnia. nam si rusticus militem violatæ pacis reum deferat, iurare prius debet de calumnia, miles autem manu quarta (sic est legendum) se debet expurgare, id est, dato iureiurando cum tribus coniuratoribus. Et ita ex diuerso si miles rusticũ deferat, de calumnia deierat, rusticus purgat se dato iureiurando cum VII. aliis, vel probat suam innocentiam humano iudicio, id est, testibus legitimis, vel diuino, id est, duello. nam per campionem miles cum rustico pugnare poterit, vel etiam per se si velit. alioquin rusticus militem ad pugnam compellare non potest. nam neque miles plebeius militem nobilem. Nobilis æstimatur ex genere & vita militari, vt Const. Neap. 3. tit. 59. & 60. Ceterùm in caussis criminalibus etiam iurari de calumnia ostendit Constitutio de incendiariis, quæ sequitur. Romano iure in caussis criminalibus neque calumniæ iusiurandum datur, vt Leonis No. 107. & malè contrarium elicitur ex l. vlt. C. de fide instr. neque aliud quodlibet iusiurandum, excepto iudicio iniuriarum, l. lex Cornelia. §. Hac lege. D. de iniur.

iure. in quo tamen festiuus poeta mauult Bithynico satisfacere quàm iure. Sed non ita in Græcia olim. Lysias [illegible] *Post natale.* Hæc Constitutio edita fuit paulo post kal. Septembres, vt Otho Frisingensis scribit, & ideo iubet post natale S. Mariæ, qui est vi. Id. Sept. à Comite certum annonæ pretium constitui, quod qui in vẽdendo excesserit, multatur quasi violator pacis. & ait, *Modios* vel *maldios*. Vtrumque idem significat. nam & hodie nescio quot modios *Malder* Germani vocant, & eodem sensu Abbas Vrspergensis, Vt quilibet, inquit, mansus rusticorum prædiorũ [illegible] maltarum vnum auenæ. Deinde interdicit armorum vsu rusticis & mercatoribus, nisi in vsum itineris, vt lex Iulia de vi publica, atque etiam militibus in palatio Comitis. Venatione omnibus, præterquam vrsorum, aprorum, luporum. & sanè ab Imperatore etiam hodie in inuestituris feudorum specialiter ius venandi principibus & nobilioribus vasallis pro beneficio concedi solet. Adiicit §. quicunque aduocatiam, priuari aduocatia vel alio feudo eum qui in eo se gerit insolenter vel ignauiter, meritò, cùm & ex ea caussa expellatur conductor, & receptum si inuadat pro pacis violatore haberi. Aduocatia dignitas est quædam siue vrbis aut Ecclesiæ præpositura, c. saluator. 1. q. 3. c. in quibusdam. de pœnis. c. præterea. De iu. pat. vt aduocatia Tigurinensis in Austria Lazii, aduocatia Betunæ in Chronicis Flandriæ. Carolus in donatione Vlmæ regalis villæ facta abbati Augiæ maioris apud Mutium Germ. Chron. ix. Eligant huic loco aduocatum & defensorem, eo tamen tenore vt quandocunque sui commissi præuaricator in rebus ac hominibus, quod vulgo *Balmund* dicitur, existat, statim sine mora, sine iudicio aduocatiam perdat. & paulopost, Si aduocatus hæc nostra statuta transgrediatur, sine iudicio & absque spe recuperationis aduocatia statim priuetur. Abbas Vrspergensis, Mortuo Adelgozo sine herede, qui fuit aduocatus Augustæ, Fridericus Imp. tam aduocatiam quàm alia prædia ipsius sibi vindicauit. & alio loco, Laicam à clericis prohibens inuestituram, & recipiens ab Ecclesiis Ducatus, Marchias, Comitatus, aduocatias, monetas, telonea, ceterorumque regalium quæ possidet summam. Constituitur & in fures pacis violatores laquei pœna, si quinque solidos aut valens vel amplius (sic legendum) furati fuerint, vt moribus Britanniæ in fures domesticos, e[illegible] minimis, præcipit vt virgis cædantur & tondeantur. & ita in pacis constitutione inita in Alsatia apud Rhenanum. Si quis sicli vnius aut [illegible] furtum aut prædam fecerit, corium cum capillis perdat. & in legibus militaribus Friderici apud Guntherum:

Detonsaque coma post verbera pulsus abibit.
Vertice detonso supponet terga flagellis.

& in

& in legibus Gothorum frequentissimè, vt turpiter decaluati rei flagellis cædantur. & Leonis No. 60. [illegible] μαστίξι ταῖς εἰς τὸ σῶ[illegible] & 92. τοῖς μὲν ὁρίζεσθαι τὴν ποινὴν μέχρι τῶν εἰς [illegible] & 63. [illegible] Cum §. vlt. congruit l. 1 Lang. de [illegible] & Neap. [illegible] Lege Laurentum sancitum erat auctore Festo, ne pomum ex alieno legeretur supra armum, id est, quod humeris esset oneri. Licebat ergo intra armum. & similiter licebit secundum viam publicam nonnihil transeunti equo carpere ex herba aut stipula illecta. Herbæ appellatione non continetur fœnum, vt de edicto Clodouei Gregorius Turonensis refert lib. 2.

ALIA CONSTITVTIO FRIDERICI IMPEratoris. De incendiariis & pacis violatoribus.



Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitati nostræ, tempori generali populorum prouinciarũ tranquillitati circumspectionis nostræ studio prouideri, vt dum in subiectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac scelerosos a subditorum iniuriis arceamus æquitatis nostræ correctione. Considerantes quippe quæ damna, quantæque desolationes hominum & prouinciarum, per seditiones & incendia prouenerint, & quantos præterea futurorum timores reportent, ea quæ de conscientia & consilio principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quàm ministerialium, ad reprimendos incendiariorum insolentias, imperialis nostra sanxit auctoritas, vniuersalis imperii fidelibus nota fieri volumus, & sicut in castro nostro Nurinberc, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus obseruanda. Primùm igitur de incendiariis demandamus generaliter, vt si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cuiuscunque conditionis fuerit, incendium commiserit pro vuerra propria, pro amico, pro parente, vel caussæ cuiusquam alterius occasione, de sententia & iudicio imperiali proscriptioni statim subiectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui fortè manifesta vuerra castra manifestè capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula aliave tuguria præiacent, igne succendunt. Excipiuntur & iudices quos in malefactores pœnam iustitia exigente exercere contingit. Quod si aliquis in Ducatu alicuius incendium

fece

fecerit, ipse proscriptum pronunciet, ac deinde iustitiæ suæ voluntate eum proscribat. Idipsum faciant Marchiones, Palatini Comites, Lantgrauii, & Comites alii, nec alicui eorum liceat talem absoluere, nisi domino Imperatori. Quicunque etiã incendiarium in domo sua scienter receperit, & consilium auxiliumve ei impenderit, dãnũ & iniuriam passo pro facultate sua restituat, Iudici verò x. libras monetæ de illa diœcesi in qua cõmissum est, persoluat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autẽ super hac culpa innocentiã suam probare vel ostendere voluerit, cũ duobus viris veracibus culpa in præsentia iudicis se expurget. Si quis autẽ cuiquã imposuerit, quod incendiariũ receperit, & de hoc ipsum iure voluerit cõuenire, hoc nequaquã ei fieri liceat, nisi præstito primo calumniæ sacramento. Dominus etiã Imperator proscriptorũ neminẽ à sententia proscriptionis absoluat, nisi de illicitis primo damnis cũ iniuriato cõponat, & nisi cõsciente iudice hoc faciat. Proscriptum verò, quẽ pro incendio sententiã proscriptionis incurrisse omnibus notũ fuerit, Diœcesianus Episcopus, si ad satisfactionẽ inobediens extiterit, à cõmunione Ecclesiæ Dei & fideliũ Christi abiiciat, & extraneũ eum reddat, nec eũ absoluat, quoadusque læso damnũ restituat: & econuerso, quẽ Episcopus legitimus induciis citatũ iustitia dictante excõmunicauerit, & hoc iudici insinuauerit, iudex eũ bãno proscriptionis condẽnet, & nec prius eũ absoluat, quàm corã Episcopo de his pro quibus condemnatus est, satisfaciat. Quòd si à proscriptione illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, incendium primò abiuret, deinde sit in arbitrio Episcopi, qualẽ ei pœnã iniungat, ad visitandũ sepulchrũ Domini, aut limina Iacobi Apostoli. Si autẽ proscriptus eo, vt dictũ est, modo absolui desiderauerit, domino Imperatori fines imperii per annũ & diem abiuret. Si quis autẽ à proscriptione & excõmunicatione similiter non fuerit absolutus infra annũ & diẽ, vniuerso iure, honore, & legalitate priuatus habeatur, ita vt ferendo testimonio, vel ad iudicandũ, decetero nequaquã sit admittendus. Omni quoque feudali iure carebit perpetuo. Itẽ si in reisa alicuius domini, cũ ipso domino cuius est reisa aliquis fuerit, qui incendiũ (vt sæpius contingit) faciat, dominus ipse, cuius est ipsa reisa, iurabit super reliquias, quòd nõ fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Reum autem

abiiciet

abiiciet à se,& nunquã recipiet.Quòd si illum post satisfactionem receperit, tenetur vniuersum damnũ quod ille commisit, restituere.Itẽ si cõtingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuitu euenerit domum aliquã incendi, & ille cui fit damnum,dominũ impetierit,quod mandato suo, vel voluntate,vel conscientia sua factum sit,damnũ damnificato restituat. Itẽ si incẽdiarius captus fuerit, & coram iudice negare voluerit incẽdium se commisisse, si fortè notoriũ non fuerit,per prouinciã iudex si posset eum cũ vii.idoneis testibus cõuincere,capite plectatur.Sed si notoriũ fuerit,nullius requirendum est testimoniũ,sed statim decollandus.Itẽ si Castellani cuiusquã domini descendẽtes à castro domini sui, incẽdium fecerint domino absente à prouincia, castrum domini propter hoc nõ erit cõburendum,sed bona incendiariorũ quæcunque extra castrum fuerint reperta,cõburẽtur. Post reuersionẽ verò domini,si dominus incẽdiarium retinere voluerit, & à se nõ repulerit,castrum eius similiter erit cõburendum.Item si proscriptus propter incẽdium in aliquã domum confugerit, de qua nõ possit haberi,nisi domus incẽdatur, propter hoc incendiũ non erit quis incendiarius,sed dãnum pro incendio restituere debet.Itẽ si incẽdiarius super castrũ aliquod agitatus cõfugerit, & dominus,cuius est castrũ,fortassis dominus,vel vasallus, vel cõsãguineus fuerit, dominus ille nõ debet eũ persequẽtibus repræsentare,sed iuuabit eũ à castro in syluã,vel aliàs,vbi securus sibi videatur.Quòd si nec dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequẽtibus eũ statim repræsẽtet, vel cũ eo in eadẽ culpa sit.

Statuimus etiã,& eodẽ firmiter edicto sancimus,vt quicunque alii damnũ facere,aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus antè diebus per certũ nunciũ suum diffiduciet eũ. Quòd si læsus diffiduciatũ se fuisse negare voluerit,nuncius idem si viuus est,iuret quòd contradixerit ei ex parte domini sui,loco & tẽpore designato.Si mortuus est nuncius,iuret dominus iũctis sibi duobus viris veracibus,q̃ cõtradixerit ei,ne dolo mediãte de fide violata quis valeat inculpari.His sanciẽtes adiicimus,vt quicunque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatũ & exceptũ fuerit,quo tenore seruet vel nõ seruet eas , cõtradicere eis ante terminũ statutũ nequaquã possit.Quòd si fecerit,vt violator fidei iudicetur.Itẽ qui nunciũ aliquẽ, pro eo quod cõtradicturus mittitur,læserit,fidem suam violauit , & decetero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet.

De filiis quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus, nec cingulum militare aliquatenus assumant: & qui iam assumpserunt, per iudicem prouinciæ à militia pellantur. Quod si dominus alicuius eorum eum in militia contra iudicis interdictum retinere contenderit, dominus ipse iudici in x. libras condemnetur, seruus autem omni iure militiæ priuetur. Statuimus etiam, vt si quis vineas aut pomaria exciderit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subiiciatur. Vt autem hæc tam vtilis ordinatio omni tẽpore rata permaneat, & eo quo dicta est tenore inconuulsa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorum atque regum iussimus interseri, & perpetuo iure seruari. Cui si quis ausu temeritatis cõtraire præsumpserit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuò indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nurembergæ in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorum. Anno incarnationis M. C. L X X X V I I. I I I. Kal. Ian.

COMMENTARIVS.

HAnc etiam, quam sumpsimus ex Abbate Vrspergensi, pertinet ad publicam pacem Germaniæ, & de feudis nõnihil habet: & enim si non haberet, semper pacem publicam, quæ tota consistit ex vasallorum fide & constantia, maiores coniunxerunt cum feudis. Eos qui vites exciderint coercet vt incẽdiarios, vt latrones, l. 2. D. arb. fur. cæs. Ait, *Item si in reisa.* Excursio militaris hæc Germanico iam obsoleto vocabulo significari videtur. Oliuarius Marchiæ: *Tost apres ceux de la ville de tente & autres Gandois firent vne reise sur le marches de Hainaut.* Et Io. Auentinus auctor est multam nõ respondentis ad delectum appellari Raisogueldum, quod vulgo Heribannum vel Hostenditiæ.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM DE PACE COMPONENDA *& retinenda inter subiectos, & aliis capitulis.*

Federicus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, vniuersis subiectis suo Imperio, Salutem.

HAC edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes nostro subiecti imperio, veram & perpetuam pacem inter se obseruent: & vt inuiolata inter omnes perpetuo obseruetur. Duces, Marchiones,

nes, Comites, Capitanei, Valuasores, & omnium locorum rectores, cum omnibus locorum primatibus & plebeiis, à decimooctauo anno vsque ad septuagesimum obstringantur iuramento vt pacem teneant: & rectores locorum adiuuent in pace tenenda atque vindicanda: & in fine vniuscuiusque quinquennii de prædicta pace tenenda omnium sacramenta renouentur. Si quis verò aliquod ius de quacunque re, vel facto cõtra aliquem se habere putauerit, iudicialẽ adeat potestatem, & per eam ius sibi competens exequatur. Si quis verò ausu temerario prædictam pacem violare præsumpserit: si ciuitas est, pœna centum librarum auri cameræ nostræ inferenda puniatur: oppidũ verò *triginta libris auri multetur: Duces autẽ, Marchiones & Comites quinquaginta auri libras prẽstẽt: Capitanei quoque & maiores valuasores viginti auri libris puniantur: maiores verò valuasores, & omnes prẽdictẽ pacis violatores, tres libras auri inferre cogantur, & damnum passo secundum leges resarciant. Iniuria seu furtum legitimè puniatur. Homicidium quoque & membrorum diminutio, vel aliud quodlibet delictum legaliter vindicetur.

* γρ'. xx.

minores : [handwritten marginal note, partly illegible]

Iudices verò, & locorũ defensores, vel quicũque magistratus ab Imperatore, vel eius voluntate cõstituti seu confirmati, qui iustitiam facere neglexerint, & pacem violatã vindicare legitimè supersederint: damnum omne iniuriam passo resarcire compellantur: & insuper si maior iudex est, sacro ærario pœnam decem librarum auri præstet, minor autem pœna triũ librarum auri multetur. Qui verò ad prædictam pœnam persoluendam inopia dinoscitur laborare, corporis sui coerctionem cum verberibus patiatur: & procul ab eo loco, quem inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquẽnium vitam agat.

Conuenticulas quoque in ciuitatibus, omnésque coniurationes, & extra, etiã occasione parẽtelæ, & inter ciuitatẽ & ciuitatẽ, & inter personã & personã, siue inter ciuitatẽ & personã, modis omnibus fieri prohibemus, & in præteritum factas cassamus, singulis coniuratorum pœna vnius libræ auri puniendis. Episcopos verò locorum ecclesiastica censura violatores huius sanctionis donec ad satisfactionem veniant, volumus coërcere. Receptatoribus etiam malefactorum, qui prædictam pacem violauerint, & prædam ementibus, nostram

indi

indignationem subituris, & eisdem pœnis feriendis. Præterea bona eius publicentur, & domus eius destruatur, quæ pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactiones maximè ab Ecclesiis (quarum abusio iam per longa tempora inoleuit) per ciuitates & castella omnino condemnamus & prohibemus, & si factæ fuerint, in duplum reddantur.

Item sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non tractandis, inuiolabiliter custodiantur. Per vim autem & iustum metum etiam à maioribus (maxmè ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant) extorta, nullius esse momenti iubemus.

Ad hæc, qui alodium suum vendiderit, districtum & iurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat: & si fiat, non valeat. Si verò contigerit alodium aliquod etiam infeudatum conferri Ecclesiæ, vel per oblationem fidelium, vel per emptionis & venditionis alteriúsve huiusmodi contractum, infeudatus, nisi per gratiam Ecclesiæ tanquam de nouo receperit, feudum quod habebat, retinere non poterit. Vt autem æquitas quæ in paribus caussis paria iura desiderat, per vniuersitatem totius Imperii seruetur: firmiter statuimus tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicunque indicta publica expeditione Romam ad suscipiendã Imperii coronã, Regem, aut sub Rege dominum suum non adiuuauerit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate feudi stipendia militiæ persoluendo (si de vocatione legitima à domino suo conuinci per compares suos poterit) feudum perdat, & dominus in suos vsus illud habeat redigendi liberam facultatem.

COMMENTARIVS.

HVIC & ea quæ sequitur pertinent ad publicam pacem Italiæ. & est conuentionis publicæ confirmatio hæc, id est pacis pactæ cum Mediolanensibus primo bello Mediolanensi. Illud primùm constituitur, vt pacem iurent omnes ab anno XVIII. vsque ad LXX. vnde & Constitutione sequenti legendũ, à XVIII. non à XVI. & Radeuici 3. c. 41. non XIIII. Hæc est plena pubertas Romanorũ iure, Langobardorũ legitima ætas, l. 1. Lang. de proh. alie. min. & qui eam non compleuerunt Gunthero impropriè pupilli dicuntur.

Ciuitates quæ pacem violauerint, multantur c. libris, auri puri scilicet. Omnis pœna auri, auri puri intelligitur. Marcas dicit Vrspergensis pro libris. Plus tamen est marca. continet enim duas libras. Sed quod Latinis olim fuit libra auri, est hodie marca ferè, quod selibra, hodie libra. Oppida multantur x x x. libris, vt vulgò scriptum est. Sed veteres habent x x. & Radenicus ita legit, & Guntherus:

Vrbs, inquit, *centum libris puri multabitur auri,*
Oppida vicenis.

Totidem libris multantur Capitanei & maiores valuasores. Abbas Vrspergensis. Capitaneus seu alius inuasor maior x x. corrupte, pro valuasor maior. Minores vero valuasores, inquit, prædictæ pacis violatores, tres libras. Guntherus x I I.

Magnates bis dena viri, bis sena minores.

Et Vrspergensis. Alii verò x. & vsque ad tres marcas prout eis facultas suppetit. Præterea inhibentur hac Cōstitutione, & coercentur conuenticulæ, cōspirationes, sodalitia. quod hinc repetitum est Caroli I I I I. aurea bulla. & scribit Conuenticulas, non Cōuenticula, vt emendandum etiam est in l. conuenticula. C. de Epis. & cl. l. vlt. C. de iis qui ad Eccl. conf. Proponitur & hoc edicto pœna grauissima in eum qui pacem iurare noluerit, his verbis, *Præterea bona eius publicentur, & domus eius destruatur, qui pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur.* Publicentur, non est confiscentur, sed in populum publicentur & dispensentur à iudice, vt in Const. de pace tenen. & ita Guntherus:

Qui pacis iurare modum formámque tenere
Improbus abnuerit, quæ poßidet omnia vulgo
Diripienda patent, euertendíque penates.

Item pœna dupli in eos qui quid ab Ecclesiis exegerint illicitè. Illicitas exactiones dicit ex l. 2. C. de Epis. & cle. Guntherus angarias, & Fridericus I I. de statut. & cons. quæ Constitutio per partes ab Irnerio tota inserta est Codici Iustiniano. Ex hac est tantùm insertum Codici, quod sequitur de sacramentis puberum, ad l. 1. C. si adu. vend. quo negatur minoribus restitutio in integrum aduersus conuentiones iuratas corporaliter, puta tactis Euangeliis aut manu sublata, non ex scripto tantùm, & sua sponte, id est, sine vi & metu. alioquin & maiores ob vim aut metum restituuntur, maximè, inquit, si extorta sint ne querimoniam, &c. quod ita declarat Guntherus rectè:

Iuramenta metu mortisve dolore coacta,
Præcipuè ne quis multis nocitura loquendo
Publicet, aut in se crudeliter acta queratur,
Nullius meriti vel ponderis esse iubemus.

Quod sequitur, *Adhæc qui alodium*, id exposuimus 4. titu. 19. *Si verò contigerit.* Dominus non potest inuitum vasallum delegare alteri. Potest tamen vendere curtem siue alodem, & si eam Ecclesiæ vendiderit

vel do

vel donauerit, mox debent eius curtis vasalli feudum ab Ecclesia recognoscere. Curtem Ecclesiæ alienatam sequuntur vasalli. Quod sequitur, *Vt autem æquitas*, est ex Topicis Ciceronis, & definitio banni & heribanni explicata est 1.tit.20. His non apposui Constitutionem illam Friderici II. quia nihil pertinet ad feuda, nec eadem etiam ratio ne alias duas Henrici VII. quibus tamen hoc ex supplemento Chronicorum Vrspergensis adscribi volumus. Die coronationis suæ more aliorum principum Rom. legem edidit, seu authenticam nouam De summa Trinitate & fide Catholica. Deinde Pisam se recepit. ibi duas alias condidit leges. Primam de reis crimine læsæ maiestatis: secundam, qui debeant haberi rebelles & infideles imperio, quas leges Roma tanquam caput mundi insigniuit & confirmauit, cuius confirmationis hæc sunt verba, Ego coronarum corona confirmo principi potestatem, eique subiicio ciuitates, gentiúmque nationes. Tueantur Aquilæ gloriam meam. Hæc Roma.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM FRIDERICI,

de pace Constantiæ.

IN NOMINE sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Fridericus diuina fauente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, & filius eius Henricus sextus Romanorum rex Augustus. Imperialis clementiæ immensa serenitas mansueta eam semper in subditis suis dispensationem fauoris & gratiæ habere consueuit, vt quamuis districta seueritate excessuum delicta debeat & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tranquillitate pacis & piis affectibus misericordiæ Romanum Imperium regere, & rebellium insolentiā ad debitam fidem & debitæ deuotionis obsequium reuocare. Eapropter cognoscat vniuersitas fidelium Imperii tam præsentis ætatis, quàm successiuæ posteritatis, quòd nos solita benignitatis nostræ gratia, ad fidem & deuotionem Lombardorum, qui aliquando nos & Imperium nostrum offenderāt, viscera nobis innatæ pietatis aperientes, eos & societatem ac fautores eorum in plenitudinem gratiæ nostræ recipimus: offensas omnes, & culpas, quibus nos ad indignationem prouocauerant, clementer eis remittentes, eosque propter fide-

lia deuotæ sinceritatis seruitia, quæ nos ab eis credimus certissimè recepturos, in numero dilectorum nostrorum fideliū computandos censemus. Pacē itaque nostrā, quā eis clemēter indultā cōcessimus, præsenti pagina iussimus subscribi, & auctoritatis nostræ sigillo cōmuniri, cuius est hic tenor & series.

Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noster Henricus Romanorum rex concedimus vobis ciuitatibus, locis, & personis societatis regalia, & consuetudines nostras tā in ciuitate, quàm extra ciuitatem, videlicet Veronæ & castro eius, suburbiis etiam, & aliis ciuitatibus, & suburbiis, locis & personis societatis in perpetuum, videlicet vt in ipsa ciuitate omnia habeatis sicut hactenus habuistis vel habetis. Extra verò omnes consuetudines sine contradictione nostra exerceatis quas ab antiquo exercuistis, vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus, & pascuis, & pontibus, aquis & molendinis, sicut ab antiquo habere consueuistis, vel habetis, in exercitu, in munitionibus ciuitatum, in iurisdictione, tam in caussis criminalibus, quàm in caussis pecuniariis intus & extra, & in ceteris, quæ ad commoditatem spectant ciuitatum. Volumus vt regalia, quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur, per Episcopum loci, & homines tam de Episcopatu, quàm de ciuitate eligantur viri bonę opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur, tales qui nec contra ciuitatem, nec nostram maiestatem priuato, vel speciali odio teneantur, qui iurent quòd bona fide & sine fraude perquirent, & inquisita cōsignabunt ea, quæ specialiter ad nostram excellentiam spectant. Si autem huic inquisitioni supersedendum esse putauerint, censum duorum millium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem istam si enormis visa fuerit.

Si quis autem super iis, quæ vobis concessimus vel permisimus, siue in ciuitate, vel extra ciuitatem, querimoniā apud maiestatem ipsam deposuerit: eius querimoniam non admittemus: & silentium ei imponemus. hoc quòd nos vel noster antecessor Rex, vel Imperator Episcopis, Ecclesiis, vel Ciuitatibus, vel aliis quibuscunque personis clericis, vel laicis ante tempus guerræ dedit, vel quolibet concessionis titulo cōcessit, firmum & ratum habemus, saluis superioribus cōcessionibus,

bus,

tas,vt pro eo solita nobis seruitia exhibeantur:sed census nõ præstetur. Commoditates, quas pro bono pacis ciuitatibus concessimus in ciuitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstari.

Priuilegia omnia,& data,& concessiones, quæ in priuilegium, vel damnum ciuitatum, vel locorum, vel personarum societatis occasione guerræ in alicuius iniuriam prędictorum à nobis, vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur & in irritũ deducantur. In ciuitate illa, in qua Episcopus per priuilegium Imperatoris vel Regis comitatũ habet, si Consules per ipsum Episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant sicut consueuerunt recipere: alioqui vnaquæque ciuitas à nobis consulatum recipiat. Consequenter verò in singulis ciuitatibus Consules constituentur à nuncio nostro, qui sit in ciuitate, vel Episcopatu:& inuestituram recipiẽt, & hoc vsque ad quinquennium, finito quinquennio vnaquæque ciuitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus. tunc enim à nobis recipiet. Eadem obseruentur in successore nostro. Et omnes inuestituræ gratis fiant. Cùm autẽ nos Imperator diuina vocatione decesserimus, vel regnũ filio nostro cõcesserimus: simili modo à filio nostro vel eius successore inuestiturã recipietis.

In caussis appellationum si quantitas xxv. lib. imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat: saluo iure, & moribus Brix. Ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, vt non cogantur in Alamãniam ire: sed nos habebimus proprium nuncium in ciuitatibus, vel Episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat,& iuret, quòd bona fide,& sine fraude caussas examinabit,& definiet secundum leges,& mores ipsius ciuitatis intra duos menses à contestatione litis, vel à tempore appellationis receptæ, nisi iusto impedimento vel consensu vtriusque partis remanserit.

Consules qui in ciuitatibus cõstituẽtur, tales sint qui fidelitatẽ fecerint nobis, vel faciant antequã consulatum recipiant.

Vasalli nostri à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem faciant sicut vasalli, ceteri omnes sicut ciues à xvi. annis vsque ad lxx. nisi tales personæ sint quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli qui tempore

guerræ vel treugæ non postulauerint inuestituram, vel debita seruitia nobis non exhibuerint: hac occasione feudum non amittant. Libellariæ & precariæ in suo statu permaneant secundum consuetudinem vniuscuiusque ciuitatis, non obstante lege nostra, damna omnia & ablata, etiam iniurias quas nos per nos & per nostros ab vniuersitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadiutoribus societatis sustinuimus, per nos cum nostra parte remitimus gratis, & plenitudinem nostræ gratiæ eis damus. Moram superfluam in ciuitate vel episcopatu pro damno ciuitatis non faciemus. Ciuitates murare, vel extra munitiones facere eis licet. Item societatem quam nunc habent, tenere: & quoties voluerint remouere eis liceat. pactiones timore nostro vel per impressionem nunciorum factæ cassentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur.

Pacta Placentinorum, scilicet pactum pontis Padi, & fictum eiusdem pontis, & regalium & datium, & pactũ quod episcopus Hugo fecit de castro arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso Episcopo, vel à cõmuni, vel ab aliis de societate nobiscum vel nostro nuncio, ipso ponte remanente cum omnibus suis vtilitatibus Placentinis: ita tamen quòd teneantur persoluere fictum Abbatissæ sanctæ Iuliæ de Brixia: & si quæ sunt similes.

Sententiæ quoque, quæ de iure, & secundum leges, & consuetudines contra aliquem, vel aliquos de societate latæ sunt, teneant, sicut de iure contra eos tenerent si gratiam nostram non habuissent. Quæ verò contra aliquem, vel aliquos de societate latæ sunt occasione guerræ seu discordiæ, in irritum deducantur. Possessiones omnes, quas quisque de societate tẽpore guerræ tenebat iustè: si per vim ablatæ sint ab eis, qui de societate non sint, cum fructibus, & sine damno restituantur: vel si eas recuperauerit, quiete possideat, nisi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis assignetur. Opizoni marchioni omnem offensam, quam nobis vel alicui partis nostræ fecerit postquam in societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquam de societate: Imperiali clementia per nos, & nostram partem remittimus, & in plenitudinem nostræ gratiæ eũ recipimus, nec

nec per nos, nec per interpositam personam, pro præteritis offensis sibi, vel parti ipsius, aliquam inferemus iniuriam, læsionem, vel coërtitionem. Amplius eam iurisdictionem, quam Mediolanenses exercere consueuerunt in comitatibus Seprii, Martexanæ, & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis, quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam, & Oleum, excepto Romano veteri, & Bariano, & eam, quam modò exercent, liberè & quietè habeant, & possideat sine cõtradictione nostra, & successorum nostrorum saluis pactis, & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt ciuitatibus Pergamo, Nouariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis, nec vllum præiudicium fiat iuri aut consuetudini alicuius ciuitatis, & societatis præter dictas concessiones. Pacta inter ciuitates, & societates quondam facta, nihilominus firma, & illibata permaneãt: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessiones saluo iure aquæ Lambri Mediolanensibus si quod habent, vel in pedagio. Omnes de societate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramento fidelitatis adiicient, quòd possessiones, & iura, quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, iurabunt bona fide nos manutenere si opus fuerit, & cùm super hoc per nos vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti, & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quòd finitimæ ciuitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præstandum. Ciuitates quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur facere. Si qua verò ciuitatum ea quæ in conuentione pacis ex parte nostra statuta sunt, non obseruauerit: ceteræ ciuitates eam ad id obseruandum bona fide compellant: pace nihilominus in suo robore permanente. Nobis autem intrantibus Lombardiam fodrum consuetum & regale quæ solent & debent, præstabunt: & vias & pontes bona fide & sine fraude & sufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum sufficiens nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno fidelitates renouabunt in iis qui eas nobis non fecerunt, cùm nos petierimus, vel per nos vel per nostrum nuncium. Si qui ex

parte nostra de suis iustis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno, nisi in caussa principali suæ proprietatis iure possit se tueri possessor: saluis prioribus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem iure seruãdo iis qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi ciuitas adstringatur iuramento vt non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere. & si qua controuersia fuerit orta de feudo inter nos & alium qui sit de societate, per pares illius ciuitatis vel episcopatus in quo descendit, agetur: & secundum consuetudinem illius ciuitatis, in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus. tunc enim in audientia nostra si nobis placuerit agitabitur. Itẽ volentibus venire cõtra pacta, non per violentiam facta, & iuramento firmata inter ciuitates & ciuitates, societates & societates, vel ciuitatem & alias personas: nos audientiam denegabimus. Item nos restituimus stratam Veronensibus: & nominatim recipimus Drolinum in plenitudinem gratiæ nostræ, & omnem offensam ei remittimus. &c. Dat. apud Constantiam solemni curia VII. Kal. Iul.

COMMENTARIVS.



VPERIOR promulgata est Roncaliæ, hæc Constantiæ, de qua Abbas Vrspergensis in hunc modum: Iam bellis omnibus fatigatus Imperator, Lombardis omnibus condixit curiam apud Constantiam, vbi Principes & Potestates eorum se repræsentauerunt, & pacta quædam de faciendo seruitio Imperatori, de singulis ciuitatibus Lõbardiæ ibidem statuta sunt, quæ adhuc dicunt se tenere in scriptis, nec ad seruiendum vltra hæc compelli volunt. Concedit hac Constitutione regalia quædam ciuitatibus Lombardiæ, quædam sibi retinet, maximè fodrum, & inuestiturã Consulum ac vasallorum. Gratiam delicti facit Opizoni marchioni Malaspinæ. Apicium vocat corruptè Guntherus pro Opitium. Otho 2. cap. 16. Marchio Opitius cognomento Malaspina. Fictum vectigal vocat, quasi fixum. Comitatus Seprii & Martexanæ, Radenicus Comitatum Sefrenensem & Martusanum.

ALIA

ALIA CONSTITVTIO FRIDERICI DE IVRE ΠΡΟΤΙΜΗ'ΣΕΩΣ.

SAncimus à modo in omni prouincia& in omni ciuitate, si quis ex parentela habeat cõmunem agrum, domum, vel vineã, vel rem inmobilem diuisam vel indiuisam, aut ex cõmuni emptione, vel aliquo huiusmodi titulo, vel alio modo aliquo coniunctim, & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusim vel locationem, non antè liceat ei alienare, quàm denuntiauerit illis quos vocauimus per ordinem in ius προτιμήσεως. In primis vocentur parẽtes, qui sunt coniuncti, post hos socii, post hos illi qui sunt coniuncti, etiam si extranei sint, post hos vocentur omnes qui sunt sub vno seruitio, & qui sunt coniuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in iure προτιμήσεως, omnibus denuntietur, vt intra xxx. dies soluendo iustum pretium sine mora aut quantum quiuis emptor sine fraude dederit, vnusquisque portionem suam accipiat. Verùm si intra statutum terminum, iustum pretium non soluerit, de cetero non habebit ius προτιμήσεως, nisi siquis eorum erat in captiuitate vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens Reipublicæ caussa, aut ex propria sua caussa, vel minor xxv. annis: & licet isti fuerunt absentes ex iusta caussa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra 4. menses debent venire & soluere iustum pretium cum legitimis vsuris & expensis necessariis, & accipere ius προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, & si neglexerint hoc facere, sarcient de propriis suis quidquid incõmodi illi habuerint. Licet autem suprà diximus omnes vocari ad ius προτιμήσεως, tamen si probatum fuerit quòd atroces iniurias vel manus impias venditori vel eius familiæ intulerint, vel ipsius substantiæ grauem iacturam moliti sunt, vel contra eius vitam nisi sunt, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad ius προτιμήσεως veniunt. Ex caussa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel simplicis donationis vel donationis caussa mortis vel ex testamento, permutatione, transactione, & parẽtes & extranei omnes possũt alienare, nisi quis vendendo vel locãdo ei qui nõ habuit ius προτιμήσεως, simulatè donauerit vel legatũ dederit. Ideóque illi qui habẽt ius προτιμήσεως possũt exigere iuramẽtũ à vẽditore & emptore, & post iuramẽtũ

si pro

ſi probatum fuerit cõtra Conſtitutionem noſtrã ſimulatè hoc feciſſe venditorem & emptorem,rem & pretium perdent, & fiſco applicabitur,fiſcus autem vendet rem illam illis qui habent ius προτιμήσεως. Sed ſi ante iuramentum probatum fuerit hoc eos feciſſe,venditio erit irrita,& venditor cogetur inuitus vendere illis qui habent ius προτιμήσεως. Prohibemus autem potẽtiores perſonas aliquid accipere prætextu adoptionis,vel donationis ſimplicis aut cauſſa mortis, ex teſtamento,vel ex vſucaptione aut ſub prætextu defenſionis,niſi fortè parentes fuerint.Potentiores autem dicimus,qui non tãtùm per ſe, ſed etiam per propinquos poſſint inferre timorem alienatoribus, aut promiſſionem beneficii.Quòd ſi aliquis ex potentioribus hoc præſumpſerit facere,ſit alienus ab illa re, & æſtimationẽ illius rei præſtet fiſco. Tranſcurſo tamen decennio ſine denuntiatione nulla de cetero moueatur controuerſia illis qui poſſident ex aliquo contractu vel ex donatione vel ex teſtamento, ab illis qui habent ius,προτιμήσεως,vel etiam fiſco.

ALIA EIVSDEM DE IVRE ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΣ.

QVVM omnibus hominibus qui legibus reguntur & moribus præceptum eſſe cõſtet ius ſuum cuique tribuere,nec cuiquam ius ſuum detrahere,libertatis procedente gratia qua naturaliter quod cuique facere libet niſi quid vi aut iure prohibetur,eſt conceſſa facultas,res ſuas vnicuique liberum eſſe aut propter nuptias donationis aut dotis aut ſimplicis donationis aut cuiuſlibet alienationis aut vltimæ voluntatis diſpoſitionis cauſſa ſiue teſtamẽtario iure in alium transferre non eſt ambigui iuris. Sed quoniam & iure præcipitur,honeſtè viuere, alterum non lædere, ne hi qui cognatione vel communione,vel aliquo propinquitatis modo eorum qui vendunt vrbanis ruſticiſve prædiis adhærendo ab his qui intromiſceantur lædantur,vel aliter ipſa venditione impediantur, iure προτιμήσεως præferri ſancimus,&c.

COMMENTARIVS.

IVs προτιμήσεως habent agnati & domini feudorum, vel ἐμφυτεύσεως, de quo suprà lib.2.ti.4.& 9.& li.4.ti.14.& ideo has Friderici Constitutiones hoc libro inserere voluimus, quamquam de eo tantùm sint quod cognatis & aliis quibusdam competit, non etiam de illo quod feudorum dominis. Subiecimus & Romani Lacapeni Nouellam de eodem iure, ex qua priorem Friderici constat esse translatam. Iure ciuili datur quidem hoc ius conuicanis, l.1.C.non licere habit. metroc. non tamen propinquis aut sociis, l. dudum. C.de cont.emp. nisi ex conuentione, l.qui Romæ, §.coheredes. D.de ver.obl. vel in auctione bonorum, l.cùm bona D.de reb.auct.iud. poss.l. Imperator D.de pac. Meminit initiò Nouellæ Romanus, d.l.dudum.& l.1.Non lic.habit.metr. Parentes hac Constitutione militari sermone Fridericus appellat, quos Romanus συγγενεῖς, vt auctores superiorum librorum sæpe. Sequitur Nouella Romani.

ΝΕΑΡΑ ROMANOY

ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΠΕΡΙ ΕΚΠΟΙΗΣΕΩΣ

[illegible] προτιμήσεως συγγενῶν καὶ κοινωνῶν καὶ ἀναμεμιγμένων [illegible] [illegible] πλην [illegible] ἡνωμένων [illegible] τῶν νομιμῶν ὁμοτελῶν χωρ[illegible] [illegible] δυνατῶν προσώπων καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κτημάτων.

Π[illegible] ἐστίν, ἵνα μηδεὶς παρὰ συγγενῶν ἢ κοινωνῶν ἐμποδίζηται [illegible] ἀνεξελάσθαι. ἕτερος δὲ νόμος ἄντικρυς τοὐναντίον ἀπαγορεύει [illegible] ἢ μόνον τοῖς τῆς ἰδίας μητροκωμίας οἰκήτορσιν. [illegible] τῶν δημοσίων φόρων [illegible] στρατιωτικῆς καὶ [illegible] πολλὴν τιθέμενοι πρόνοιαν τὸ ἐναντίον [illegible] τῆς ἡμῶν θείας διατάξεως [illegible] λόγῳ [illegible] ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ καὶ ἐπαρχίᾳ, ἵνα εἴ τινες τυχὸν ὡς ἀπὸ [illegible] ἢ ὡς ἐκ κοινῆς ἀγορασίας ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ [illegible] συγγένειαν [illegible] ἐπικτήσεως ἐπέχειν οἰκίαν ἢ ἀγρὸν ἢ [illegible] ἀκίνητον [illegible] ἢ ἄλλως [illegible] ἐπικοινοῦσι [illegible] κτήμασι [illegible] συμπαρακείμενοι [illegible] ἐκποιῆσαι τὰ ἴδια [illegible] ἢ [illegible] πρὸς [illegible] μαρτύρων [illegible] προτίμησιν, ἵνα πρῶτοι [illegible] ἀναμεμιγμένοι [illegible] κοινωνοί, μεθ' οὓς οἱ μόνον ἀναμεμιγμένοι, εἶτα [illegible] τῷ ἐκχωροῦντι τυγχάνοιεν, ἔπειτα οἱ συμπαρακείμενοι [illegible] τινι [illegible] ἡνωμένοι. [illegible] πάντας τοὺς [illegible] αὐτὸν ὑποτεταγμένον ἀναγραφομένους κἂν ἐν διαφόροις τόποις τὰ ἴδια τελέσμα-

[illegible] περὶ τοῦ ἐκχωρουμένου κτήματος ὁμορούντων κα-[illegible] διαμαρτυρίας τελεῖσθω, ἵνα τῶν [illegible] ἕκαστω ἡ [illegible] βούλοιντο συναλλάξαιεν. [illegible] παραιτούμενοι οἱ ἐφεξῆς καλούμενοι [illegible] ἔρχονται προνομίων, ὥστε [illegible] μηδὲν ἀλλήλων προκεκεῖ-[illegible] πρόκλησιν, ἡ αὐτὴ πάλιν ὁμοίως γινέσθω προφώνησις, ἵνα ἐν-[illegible] ἀρραδιουργήτως ἀληθὴς διδῶσιν ἀγοραστὴς [illegible] ἀναλόγως ἀφ᾽ ἑαυτῶν [illegible] τινος ἀρχῆς [illegible] τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐτοῖς [illegible] προτιμήσεως, πλὴν εἰ μήτις αὐτῶν αἰχμάλωτος [illegible] δημοσίαις ἢ καὶ ἰδίαις χρείαις [illegible] ἰδίας [illegible] ἡλικίας. τούτων γὰρ [illegible] μετὰ τῶν [illegible] ἀναλογοῦν συνεισέρχονται ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ [illegible] τόκου καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀναλωμάτων, τοὺς [illegible] ἀγο-[illegible] τίμημα μετὰ τῶν αὐτῶν τόκων τε καὶ δαπανημάτων [illegible] εἰρημένων προσώπων [illegible] ὑφορῶνται [illegible] συνάλλαγμα. [illegible] αὐτοῖς παρεχ[illegible] πᾶν κέρδος καὶ [illegible] πρὸς τὸ συνάλλαγμα. [illegible] ἄλλως παρακεκτημένων. [illegible] καλουμένων χωρίων ἢ ἀγριδίων, πολλῷ μᾶλλον κρατείτω, [illegible] πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι τὴν πρόκλησιν. εἰ δὲ πάντες [illegible] διέκειντο [illegible] χρηματικῆς ζημίας [illegible] ἑαυτῶν ἢ διὰ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς γενόμενα [illegible] κατ᾽ ἰδίαν [illegible] εἰς τὴν ἐκείνου κτῆσιν εἰσπεχθῆναι [illegible] προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς ἢ ἁπλῆς [illegible] ἀνταλλαγῆς ἢ διαλύσεως, εἰ οἰκεῖοι καὶ ἐξωτικοί [illegible] λύτρα [illegible] φανερῷ διορεῖσθαι ἢ λεγατοῦ εἶεν ἤ τι τῶν εἰρημένων [illegible] τοῦ τε διδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος [illegible] δύναιται ἀπαιτεῖν. εἰ δέ γε οἱ [illegible] ἄλλοτι πρᾶξαι τολμήσουσι καὶ [illegible] ἐλεγχθῶσιν αὐτοί τε καὶ [illegible] τῆς ἐπιορκίας ποινὰς ὑφέξουσι καὶ ὁ [illegible] κτήμα-[illegible] τιμήματος ἐκπεσεῖται καὶ ἀμφότερα [illegible] εἰς τοὺς πλησιάζοντας διαπραχθῇ. εἰ [illegible] καὶ ἡ πρᾶξις [illegible] ἄκυρος [illegible] κακῶς [illegible] καὶ ἄκων ἀπεμπολήσειε [illegible] τοῖς δὲ [illegible] τοῦ λοιποῦ ὑποθέσεως τρόπῳ ἢ δωρεᾶς [illegible] αἰτία ἢ ἐκ διαθήκης ἢ [illegible] χρήσεως ἢ ὡς ἐπί τινι [illegible] λαμβάνοι τι παρὰ τῶν [illegible] εἶναι

[illegible] ὡσαύτως οἱ αὐτοὶ κτήτορες προτιμάσθωσαν, τούτων δὲ ἑκουσίως ἀποταξα- [illegible] οἵτινες κἂν μὴ δι' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὖν διὰ τῆς ἑτέρων δυναστείας, πρὸς οὓς πε- [illegible] ακονταετίας καθ' οἷον δήποτε τρόπον ἐξεποιήθησαν ἢ μετὰ ταῦτα μέλλουσιν ἐκ- ποιεῖσθαι, ἀναργύρως εἰς τὴν τῆς ἰδίας στρατείας ἐνοχὴν καὶ ὑπηρεσίαν πάλιν ἐπα- [illegible]

COMMENTARIVS.

Vocantur hac Constitutione in ius [illegible] cognati primum consortes, veluti fratres, qui paterna prædia pro diuiso aut pro indiuiso possident, hi sunt qui dicuntur [illegible], auctoribus Græcis interpretibus, qui [illegible] adnotant rectè consortes extraneos præferri cognatis non con[illegible]. Post cognatos consortes vocantur socii, deinde qui rem com[illegible] habēt citra societatem, siue sint cognati siue exteri, tum ii qui [illegible] vinculo tenentur, licet non eodem loco censum ex[illegible], postremò vicini & confines. Hi testato denunciandi sunt ante[illegible] venditio fiat extraneo. Denuntiatis datur mensis, procuratori[illegible] eorum menses quatuor, non denuntiatis decennium, dominis [illegible] & feudorum longè alia tempora, l. vlt. C. de iu. emphy. & su[illegible] tit. 9. & ii qui præsentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, vt in[illegible] interpretes Græci adnotant rectissimè, [illegible] venditioni cōsensisse, nec pro [illegible] habentur, l. Titia. §. Lucia. D. de leg. 2. l. Gaius. D. de pig. Consensu amittitur ius [illegible] & præscriptione temporis, & [illegible] siue indignitate. Datur etiam hac No. ius [illegible] cō[illegible], secundum l. 1. C. non lic. habit. metr. Est & aliud hac No. caput [illegible] locupletioribus & potentioribus, vt ne quid ex bonis tenuiorū ad[illegible] [illegible], vt explica[illegible] enarrant interpretes. [illegible] igitur nisi [illegible] aut [illegible] iure.

& ad definitionem potentiorum, No. Constantini Porphyrogenneta περὶ δυνατῶν τῶν εἰσελθόντων εἰς κλῆσιν [illegible] declarat nihil interesse potétior sit qui emerit, an is qui potentiori domesticus siue προσωκειωμένος fuerit, Fridericus malè, propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare possunt iuri [illegible], quinimo seuerius cũ cum his agitur. nã neque donationis aut testamenti aut transactionis aut patrimonii aut adoptationis iure ad bona tenuiorum peruenire possunt. Sed eadem & hos quæ superiores tuetur præscriptio decennii. Postremum caput vetat alienationem prædiorum militarium: quod omnino pertinet ad feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotharii Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicusve depereat census qui eo nomine dependi solet. qua de re visum etiam est proponere Nouellam Cõstantini Porphyrogennatæ, cuius mentionem habuimus sæpe. lib. 1.

Constantine Porphyrogenitus began to reign about 945.

ΝΕΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ

περὶ στρατιωτῶν.

ΩΣΠΕΡ [illegible] ἡ, οὕτως ἐν πολιτείᾳ στράτευμα, [illegible] [illegible] κτήματα διαπωλεῖν, συντηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν, ἱππέων μὲν ἀκίνητον [illegible] πλωΐμοις τοῦ αἰγαίου πελάγους καὶ τῶν κιβυρραιωτῶν, αὐτόσολοι γὰρ καὶ οὗτοι καὶ αὐτέρετοι βαρεῖας μετίασι τὰς ὑπηρεσίας, τοῖς δὲ βασιλικὰ [illegible]

δὲ οὐ

[illegible]

τὴν πάλαι ἄγραφον ἀδικίαν ἐκείνην νόμου τάξιν ἔχειν μεθήσομεν ἣν ἐχρῆν γῆς τε

[illegible]

[illegible] ὡς χεῖρας ὅλης τῆς πολιτείας ἀλλ' οὐχὶ [illegible] παραλιχμᾶσθαι, [illegible] τις [illegible] ταῦτα μὲν οὖν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἐντελῶς [illegible] τῆς στρατιᾶς [illegible] ἐπεὶ δὲ τοῖς [illegible] πάμπαν καὶ [illegible] κατὰ τὸ [illegible] διαπέπτωκε [illegible] συνήθεια [illegible] τῆς ἀγορασίας [illegible] καὶ [illegible] τῶν στρατιωτικῶν [illegible] λεπτομερῶς τῶν [illegible] ἄλλοτε ἄλλως [illegible] κυρίων μεταφερομένη [illegible] καὶ [illegible] ἀσάφειαν. ἡμεῖς οὖν [illegible] τῶν [illegible] ἀναλογισάμενοι [illegible] πράξεσιν ἐν ῥυθμῷ καὶ λόγῳ [illegible] εἰ μὲν εἶεν κληρονόμοι αὐτοῖς τοῖς γεγραμμένοις στρατιώταις [illegible] ἐκ πλαγίου μέχρι ἕκτου βαθμοῦ [illegible] πάντως [illegible] κατὰ τὴν τῶν βαθμῶν συνήθειαν προτιμώμενοι [illegible] τὰ [illegible] ἐκποιηθέντα [illegible] παρὰ δυναστῶν βίᾳ καὶ [illegible], τῶν [illegible] βαθμοῦ συγγενῶν μὴ βουλομένων ἢ μὴ δυναμένων [illegible] συγγενεῖς, συγγενῶν δὲ οὐχ ὑπόντων ἢ τῶν ἀπὸ [illegible] καλουμένων [illegible] καὶ οἱ συναιχμάλωτοι τούτων [illegible], τούτων δὲ [illegible] στρατιῶται, [illegible] ἐξ ἐκείνων [illegible] τῆς εὐπορίας [illegible] πρὸς [illegible] ἱκανότητος. εἰ δὲ καὶ [illegible] πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν [illegible] ἐκ τοῦ [illegible] στρατιώτου ἑτέρου κτῆσιν ἠγόρασεν, εἰ μὲν ὁ εὐπορώτερος [illegible] τοῦ [illegible] ἀργύριος ἐκπίπτων τῶν [illegible]. εἰ δὲ ἄπορος ἐξ εὐπόρου, τὸ ἀγορασθὲν ἕξει πάντως ἢ τὸ τίμημα λήψεται. [illegible] ζημιουμένῳ μέρει [illegible] τῆς [illegible] ζημίας. ταῦτα περὶ τῶν στρατιωτικῶν κτήσεων ἃ μὲν εὑρηκότες [illegible] ἐπ' αὐτῶν τῶν στρατιωτικῶν προσώπων, καὶ [illegible] ἦν ποτε ἢ [illegible] τῶν πραγμάτων [illegible] καὶ πᾶς τις τῶν ἐν δόξῃ [illegible], ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ τοὺς ἀθλίους [illegible], πόθεν δὲ μᾶλλον εἰ [illegible] ἅμιλλα [illegible]. [illegible] καὶ εἰς τοὺς [illegible]. αἱ γὰρ τῶν [illegible] ἐπὶ παντὶ τῷ πλήθει γίνονται. [illegible] οἱ ἄρχειν [illegible] τούτων εἶναι τῶν στρατηγῶν, [illegible] ἁρπακτικώτεροι, [illegible] κατὰ τὴν [illegible] ἀρχήν. [illegible] τὴν [illegible] περὶ τὴν τούτων ἀναστολὴν [illegible] τῶν [illegible] τῶν ἐκ τῆς [illegible] καὶ αἱ τῶν ἄλλων πραγμάτων πρὸς τὰ κρείττω μεταβολαὶ [illegible] ταλαιπωρούμεθα

[illegible] τοῖς φροντίσιν ὑπομιμνήσκοντες ἵνα μὴ χωρήσῃ ἢ καὶ διαπεφευγμένη ἡ ἐπιτονθεῖσα τῶν πλημμελῶν φροντίδων διόρθωσις ἣν ἐν τῷ παρόντι ἐδείκνυτο, ὡς οἷα τις ἔστι [illegible]. καὶ τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἰς δημοσίαν [illegible] παραδιδόντες [illegible] εἴ τις στρατιώτης ἐν παρικῷ λόγῳ εὑρεθείη κατέχων εἰ μὴ αὐτοῖς ἐκείνοις μάλιστα ἡ στρατεία ὑπηρετεῖται κτήματα ἁρπαγέντα [illegible] χρυσοῦ [illegible] ἀπαιτεῖσθαι ὁ στρατιώτης [illegible] πρὸς ἐπανάληψιν [illegible] τὸ ἥμισυ δὲ ὁ δημόσιος [illegible] χάριν ἐστερήθη δουλείας. εἰ δὲ οὐχ ἁρπαγὰς ἀλλ' ἀγορασίας εὑρεθείη τὰ στρατιωτικὰ πρὸς μὲν τὸ δημόσιον [illegible] κτήματα χαρίζεσθαι, πρὸς δὲ τὸ στρατιώτην ἀγωγὴν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος ἔχειν. εἰ δὲ ἕτεροι ἐξελάσαντες αὐτοὺς ἐκ τῶν οἰκείων ἢ αὐτῶν ἐκείνων [illegible] ἄλλοι τούτους κατακτείραντες ἐδέξαντο εἴτε παροικεῖν εἴτε [illegible], [illegible] στρατιώτας ἱκανοὺς εἰς ἰδίας ὑπηρεσίας κατα[illegible] ἔχειν τῶν φροντίδων τούτους ἀποστερήσαντες, εἰς ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ ἐξ [illegible], καὶ ταῦτα ὁ δημόσιος οἰκειοῦται εἰ μήπω ἀπὸ στρατηγοῦ ἢ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τούτους [illegible] καὶ [illegible] ἐκ τῶν [illegible] εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ στρατηγοῦ ἢ τῶν ἀρχόντων καὶ [illegible]. εἰ γὰρ ἐκ τῶν [illegible] καὶ [illegible] οὐκ ἀφαιρεθήσονται ὁ τούτους ἔχων εἰ καὶ [illegible] ἔχει παρὰ τοῦ στρατηγοῦ ἢ ἄρχοντες [illegible] κεχρῆσθαι αὐτῷ.

COMMENTARIVS.



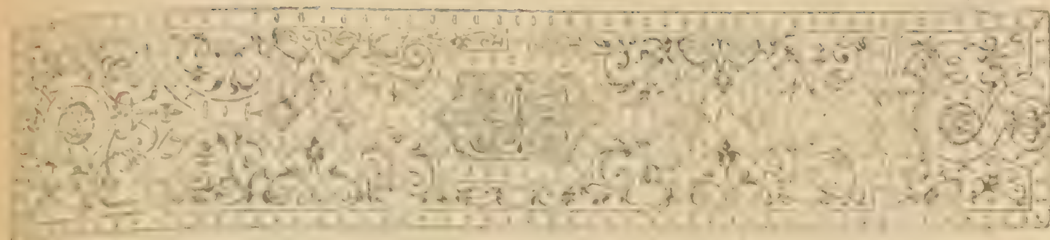
T Lotharii & Friderici Constitutione feuda nullo modo possunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria quæ relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quæ feudis comparamus. Cetera autem quæ Codicibus militaribus absunt, possunt alienari vsque ad certum modum, puta secundum eius distinctionem, si modò retineat sibi tantùm ex eis miles quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omnino redactus ad inopiam, & militiæ reddatur inutilis. quæ est etiam ratio Constitutionum Lotharii & Friderici. Sed hoc distabant illa prædia militaria à feudis, quòd illa à nemine recognoscebant, quippe cùm eorum essent milites pleno iure domini, & consequēter quod alienatione aliis non aperirentur, sed illis ipsis restituerētur. Ceterum vt Fridericus nullam censet emptori præscriptionem temporis opitulari posse, quominus vēditio rescindatur, ita nec Cōstantinus, nisi xl. annorum, quasi scilicet omnis qui ea prædia emerit in eo pro malęfidei possessore habeatur, l. ✝. C. de agric. & cens. licet in fructuum & eius quod interest ratione distinguat inter bonæ & malæfidei emptorem, sicut Fridericus in pretii repetitione. Et præterea longi tantùm temporis præscriptionem excludere Fridericus volunt, vt docui 4. titul. 49. Militibus hac siue Nouella siue edicto Constantinus adnumerat caussarios, & quid iuris sit si prædia miles

 à mi-

à milite emerit, definit, & alia quædam quæ expoſuimus in præfationibus libri primi. His adnectere libuit pro coronide Caroli IIII. aureã bullam ſiue χρυσόβουλλον, vt tum etiam in Oriente loquebantur, Nicetas [illegible], quia multum pertinet ad feuda, nec vulgo verſatur in manibus. Superiores quoque Friderici de iure προτιμήσεως, Romani eadem de re, Conſtantini de prædiis militaribus nondum perfectè quiſquam ediderat, extabant tantùm Friderici fragmenta quædam apud Afflictum & Baldum & Oldendorpium, ceterorum apud Harmenopulum. Deo immortali omnipotenti, ſit laus, honor & gloria, hominibus pax & ſalus per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.



AVREA



AVREA BVLLA CAROLI IIII. ROMANORVM IMPERATORIS.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVÆ TRINITAtis feliciter, Amen.

CAROLVS IIII. DIVINA FAVENTE clementia Romanorum Imperator & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

OMNE regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur: nam principes eius facti ſunt ſocii furũ: ob quòd Dominus miſcuit in medio eorum ſpiritum vertiginis, vt palpent in meridie ſicut in tenebris: & candelabra eorum mouit de loco ſuo, vt cæci ſint, & duces cæcorum, & qui ambulant in tenebris, offendunt: & cæci mente, ſcelera perpetrant, quæ in diuiſione contingũt. Dic ſuperbia, quomodo in Lucifero regnaſſes, ſi diuiſionem auxiliatricem nõ habuiſſes? Dic Satan inuide, quomodo Adam de Paradiſo eieciſſes, niſi eum ab obediẽtia diuiſiſſes? Dic Luxuria, quomodo Troiam deſtruxiſſes, niſi Helenam à viro ſuo diuiſiſſes? Dic Ira, quomodo Romanam Rempublicã deſtruxiſſes, niſi in diuiſione Pompeium & Iulium ſæuientibus gladiis ad inteſtina prælia concitaſſes? Tu quoque Inuidia, Chriſtianum Imperium à Deo ad inſtar ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, fide, ſpe & caritate, virtutibus Theologicis roboratum, cuius fundamentũ ſuper Chriſtianiſſimo regno feliciter ſtabilitur, antiquo veneno, quod

quod velut serpens in palmites Imperiales,& mẽbra eius propinquiora,impio scelere vomuisti,vt concussis columnis totũ ædificium ruinæ subiiceres:diuisionem inter septẽ Electores sacri Imperii,per quos(velut septem candelabra lucentia in vnitate Spiritus septiformis)sacrum illuminari debet Imperiũ, multoties posuisti. Sanè cùm ex officio,quo Cæsarea dignitate potimur,futuris diuisionum & dissensionum periculis inter Electores ipsos,de quorum numero(vt rex Bohemiæ) esse dinoscimur,ratione duplici,tam ex Imperio quàm electionis iure quo fungimur,occurrere teneamur: infrascriptas leges ad vnitatẽ inter Electores fouendã,& electionem vnanimẽ inducendam,ac detestandæ diuisioni prædictæ variisque periculis ex ea sequentibus aditũ præcludendũ,in solenni curia nostra Nurenbergensi assidentibus nobis omnibus Principibus,Electoribus ecclesiasticis & secularibus,ac aliorũ Principũ, Comitum,Baronum,Procerum,Nobiliũ,& Ciuitatum,multitudine numerosa,in solio Maiestatis Cęsareæ Imperialibus infulis,insigniis & diademate decorati,matura deliberatione præuia,de Imperialis potestatis plenitudine edidimus,statuimus,
1356. & duximus sanciendas,&c.sub anno Domini millesimo, trecẽtesimo,quinquagesimo sexto.indictione nona, quarto Idus Ianuarii:regnorũ nostrorũ,an.decimo,Imperii verò secundo.

DEcernimus,& presenti edicto Imperiali perpetuò valituro sancimus,ex certa scientia,& de Imperialis plenitudine potestatis,vt quotiẽscunque & quãdocũque futuris tẽporibus necessitas,siue casus electionis,regis Romanorũ in Imperatorẽ promouẽdi,emerserit,& Principes electores ad electionem huiusmodi,iuxta antiquã laudabilẽ consuetudinem habuerint proficisci,vnusquisque Princeps elector,si & quando super hoc fuerit requisitus,quoslibet Principes electores suos, vel ipsorũ nuntios,quos ad electionẽ ipsam transmiserint per terras,territoria & loca sua,& etiã vltra,sicut longius poterit cõducere,teneatur:& eis absque dolo pręstare cõductũ, versus ciuitatẽ, in qua talis electio fuerit celebrata,& ab illa etiã redeundo, sub pœna periurii ac perditionis(pro & illa duntaxat vice) suæ vocis,quam in electione huiusmodi fuerit habiturus. Quas quidem pœnas, eos vel eum, qui in prestando memoratum conductum rebelles, seu rebellem,negligentes,

seu

seu negligentem se præbuerint, eo ipso decernimus incidisse.
Statuimus insuper, & mãdamus vniuersis aliis Principibus feuda à sacro Imperio Romanorũ tenentibus, quocunque nomine censeantur, nec nõ Comitibus, Baronibus, militibus, cliẽtibus, nobilibus & ignobilibus, ciuibus & cõmunitatibus castrorum, ciuitatum, & locorum sacri Imperii vniuersis, vt eodem tempore, dum videlicet Regis Romanorum in Imperatorem promouendi electio celebranda occurrerit, vnumquenque Principem electorem ab ipsis vel eorum aliquo conductũ huiusmodi postulantem, vel eiusdem, nũtios quos ad electionem ipsam direxerit, vt præfertur, per territoria sua & aliàs quanto potuit remotius absque dolo modo præcedenti conducant. Si qui verò huic nostræ constitutioni contraire præsumpserit, subscriptas ipso facto pœnas incurrãt. Omnes quidem Principes, & Comites, Barones, nobiles, milites, clientes, ac vniuersi nobiles contrariũ facientes, reatũ periurii, & priuationẽ omnium feudorũ, quæ à sacro Romano Imperio & quibuscunque aliis obtinent, & etiã omnium possessionum suarũ à quocunque habitarum incurrãt. Omnes quoque ciues & cómunitates, contra præmissa facere præsumentes, similiter sint periuri. Et nihilominus vniuersis suis iuribus, libertatibus, priuilegiis & gratiis à sacro obtentis Imperio, sint omnino priuati. Et cùm personis, & bonis suis omnibus, bannum & proscriptionem Imperialem incurrãt. Et eosdem ipso facto exnunc, prout extunc, omni iure priuamus. Deinceps cuilibet hominũ auctoritate propria, & sine iudicio, seu inuocatione magistratus cuiuslibet, impunè licebit eos inuadere, nullamque pœnam propter hoc inuadens ipsos debebit ab Imperio seu quouis alio formidare: præsertim cum contra Remp. ac sacri Imperii statum ac dignitatẽ, ac etiã contra honorẽ proprium, & salutẽ tãtę rei temerarii neglectores, tanquã rebelles, inobedientes & perfidi: infideliter & peruersè agere, conuincãtur. Decernentes insuper, & mandantes, vt omniũ ciuitatũ, ciues & cõmunia, iã dictis Principibus electoribus, & eorũ cuiuslibet hoc poscẽti, corúmque nũtiis victualia in cõmuni pretio atque cursu, ꝓ suis, seu nuntiorum prędictorũ hominúmque suorũ necessitatibus, dũ ad prędictã ciuitatẽ caussa celebrandę electionis prędictę accesserint, & etiã dũ discesserint ab eadem, vendere seu vendi facere teneantur, nullam in pręmissis

fraudem quomodolibet adhibendo alioquin contrariũ facientes, pœnas illas volumus ipſo facto incurrere, quas in præcedentibus cõtra ciues & cõmunitates duximus promulgãdas.

Quiſquis inſuper ex Principibus, Comitibus, Baronibus, militibus, clientibus, nobilibus ſeu ignobilibus, ciuibus ſeu cõmunitatibus ciuitatum, Principi Electori ad electionẽ de Rege Romanorum celebrandam eunti, vel ab ipſa denuo redeũti, hoſtiles cuſtodias tẽdere, ſeu inſidias parare præſumpſerit: aut ipſos, vel eorum aliquem, in ſua, vel ſuorum perſonis aut rebus, inuadere, vel turbare, ſeu ipſorũ vel alicuius eorũ nuncios ante dictos, ſiue conductum petierint, ſiue etiã non duxerint exigendũ, hunc vna cum vniuerſis militiæ complicibus, ipſo facto ſuprà dictas pœnas decreuimus incurriſſe: ita videlicet, quod quæuis perſona pœnam incidat, ſiue pœnas, quas iuxta prẹmiſſa pro qualitate perſonarum duximus inſligẽdas.

Si vero aliquis Princeps elector, cum aliquo ſuo coelectore inimicitias gereret, & inter eos quæcunque contentio, controuerſia ſeu diſſenſio verteretur, iis nequaquam obſtantibus, alter alterum, vel alterius nuntios ad electionem huiuſmodi deſtinandos, præmiſſo modo conducere ſit aſtrictus ſub pœna periurii ac perditionis (ea vice duntaxat) ſuæ vocis in electione, vt ſuperius eſt expreſſum.

Si qui verò alii Principes, Comites, Barones, milites, clientes, nobiles ac ignobiles, ciues vel communia ciuitatum, cum aliquo Principe electore, vel pluribus ex eiſdem aduerſam gererent voluntatẽ, ſeu quauis diſcordia inter ipſos ad inuicem, vel guerra ſiue diſſenſio verteretur, nihilominus omni contradictione & dolo ceſſantibus, Principi electori, vel principibus, ſeu eius, vel ipſorum nuntiis, ad electionem huiuſmodi deſtinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant præſtare conductum: prout ſinguli pœnas iam dictas, per nos videlicet in ſe latas, voluerint euitare, quas eos qui ſecus fecerint incurriſſe decernimus eo ipſo.

Ad præmiſſorum autem omnium firmitatem & certitudinem ampliorem, iubemus & volumus, vt vniuerſi Principes electores, & ceteri Principes, necnon Comites, Barones, nobiles, ciuitates, ſeu ipſarum communitates, præmiſſa omnia litteris, & iuramentis ſuis firmare, & ad ea bona fide, ac ſine dolo implenda efficaciter ſe debeant obligare. Quicunque verò

literas huiusmodi dare renuerit, pœnas illas ipso facto incidat, quas pro personarum conditione per præmissa singulis duximus infligendas.

Si quis autem Princeps elector alius, vel Princeps cuiuscũque conditionis aut status, feudum vel feuda à sacro tenens Imperio, aut Comes, Baro, vel nobilis, seu successores talium, vel heredes suprà & infrà scriptas Imperiales nostras constitutiones & leges adimplere noluerint, aut eis contraire præsumpserint: & si quidam talis Princeps elector extiterit, extunc ceteri sui coelectores à suo ipsum deinceps excludant consortio: ipséque voce electionis, & aliorum Principum electorum loco & dignitate careat, atque iure: nec inuestiatur de feudis, quæ à sacro Imperio nisus fuerit obtinere. Alius verò Princeps aut vir nobilis (vt præfertur) in has nostras leges cõmittẽs, similiter non inuestiatur de feudis, quæ à sacro Imperio, vel aliàs obtinet à quocũque. Et nihilominus omnes præmissas pœnas suam concernentes personam, incidat eo ipso. Quamuis autem vniuersos Principes, Comites, Barones, nobiles, milites, clientes, ciuitates quoque, & communitates illarum, ad præstandum cuilibet principi electori, vel eius nuntiis præfatum conductum, vt prædicitur, indistinctè volumus & decernimus obligari. Nihilominus eorum cuilibet singularis conductus, & conductores, pro regionum & locorum adiacentia cuilibet magis apto duximus designandos, vt statim per sequentia plenius apparebit.

Primò namque regem Bohemiæ, sacri Imperii Archipincernam conducent, Archiepiscopus Moguntin. Bamburgen. & Herbipolen. Episcopi, Burggrauii Nurenbergen. Item illi, de Hœnloch & Vuertheym, de Brunech & de Hanauue: item ciuitates, Nurenburg, Rotenburg & Vuindesheym.

Deinde Archiepiscopum Colonien. sacri Imperii per Italiã Archicancellarium conducent, & conducere tenebuntur Moguntinen. & Treueren. Archiepiscopi: Comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Hassiæ: item de Katzenellenbogen, de Nassauu, de Dietz, Comites: item de Isenburg, de Vuesterburg, de Runckel, de Limpurg & Falckensteyn: item ciuitates, Vuertflar, Geylnhusen, & Fridberg.

Item Archiepiscopum Treueren. sacri Imperii per Galliam,

& regnum Arelaten. Archicancellarium, conducent Archiepiſcopus Moguntinen. Comes Palatinus Rheni: item de Spanheym, & de Feldentz, Comites: item Rugrauen, Vuildegrauen, de Naſſauu, de Iſenburg, & Vueſterburg, de Runckel, de Limburg, & de Ditz, de Katzenellenbogen: de Egeſteyn, de Falckenſteyn: item ciuitas Moguntinen.

Deinde Comitem Palatinum Rheni, ſacri Imperii Archidapiferum, conducere debebit Archiepiſcopus Moguntinẽ.

Ducẽ vero Saxoniç, ſacri Imperii Archimareſcalcum, tenebitur conducere rex Bohemiç, Mogũtinus & Magdeburgen. Archiepiſcopi: itẽ Bamburgen. & Herbipolẽ. Epiſcopi, Marchio Miſnen. Lantgrauius Haſſiç: item Fulden. & Hersfeldẽ. Abbates Burggrauii Nurenburgen. itẽ illi de Hohenloch, de Vuertheym, de Bruneck, de Hanauu, de Falckenſteyn. Item ciuitates, Erffordia, Mulhuſen, Nurenberg, Rotenburg & Vuyndesheym.

Et hi omnes proximè nominati, Marchionẽ Brandenburgẽ. ſacri Imperii Archicamerariũ, ſimiliter cõducere tenebũtur.

Volumus autem, & expreſſè ſtatuimus, vt vnuſquiſque Princeps elector, qui talem voluerit habere conductum, his à quibus ipſum poſtulare decreuerit, hoc ipſum adeo tempeſtiuè, viámque qua fuerit tranſiturus, inſinuet: & talem conductum expoſcat, vt illi qui ad conductum huiuſmodi impendendum deputati, & qui fuerint requiſiti, ad hoc opportunè ſe valeant & commodè præparare.

Præmiſſas verò conſtitutiones circa materiam conductus editas, ita ſanè debere declaramus intelligi, vt vnuſquiſque ſuperius nominatus, vel forſan non expreſſus, à quo in caſu præmiſſo conductum requiri contigerit, ad præſtandũ ipſum per ſuas duntaxat terras & territoria, ac etiam vltra, quanto poteſt remotius, abſque dolo, ſub pœnis contentis ſuperius eſt aſtrictus.

Præterea ſtatuimus, & etiam ordinamus, vt Archiepiſcopus Moguntinenſis, qui fuerit pro tempore ſingulis Principibus coëlectoribus ſuis, eccleſiaſticis & ſæcularibus, electionẽ eandem, per ſuos nuntios patentibus debeat literis intimare, in quibus quidem literis talis dies & terminus exprimatur, infra quem eædem literç ad ſingulos eoſdem Principes veriſimiliter

militer possint peruenire: huiusmodi verò literæ continebũt, vt à die in literis ipsis expressa, infra tres menses continuos, omnes & singuli Principes electores Franckfort super Moganum esse debeant constitui, vel suos legales ad eundem terminum atque locum nuntios destinare, cum plena & omnimoda potestate, suisque patentibus literis, maiori cuiuslibet sigillo eorum signatis, ad eligendum Romanorum regem in Cæsarem promouendum. Qualiter autem, & sub qua forma tales literæ confici debeant, & quæ in eis solennitas debeat immutabiliter obseruari, & in qua forma & modo Principes Electores nuntios suos ad electionem huiusmodi destinandos, ad potestatem, mandatum, seu procuratoria ordinare debuerint, ad finé pręsentis libri scriptum inuenitur clarius, & expressum. Et eandem formam illic traditam, mãdamus, & de Imperialis potestatis plenitudine, vsquequaque decernimus obseruari.

Cùm autem ad hoc peruentum fuerit, quod de Imperatoris, vel regis Romanorum obitu, in diœcesi Moguntinensi cõstiterit, extunc infra vnum mensem, à die noticiæ obitus huiusmodi continue numerandum, singulis Principibus electoribus, obitum ipsum, & intimationem, de quibus præmittitur, per Archiepiscopum Moguntinen. iubemus & decernimus, suis patentibus literis declarari. Quòd si idem Archiepiscopus in executione & intimatione huiusmodi negligens aut remissus fortasse existeret, extunc iidem Principes motu proprio, etiam non vocati pro fidei suæ virtute (qua sacrum prosequi tenentur Imperium) post hæc infra tres mẽses, sicut in constitutione suprà proximè posita continetur, in ciuitate Franckfort sæpe dicta conueniant, electuri regem Romanorum in Cæsarem promouendum.

Debet autem vnusquisque Princeps elector, vel sui nuntii prædictam ciuitatem Franckfort, cum ducentis equitibus tãtummodo præfatæ electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantùm armatos, vel pauciores, introducere secum poterit, sed non plures.

Princeps verò elector, ad electionem huiusmodi vocatus & requisitus, & ad ipsam non veniens, vel legales nuntios cũ literis patentibus sigillo suo maiori sigillatis, plenámque & liberam ac omnimodam potestatem continentibus, ad eligen-

dum Romanorum regem, futurum Imperatorẽ, nõn dirigens, aut veniens, aut huiuſmodi nuntios fortaſſe tranſmittens: ſi poſtea Princeps ipſe, aut prædicti nuntii à prædicto electionis loco recederent rege Romanorum futuro Cæſare non electo, nec ad præmiſſa procuratore legitimo ſubſtituto, ſolenniter, & relicta electionis voce, ſeu iure, quòd in eadem electione habuit, & tali modo deſeruit, careat ea vice.

Iniungimus autẽ ciuibus de Franckfort, & mandamus, vt ipſi vniuerſos Principes electores in genere, & quẽlibet eorũ in ſpecie, ab inuaſione alterius, ſi quid inter eos aduerſitatis emergeret, & etiã ab omni homine, cũ omnib. eorũ hominib. quos ipſi & eorũ quilibet in prę fato ducentorũ ſuorum equorum numero, ad præfatã duxerint ciuitatẽ in virtute iuramẽti, quòd ſuper hoc ipſos ad ſancta præſtare ſtatuimus Euangelia, fideli ſtudio & ſolerti diligentia protegant & defendãt: alioquin periurii reatum incurrãt: & nihilominus omnia iura ſua, libertates, priuilegia, gratias & indulta, quæ à ſacro obtinere noſcuntur Imperio, omnino amittãt: bannũ quoque imperiale cũ perſonis & bonis ſuis omnibus incidant eo ipſo. Et liceat extũc omni homini auctoritate propria ac ſine iudicio, ciues eoſdẽ, quos eo caſu exnũc prout ex tũc omni iure priuamus, tanquã proditores, infideles & rebelles imperii, impune inuadere: ita q; inuadentes huiuſmodi pœnã quãcunque à ſacro Imperio, vel quouis alio, nequaquam debeant formidare.

Ciues inſuper antedicti de Franckfort per omne tẽpus illud, quo ſuper electione ſæpe dicta tractari & agi contigerit, neminẽ præfatã ciuitatẽ cuiuſcunque dignitatis, conditionis vel ſtatus extiterit, intromittãt, vel intrare quouis modo permittant: Principibus electoribus vel eorũ nuntiis & procuratoribus ante dictis duntaxat exceptis quorũ quilibet cũ ducẽtis equis debebit (vt prædicitur) intromitti. Si verò poſt ipſorũ Principum electorũ introitum, ſeu in ipſorum prę ſentia in præfata ciuitate aliquẽ reperiri cõtigerit, illius exitum ciues ipſi debebunt abſque mora, & cũ effectu protinus ordinare ſub omnibus pœnis contra ipſos ſuperius promulgatis: & etiã in virtute iuramenti, quod ciues ipſi de Franckfort, ſuper eo virtute præſentis conſtitutionis præſtare debebunt, ad ſancta Dei Euangelia, vt in præcedentibus eſt expreſſum.

POstquam autem sæpe dicti electores, seu nuntii, ciuitatem Franckforden. ingressi fuerint, statim subsequenti dilucu-lo in ecclesia Sancti Bartholomæi Apostoli, ibidē in omnium ipsorum præsentia, Missam de sancto Spiritu faciant decātari ad finem, vt ipse S. Spiritus corda ipsorū illustret, & eorū sensibus lumen suæ virtutis infundat, quatenus ipsi suo suffulti præsidio, hominē istū bonum & vtilem eligere valeant in regem Romanorū futurum Cæsarem, ac pro salute populi Christiani expedientem. Peracta quoque Missa huiusmodi, omnes illi Electores, seu nuntii accedant ad altare, in quo Missa eadē extitit celebrata: vbi Principes electores ecclesiastici, coram Euangelio beati Ioannis, In principio erat Verbū, quod illic ante ipsos poni debebit, manus suas pectori cū reuerentia supponant: seculares verò Principes electores, dictum Euangeliū corporaliter manibus suis tangant, qui omnes cum tota sua familia, tunc ibi debebunt inermes assistere. & Archiepiscopus Moguntinensis formā iuramēti eis dabit, & vna cum ipsis, & ipsi vel absentium nuntii vna cū eo, iuramentum præstabunt vulgariter in hunc modū. Ego N. Archiepiscopus Moguntin. sacri Imperii per Germaniā Archicancellarius, ac Princeps elector, iuro ad hæc sancta Dei Euāgelia, hîc pręsentialiter coram me posita, quòd ego per fidē qua ego Deo & sacro Romano Imperio sum astrictus, secundū omnē discretionē & intellectū meum, cū Dei adiutorio, eligere volo tēporale caput populo Christiano: id est, regē Romanorū in Cæsarē promouendum, qui ad hoc existat idoneus, inquantū discretio & sensus mei me dirigunt: & secundū fidē prædictā vocémque meam, & votum seu electionē præfatam, dabo absque omni pacto, stipendio, pretio, seu promisso, vel quocunque modo talia valeant appellari. Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti.

Præstito denique per Electores seu nūtios in forma & modo prædictis huiusmodi iuramento, ad electionē procedant: nec ammodo de iam dicta ciuitate Franckfort separentur, nisi prius maior pars ipsorum tēporale caput mundo elegerit, seu populo Christiano, regē videlicet Romanorū in Cæsarē promouēdum. Quod si facere distulerint infra triginta dies, à die præstiti iuramenti præfati continuè numerandos, extunc transactis eisdem triginta diebus, ammodo panem manducēt

& aquã:& nullatenus ciuitatem exeãt antedictam, nisi prius per ipsos vel maiorem partem ipsorum, rector seu temporale caput fidelium electum fuerit, vt præfertur.

Postquam autẽ in eodem loco, ipsi vel pars eorũ maior numero, elegerit, talis electio perinde haberi & reputari debebit, ac si foret ab ipsis omnibus, nemine discrepãte cõcorditer celebrata. Si quæ per tempus aliquod morari, abesse & tardare contingeret aliquẽ de Electoribus seu nuntiis antedictis, dum tamen veniret antequam prædicta est electio celebrata: hunc ad electionẽ istam, in eo statu admitti debere decernimus, in quo ipsa aduentus sui tẽpore cõsistebat: & quia de antiqua, approbata & laudabili consuetudine, tam inconuulsè quàm immutabiliter semper extitit hactenus obseruatum. Ideóque & nos constituimus, & de electione Imperiali decernimus plenitudine potestatis, q; is qui modo prẹmisso in regẽ Rom. electus fuerit, peracta statim huiusmodi, priusquam in aliquibus caussis aliis, siue negotiis, virtute sacri Imperii administret, vniuersis & singulis Principibus, electoribus, ecclesiasticis & secularibus, qui propinquiora sacri Imperii mẽbra esse noscuntur, omnia ipsorum priuilegia, literas, iura, libertates, concessiones, antiquas cõsuetudines, & etiã dignitates, & quicquid ipsi ab Imperio vsque in diẽ electionis suæ obtinuerunt, & possederũt, absque dilatione & cõtradictione confirmare & approbare debeat per suas literas & sigilla, ipsísque præmissa omnia innouare, postquã Imperialibus infulis fuerit coronatus. Confirmationẽ autem huiusmodi Electus ipse cuilibet Principi electori in specie, primo suo regali nomine faciet: & deinde sub Imperiali titulo innouabit, & in his ipsos Principes omnes in genere, & quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, sed potius absque dolo gratiosè tenebitur promouere.

In casu denique quo tres Principes electores præsentes seu absentium nuntii, quartũ ex se, seu eorũ consortio, videlicet Principẽ electorem præsentem vel absentem in regem Romanorum elegerint, vocẽ illius electi, si præsens affuerit, aut nũtiorũ ipsius, si eum abesse cõtigerit, plenũ vigorem habere, & eligentium augere numerum, partémque maiorem decernimus constituere, ad instar ceterorum Principum electorum.

In

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis feliciter, Amen. Carolus IIII. diuina fauente clemētia, Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuã rei memoriã. Decor & gloria ſacroſancti Romani Imperii, & honor Cæſareus, & Reipublicæ grata cōpendia venerabiliũ & illuſtrium Principũ electorum, concordi voluntate fouētur: qui velut columnæ proceres ſacrum ædificium circunſpectæ prudẽtiæ ſolerti pietate ſuſtentant, quorũ præſidio dextra Imperialis potentiæ roboratur. Et quanto mutui fauoris ampliori benignitate ſtringuntur, tanto vberioris pacis & tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo Chriſtiano. Vt igitur inter venerabiles Moguntin. Colonien. nec non Treueren. Archiepiſcopos, ſacri Imperii Principes electores, omnium litiũ & ſuſpicionum mala, quem & qui de prioritate, ſeu dignitate ſeſſionum ſuarum, in curiis Imperialibus & regalibus ſuboriri valerent in poſterum, perpetuis in antea temporibus amputentur, & ipſi in cordis & animorũ quieta conditione manentes, & de opportunitatibus ſacri Imperii, cōcordi fauore, & virtuoſæ dilectionis ſtudio conuenientius meditari valeãt pro conſolatione populi Chriſtiani habita deliberatione cum omnibus Principibus electoribus, tam eccleſiaſticis quàm ſecularibus, & de ipſorum concilio, decernimus, & de Imperialis poteſtatis plenitudine, hac edictali lege perpetuo valitura ſancimus, quòd ſupra dicti venerabiles Archiepiſcopi, Treuerenſis videlicet, ex oppoſito & lineari directione, verſus Imperatoris faciem: Moguntinen. verò in ſuis diœceſi & prouincia, & extra prouinciam ſuam, in toto Archicancellariatu ſuo Germanico, prouincia Colonien. duntaxat excepta: & demum Coloniẽ. in ſuis diœceſi & prouincia, & extra prouinciam ſuam in tota Italia & Gallia in dextero latere Romanorum Cæſaris ſedere poſſint, valeant & debeant in omnibus publicis actibus, Imperialibus puta iudiciis, collationibus feudorum, & in refectionibus menſarum ac etiam in conciliis, & in omnibus aliis agendis, propter quæ contingit, ſeu continget, eos pro honore ſeu vtilitate Imperiali tractandis, mutuo conuenire: & hunc modum ſeſſionis, ſub omni eo ordine, ſicut expreſſatur ſuperius, ad prædictorum Colonienſ. Treueren. & Moguntinen. Archiepiſcoporum ſucceſſores,

perpetuo extendi volumus, vt nullo vnquam tempore super his quæuis dubietas generetur.

STatuimus insuper, vt quotiescunque Imperialem curiã, ex nunc in antea, celebrari contigerit, in qualibet sessione, videlicet tam in consilio quàm in curia, quàm in mensa, & locis aliis quibuscunque vbi Imperatorem, vel regẽ Rom. cũ Principibus electorib. sedere contigerit, à dextro latere Imperatoris, vel regis Romanorum, immediatè post Archiepiscopum Moguntinen. vel Colonien. illum videlicet quem tunc tẽporis, pro qualitate locorum & varietate prouinciarũ, iuxta priuilegii sui tenorem dicto lateri dextro Imperatoris, assidere cõtigerit, rex Bohemię cùm sit Princeps coronatus & vnctus primũ, & post eum cõtinuo Comes Palatinus Rheni, secundũ sedendi locum debet obtinere: ad sinistram verò partẽ, immediatè post illum, quem ex prædictis Archiepiscopis in latere sinistro sedere contigerit, primum locũ Dux Saxonię, & post eum Marchio Brandeburgen. alterũ obtinebit. Ceterùm, quotiens & quando deinceps sacrum vacare cõtinget Imperium, extunc Moguntinen. Archiepiscopus, potestatẽ habebit, sicut potestatẽ habuisse dignoscitur ab antiquo, ceteros Principes antedictos suos, in dicta electione consortes literatoriè conuocandi. Quibus omnibus, seu his qui potuerint & voluerint interesse, in electionis terminis inuicem congregatis, dictus Archiepiscopus Moguntinensis, & non alter eorundem electorum suorum vota singulariter habebit inquirere ordine subsequenti. Primò quidem interrogabit à Treuerensi Archiepiscopo, cui primam vocem cõpetere declaramus, sicut inuenimus hactenus competiisse. Secundò à Coloniẽsi Archiepiscopo, cui cõpetit dignitas necnon officium Romanorũ regi primum diadema regium imponendi. Tertiò à rege Bohemiæ, qui inter Electores laicos ex Regię dignitatis fastigio, iure & meritò obtinebit primatum. Quartò, à Comite Palatino Rheni. Quintò, à duce Saxoniæ. Sextò, à Marchione Brandeburgensi. Horum omnium vota, præmisso iam ordine, dictus Archiepiscopus Moguntinensis perquiret: quo facto, dicti Principes sui consortes, ipsum viceuersa requirent, vt & ipse intẽtionem suam exprimat, & ipsis aperiat votum suum.

Præterea in celebratione Imperialis curiæ, Marchio Brandeburg

deburgensis aquam lauandis Imperatoris vel Regis Romano rum manibus ministrabit. Primum verò potum Rex Bohemiæ: quem tamen sub regali corona, iuxta priuilegiorum regni sui continentiam, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. Comes etiam Palatinus Rheni cibum afferre tenebitur. Dux Saxonię marschalcatus officium exercebit, vt solitum est fieri ab antiquo.

QVoties insuper (vt præmittitur) sacrum vacare cōtinget Imperium, illustris Comes Palatinus Rheni, sacri Imperii Archidapifer, ad manus futuri Regis Romanorum in partibus Rheni & Sueuiæ, & in iure Franconico, ratione principatus seu Comitatus Palatini, priuilegio esse debet prouisor ipsius Imperii, cum potestate iudicia exercendi, & ad beneficia ecclesiastica præsentandi, recolligendi reditus & prouentus, & inuestiendi de feudis iuramenta fidelitatis vice & nomine sacri Imperii recipiendi: quæ tamen per Regem Romanorū postea electum, suo tēpore omnia innouari & de nouo, sibi ipsa iuramenta præstari debebunt, feudis Principū duntaxat exceptis, & illis quæ *Vanleben* vulgariter appellantur, quorum inuestiturā & collationem soli Imperatori vel Regi Romanorū specialiter reseruamus. Ipse tamen Comes Palatinus omne genus alienationis seu obligationis rerum Imperialiū, huiusmodi prouisionis tempore expressè sibi nouerit interdictum. Et eodem iure prouisionis illustrem Ducem Saxoniæ sacri Imperii Archimarscalcū frui volumus, in illis locis vbi Saxonica iura seruātur, sub omnibus modis & conditionibus, sicut superius est expressum. Et quamuis Imperator siue rex Romanorū super caussis, pro quibus impetitus fuerit, habeat sicut ex consuetudine introductum dicitur) coram comite Palatino Rheni, sacri Imperii Archidapifero Electore Principe respondere: illud tamen iudicium Comes ipse Palatinus non alibi, præterquam in Imperiali curia, vbi Imperator seu Romanorum Rex præsens extiterit, poterit exercere.

DEcernimus, vt in celebratione Imperialis curiæ, quotiescunque illam deinceps perpetuo celebrari contigerit, antedicti Principes electores ecclesiastici & seculares, iuxta præscriptum ordinem atque modum à dextris & sinistris immutabiliter teneant loca sua, eisque vel eorum alicui in quibuscunque

buiscunque actibus ad curiam ipsam spectantibus, eundo, sedendo, vel stando, nullus princeps alius, cuiuscunque status, dignitatis, præeminentiæ vel cõditionis existat, nullatenus præferatur: eo signanter expresso, quòd nominatim rex Bohemię in celebratione curiarum huiusmodi, in omnibus & singulis actibus antedictis quemcunque regem alium quacunque etiã singulari dignitatis prærogatiua fulgentem, quẽ quouis casu venire vel adesse fortè cõtingeret, immutabiliter antecedat.

INter solicitudines illas innumeras, quibus pro felici statu sacri Imperii, cui auctore Domino feliciter præsidemus, cor nostrum quotidie fatigatur, ad hoc præcipuè meditatio nostra dirigitur, qualiter desiderata & salubris semper vnio inter sacri Imperii Principes electores iugiter vigeat, & eorum corda in sinceræ caritatis concordia conseruentur. Quorum prouidentia suo tempore orbi fluctuanti tanto celerius, tantóque facilius subuenitur, quanto inter eos nullus error surrepserit, & purior fuerit caritas custodita, obscuritate succisa, & iure cuiuslibet dilucidè declarato, sanè generaliter longè latéque est publicum, & quasi per totum orbem notorium & manifestũ, illustres Regẽ Bohemię, nec nõ Comitem Palatinũ Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgensem, virtute regni & principatuum suorũ in electione Regis Romanorum in Cæsarẽ promouendi, cũ ceteris Principibus ecclesiasticis, suis coelectoribus, ius, vocẽ & locũ habere, & vna cum ipsis censeri & esse veros & legitimos sacri Imperii Principes electores, ne inter eorundem Principũ secularium electorum filios super iure, voce & potestate pręfata, futuris tẽporibus scandalorum & dissensionum possit materia suscitari, & sic bonum commune periculosis dilationibus impediri futuris, auctore Deo, cupientes periculis salubriter obuiare: statuimus, & Imperiali auctoritate, pręsenti lege, perpetuis tẽporibus valitura decernimus, vt postquã iidẽ Principes electores seculares, & eorum quilibet esse desierint, ius, vox & potestas electionis huiusmodi, ad filiũ suũ primogenitum, legitimum laicum: illo verò non existente, ad eiusdẽ primogeniti primogenitũ, similiter laicum, liberè & sine contradictione cuiuspiã deuoluatur. Si verò primogenitus huiusmodi absque heredibus masculis legitimis laicis, ab hac luce migraret, virtute

præ

præsentis Imperialis edicti, ius, vox & potestas electionis prædictæ, ad seniorem fratrem laicum per veram paternam lineã descendentem, & deinceps ad illius primogenitum laicum deuoluatur: & talis successio in primogenitis & heredibus Principum eorundem iure, voce & potestate præmissis, perpetuis temporibus obseruetur: ea tamen conditione & modo, vt si Principem electorem, seu eius primogenitum, aut filium seniorem laicum mori, & heredes masculos & legitimos laicos, defectum ætatis patientes, relinquere contigerit, tunc frater senior eiusdem primogeniti, tutor eorum & administrator existat, donec senior ex eis legitimam ætatem attigerit, quam in Principe electore XVIII. annos completos censeri volumus, & statuimus perpetuò haberi: quam dum attigerit, ius, vocem & potestatem, & omnia ab ipsis dependentia, tutor ipse sibi totaliter cum officio teneatur protinus assignare. Si verò aliquem ex huiusmodi principatibus eorum, Imperio sacro vacare contingeret: tunc Imperator seu Rex Romanorum qui pro tempore fuerit, de ipso prouidere debebit & poterit, tanquam de re ad se & Imperiũ legitimè deuoluta: saluis tamen semper priuilegiis, iuribus & consuetudinibus Regni nostri Bohemiæ, super electione Regis in casu vacationis, per Regnicolas, qui ius habent eligendi Regẽ Bohemiæ, faciendi iuxta continentiam eorundem priuilegiorũ, & obseruatam consuetudinem diuturnam, à diuis Romanorum Imperatoribus siue Regibus obtẽtorum, quibus ex huiusmodi sanctione Imperiali in nullo præiudicare volumus: imò ipsa decernimus nũc & perpetuis futuris temporibus, in omni suo tenore & forma, indubiam tenere roboris firmitatem.

CVm per duos Romanorum Imperatores & Reges prædecessores nostros illustribus Bohemiæ Regibus, & prædecessoribus nostris, nec non regno Bohemię eiusdem regni coronę olim concessum sit in regno eodem à tempore cuius cõtrarii hodie non existit memoria consuetudine laudabili inconuulse seruata diuturnitate temporum, & præscripta moribus vtentium sine contradictionis aut interruptionis obstaculo introductum, quòd nullus Princeps, Baro, nobilis, miles, cliens, burgensis, ciuis, nulla denique persona eiusdem regni & pertinentiarum eiusdem vbicunque existentium, cuiuscunque

status,

ſtatus, dignitatis, preæminentiæ, vel conditionis exiſtat, ad cuiuſcunque actoris inſtantiam, extra regnum ipſum ad quodcunque tribunal, ſeu alterius, præterquàm regis Bohemiæ, & regalis curiæ ſuæ iudicum citare poterint, ſiue trahi nec vocari debeat, perpetuis in antea temporibus, ſiue poſſit. Ideo priuilegium, conſuetudinem & indultum huiuſmodi auctoritate Imperiali, & de Imperialis poteſtatis plenitudine, ex certa ſcientia innouantes, & etiam confirmantes, hac præſenti noſtra cõſtitutione imperiali perpetuis temporibus valitura ſtatuimus, vt ſi contra priuilegium, conſuetudinem, vel indultum præfatum, quiſpiam prædictorum, puta Princeps, Baro, nobilis, miles, cliens, ciuis, burgenſis, ſeu ruſticus, aut alia quæcunque perſona præmiſſa, ad quodcunque tribunal, extra regnum prædictum Bohemiæ, in quacunque cauſa criminali, ciuili vel mixta, ſeu ſuper quocunque negotio citatus fuerit, quocunque tempore, vel citatus comparere, vel in iudicio reſpondere minimè teneatur: & quòd ſi aduerſus huiuſmodi non comparentes, vel non comparentem à quocunque iudice, cuiuſcunque auctoritatis exiſtat, extra regnum ipſum Bohemiæ conſtituto, iudicialiter procedi, proceſſus fieri, ſeu ſententias interlocutorias vel diffinitiuas, vnã vel plures in quibuſcunque prenominatis cauſis ſiue negotiis quouis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmiſſa, de plenitudine inſuper antedictæ imperatoriæ poteſtatis citationes, præcepta, proceſſus & ſententias huiuſmodi, nec non executiones & omnia quæ ex eis vel aliquo ipſorum quomodolibet ſequi attentari poſſent, vel fieri, irritamus penitus, & caſſamus. Adiicientes expreſſe & edicto imperiali perpetuo valituro, eadem auctoritate, & de præmiſſæ poteſtatis plenitudine decernentes, vt quemadmodum in prædicto regno Bohemiæ à tempore, (cuius contrarii non habetur memoria) iugiter obſeruatum exiſtit, ita nulli prorſus Principi, Baroni, nobili, militi, clienti, ciui, burgenſi ſeu ruſtico, nulli demum perſonæ, ſeu incolæ regni Bohemiæ ſæpe dicti, cuiuſcunque ſtatus, præeminentię, dignitatis vel conditionis exiſtat vel extiterit, à quibuſcunque proceſſibus, ſententiis, interlocutoriis vel diffinitiuis, ſiue præceptis regis Bohemię, aut quorumlibet ſuorum iudicum, nec non executionibus

eorun

eorundem, contra se in regali iudicio, seu coram Regis, regni seu prædictorum iudicum tribunalibus, factis aut latis, habitis vel ferendis inantea, seu fiendis, liceat ad quodcunque aliud iudicium appellare: prouocationes quoque seu appellationes huiusmodi, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso viribus non subsistant: & appellantes ipsi pœnam perditionis causarum ipso facto se nouerint incurrisse.

PRæsenti constitutione in perpetuum valitura statuimus, & de certa scientia declaramus, quòd successores nostri Bohemiæ reges, nec non vniuersi & singuli Principes electores, ecclesiastici & seculares, qui perpetuò fuerint, vniuersas auri & argenti fodinas atque mineras, stanni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cuiuscunque generis metalli, ac etiam salis, tam inuentas quàm inueniendas in posterum, quibuscunque temporibus in regno prædicto, ac terris, & pertinentiis eidem regno subiectis, nec non supradicti Principes, in principatibus, terris, dominiis & pertinentiis suis, tenere iustè possint, & legitimè possidere, cum omnibus iuribus nullo prorsus excepto prout possunt, seu consueuerunt talia possideri: nec Iudæos habere telonia, in præterito statuta & indulta percipere. Quodque progenitores nostri, reges Bohemiæ fermè, ipsique Principes electores ac progenitores, & prædecessores eorum legitimè poterunt, vsque in præsens, sicut hoc antiqua, laudabili & approbata consuetudine, diuturnique ac longissimi temporis cursu præscripto noscitur obseruatum.

STatuimus præterea, vt regi Bohemiæ successori nostro, qui fuerit pro tempore, sicut constat ab antiquo illustribus Bohemiæ regibus nostris prædecessoribus licuisse, & in possessione pacifica continua ipsos fuisse iuris subsequentis: videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte regni sui, & subiectarum sibi terrarum & pertinentiarum omnium, vbi Rex ipse decreuerit sibi quæ placuerit cudi, facere & mandare sub omni modo & forma in regno ipso Bohemiæ, in his ad hæc usque tempora obseruatis: quodque futuris perpetuo Bohemiæ regibus hac nostra Imperiali constitutione & gratia perpetuo valituris à quibuscunque Principibus, Magnatibus, Comitibus, ac personis aliis, quascunque terras, castra, possessiones, prædia siue bona liceat emere, comparare

y seu

ſeu in donum ſiue donationem, ex quacunque cauſa, aut inobligare, recipere, ſub talium terrarum, caſtrorum poſſeſſionum, prædiorum, ſeu bonorum conditione conſueta, vt videlicet propria recipiantur vel comparentur vt propria, libera velut libera: & ea quæ dependent in feudum, ſimiliter emantur in feudum, ſeu comparata taliter teneantur: ita tamen, quod ipſi reges Bohemiæ, de iis quæ hoc modo cōparauerint vel receperint, & regno Bohemię duxerint applicanda, ad priſtina & conſueta iura de talibus ſacro explananda & reddenda Imperio ſint aſtricti. Præſentem nihilominus conſtitutionem & gratiam virtute præſentis legis noſtræ Imperialis ad vniuerſos Principes electores, tam eccleſiaſticos quàm ſeculares, ſucceſſores & legitimos heredes ipſorum, plene extendi volumus, ſub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

STatuimus etiam, vt nulli Comites, Barones, nobiles, feudales, vaſalli, caſtrenſes, milites, clientes, ciues, burgenſes, nullæque perſonæ Moguntinenſis, Treuerenſis & Colonienſis Eccleſiis ſubiecti, vel ſubiectæ, cuiuſcunque ſtatus, conditionis vel dignitatis exiſtant, ad cuiuſcunque actoris inſtātiam, extra territorium & terminos ac limites earundem Eccleſiarum, & pertinentiarum ſuarum ad quodcunque aliud tribunal, ſeu cuiuſcunque alterius, præterquam Archiepiſcoporū Moguntinenſis, Treuerenſis, & Colonienſis, & iudicium ſuorum iudicum citari poterunt, temporibus rectroactis vel trahi ſeu vocari debeant, perpetuis in antea tēporibus ſiue poſſint, ſicut in præteritis inuenimus temporibus obſeruatum. Quòd ſi contra præſens edictum noſtrum prædictos Eccleſiarum Treuerenſis, Moguntinenſis, ſeu Colonienſis ſubditos, vel eorum aliquem, ſeu aliquos, ad cuiuſcunque inſtantiam, ſeu ad cuiuſcunque tribunal, pro quacunque cauſa criminali, ciuili, vel mixta, ſeu quocunque negotio, extra territorium, limites ſeu terminos dictarum Eccleſiarum, vel alicuius earum citari contingeret, comparere vel reſpondere minimè teneantur: & citatio & proceſſus & ſententię interloquutoriæ & diffinitiuæ contra non venientes, à talibus iudiciis extraneis latæ, vel factæ, fiendæ vel ferendæ, nec non præcepta, & præmiſſorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo

eorum

eorum quomodolibet sequi attentari possent, vel fieri, irrita decernimus eo ipso. Adiicientes expressè, quòd nulli Comiti, Baroni, nobili, feudali, vasallo, castrensi, militi, clienti, ciui, rustico, nulli demum personæ Ecclesiis huiusmodi subiectæ, seu eius incolæ, cuiuscunque status, dignitatis vel cōditionis existant, à processibus, sententiis, interlocutoriis & diffinitiuis, siue præceptis Archiepiscoporum & Ecclesiarum huiusmodi, vel suorum officiatorum temporalium, aut executionibus eorundem contra se, in Archiepiscopali seu officiatorum prę dictorum iudicio factis, aut latis, habitis vel ferendis, in antea, seu fiendis ad quodcunque tribunal liceat appellare, quamdiu in Archiepiscoporum prædictorum, & suorum iudicio querelantibus, non fuerit iustitia denegata, appellationes contra hoc factas non recipi statuimus, cassasque & irritas nunciamus. In defectum verò iustitię, prædictis omnibus ad Imperialem duntaxat curiam & tribunal, seu iudicis immediatè in Imperiali curia pro tempore præsidentis audientiam, & etiā eo casu non ad quemuis alium iudicem, siue ordinarium, siue etiam delegatum, his quibus denegata fuerit iustitia, liceat appellare. Quidquid verò contra præmissa factum fuerit, sit irritum, eo ipso, eandem constitutionem virtute præsentis legis nostræ Imperialis, ad illustrem Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgensem Principes electores seculares, siue laicos, successores, heredes, & subditos eorum, plenissimè extendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

INter illas multiplices Reipublicæ curas, quibus assiduè mens nostra distrahitur, multa consideratione necessarium fore prospexit nostra sublimitas, vt sacri Imperii Principes electores, ad tractandum de ipsius Imperii, orbisque salute frequentius solito congregentur, qui solidę bases Imperii & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas adinuicē terrarum consistant distantias, ita de incumbentibus regionū sibi cognitarum defectibus referre simul & conferre nouerunt, sanisque prouidentiæ suæ consiliis non ignorant, accommodis talium reformationibus operam salubriter dare. Hinc est, quòd in solemni curia nostra in Nurenberg, cum venerabilibus, ecclesiasticis, & illustribus secularibus Principibus

electoribus, & multis aliis Principibus, & proceribus per nostram celsitudinem celebrata, habita cum eisdem Principibus electoribus de liberatione, & de ipsorum consilio pro bono, & salute communi, cum dictis Principibus electoribus, tam ecclesiasticis quàm secularibus, duximus ordinandum: quòd iidem Principes electores de cetero per singulos annos semel transactis à festo resurrectionis Dominicæ, quatuor septimanis continuè numerandis, in aliqua ciuitatum sacri Imperii personaliter congregentur: & ad idem tempus proximè affuturum, seu anno præsenti colloquium seu curia & congregatio huiusmodi, in ciuitate nostra Imperiali Metẽsi, per nos & eosdem Principes celebretur: ac tunc, & deinceps die quolibet congregationis huiusmodi, locus per nos quo sequẽti anno conueniant, ipsorum consilio statuatur, hac nostra ordinatione, ad nostrum & ipsorum duntaxat beneplacitum duratura. Qua durante, ipsos sub nostro Imperiali conductu recipimus, ad dictam curiam accedendo, stando, ac etiam recedendo. Prætereane tractatus communis salutis & pacis, per tractum & moram solatii, seu excessiuam frequentiam conuiuii, retardetur, vt aliquando fieri est consuetum, concordi voluntate duximus ordinandum, vt deinceps curia, seu congregatione præfata durante, generales omnium Principum celebrare alicui non liceat inuitatas: particulares verò, quæ agendorum expeditionem non impediant, cum moderamine sint permissæ.

PRæterea statuimus, & hoc Imperiali perpetuo sancimus edicto, quod vniuersa priuilegia & literæ, quibuscunque personis, cuiuscunque status, præeminẽtię, vel dignitatis existant, seu ciuitatum, oppidorum, & quorumlibet locorum, vniuersitatibus, super quibuscunque iuribus, gratiis, immunitatibus, consuetudinibus, seu rebus aliis, etiam proprio motu, seu alias à nobis, vel recolendæ memoriæ diuis Romanorũ Imperatoribus, & Regibus, prædecessoribus nostris, sub quibuscunque verborum tenoribus concessa & concessæ, seu à nobis, vel successoribus nostris, Romanorum Imperatoribus, & Regibus, futuris temporibus concedenda seu etiam concedendæ, non debeant aut possint libertatibus, iurisdictionibus, iuribus & honoribus, seu dominiis Principum electorum sacri

sacri Imperii ecclesiasticorum & secularium, aut alicuius ipsorum in aliquo penitus derogare. Etiam si in talibus priuilegiis, & literis quarumlibet personarum cuiuscunque pręeminentiæ, dignitatis, aut status extiterint, vt præfertur, seu vniuersitatum huiusmodi expressarum sit, vel fuerit in futurum, quòd reuocabilia, seu reuocabilis esse non debeant, nisi de ipsis, & toto in eis comprehenso tenore, in tali reuocatione fieret de verbo ad verbum seriatim mentio specialis. huiusmodi nanque priuilegia & literas, si & in quantum libertatibus, iurisditionibus, iuribus & honoribus, seu dominiis, quæ superius exprimuntur, dictorum Principum electorum, aut alicuius ipsorum derogare, vel obuiare cēsetur, in aliquo, quo ad hoc reuocamus ex certa sciētia, & cassamus, reuocatáque, & reuocatas intelligi, reputari & haberi decernimus de plenitudine Imperatoriæ potestatis.

IN plerisque partibus vasalli & feudatarii dominorum feuda seu beneficia quę à dominis ipsis obtinent intempestiuè, verbaliter, & in fraude renunciant seu resignant eadem: & facta renunciatione huiusmodi, dominos ipsos malitiosè diffidant, suásque inimicitias eis denunciant, damna ipsis subsequenter grauia inferendo, & beneficia seu feuda sic relicta prætextu guerræ, seu inimicitiæ rerum inuadunt & occupāt, & detinent occupata. Ea propter præsenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, quòd talis resignatio seu renūciatio haberi debeat pro non facta, nisi libere & realiter facta fuerit per eosdem, ita quòd possessio beneficiorum & feudorum huiusmodi, dominis ipsis corporaliter & realiter assignetur intantum, quòd nullo vnquam tempore diffidantes ipsi in bonis feudis seu beneficiis resignatis, dominos ipsos perturbent, per se aut alios, aut molestent, nec ad hoc consilium pręstent auxilium vel fauorem. Cōtrarium faciens, seu dominos suos in beneficiis & feudis resignatis, vel non resignatis inuadens quomodolibet, perturbans, vel damna ipsis inferens, seu consilium, auxilium præstans talia facientibus, vel fauorem, feuda & beneficia huiusmodi eo ipso amittat, infamis existat, & banno Imperiali subiaceat, & nullus ad feuda vel beneficia huiusmodi pateat ei de cetero quocūque tempore aditus vel regressus, nec de nouo concedi sibi valeant vllo mo-

do, & facta eis contra hoc illorum concessio seu inuestitura sequuta viribus, non subsistant. Postremò, omnes pœnas prædictas, illos vel illum, quæ prædicta resignatione non facta contra dominos suos fraudulenter agentes, vel agens, sciẽter eos inuaserint vel inuaserit, diffidatione quacunque præuia, vel obmissa, vigore præsentis sanctionis incurrere decernimus ipso facto.

DEtestandas prætereà, & sacris legibus reprobatas conspirationes & conuenticulas, seu colligationes illicitas, in ciuitatibus & extra, vel inter ciuitatem & ciuitatem, inter personam & personam, seu inter personam & ciuitatem, prętextu parentelæ seu receptionis in ciues, vel alterius cuiuscũque coloris coniurationes, insuper confœderationes & pacta, nec non & consuetudinem circa huiusmodi introductam, quam censemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa scientia irritamus, quas ciuitates seu personæ, cuiuscunque dignitatis seu conditionis, aut status, siue inter se, siue cũ aliis, absque auctoritate dominorum, quorum subditi vel ministeriales, seu in quorum districtu consistunt, eisdem dominis nominatim non exceptis fecerint hactenus, & facere præsumpserint in futuro, sicut per sacras diuorum Augustorum prædecessorum nostrorum leges prohibitas non ambigitur, & cassatas: illis confœderationibus, & legibus duntaxat exceptis, quas Principes & ciuitates, ac alii super generali pace prouinciarum atque terrarum inter se formasse noscunt. Illas enim nostræ declarationi specialiter reseruantes, in suo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum: personam singularem, quæ de cetero contra tenorem præsentis constitutionis & legis nostræ antiquæ, super hoc æditæ confœderationes, colligationes, cõspirationes & pacta huiusmodi inire præsumpserit vltra pœnã legis eiusdem, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri: ciuitatem verò, vel vniuersitatem in hanc legem nostram similiter committentem, centum librarum auri, nec non amissionis & priuationis libertatum & priuilegiorum Imperialium, pœnas incurrere decernimus, eo ipso medietatem pœnæ huiusmodi pecuniariæ fisco Imperiali: reliqua verò domino districtus, in cuius præiudicium factæ fuerint, applicanda.

Ceterùm

CEterùm, quia nonnulli ciues, & ſubditi Principum, Baronum & aliorum hominum, ſicut frequens ad nos querela perduxit, iugum originariæ ſubiectionis quærentes abiicere, immò auſu temerario contemnentes, in aliarum ciuitatum ciues ſæpe recipi ſe procurant, & frequentius in præterito procurarunt: & nihilominus in priorum dominorum, quos tali fraude præſumpſerunt vel præſumunt deſerere, terris, ciuitatibus, oppidis & villis, corporaliter reſidentes ciuitatum, ad quas hoc modo ſe transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defenſari contendunt, qui in partibus Almaniæ Pfalburgerii conſueuerunt vulgariter appellari. Quoniam autem patrocinari non debent alicui fraus & dolus, de Imperatoriæ poteſtatis plenitudine omnium Principum Electorum eccleſiaſticorum & ſecularium ſano accedente conſilio, ex certa ſcientia ſtatuimus, & præſenti lege perpetuo valitura ſancimus, quòd prædicti ciues & ſubditi, eis quibus ſubſunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis & prouinciis ſacri Imperii, à præſenti die in poſterum, ciuitatum in quarum ciues qui tali fraude recipi ſe procurant, vel hactenus procurarunt, iuribus & libertatibus in nullo potiantur, niſi ad huiuſmodi ciuitates corporaliter & realiter tranſeuntes, ibíque larem fouentes, continuò, verè & non fictè reſidentiam facientes, debita onera & municipalia ſubeant in eiſdem. Si qui verò contra præſentis noſtræ legis tenorem recepti ſint vel fuerint, in futurum illorum receptio omni careat firmitate: & recepti cuiuſcunque dignitatis, conditionis aut ſtatus exiſtant, in nullo caſu penitus ſine cauſa ciuitatum, ad quas recipi ſe procurant, iuribus aut libertatibus gaudeant quomodolibet, vel fruantur. Non obſtantibus quibuſcunque iuribus, priuilegiis vel conſuetudinibus obſeruatis, quantocunque tempore, & obtentis: quas & quæ, in quantum præſenti noſtræ legi obuiant, præſentibus ex certa ſcientia reuocamus, de prædictæ Imperialis plenitudine poteſtatis, omníque carere decernimus robore firmitatis. Circa præmiſſa omnia Principum, dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deſeri contingit, vel continget in poſterum, iuribus circa perſonas & bona ſubditorum, quorumcunque ipſos ſæpedicto modo deſerentium ſemper ſaluis, hos nihilominus,

qui sæpe dictos ciues & subditos alienos recipere contra præsentis nostræ legis dispositionem præsumpserint, vel recipere in præterito præsumpserunt, si eos omnino non dimiserint infra mensem, post intimationem præsentium eis factam, centum marcas auri puri pro transgressione huiusmodi, totiens quotiés deinceps factum fuerit, incurrere decernentes, quarũ medietas Imperiali fisco nostro, reliqua verò dominis illorum qui recepti fuerint, irremissibiliter applicentur.

EOs qui de cetero aduersus aliquos certam diffidationis caussam se habere fingentes, ipsos in locis, vbi domicilia non obtinét, aut ea communiter non inhabitant, intempestiuè diffidant, declaramus, damna quacunque per incendia, spolia, vel rapinas diffidatis ipsis cum honore suo inferre non posse. & quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præsenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, diffidationes huiusmodi quibuscunque dominis aut personis, cum quibus aliqui fuerint in societate, familiaritate, vel honesta quauis amicitia conuersati, sic factas vel fiendas in posterum, non valere, nec licere, prætextu diffidationis cuiuslibet quẽpiam inuadi per incendia, spolia vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco quo habitare consueuit, publicè fuerit intimata, posśitque de intimatione huiusmodi per testes idoneos fieri plena fides: quisquis secus quempiam diffidare & inuadere, modo præmisso præsumpserit, infamiam eo ipso incurrat, ac si nulla diffidatio facta esset, quem etiam tanquam proditorem per quoscunque iudices pœnis legalibus statuimus castigari. Prohibemus etiam, & damnamus vniuersos, & singulas guerras, lites iniustas, cuncta quoque iniusta incendia, spolia, rapinas, indebita & inconsueta telonia, & conductus, & exactiones, pro ipsis conductibus extorqueri consuetas, sub pœnis, quibus sacræ leges præmissæ, & eorum quodlibet sanciunt punienda.

VObis illustri & magnifico Principi N. Marchioni Brandeburgensi, sacri Imperii Archicamerario Electori, & amico nostro carissimo, electione Romanorum regis, quæ ex rationabilibus caussis iam imminet, facienda præsentibus intimamus, vósque ex officii nostri debito ad electionem

præfatam

præfatam rite vocamus, quatenus à die tali, &c. infra tres menses continuè computandos, per vos, seu nuncios, aut procuratores nostros, vnum vel plures, sufficiens mandatum habentes, ad locum debitum iuxta formam sacrarum legum, super hoc editarum venire iuretis, deliberaturi, tractaturi & concordaturi cum aliis Comprincipibus coelectoribus vestris, & nostris, de electione futuri regis Romanorum in Imperatorem postmodum fauente Domino promouendi: in eodem mansuri, vsque ad plenam consummationem electionis huiusmodi, & aliàs facturi, & processuri, prout in sacris legibus, super hoc deliberatè editis inuenitur expressum: aliàs non obstante vestra seu nostrorum absentia, in præmissis vnà cum aliis Comprincipibus & Electoribus vestris & nostris, prout legum ipsarum sanxerit auctoritas, finaliter procedamus.

NOs talis, Dei gratia, &c. sacri Imperii, &c. notũ facimus tenore præsentium vniuersis, quòd cùm electio Romanorum regis ex rationabilibus caussis imminet facienda, nos de honore & statu sacri Imperii solicitudine debita intendere cupientes, ne tam grauibus & dispendiis periculosè subiaceat, de fide, & circunspectionis industria delectorum nobis talis, &c. fidelium nostrorum obtinentes, vtique prȩsumptionis indubiæ fiduciam singularẽ, ipsos & quemlibet ipsorum, in solidum, ita quòd non sit melior conditio occupantis, sed quod per vnum eorum inceptum fuerit, per alium finiri valeat, & licitè terminari, omni iure, modo, forma, quibus melius & efficacius possumus seu valemus, modos veros, legitimos procuratores, & nuncios speciales facimus, constituimus, & ordinamus, ad tractandum vbilibet vnà cum aliis Comprincipibus & coelectoribus nostris, tam ecclesiasticis quam secularibus: & cum ipsis concordandum, & conueniendum, & concludendum, de persona quacunque habili ac idonea in Regem Romanorum eligẽda, ac ipsis tractatibus super electione talis personæ habẽdis, pro nobis loco & nomine nostris interessendum, tractandum & deliberandum, nec non vice & nomine nostris eandem personam nominandum, & in ipsam consentiendum, ac etiã in Regem Romanorum promouendum, ad sacrũ Imperiũ eligendum, ac in animam nostram præstand

præstandum quodcũque iuramentum necessarium, debitum seu consuetum fuerit circa præmissa, & quodlibet præmissorum alium vel alios procuratores, in solium substituẽdum, & reuocandum: & omnia & singula faciẽdum quæ in præmissis, & circa præmissa etiam vsque ad cõsummationem tractatuũ, nominationis, deliberationis, & electionis huiusmodi de presenti faciendæ necessaria, aut vtilia fuerint, seu etiam quomodolibet opportuna, etiam si præmissa, vel eorũ quodlibet mãdatum exigant speciale, etiam si maiora, vel magis singularia fuerint supradictis, & quæ nosmetipsi facere possemus, si huiusmodi tractatuum, deliberationis, & electionis future negotiis præsentes, & personaliter adessemus, gratũ & ratum habentes & habere volentes, & nos perpetuò habituros firmiter promittentes, quicquid per ante dictos procuratores, seu nuntios nostros, nec non substitutos aut substituẽdos ab ipsis, seu eorum altero, in premissis seu eorum quodlibet actum, gestum, seu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

CVm vniuersi & singuli principatus, quorum virtute seculares Principes Electores ius & vocem in electione Regis Romanorum in Cæsarem promouendi obtinere noscuntur, cum iure huiusmodi, nec non officiis, dignitatibus & iuribus aliis eis & cuilibet eorum annexis, & dependentibus ab eisdem, adeo cõiuncti, & inseparabiliter sint vniti, quod ius, vox, officium & dignitas aliqua iura ad quemlibet eorum principatuum eorundem spectantia, cadere non possint in aliũ preter illum qui principatũ ipsum cum terra vasallagiis, feudis, & dominiis, ac eius pertinentiis vniuersis dignoscitur possidere, præsertim edicto Imperiali perpetuo valituro sancimus, vnumquemque principatuum prædictorum, cum iure & voce electionis, ac officiis ceteris omnibus dignitatibus, iuribus & pertinentiis ad ipsum spectantibus ita perseuerare, & esse debere vnitum perpetuis temporibus, indiuisibiliter & coniunctiuè, quod possessor principatus cuiuslibet, etiam iuris, vocis, & officii & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum spectantium, quieta debeat & libera possessione gaudere, & Princeps electus ab omnibus reputari, ipséque & nemo alius præter ceteros Principes electores ad electionem & omnes actus alios pro sacri Imperii honore vel opportunitate

tunitate gerendos, omni tempore assumi sine contradictione qualibet, & admitti, nec aliquod præmissorum ab altero, cum sint & esse debeant inseparabilia, diuidi, vel vllo tempore debeant separari, aut in iudicio vel extra diuisim repeti valeat, vel euinci, vel etiam per sententiam separari, nec aliquis vnum sine alio impotens audiatur. Quòd si per errorem vel aliàs auditus quis fuerit, aut processum iudicium, sententia, vel aliquod huiusmodi contra dispositionem nostram emanauerit, seu quomodolibet attentare contigerit, hoc totum & omnia ex his, & quodlibet eorum sequentia, eo ipso viribus non subsistant.

QVoniam autem superius in principio constitutionum nostrarum præsentium, circa ordinationem ecclesiasticorum Principum electorũ, in concilio & in mensa, & alias quoties Imperialem curiam celebrari, seu Principes electores, deinceps cum Imperatore, vel rege Romanorum congregari contigerit: sufficienter duximus prouidendum, super quæ priscis audiuimus temporibus pluries disceptatum, expedire credimus, etiam processionis, & deambulationis inter eos ordinem diffinire. Quapropter hoc Imperiali edicto decernimus, vt quotiescunque in congregatione Imperatoris, vel Regis Romanorum, & Principum prædictorum, Imperatore, vel Rege ipso deambulante, insignia ante faciem eius portari cõtigerit, Archiepiscopus Treuerensis in directa diametrali linea ante Imperatorem vel Regem transeat, illique soli medii inter eos ambulẽt, quos Imperialia vel Regalia cõtingent insignia deportare. Dum autem Imperator, vel Rex absque insigniis eisdem incesserit, extunc idem Archiepiscopus Imperatorem vel Regem præfato modo præcedat, ita quòd nemo penitus inter eos medius habeatur, aliis duobus Archiepiscopis electoribus loca sua iuxta distinctionem prouinciarũ suarum, circa sessionem superius declaratam, etiam circa processionem perpetuo seruaturis.

AD declarandum autem in Imperatoris, vel Regis Romanorum deambulantis pręsentia, processionis ordinẽ Principum electorum, (de quo suprà fecimus mentionem) statuimus, vt quotiescunque in celebratione Imperialis curiæ Principes electores cum Imperatore seu Rege Romanorum

norum, in quibuscunque actibus, vel solennitatibus processio naliter ambulare contigerit, & Imperialia, vel Regalia debuerint insignia deportari, dux Saxonię Imperialem vel Regalem ensem deferens, Imperatorem seu Regem immediatè præcedat, & inter illum & Archiepiscopum Treuerensem medius habeatur. Comes verò Palatinus pomum Imperiale portans, à latere dextro, & Marchio Brandeburgensis sceptrum deferens, à sinistro latere ipsius Ducis Saxoniæ linealiter gradiantur. Rex autem Bohemiæ Imperatorem, seu Regem ipsum immediatè nullo interueniente sequatur.

QVoties insuper, in Imperatoris, vel regis Romanorum præsentia, Missarum solennia celebrari, ac Moguntinensem, Treuerensem, Coloniensem Archiepiscopos, vel duos ex eis adesse contigerit in confessione, quæ ante Missam dici consueuit, ac in porrectione Euangelii osculandi, & pace post Agnus Dei portãda, nec non in benedictionibus post finita Missarum solennia, ac etiam ante mensam faciendis, & in gratiis post cibum acceptum agendis, id inter eos obseruetur, prout de ipsorum consilio duximus ordinandum, quod prima die hæc omnia & singula à primo, secunda die à secundo, tertia verò à tertio peragantur, primum autem, seu secundum, vel tertium, hoc casu secundum quod prius vel posterius quilibet eorum consecratus existit debere intelligi declaramus, & vt se inuicem honore condigno præueniant, & exẽplum aliis inuicem honorandi is, quem circa præmissa ordo tetigerit ad hæc alterum conuenientia, & charitatiua inclinatione inuitet, & tũc demum ad præmissa procedat, seu quodlibet præmissorum infrà scriptæ leges promulgatæ sunt in curia Metensi, per dominum Carolum IIII. Romanorum Imperatorem & Bohemiæ Regẽ Augustum, anno Domini millesimo trecẽtesimo quinquagesimosexto, in die Natalis Christi, assistentibus sibi omnibus sacri Romani Imperii Electoribus, præsentibus dominis venerabili in Christo patre Domino I. Episcopo Albanensi, sanctę Romanæ ecclesiæ Cardinali, ac Carolo regis Franciæ primogenito, Normandię Duce illustri, ac Delphino Viennensi. Si quis cum Principibus, militibus, vel priuatis, seu quibuscunque personis plebeiis etiam scelestam factionem, aut factionis ipsius inierit sacramentum,

vel

vel dederit de nece cõsilium venerabiliũ & illustriũ Principũ nostrorũ & sacri Romani Imperii, tam ecclesiasticorũ quàm secularium Principum electorum, seu alterius eorundem, nã & ipsi pars corporis nostri sunt, (eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum puniri iura voluerunt) ipse quidem (vtpote maiestatis læsæ criminis reus) gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis: filii verò eius quibus vitam Imperiali specialiter lenitate concedimus, paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarii criminis metiuntur exempla, à materna vel auita, omnium etiam proximorum hereditate & successione habeantur alieni: ex testamentis aliorum nihil capiãt, sint perpetuo egentes, & pauperes: infamia eos paterna semper comitetur, ad nullum vnquam honorem, ad nulla prorsus sacramẽta perueniant. sint postremò tales, vt his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solatium & vita supplicium. Denique iubemus eos esse notatos, sine venia, qui pro talibus vnquam apud nos interuenire tentauerint. Ad filias sanè eorum, quolibet numero fuerint, falcidiam tantùm ex bonis matris siue testata, siue intestata defecerit, volumus peruenire, vt habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum, aut nomen heredis consequantur. Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. Emancipationes quoque quæ à prædictis, siue in filios post legem duntaxat latam, siue in filias fuerint collatæ, non valeant, dotes, donationes quarumlibet: postremò item alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure factas esse constiterit, quo primo memorati de ineunda factione ac societate, cogitauerint, nullius statuimus esse momenti: vxores sanè prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis acceperint, seu accipiunt, filiis debeant reseruare, tempore quo vsusfructus absumitur, omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quæ iuxta legem filiis debebãtur: falcidia etiam ex his rebus, filiabus tantùm, non etiam filiis deputetur, id quod de prædictis corúmque filiis cauimus, etiam de satellitibus, consciis ac ministris, filiísque eorum simili seueritate censemus. sanè si quis ex his, in exordio initæ factionis studio veræ

laudis accenſus, ipſam prodiderit factionem, vel cùm incognita adhuc conſiliorum arcana patefecerit, abſolutione tamen ac venia dignus habebitur. ſtatuimus inſuper, vt ſi quid contra prædictos Principes electores eccleſiaſticos vel ſeculares, commiſſum dicatur, etiam poſt mortem rei id crimen inſtaurari poſſe. In hoc item crimine, quod ad læſam in Principibus electoribus ſuis maieſtatem pertinet, etiam in caput domini ſerui torquentur. Volumus inſuper, & præſenti Imperiali ſancimus edicto, vt etiam poſt mortem nocentium hoc crimen inchoari poſſit, vt coniuncto mortuo memoria eius damnetur, & bona ſucceſſoribus eius eripiantur. Nam ex quo ſceleratiſſimum quis ceperit conſilium, exinde quodãmodo ſua mente priuatus eſt. Porrò, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, neque manu mittere eum poſſe, nec ei ſoluere iure debitorem decernimus. in hac cauſſa in caput domini ſeruos torqueri ſtatuimus, id eſt propter cauſſam factionis dãnandæ, contra Principes electores eccleſiaſticos & ſeculares, vt præmittitur: & ſi deceſſerit quis, propter incertam perſonam ſucceſſoris bona ſeruentur, ſi in cauſa huiuſmodi fuiſſe mortuus arguatur.

SI ceteros Principes congruit in ſua integritate ſeruari, vt corroborentur iuſtitia & ſubiecti, & fideles pace gaudeãt, & quietè, multo magnis magnifici principatus, dominia, honores & iura electorũ Principum debent illæſa ſeruari. Nam vbi maius incumbit periculum, maius debet adhiberi remedium, ne columnis ruentibus, baſis totius ædificii collidatur. Decernimus igitur, & hoc perpetuis temporibus valituro Imperiali ſancimus edicto, quod ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus, inſignes & magnifici principatus, videlicet Regnum Bohemiæ, Comitatus Palatini Rheni, Ducatus Saxoniæ, & Marchionatus Brãdenburgenſis terræ diſtrictus, homagia, vaſallagia, & alia quæuis, ad ipſa ſpectantia ſcindi, diuidi, ſeu quauis conditione demembrari non debeant, ſed vt potius in ſua perfecta integritate perpetua maneant, primogenitus filius ſuccedat in eis, ſibíque ſoli ius ac dominium competat: niſi fortè mente captus, fatuus, ſeu alterius famoſi & notabilis defectus exiſteret, propter quem non deberet ſeu poſſet hominibus principari: in quo caſu inhibita ſibi ſucceſſione,

cessione, secundo genitum, si fuerit in ea progenie, seu alium seniorem fratrem, seu consanguineum laicum, qui paterno sti piti in descendenti recta linea proximior fuerit, volumus suc cessurum. Qui cùm apud alios fratres & sorores se clemẽtem & pium exhibebit, continuò iuxta datam sibi à Deo gratiam, & iuxta suum beneplacitum & ipsius patrimonii facultates diuisione, scissione, seu dimembratione principatus, & pertinentiarum eius sibi omnibus modis interdicta.

DIe verò qua solemnis Imperialis, vel regia fuerit celebranda, veniant circa horam primam Principes electores, ecclesiastici & seculares, ad domũ habitationis Imperialis siue regalis, & ibi Imperator, vel Rex ipse omnibus insigniis Imperialibus induetur, & ascensis equis omnes vadant cum Imperatore, vel Rege ad locum sessionis aptatæ, & ibi quilibet eorum in ordine & modo suprà in lege de ordine processionis ipsorum Principum electorum plenius diffinito. Portabit etiã Archicancellarius, in cuius Archicancellariatu hæc fuerint, super baculo argenteo, omnia sigilla & typaria Imperialia & regalia: seculares verò Principes electores, sceptrum, pomum & ensem, secundum quod superius exprimitur, deportabunt. Portabuntur etiam immediatè ante Archiepiscopum Treuerensem suo loco transeuntem, primo Aquisgranensis, secundo Mediolanensis corona, & hoc ante Imperatorem dũtaxat, qui iam Imperialibus est infulis decoratus, quas gestabunt aliqui Principes inferiores, ad hoc per Imperatorem iuxta placitum deputandi. Imperatrix etiam, vel regina Romanorum suis augustalibus amicta insigniis, post Regem vel Imperatorem Romanorum, & etiam post Regem Bohemiæ (qui Imperatorem immediatè subsequitur) competentis spacii interuallo suis associata proceribus, suísque comitata virginibus, ad locum sessionis procedat.

STatuimus, vt quandocunque Imperator, vel rex Romanorum solennes curias suas celebrauerint, in quibus Principes electores sua deseruire seu exercere debent officia, subscriptus in his ordo seruetur. primò enim Imperatore vel Rege ipso in sede regia seu solio Imperiali sedente, Dux Saxoniæ officium suum agat hoc modo: Ponetur enim ante ædificium sessionis Imperialis vel regiæ, aceruus auenæ tantæ altitudi-

nis,quod pertingat vsque ad pectus vel sellã equi, super quo sedebit ipse Dux:& habebit in manu baculum argenteum,& mensuram argenteam, quæ simul faciant in pondere duodecim marcas argenti: & sedens super equo, primo mensuram eandem de auena plenam accipiet,& famulo primitus veniẽti ministrabit eandem:quo facto,figendo baculum in auenam recedet,& Vicemarscalcus eius, puta de Pappenheim, accedens,vel eo absente, marschalcus curiæ vlterius auenã ipsam distribuat. ingresso verò Imperatore vel Rege ad mensam, Principes electores ecclesiastici,videlicet Archiepiscopi,stantes ante mensam cum ceteris Prælatis,benedicens eandem secundum ordinem qui circa hæc eis in superioribus est præscriptus,& benedictione completa,iidem Archiepiscopi omnes (si adsint) aliquando duo vel vnus sigilla & typaria Imperialia siue regalia à Cancellario curiæ recipient,eóque in cuius Archicancellariatu curiam ipsam celebrari continget, in medio procedente,& aliis duobus ex alterutro latere sibi iunctis sigilla & typaria ipsa,omnes quidem baculum,in quo suspensa fuerit manibus contingentes ea portabunt,& ante Imperatorem vel Regem reuerenter ponent in mensa. Imperator verò siue Rex,eadem ipsis statim restituat: & in cuius cãcellariatu hæc fuerit(vt præfertur)is maius sigillum collo appensum,vsque in finem mensæ gestabit, & deinceps donec ad hospitium suum perueniat, ab Imperiali siue regali curia equitando.Baculus verò(de quo præmittitur)esse debebit argenteus,duodecim marcas argenti habens in pondere, cuius tam argenti quàm precii partem tertiam vnusquisque Archiepiscoporum ipsorum persoluet:& baculus ipse protinus vnà cum sigillis & typariis debet Cancellariis Imperialis curiæ assignari,in vsus suos placitos conuertendo.Postquam autem is quem ordo tetigerit portando sigillum maius,ab Imperiali curia ad hospitium suum redierit(vt præfertur) statim sigillũ ipsum per aliquem de suis familiaribus prædicto Imperialis curiæ cancellario remittet super equo, quem iuxta propriæ dignitatis decentiam & amorem, quem ad cancellarium curiæ gesserit,ipsis cancellario tenebitur elargiri. dende Marchio Brandeburgensis Archicamerarius accedat super equo, habens argenteas pelues cum aqua in manibus,ponderis duodecim

decim marcarum argenti, & pulcrum manutergium: & descendens ab equo, dabit aquam Imperatori vel Regi Romanorum manibus abluendis. Comes Palatinus Rheni intrabit similiter super equo, habens in manibus quatuor scutellas argenteas cibis impletas, quarum quælibet tres marcas habeat in stateras: & descendens ab equo, portabit, & imponet ante Imperatorem vel Regem in mensa. Post hoc rex Bohemiæ Archipincerna veniat similiter super equo, portans in manibus cuppam seu scyphum argenteum ponderum duodecim marcarum coopertum, aqua & vino permixtim impletum, & descendens de equo scyphum ipsum Imperatori, vel Regi Romanorum porriget ad bibendum. sicut autem hactenus obseruatum fuisse comperimus, ita statuimus, vt peractis per Principes electores seculares prædictis ipsorum officiis, ille de Falckenstein subcamerarius, equum & pelues Marchionis Brandenburgensis pro se recipiat, magister coquinæ de Nortenberg equum & scutellas Comitis Palatini, Vicepincerna de Lymburch equum & scyphum Regis Bohemiæ, Vicemarschalcus de Pappenheim, equum, baculum & mensuram prædictam Ducis Saxoniæ. Si tamen ipsi in tali Imperiali curia præsentes existant, & eorum quilibet in officio suo ministret: si verò ipsi vel eorum aliqui à præfata curia se duxerint absentandos, extunc Imperialis vel regalis curiæ quotidiani ministri vice absentium, puta quilibet in loco eius absentis, cui in vocabulo seu in officio communicat, sicut gerit officium, sic tollat in præmissis & fructum. Imperialis insuper mensa vel regia sic debet aptari, vt vltra alias tabulas aulę siue mensas in altitudine sex pedum sit altius eleuata, in qua præter Imperatorem duntaxat, vel Regem Romanorũ die solennis curiæ nemo penitus collocetur. sedes verò & mensa Imperatricis siue Reginæ à latere in aula, ita quòd ipsa mensa tribus pedibus Imperiali siue regali mensa sit bassior, & totidem pedibus eminentior, supra sedes Principum electorum, qui Principes suas inter se vna eadémque altitudine sedes habebunt, & mensas infra sessionem Imperialem, mensæ pro septẽ Principibus electoribus ecclesiasticis & secularibus præparentur, tres videlicet à dextris, & tres aliæ à sinistris, & septima directè versus faciem Imperatoris vel Regis, sicut superius in

 capitulo

capitulo de Sessionibus & ordine Principum electorum per nos est clarius definitum: ita etiam quòd nullus alius, cuiuscũque dignitatis vel status existat, sedeat inter ipsas, vel ad mensas eorum. Non liceat autem alicui prædictorum secularium Principum electorum, peracto officii sui debito, se locare ad mensam sibi paratam, donec alicui suorum Comprincipum electorum eius officium restat agendum: sed cùm aliquis eorum, vel aliqui ministerium suum expleuerint, ad præparatas sibi mensas transeant, & iuxta illas stando expectent, donec ceteri ministeria sua expleuerint supradicta, & tunc demum omnes & singuli pariter ad mensas suas sibi positas se locabũt. inuenimus etiam ex clarissimis relationibus & traditionibus antiquorum illud à tempore, cuius contrarii iam non habetur memoria, per eos qui nos præcesserunt, feliciter esse iugiter obseruatum, vt regis Romani, Imperatoris futuri, in ciuitate Franckfordiæ celebretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nurenbergensi prima seu regalis curia haberetur. Quapropter certis ex caussis etiam, præmissa seruari debere temporibus declarauimus, nisi præmissis omnibus, seu eorum alicui impedimentum legitimum obuiaret. Quantumcunque insuper aliquis Princeps elector ecclesiasticus, vel etiam secularis iusto impedimẽto detentus, ad Imperialem curiam vocatus, venire non valens, nuncium vel procuratorem cuiuscũque status vel dignitatis transmiserit, missus ipse licet loco mittentis, iuxta datum sibi ab eo mãdatum admitti debeat, in mensa tamen vel sede, quæ illi, qui ipsum transmittit, deputata fuerit, non sedebit. Præterea, consummatis his quæ in Imperiali qualibet curia vel regali fuerint pro tempore disponenda, recipiet magister curiæ pro se totũ ædificium siue ligneum apparatum Imperialis siue Regiæ sessionis, vbi sederit Imperator siue Rex Romanorum, cum Principibus electoribus ad celebrandas solennes curias vel feuda (vt præmittitur) Principibus conferenda.

DEcernimus hoc Imperiali edicto, vt Principes Electores ecclesiastici, vel etiã seculares, dum feuda seu regalia ab Imperatore vel Rege recipiunt ad dandum vel soluendũ aliquid, nulli penitus sint astricti. nam pecunia quæ tali prætextu persoluitur, officiatis debetur. Cùm ergo ipsi Principes

Electores

Electores cunctis Imperialis curiæ præsint officiis, suos etiam habentes in officiis huiusmodi substitutos, datos ad hoc à Romanorum Principibus, & dotatos: videtur absurdum quòd substituti officiales à suis superioribus, quocunque quæsito colore encenia postularent, nisi fortè ipsi Principes Electores sponte & liberaliter his aliquid largirētur. Porrò ceteris Principes Imperii, ecclesiastici vel seculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda seu ab Imperatore Romanorum vel à Rege suscipit, dabit officialibus Imperialis siue regalis curiæ sexagintasex marcas cum vno fertone argenti, nisi eorum aliquis priuilegio seu indulto Imperiali, seu regali se tueri possit, & probare se solutum, vel exemptum à talibus, aut etiam aliis quibuscunque, quæ solui in susceptione feudorum huiusmodi consueuissent, prædictarum insuper septuagintatrium marcarum & fertonis, diuisionem faciet magister curiæ Imperialis seu regalis hoc modo.

Primò enim decem marcas pro semetipso reseruans, dabit Cancellario Imperialis siue regalis curiæ decem marcas, magistris, notariis, & dictatoribus tres marcas, & sigillatori pro cera & pergameno vnum fertonem, ita videlicet quòd Cancellarius & notarii Principis recipienti feudum, non ad aliud, quàm ad dandum sibi testimonialem recepti feudi, seu simplicis inuestituræ literam sint astricti. Item dabit magister curiæ pincernæ de Lymburch de præfata pecunia decem marcas, magistro coquinæ de Nortenberg decem marcas, siue marschalco de Pappenheim decem marcas, & camerario de Falkenstein decem marcas: tali tamen cum conditione, si ipsi & eorum quilibet in huiusmodi curiis solennibus præsentialiter adsint in suis officiis ministrando. Si verò ipsi vel eorum aliqui absentes fuerint, ex tunc officiales Imperialis siue regalis curiæ, qui talibus præsunt officiis eorum, quorum supplent absentiam, singuli singulorum sicut vicem noménque & laborem sufferunt, sic lucra & commoda reportabunt. Dum autem Princeps aliquis, equo vel alteri bestiæ insidens, feuda sua ab Imperatore recipit vel Rege, equus ille seu bestia, cuiuscunque speciei sit, debetur superiori Marschalco, id est Duci Saxoniæ, si præsens adfuerit, alioquin illi de Pappenheim eius Vicemarschalco, aut illo absente, Imperialis

siue

ſiue regalis curiæ marſchalco. Cùm ſacri Romani celſitudo Imperii diuerſarum nationum moribus vita & idiomate diſtinctarum linguis habeat gubernacula moderari, dignũ eſt, & cunctorum ſapientum iudicio cenſetur expediens, quod Electores Principes ipſius Imperii columnæ & latera, diuerſorum idiomatum & linguarum differentiis inſtruantur, vt plures intelligant, & à plurimis intelligantur, qui plurimorũ neceſſitatibus releuandis Cæſareæ maieſtati aſſiſtant, in partem ſolicitudinis cònſtituti. Quapropter ſtatuimus, vt illuſtrium Principum, puta regis Bohemiæ, Comitis Palatini Rheni, Ducis Saxoniæ, & Marchionis Brandeburgenſis Electorũ filii, vel heredes & ſucceſſores, cùm veriſimiliter Theutonicum idioma ſibi naturaliter inditum ſciri præſumatur, & ab infantia didiciſſe, incipiendo à ſeptimo ſuæ ætatis anno, in Grammatica, Italica & Slauica linguis inſtruãtur, ita quod infra quartumdecimum ętatis annum exiſtant in talibus iuxta datam ſibi à Deo gratiam eruditi, cum illud non ſolùm vtile, immo ex cauſſis præmiſſis ſummè neceſſarium habeatur, eo quòd illæ linguæ, vt plurimum ad vſum & neceſſitatem ſacri Imperii frequentari ſint ſolitæ, vt his plura ardua ipſius Imperii negocia ventilentur. Hunc autem proficiendi modũ in præmiſſis poſuimus obſeruandum, vt relinquantur optioni parentum in filios, ſi quos habuerint, ſeu proximos quos in principatibus ſibi credunt veriſimiliter ſucceſſuros, ad loca dirigant, in quibus de huiuſmodi poſſint linguagiis edoceri, vel in propriis domibus pædagogos, inſtructores, & pueros conſocios in his peritos eis adiungant, quorum conuerſatione, pariter & doctrina in linguis ipſis valeant erudiri.

F I N I S.